

**KÂDİRİYYE TARÎKATI:
HÂLİSİYYE ŞUBESİ**

Mikail DURLU

**Doktora Tezi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. İsa ÇELİK
2018
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Mikail DURLU

KÂDİRİYYE TARİKATI: HÂLİSİYYE ŞUBESİ

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. İsa ÇELİK**

ERZURUM - 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

16/11/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Kâdiriyye Tarikatı: Hâlisiyye Şubesi” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

16.11.2018
Mkail DURLU

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. İsa ÇELİK danışmanlığında, Mikail DURLU tarafından hazırlanan bu çalışma 16/ 11/ 2018 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İsa ÇELİK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hacı Murat KUMBASAR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ferzende İDİZ

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	1
A. Kâdiriyye Tarîkatı Meşâyihine Ait Olan Eserler.....	1
B. Kâdiriyye Tarîkatı ve Meşâyihini Hakkında Yazılan Eserler.....	2
C. İçeriğinde Kâdiriyye Tarîkatı ve Meşâyihine Ait Bölümlerin Yer Aldığı Eserler ...	3
II. SELÇUKLU VE OSMANLI DÖNEMİNDE TARİKATLARIN DURUMU.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
KÂDİRİYYE TARİKATI	7
1.1. KÂDİRİYYE TARİKATI PİRİ ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ.....	7
1.1.1. Hayatı	7
1.1.2. Eserleri	11
1.1.3. Şiirleri.....	15
1.1.4. Evrâd, Ahzâb ve Duâ Mecnûaları	16
1.1.5. Abdülkâdir Geylânî'ye Âidiyyeti Tartışmalı Olan Eserler	18
1.1.6. Abdülkâdir Geylânî Hakkında Yazılan Menâkıbnâmeler	19
1.1.7. Abdülkâdir Geylânî'nin Menâkıbını Konu Edinen, Ancak Bulamadığımız Menâkıbnâmeler.....	22
1.1.8. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Anadolu'ya Gelişi	25
1.1.9. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Esasları	26
1.1.10. Kâdiriyye tarîkatı'nda Usûl Âdâb ve Erkân	27
1.1.10.1. Tarîkate İntisâb Şekli	27
1.1.10.2. Tarîkate Giriş Şartları	27
1.1.10.3. Kâdirî Tâcı, Kâdirî Gülü.....	28
1.1.11. Kâdiriyye Tarîkatı Silsilesi.....	28
1.1.12. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Şubeleri	31
İKİNCİ BÖLÜM	50

KÂDİRÎYYE TARİKATI HÂLİSİYYE ŞUBESİ	50
2.1. HÂLİSİYYE ŞÛBESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BU İSMİ ALMASI	50
2.2. KÂDİRÎYYE TARİKATI HÂLİSİYYE ŞUBESİ SİLSİLESİ	51
2.2.1. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî (v.1275/1858)	51
2.2.1.1. Hayatı.....	51
2.2.1.2. Edebî Kişiliği	57
2.2.1.2.1. Nutk-u Şerîfi.....	57
2.2.1.2.2. Nesri ve Örnekleri	63
2.2.1.2.3. Eserleri	65
2.2.2. eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Urfevî (v.1300/1883)	66
2.2.2.1. Hayatı.....	66
2.2.2.2. Hazîresi ve Kitâbeler	67
2.2.2.3. Tasavvufî Şahsiyeti.....	72
2.2.2.4. Halîfeleri	75
2.2.2.5. Kerâmetleri	75
2.2.3. eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâyî Baba Köğengî (v.1321/1905)	76
2.2.3.1. Hayatı.....	76
2.2.3.2. Ailesi.....	77
2.2.3.3. Tasavvufa İntisabı.....	80
2.2.3.4. Dede Osman Avnî Baba İle Tanışması.....	82
2.2.3.5. Eserleri	83
2.2.3.5.1. Dîvân	83
2.2.3.5.2. Vasiyetnâme	89
2.2.3.5.3. Risâle-i Hüdâiyye	91
2.2.3.6. Manevî Şahsiyeti	91
2.2.3.7. Halîfeleri	92
2.2.3.8. Türbesi	94
2.2.3.9. Menkıbeleri.....	95
2.2.3.10. Tasavvufî Görüşleri	96
2.2.3.11. Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Nakşî Ders Usûlü.....	100
2.2.4. eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Kürkî (v. 1348/1929)	102

2.2.4.1. Hayatı.....	102
2.2.4.2. Manevî Şahsiyeti	103
2.2.4.3. Vasiyeti.....	107
2.2.5. eş-Şeyh es-Seyyid Mustafa Hayri Baba Malatyavî (v. 1399/1979).....	108
2.2.5.1. Hayatı.....	108
2.2.5.2. Tasavvuf Yoluna İntisâbı.....	113
2.2.5.3. Şeyhine Bağlılığı	116
2.2.5.4. Mürîdânıyla İletişimi	117
2.2.5.5. Siyâsî Partilerle İlgili Tavrı	119
2.2.5.6. Nasihatlerinden Örnekler.....	119
2.2.5.7. Kerâmetlerinden Örnekler	122
2.2.5.8. Veciz Sözleri.....	124
2.2.5.9. Tasavvufî Görüşleri	125
2.2.5.9.1. Mürşide Teslîmiyet	125
2.2.5.9.2. Aşk	127
2.2.5.9.3. Şerîat-Tarîkat.....	129
2.2.5.9.4. Himmet.....	131
2.2.5.9.5. Ehl-i Tasavvufun Telif Ettiği Eserler.....	132
2.2.5.9.6. Sahte Şeyhler.....	132
2.2.5.9.7. Feyz.....	134
2.2.5.9.8. Bir Lokma Bir Hırka Düşüncesi	136
2.2.5.9.9. Kerâmet	136
2.2.5.9.10. Ricâlü'l-Gayb.....	138
2.2.5.9.11. Râbîta	141
2.2.5.9.11.1. Râbîta-i Mevt.....	141
2.2.5.9.11.2. Râbîta-i Mürşid.....	142
2.2.5.9.12. Vecd	147
2.2.5.9.13. Vasiyeti	149
2.2.5.9.14. Halifeleri	153
2.2.5.9.14.1. Mustafa Yaşar İşçi Göletdeverî.....	154
2.2.5.9.14.1.1. Hayatı.....	154
2.2.5.9.14.1.2. Tasavvufa İntisâbı.....	157

2.2.5.9.14.2. Mustafa Hayri Öğüt.....	160
2.2.5.9.14.3. Kerem Canpolat Ercişî	160
2.2.5.9.14.4. Hafız Muhammed Sâlim Kırkgöz Kemâlî.....	161
2.2.5.9.14.5. Mustafa Özgür Karsî	164
2.2.5.9.14.5.1. Hayatı.....	164
2.2.5.9.14.5.2. Eserleri	166
2.2.5.9.14.5.3. Tasavvufî Şahsiyeti.....	166
2.2.5.9.14.6. Mustafa Gürbüz Sivasî	168
2.2.5.9.14.7. Eş-Şeyh Hacı Hüseyin Korkmaz Malatyevî Efendi	169
2.2.5.9.14.7.1. Hayatı.....	169
2.2.5.9.14.7.2. Eserleri	169
2.2.5.9.14.7.3. Tasavvufa İntisâbı	170
2.2.5.9.14.8. Niyâzi Sekmen Ankaravî.....	173
2.2.5.9.14.9. Abdullah Demircioğlu Trabzonî.....	174
2.2.5.9.14.10. Abdullah Demir Trabzonî.....	175
2.3. HÂLİSİYYE ŞUBESİ USÛL, ÂDÂB VE ERKÂN	176
2.3.1. Tarikata Giriş.....	179
2.3.1.1. Bîat.....	179
2.3.1.2. Tarîkate İntisâb Şekli	181
2.3.1.3. Zikir	186
2.3.1.3.1. Ferdî Zikirler	186
2.3.1.3.2. Halka-i Zikir / Cemaat Halinde Yapılan Zikir	192
2.3.1.3.2.1. Halka-i Zikir Âdâbı	194
2.3.1.3.2.1.1. Zikrullâh Meclisine Gelmeden Önce Uyulması Gereken Âdâb	194
2.3.1.3.2.1.2. Zikrullâh Esnâsında Uyulması Gereken Âdâb.....	196
2.3.1.3.2.1.3. Zikrullâh Sonrası Dikkat Edilmesi Gereken Âdâb	198
2.3.1.3.2.2. Halka-i Zikrin Yapılışı	198
2.3.2. Mürşidin Âdâbı	202
2.3.2.1. Mürşid Olmanın Şartları	202
2.3.2.2. Mürşidin Nefsine Karşı Âdâbı.....	203
2.3.2.3. Mürşidin Mürîdlerine Karşı Âdâbı	204

2.3.3. Mürîdin Âdâbı	207
2.3.3.1. Mübtedi Mürîdin Âdâbı	207
2.3.3.2. Mürîdin Şahsında Bulunması Gereken Âdâbı	208
2.3.3.3. Mürîdin Mürşidine Karşı Âdâbı	209
2.3.3.5. Mürîdin İhvânına Karşı Âdâbı	215
SONUÇ	222
KAYNAKÇA	228
EKLER	241
EK 1. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Silsilesi	241
.....	241
EK 2. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Silsilesi	242
EK 3. Günlük Virdler	243
EK 4. Günlük Virdler	244
EK 5. Hayri Baba Hazretlerinin Vasiyetnâmesi	245
EK 6. Halka-i Zikr	252
EK 7. Halka-i Zikr	253
EK 8. Halka-i Zikir Duâsı	254
EK 9. Halka-i Zikir Duâsı	255
EK 10. Hayri Baba Hazretlerinin Halîfelerine Verdiği İcâzetnâme Örneği	256
EK 11. Hayri Baba Hazretlerinin Halîfelerine Verdiği İcâzetnâme Örneği	257
EK 12. Hayri Baba Hazretleri Zakirlerine Verdiği İcâzetnâme Örneği	258
EK 13. Hayri Baba Hazretleri Vefâtı Sonrası Görevlendirdiği İdâre Heyeti	259
EK 14. Pîr-i Kâdiriyye eş-Şeyh es-Seyyid Şâh Abdülkâdir Geylânî (k.s.) Türbesi ..	260
EK 15. Hâlisiyye Şubesi Pîri eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrâhmân Hâlis Talebânî (k.s.) Türbesi	261
EK 16. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avni Baba Türbesi	262
EK 17. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâyî Baba Türbesi	263
EK 18. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Türbesi	264
EK 19. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Türbesi	265
EK 20. Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Sancağ-ı Şerîfi ve Tâcı	266
EK 21. Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye Pîri eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Baba (k.s.) Hazretleri	267

ÖZGEÇMİŞ.....268

ÖZET

DOKTORA TEZİ

KÂDİRİYYE TARİKATI: HÂLİSİYYE ŞUBESİ

Mikail DUMLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsa ÇELİK

2018, 268 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. İsa ÇELİK

Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Doç. Dr. Murat KUMBASAR

Doç. Dr. Ferzende İDİZ

Kâdiriyye tarîkatı Abdülkâdir Geylânî tarafından Bağdat'ta kurulan ilk İslâm sûfi tarîkatlarından birisidir. Kurucusu olan Abdülkâdir Geylânî (d.1077/1078, Neyf, İran - v. 562/1166, Bağdat) İslâm târihinde büyük bir şöhrete sâhiptir. Kâdiriyye bugün dahi dünyanın her yerinde müntesipleri bulunan bir tarîkattır. Abdurrahman Hâlis Kerkükî 1797-1858 yılları arasında yaşamıştır. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye şubesi'nin kurucusudur. Uzlaştırıcı ve örnek kişiliğiyle öne çıkan bir Allah dostudur. Hâlisiyye şubesi meşâyihî genelde sırrî bir vasfa sahip olduklarından pek fazla eser telif etmemişlerdir. Kâdirî Tarîkatı Hâlisiyye şubesi bugün memleketimizin birçok ilinde, başta Irak olmak üzere Avrupa ve Amerika'da hayâtiyetini devam ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kâdiriyye, Hâlisiyye, Tasavvuf, Tarîkat, Mürşid

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

QADIRIYYA ORDER: KHALISIYYA BRANCH

Mikail DUMLU

Advisor: Prof. Dr. İsa ÇELİK

2018, Page: 268

Jury: Prof. Dr. İsa ÇELİK

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK

Assoc. Prof. Dr. Murat KUMBASAR

Assoc. Prof. Dr. Ferzende İDİZ

Qadiriyya Order the oldest orders of the mystical Sufi branch of Islam, founded by the Abd al-Qadir al-Jilani in Baghdad. Its founder Abd al-Qadir al-Jilani (born 1077/78, Nif, Persia-died 562/1166, Baghdad) the person who have got a big fame in the İslamic History. Qadiriyya, the Order have got members all around the world even in the present day. Abdurrahman Kerkuki lived between 1797-1858. He is the founder of Khalisiyya branch of Qadiriyya order. Since the Branch of Khalisiyya sheikhs generally has a secret mastery, many works have not been copyrighted. He is a friend of Allah with his conciliatory and a leading personality. Today, Khalisiyya Branch of Qadiriyya Order continues its presence in many cities of our country in Europe and America especially in Iraq.

Keywords: Qadiriyya, Khalisiyya, Sufism, Tariqat, Murshid

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜİF.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev	: Çeviren
d.	: Doğumu
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİA.	: Diyanet Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
m.	: Miladî
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
nşr.	: Neşreden
Nu:	: Numara
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
Sad.	: Sadeleştiren
ss.	: Sayfalar Arası
t.y.	: Tarih Yok
TDK.	: Türk Dil Kurumu
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
v.	: Vefâtı
ve diğ.	: Ve Diğerleri
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları/Yayınevi

ÖNSÖZ

Yüce İslâm dininin asıl gayesinin Allah Teâlâ (c.c.)'yı gereği gibi bilmek ve ona lâyıık bir kulluk sergilemek olduğu gerçeğinden hareketle İslâm toplumunda temâyüz etmiş olan büyük mütefekkir, ârif ve kâmil insanları araştırmak, onların Dîn-i Mübîn-i İslâmı anlama, yaşama ve yaşatma metotlarını tespit ederek çağların istifâdesine sunmak ilmî, manevî ve akademik bir sorumluluktur. Buna binâen tasavvuf araştırmacıları tarafından zaman zaman biyografik çalışmaların önemine vurgu yapılmaktadır. Çünkü bir düşünce sistemi ancak o sistemi oluşturan düşünürlerin her yönüyle tanınmasıyla anlaşılabilir. Konu Tasavvuf gibi nazarî olmaktan ziyâde tatbikî bir ilim dalını anlamak ve anlatmak olunca onu gerçek anlamda yaşayanların anlatımına başvurmak elzemdir. Mutasavvıflar tasavvufun kâl ilmi olmayıp hâl ilmi olduğunu, dolayısıyla yaşamadan gerçek anlamda bilinemeyeceğini sürekli vurgulamaktadırlar. Öyleyse tasavvufu anlamak için onu yaşayanlardan dinlemek, onların fikirlerini gün yüzüne çıkarmak ve hayat hikâyelerini, tasavvuf serüvenlerini en ince ayrıntısına kadar irdelemek bizlerin görevi olmalıdır.

Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi isimli çalışmamız bu mülâhazaların neticesidir. Kâdiriyye tarîkatı İslâm târihinde kurulmuş olan ilk tarîkatlardan birisi olma özelliğine sahiptir. Kurucusu olan Abdülkâdir Geylânî ise tasavvuf tarihinin en tanınmış ve manevî şahsiyeti itibâriyle Allah dostlarının en büyüğü olarak kabul edilmektedir. Kurmuş olduğu tarîkat en eski tarîkat olmasına rağmen zamanla yıpranıp dağılmamış, aslî mecrâsından kaymamıştır. İslâm ülkelerinin tamamı başta olmak üzere dünyanın her tarafında faaliyetlerini sürdürme başarısını yakalamış ve her geçen gün gelişmeye devam etmektedir. Elliye yakın şubesiyle yeryüzünün her tarafına yayılan Kâdiriyye tarîkatı bugün Avrupa ve Amerika kıtasında dahi birçok ülkede İslâm Dînini ve İslâm Tasavvufunu yaymakta ve nice gönülleri tasavvufun engin muhabbet pınarıyla tenvîr etmektedir.

Hâlisiyye şubesi büyük mutasavvıf ve şâir Abdurrahmân Hâlis Talebânî önderliğinde kurulmuştur. Kerkük'te doğmuş ve burada yaşamış olan Hâlis, gerek ilmî ve edebî yönden gerekse manevî sahada şöhret kazanmış mümtâz bir sûfidir. Hâlisiyye şubesi dünyanın birçok ülkesinde müntesipleri bulunan ülkemizde de yaygın olan tarîkatlardandır. Irak başta olmak üzere İran, Mısır gibi İslâm beldelerinde yayılan Hâlisiyye, Türkiye'nin yarısından fazla illerinde faaliyet göstermektedir. Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, Danimarka, Hollanda gibi birçok Avrupa ülkesine ve Amerika, Avusturya ve Kanada'da yayılma imkânını elde etmiştir. Ne var ki bugüne

kadar hakkında hiçbir akademik çalışma yapılmamıştır. “Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri” isimli doktora çalışması yapan Dilâver Gürer ve “Mehmet Rif’at Efendi’nin Nefhatü’r-Riyâzi’l-Âliye Adlı Eserinin Işığında Anadolu’da Kâdirîlik” isimli doktora tezi hazırlayan Adalet Çakır direkt olarak konu alanlarına girmediği için olsa gerek Hâlisiyye’den bir paragraf denecek kadar az bahsetmişlerdir.

Mezkûr çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Araştırmanın kaynakları, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde tarikatların durumu ele alınarak Kâdiriyye tarikatının kuruluşu ve gelişmesi dönemindeki tasavvufî çevreyi tasvîr etmeye çalıştık.

Birinci bölümde Kâdiriyye tarikatı’nın kuruluşu ve Pîri Abdülkâdir Geylânî’nin hayatı, eserleri ve tasavvufî şahsiyeti ele alındı. Kâdiriyye tarikatı’nın Anadolu’ya gelişi, tarikat esasları ve şubeleri tanıtılmaya çalışıldı.

İkinci bölümde ise Hâlisiyye şubesinin oluşumu, kurucusu Abdurrahmân Hâlis Talebânî’nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve tasavvufî şahsiyeti hakkında malumât verildi. Hâlisiyye şubesi meşâyihinin hayatları, eserleri, tasavvufî kişilikleri ve görüşleri ortaya konulmaya çalışıldı. Hâlisiyye şubesi usûl, âdâb, erkân, zikir, mürîd – mürşid ilişkileri, mürîdân arası ilişkiler, diğer tarikatlarla olan münâsebetler, İslâm dînine ve İslâm toplumuna verdikleri hizmetler gibi çeşitli açılardan tanıtılmaya çalışıldı.

Bu çalışmamızı tamamlamayı nasip eden Yüce Allah’a (c.c.) hamd, sevgili habîbi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimize, âline ve ashâbına salât ve selâmdan sonra çalışma konumuzun seçiminden tamamlanmasına kadar her aşamada maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. İsa ÇELİK’e sonsuz saygı, hürmet ve şükranlarımı arz eder, Kâdiriyye ile ilgili kaynaklara kolayca erişim hususunda yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Dilâver GÜNER’e, tezimizin savunma jürisinde yer alarak değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK, Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN, Doç. Dr. Ferzende İDİZ, Doç. Dr. Hacı Murat KUMBASAR hocalarıma, tezimizi okuyarak katkıda bulunan Doç. Dr. Hasan ELEROĞLU, Dr. Öğr. Görevlisi Birol YILDIRIM hocama, gerek kaynak temini gerekse kişisel iletişim yoluyla çeşitli şekillerde kendilerinden istifâde ettiğim Mustafa Yaşar Göletdervî Efendi, Salih UZGUR, Mükremin KARAAĞAÇ, Mehmet AKBAŞ, Halil KUTLU, M. Ali SEKMEN ve isimlerini saymadığım diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü îfası gerekli bir borç bilirim.

GİRİŞ

Çalışmamızın ilgili literatür içerisindeki yeri ve hedefini tespit etmek açısından Kâdiriyye tarîkatı ve Hâlisiyye şubesi ile ilgili kaynakların incelenmesinde fayda mülâhaza etmekteyiz.

I. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Kâdiriyye tarîkatı Pîri Abdülkâdir Geylânî'nin yazmış olduğu kitaplar başta olmak üzere Hâlisiyye şubesi kurucusu Abdurrahmân Hâlis Talebânî'nin eserleri, Abdülkâdir Geylânî, Kâdiriyye ve silsilesinde yer alan müridleri konu edinen biyografik eserler, menâkıbnâmeler, terâcîm ve ahvâl kitapları, icâzetnâme ve vasiyetnâmeler çalışmanın ana kaynaklarını teşkil etmektedir. Bunlardan önde gelenlerini burada zikredeceğiz.

A. Kâdiriyye Tarîkatı Meşâyihine Ait Olan Eserler

“el-Gunye li Tâlibi Tarîki'l-Hak”: Abdülkâdir Geylânî'nin kendi el yazısıyla yazdığı bir eser olup hem fikhî konular hem akâid konuları, hem de tasavvufî konuları ele aldığı geniş yelpâzeli bir eserdir. Fikhî konular Hanbelî mezhebine göre yazılmıştır. Beş bölümden oluşan kitabın sırasıyla Fıkıh, Akâid, Sohbetler, Amellerin Faziletleri ve Tasavvuf bölümleri yer almaktadır. Çalışmamızda, bu eserin beşinci bölümünde yer alan Tasavvuf ile alakalı bilgilerden yararlanıldı. Burada Geylânî Hazretleri tarîkat âdâb ve erkânını detaylı bir şekilde ele almıştır.

“el-Fethu'r-Rabbânî ve'l- Feyzü'r-Rahmânî”: Abdülkâdir Geylânî'nin sohbet ve vaazlarının torunu Afifüddîn b. Mübârek tarafından yazılıp derlenmesinden oluşmaktadır. Seyr ü sülûk yolunda müridin el kitabı olabilecek eserde tasavvufun birçok konusu mükemmel bir tarz ve her kesim insanın istifâde edebileceği bir üslûbla yazılmıştır.

“Fütûhu'l-Gayb”: Abdülkâdir Geylânî'nin oğlu Abdurrezzâk tarafından, babasının sohbet meclislerinden derlenmiştir.

Cilâlu'l-Hâtır min Kelâmi's-Şeyh Abdilkâdir fi'z-Zâhiri ve'l-Bâtın: Geylânî'nin sohbetlerinin derlemesinden oluşmuş olan eser *Fethu'r-Rabbânî* ile aynı tarzda hazırlanmıştır.

Dîvân: Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi kurucusu olan Abdurrahmân Hâlis Talebânî el-Kerkûkî'ye ait olan eser Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşmaktadır.

el-Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye: Kâdiriyye ile ilgili vird, âdâb ve erkânın yer aldığı bir kitaptır.

Ömer Hüdâyî Baba Dîvânı: Hâlisiyye şubesi müridlerinden Elazığlı Hacı Ömer Hüdâyî Baba'ya ait olan eser halîfesi Muharrem Hilmi Efendi tarafından derlenerek kitap haline getirilmiştir. Kitaba ayrıca Ömer Hüdâyî'nin "Risâle-i Hüdâiyye" ve "Vasiyetnâme"sini de eklenmiştir.

Miftâhu'l-İrşâd: Hayri Baba'nın serhalîfesi Hacı Mustafa Yaşar Göletderevî tarafından kaleme alınan eser hem fikhî konuları hem akâid konularını hem de tasavvufî konuları içeren kıymetli bir kitaptır. Kâdiriyye tarîkatı ve Hâlisiyye şubesini anlatan bölümlerinden çokça faydalanılmıştır.

B. Kâdiriyye Tarîkatı ve Meşâyihî Hakkında Yazılan Eserler

Behcetü'l-Esrâr ve Ma'dinü'l-Envâr fi Menâkibi's-Sâdeti'l-Ahyâr mine'l-Meşâyihî'l-Ebrâr: Nûreddîn Ebu'l-Hasen Alî b. Yûsuf b. Cerîr el-Lahmî eş-Şattânûfî'nin yazdığı eser Arapça olup bu sahada günümüze kadar ulaşan ilk menâkıbnâmedir. Geylânî ve tasavvufî düşüncelerini ortaya koyması açısından değerli bir çalışmadır. Eser Hâlisiyye'nin kol pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Kalâidü'l-Cevâhir fi Menâkibi's-Şeyh Abdilkâdir: Muhammed et-Tâdifî tarafından büyük bir gayret sarf ederek araştırma ve incelemeye dayanarak yazılan eser "Cevherden Gerdanlıklar" ismiyle Türkçeye çevrilmiştir. Kâdirîliğin yayılmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye fi beyâni't-Tarîkati'l-Kâdiriyye: Mehmet Rif'at Efendi'ye ait olan eserden daha çok Abdülkâdir Geylânî ve tarîkat erkânı ile ilgili konularda faydalanılmıştır.

Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri: Dilâver Gürer tarafından doktora tezi olarak hazırlanan eserde Abdülkâdir Geylânî ve Kâdiriyye hakkında detaylı bilgiler olmakla birlikte Hâlisiyye şubesi ile alâkalı çok az bilgiye yer verilmiş olup çalışmamızla ilgili bölümlerinden yararlanılmıştır.

Hacı Mustafa Hayri Baba: Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesinden neş'et eden "Hayriyye" şubesi Pîr-i Sâlisi es-Şeyh es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyevî'nin hayatı, tasavvufa intisâbı, mürîdlik ve mürşidlik hâtıraları, vasiyeti, halîfeleri, tasavvufî düşüncesi gibi konuların anlatıldığı kapsamlı bir eserdir. Hayri Baba'nın aynı isimdeki oğlu Mustafa Hayri Öğüt tarafından derlenen kitapta Hayri Baba'nın mürîdânıyla yazışmaları, el yazısı ile imzaladığı vasiyetnâmesi, ders tarif usûlü, okuduğu salevât-ı şerîfler, yaptığı sesli sohbetlerin yazıya aktarılmış halleri, okuduğu kasîde ve ilâhiler gibi geniş bir yelpazeyi içerisine alan değerli bir kitaptır. 577 sayfadan oluşan eserden oldukça istifâde edilmiştir. Tarîkat içerisinde bugüne kadar muğlak kalmış birçok konunun aydınlığa kavuşturulmasında çok faydalı olmuştur.

C. İçeriğinde Kâdiriyye Tarîkatı ve Meşâyihine Ait Bölümlerin Yer Aldığı Eserler

İkdü'l-Cevheri's-Semîn fi'z-Zikr ve Turûki'l-İlbâs ve't-Telkîn: Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî'ye ait olan eserde Tarîkatlar ve Silsileleri ele alınmıştır.

İthâfu'l-Asfiyâ bi ref'i selâsili'l-evliyâ: Zebîdî'ye ait olan bu eser bir öncekinin benzeridir.

Tibyânu Vesâili'l-Hakâyık fi Beyâni Selâsili't-Tarâik: Harîrîzâde Muhammed Kemaleddin'e ait olan eser nadîde bir yazma eserdir. Tarîkatlar ansiklopedisi tarzında yazılmıştır. Kâdiriyye Tarîkat silsilesi konusunda bu eserden istifâde edilmiştir.

Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâri Esrâr: Hüseyin Vassâf tarafından kaleme alınmış olup tarîkatların silsileleri, kurucuları ve şubelerini ele almıştır. Kâdiriyye'nin silsilesi, kurucusu Abdülkâdir Geylânî ve şubeleri hakkında bu eserden faydalanılmıştır. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz tarafından yeni harflere çevrilmiştir.

Camiu'l-Usûl: Ahmed Ziyâuddîn Gümüştanevî'ye ait bu eserden Kâdiriyye âdâbı ile ilgili olarak yararlanıldı.

Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye: Muhammed Sâdık Vicdanî'nin kaleme aldığı eserde

Tarîkatlar ve Silsileleri ele alınmaktadır. Kâdiriyye ile ilgili bölümden çalışmamızda müstefid olundu.

Kerkük Şairleri: Atâ Terzibaşı tarafından yazılan eserden Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî ile ilgili olarak istifâde edildi.

Sahabeden Günümüze Allah Dostları: On ciltlik bir velîler ansiklopedisi konumundaki eser Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin "Hilyetü'l-Evliyâ"sı ve Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin "Sıfâtu's-Safve" isimli eserlerinin tercümesi ve çeşitli eklemeler yoluyla oluşturulmuştur. Bu eserin çalışmamızla ilgili bölümlerinden faydalanılmıştır.

Bunların dışında Hayri Baba'nın halîfelerine verdiği hilâfetnâmeler, teşvik belgeleri, nakîblik belgeleri, çok sayıda mektupları, evrâd ve ezkâr mecmuaları, çok sayıda ses, sohbet ve vaaz kayıtları olmak üzere yararlandığımız belgeler bulunmakla birlikte hepsini burada zikretme imkânımız bulunmamaktadır.

II. SELÇUKLU VE OSMANLI DÖNEMİNDE TARİKATLARIN DURUMU

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması Selçuklular devrinde başlamış, Osmanlılar döneminde ise tamamlanmıştır. XIV. yüzyıla kadar devam eden Türk göçleri başlıca iki safhada gerçekleşmiştir. Birincisi XIII. asrın başlarında Karahitaylarla Harzemliler arasındaki mücadeleler sebebiyle Fergana'daki şehirlerin harap olup, yaşanır olmaktan çıkması ve hemen hemen aynı dönemde Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Harzemliler tarafından yıkılması üzerine, bu mıntıkadaki halkın büyük çoğunluğunun Anadolu'ya gelmesi; ikincisi de Moğol istilasını sebebiyle Cengiz'in orduları önünden kaçan Türklerin Anadolu'ya sığınmasıdır. İşte özellikle bu iki safhadan sonra pek çok şeyh ve dervîşin göç ettiği Anadolu'da tasavvufun temelleri atılmıştır. (Ocak, 1996: 56; Çelik, 2007: 35)

Moğol tazyik ve baskısının İslâm âleminin içtimâî nizamını sarsıntıya uğrattığı yıllarda, Moğollardan kaçan âlimler, sanatkârlar, şeyhler ve dervîşler sığınacakları bir yer aramaya koyulmuşlardı. O devirde en güvenilir yer hiç şüphesiz Alaaddîn Keykubad'ın memleketiydi. Moğol felaketini yaşayarak Anadolu'ya gelenler, orada huzur ve sükûn buldular. Böylece Anadolu bir bakıma devrinin en büyük kültür ve fikir canlılığına kavuştu. Horasan erleri, Türkistan dervîşleri, Buharâ kelâmcıları Anadolu'da fikirlerini yayma imkânı buldular. Bu devir Anadolu Selçuklularının altın

devriydi. Fakat daha sonra gelen Keyhüsrev'in çocuk yaşta olmasından dolayı, Moğol ordusuyla Köseadağı'nda karşılaşması ve adeta çarpışmadan kaçması neticesinde Anadolu bilfiil Moğol hâkimiyetine girdi. Bu durum, halk ve ümerâ arasında büyük bir ümitsizlik doğurdu. İşte böyle bir hengâmede büyük mürşidler zuhur etmeye başladı. Mevlânâ da bu mürşidlerden biridir. (Aksu; 1999: 428; Çelik, 2007: 35)

İslâm irfânının tarihini incelediğimiz zaman çoğu kez şu hakikatle karşılaşırız: Ne zaman insanlar dara düşmüşlerse kendi kabuğuna çekilmiş, iç âlemlerine yönelmiş, tasavvuf ve tarikatların irfân metodu ile huzur bulmuşlardır. Bu durum onları dışa karşı pasifleştirmiş ama iç âlemdeki aktifliği meydana çıkarmıştır. Derûnî aktiflik, güç ve kuvvet fırsat buldukça dış âleme yansımış, nice zaferler elde edilmiştir. (Kul Sadi: 1984: 24; Çelik, 2007: 35)

Âlimlere ve mutasavvıflara karşı eskiden beri büyük bir hürmet ve iltifât gösteren Selçuklu hükümdârları, aynı şekilde, Anadolu'ya gelen dervîşlere de sahip çıktılar. (Köprülü, 1966:200; Çelik, 2007: 36) Kendilerine tekke ve vakıflar tahsis etmek sûretiyle birçok mutasavvıfın yetişmesine de vesîle oldular. (Yılmaz, 2004: 132)

Osmanlı Devletinin kuruluşu esnasında Anadolu'da şehirlerde Mevlevî, Halvetî ve Rifâî tarikatları faaliyet gösterirken (Köprülü , 1994: 95; Trimmingham, 1971: 40-60) Ahî ve Bâbâî tarikatları da daha çok kırsal bölgelerde yaygın durumda idi. (Barkan; 1974: 282) Pâdişâhlar veya devlet ricâli tarafından yaptırılan pek çok tekke ve zâviye, bunlara ayrılan zengin vakıflar bu desteği açıkça göstermekle birlikte, I. Murad Hüdâvendigâr (1359-1389)'ın bizzât Ahîlerin reisliğini yapmış olması, Yıldırım Bâyezid (1389-1402)'in Emir Sultan diye tanınan Şeyh Şemseddîn b. Ali el-Hüseynî (833-1429)'ye kızı Hunda Sultan'ı vermesi, II. Murad (1421-1451)'in sefere giderken adı geçen Şeyh'in elinden kılıç kuşanarak berâberinde tarikat erbâbını da savaşa götürmesi, Fatih Sultan Mehmed (1444-1446/1451-1481)'in İstanbul'un fethinde Hacı Bayrâm-ı Velî (v.1430)'nin halifelerinden Akşemseddîn (v.1459) ile Akbıyık (v.1456)'ı berâberinde bulundurması, (Uzunçarşılı , 1983: I/531-534) Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566)'ın Mevlânâ dergâhına yaptıkları hizmetler, (Gölpınarlı, 1983: 153 vd.) Osmanlı Pâdişâhlarının tasavvuf erbabına karşı gösterdikleri saygı ve hürmeti açıkça göstermektedir. (Yetik, 1992: 43-44; Çelik, 2007: 37)

Kuruluş döneminde adı geçen tarikatların yanı sıra, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilen ve Kâdiriyye'nin bir şubesi olan Ekberiyye tarikatı Davûd-i Kayserî (v.1349) vasıtası ile Osmanlı ülkesine girmiş, özellikle Şemseddin Molla Fenârî (v.1431)'nin gayretleri sayesinde yayılabilmiştir. Keza Bâyezîd-i Bistamî'ye nisbet edilen Bistamiyye Tarikatı da Somuncu Baba namıyla tanınan Hamîdüddin Aksarayî (v.1412) tarafından Anadolu'ya getirilmiştir. Zeyniyye tarikatı ise, Abdüllatif Makdisî (v.1452) ile Osmanlı diyârına girmiş, Makdisî'nin halîfesi, Vefâ mahlasıyla tanınan Şeyh Muslihiddin (v.1491) zamanında altın çağını yaşamış (Uzunçarşılı , 1983: I/533) ve Şeyh Vefâ tekkesi, Zembilli Ali Efendi (v.1525), Molla Lutfî (v.1494), Sinan Paşa (v.1486) gibi meşhûrların toplandığı yer olmuştur. Hacı Bayrâm-ı Velî'ye nisbet edilen Bayrâmiyye Tarikatı, kurucusu zamanında yayılamamış olmakla birlikte, daha çok Akşemseddin vâsıtasıyla yayılan Şemsiyye-i Bayrâmiyye, Bursalı Bıçakçı Ömer Dede (v.1474) vâsıtasıyla neşrolunan Melamiyye-i Bayrâmiyye ve Şeyh Üftade (v.1589) ile Azîz Mahmud Hüdâyî (v.1628) ma'rifetiyle tesis edilen Celvetiyye şubeleriyle yaygınlaşmıştır. (Uzunçarşılı , 1983: I/344-345; Çelik, 2007: 38)

Hülâsa, Osmanlılar döneminde tasavvufî hareket başlangıçtan itibaren ilgi görmüş, benimsenmiş ve desteklenmiştir. Diyebiliriz ki, bu devirde, nefsinin tarikat zevkine uzak tutabilen az olmuş, dînî îmânın yanında tarikat zevk ve neşvesi Türk toplumunun asırlar boyu manevî gücü, teselli kaynağı ve hayat neşesi olmuştur. (Öztuna, 1977-1979: X, 372)E. Behnan Şapolyo, kaynak göstermeden, Osmanlı sultanlarından her birinin mensup olduğu tarikatların listesini vermektedir. (Şapolyo: 1964: 449; Öztürk, 1992: 212)

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂDİRİYYE TARİKATI

1.1. KÂDİRİYYE TARİKATI PİRİ ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

1.1.1. Hayatı

Kâdiriyye tarîkatı, İslâm âleminde en yaygın tarîkatlardan biridir. (Türer, 1998: 172) Türk illerinde Halvetiyye'nin ulaştığı yaygınlığa bütün İslâm dünyasında ulaşan tarîkat Kâdirîliktir. Bu tarîkatın kurucusu olan Abdülkâdir-i Geylânî, İslâm tarihinde pek az insana nasip olan bir şöhretin sahibidir. Bunun da ötesinde O, tasavvuf tenkitçileri tarafından bile saygı ile anılmakta ve görüşleri örnek gösterilmektedir. Meselâ, İbn Teymiyye gibi, tasavvuf karşıtı olarak bilinen bir zât ona saygı duymakta ve öğretisini takdir etmektedir. (Uludağ, 1988: I/235)

Tarîkata adını veren Abdülkâdir-i Geylânî (k.s.) 470/1077'de Hazar denizinin güneybatısındaki "Gîlân" eyâlet merkezine bağlı Neyf köyünde doğup 91 yıl ömür sürdükten sonra 561 veya 562/1166 yılında bu âleme veda etmiştir. (İmâm Şa'rânî, 1986: 450; Hocazâde, 1318: 34; Vicdânî, 1338: 7; Fevzi Paşa, 1979: 101) O'nun doğum, hayat ve vefâtına ebced hesabıyla düşürülen tarihler için seçilen kelimeler, âdeta bir kerâmeti sergiler. Derler ki: "Velîler Sultânı Abdülkâdir-i Geylânî, aşk ile doğdu, kemâl ile ömür sürdü ve kemâl-i aşk ile vefât etti." Burada kullanılan kelimelerden aşk'ın, ebced hesabıyla toplamı 470, kemâl kelimesinininki 91 ve kemâl-i aşk deyiminininki de 561'dir. (Vicdânî, 1338: 7; Cumhuriyet, 1981: 27; Öztürk, 1992: 282; Çelik, 2004a: 37; Kavak, 2016: 53-55)

Arapça'da "el-Cîlî, el-Cîlânî", Farsça'da "Gîlî, Gîlânî", Türkçe'de ise "Geylânî" şeklinde telaffuz edilen nisbesiyle şöhret bulan (Çelik, 2004: 22) ve Gavsü's-Samedânî, Mahbûb-i Subhânî, İmâm-ı Eimme, Gavsü's-Sekaleyn, Bazu'l-Eşheb, Muhyiddîn, Kutbu'r-Rabbânî, Mahbûbu's-Subhânî, Sultânü'l-Evliyâ ve Burhânu'l-Asfiyâ (Harirîzâde, ty: vr. 37; Hocazâde, 1318: 33) gibi lakaplarla tanınan Geylânî'nin künyesi Muhyiddîn Ebû Muhammed b. Ebî Salih'tir. (Türer, 1998: 172)

Babası Ebû Sâlih Mûsâ'nın dindar bir kimse olduğu bilinmekte, ancak hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Devrin tanınmış zâhid ve sûfilerinden olan Ebû Abdullah

es-Savmâî'nin kızı olan annesi Ümmü'l-Hayr Emetü'l-Cebbâr Fâtıma'nın da kadın velilerden olduğu kabul edilir. Küçük yaşta babasını kaybeden Geylânî, annesinin yanında ve dedesi Savmâî'nin himayesinde büyüdü. (Uludağ, 1988: I/234) Nesebi ana tarafından Hz. Hüseyin'e, baba tarafından ise Hz. Hasan'a ulaşmaktadır. (Vicdâni, 1338: 6; Vassâf, 1990: 58; Çelik, 2004a: 38)

İlk tahsiline Gılân'da başlayan Abdülkâdir, on sekiz yaşına gelince ilim tahsili için annesinden izin alarak bir kafileye katılıp Bağdat'a gitti. (Hocâzade, 1318: 34) Abdülkâdir-i Geylânî'nin ilim tahsil ettiği üstadları: Ebû Saîd el-Mahzûmî, Zekeriya et-Tebrîzî, Şeyh Hammad Debbâs, Ebû'l-Vefâ, Ebû Salih'tir. (et-Tâdifî, : 21-23)

İmâm Ahmed b. Hanbel'in kurucusu olduğu Hanbeliyye Mezhebi'ne mensup olan (Hocazâde, 1318: 36) Geylânî'nin kendi ifâdelerinden, yirmi beş yılını tecrîd ve tefrîd ile sahrâ ve çöllerde riyâzet ve mücâhede ile geçirdiği anlaşılmaktadır. (Hocazâde, 1318: 39; Vassâf, 1990: 63)

İmâm-ı Rabbânî, O'nun ma'nevî sahada pek ender insana nasip olabilecek bir makâma sahip olduğunu *Mektubât*'ının son mektubunda açıkça belirtmektedir. (Rabbânî, 1963: 185) Hatta Abdülkâdir Geylânî (k.s.)'nin manevî tasarrufunun diğer tarikatların pîrlerinin tasarrufundan daha geniş olduğunu, velâyet-i Muhammediyyenin son noktasına ulaştığını, kıyâmete kadar gelecek olan bütün velîlerin ancak onun vâsıtası ile Hak Teâlâ'dan, Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den feyz alabileceklerini, her asırda gelen müceddidlerin onun vekilleri olduğunu söylemektedir. (İslam Alimleri Ansiklopedisi, ts: c.7/204)

Nakşbendiyye Tarîkatı'nın kurucusu olan Muhammed Behâeddîn Nakşibend Hazretlerinin onun hakkında yazmış olduğu şu dörtlüğün Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin manevî derecesinin yüceliğini izah etmekte yeterli olacağı kaynaklarda zikredilmektedir:

“Pâdişâhı her dû âlem Şah Abdülkâdirest
Server-i evlâd-ı Âdem Şah Abdülkâdirest
Âfitâb-ı Mâhitâb-ı Arş, Kürs ve Kalem,
Nûr-i kalb ez nûr-i a'zam Şah Abdülkâdirest.”¹ (Akçiçek, 1988: 11)

¹ “Her iki âlemin sultânı Şah Abdülkâdir'dir.

Yeri gelmişken burada tarikatlar arasında maalesef vuku bulan üstünlük tartışmalarına değinmek isteriz. Şöyle ki, mutasavvıfların hemen hemen hepsinin ortak kanaatine göre bir mürîdin seyr ü sülûk yolunda istikâmetini bozmaması ve şeyhinden feyzini tam alabilmesi için bağlı olduğu mürşidini zamanının en mükemmel şahsiyeti olarak bilmesi gerekmektedir. Aksi halde kalbi diğer tarikatların meşâyihine meyledebilir. Bunun sonucunda manevî terbiyenin olmazsa olmazlarından olan şeyhe teslîmiyet şartının zedelenmesi söz konusu olabilir. Ancak bu durum günümüzde bazı tarikat çevrelerinde olduğu gibi, kendi mürşidini ve tarikatını methetme gayreti içerisinde olma adına diğer tarikatları ve onların mürşid-i kâmillerini yok saymaya, inkâr etmeye varmamalıdır. Peygamberler arasında Rabbimiz katındaki manevî dereceleri bakımından farklılıklar olmasına rağmen, ayırım yapılamayacağı gibi, tarikat mensuplarının diğerlerini en azından yok saymamaları, onları küçümsememeleri İslâmî bakış açısına en uygun olanıdır. Unutulmamalıdır ki mutasavvıfların tümü tarikatların kaynağının ve gerçek insan-ı kâmilin Kâinâtın Efendisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) olduğu konusunda hemfikirdirler. Dolayısıyla aynı kaynaktan beslenen ve aynı amaca hizmet eden tarikatlar arasında olması gereken ilişki kardeşlik ilişkisinden başkası olamaz. Ümmet-i Muhammed'in birlik ve berâberliğini dert edinmesi ve ümmete yol gösterici olması gerekenlerin başında tasavvuf ve tarikat mensupları gelmesi gerekirken ve İslam ümmeti arasında onlarca ayrılık tohumları filizlenmişken kendimize yeni ayrılık ve aykırılık alanları oluşturmamız son derece önem arz etmektedir.

Bu sebeple günümüz tasavvuf erbâbının bütün tarikatların asıl gayesinin aynı olduğu, toplumda hep gıpta ile anlatılan Selçuklu ve Osmanlı zamanındaki dervişlerin yaptıkları hizmetin devamının insanlara sunulması noktasında yapmaları gereken çok şeylerin olduğu kanaatindeyiz. Bugün insanlık hiç olmadığı kadar Allah dostlarının şefkat ve merhametine muhtaç durumdadır. Toplumumuzda büyük günâhların tamamı alenen işlenmekte, İslâm beldeleri fitne ve fesâd ateşlerinde cayır cayır yanmakta ve ruhsal buhranlar geçiren insanlık kendilerini kucaklayacak Abdülkâdir Geylânî, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, Yunus Emre, Hoca Ahmed Yesevî ve benzeri gönül ehli

Evlâd-ı Âdem'in serveri (reîsi) Şah Abdülkâdir'dir.
Arş'ın, Kürsî'nin, Kalem'in, hem Güneş'i hem Ay'ı.
En üstün nûrdan bir kalb nûru Şah Abdülkâdir'dir.”

davetçilere susamış durumdadır. Günümüz tasavvuf câdiasının bütün enerjisini bu alana hasretmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Nasıl ki Peygamberler arasında manevî derece bakımından farklılıklar varsa elbette Allah dostları arasında da bu mevcuttur. Ancak bu durum herhangi bir zâhirî delil ile sarâhaten izâh edilemeyecek manevî bir konudur. Ayrıca evliyâullâh arasında böyle bir problemin olmadığı kanaatindeyiz. Bütün manevî makâm ve rütbelere Allah Teâlâ (c.c) tarafından sahiplerine tevdi edilmekte olduğuna göre hiçbir Allah dostunun bu duruma itiraz etmesi düşünülemez. Hiçbir velînin de kendisinden daha üstün bir veliyi kıskanması düşünülemez. Çünkü hased ve kıskançlık emmâre nefis sahiplerinin amellerindedir. Konunun problem haline getirilmesinin müsebbibinin mürîdler olduğunu düşünmekteyiz. Tasavvuf câdiasında meşhûr olan “*şeyh uçmaz, mürîdler uçurur*” kâbilinden bir takım haddi aşmalar söz konusu olsa gerek.

Nakşbendiyye Tarîkatı'nın pîri Bahâuddîn Nakşbend Hazretlerinin ve yine Nakşbendiyye Tarîkatı'nda “pîr-i sâni” ünvanıyla anılan İmâm Rabbânî Hazretlerinin hemen hemen bütün mutasavvıfların kendisinden sitâyîyle bahsettiği Kâdiriyye tarîkatı'nın pîri Abdülkâdir Geylânî Hazretleri hakkında kullandığı övgü dolu ifâdeler bu tezimizi kanıtlar mahiyetindedir. Evliyâullâhın kendi aralarındaki bu nezâket mürîdân arasında da hâkim olursa çok daha güzel olacaktır.

Abdülkâdir Geylânî Hazretleri bu maddî ve ma'nevî kemâle erdikten sonra Bağdat'a dönerek yeniden va'z ve nasihat toplantılarında aşk ve irfân erbâbına hakikat ve ma'rifet öğretmeğe başlamış ve bu uzun mücâdele ve mücâhedeler, devâmında yarım asır devam eden irşâd faaliyetlerinden sonra Kâdiriyye tarîkatı bütün feyz ve kemâliyle kuruluşunu tamamlayarak yayılmaya, İslâm ülkelerini tenvîre başlamıştır. Halen bu te'siri devam etmektedir. (Vicdânî, 1338: 9; Gündüz, 1995: 93) Hayatında şeriatı ve tarîkatı mezceden büyük bir mutasavvıf olan Abdülkâdir-i Geylânî'den İran, Mısır, Yemen ve Şam'dan âlimler gelerek ilim öğrenmişler ve feyiz almışlardır. (Türer, 1998: 172; Çelik, 2004a: 38) “*Fethu'r-Rabbânî*” isimli eserinde (Akçiçek, 1988: 190) bizzât ifâde ettiklerine göre en az beş yüz gayr-i müslim huzûr-u saâdetlerinde İslâm dîni ile şereflenmişler, yirmi binden fazla kişi ise himmetleriyle günâhlarına tevbe ederek hak yola girmişlerdir. Fakat Hazreti Pîr bütün bunların kendisine âit olmadığını Kâinâtın

Efendisi Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v) Efendimizin rûhâniyyeti ve bereketiyle müyesser olduğunu vurgulamaktadır.

Geylânî Hazretleri 561/1165 senesi Rebû'l-âhir'in 8. Cumartesi gecesi yatsı namazından sonra âhiret âlemine göç etmiştir. Bu vefâtın 562/1166 senesinin Rebû'l-âhir'inin 9. Cumartesi gecesi vukû bulduğunu nakledenler de vardır. Mübârek türbeleri Bağdat'ta Bâbü'd-Derc medresesindedir. (Hocazâde, 1318: 40; Vicdânî, 1338: 33; Gündüz, 1995: 115)

1.1.2. Eserleri

Abdülkâdir Geylânî (k.s.)'nin gerek vaazlarında, gerekse eserlerinde kullandığı dil son derece sâde ve herkesin anlayabileceği bir özelliktedir. Bu sebeple eserleri İslâm âleminde herkes tarafından tanınan ve talim edilen eserler olagelmıştır. Başta “*el-Fethu'r-Rabbânî*” ve “*Cilâlu'l-Hâtır min Kelâm-i Şeyh Abdilkâdir*” olmak üzere eserlerinde okuyucularını derinden etkileyen, kalplerini titreten, halk arasındaki tabirle “silkinip kendine getirici” tarzda temalar işlenmektedir. Bu sebeple eserlerini okuyanlar sadece okumakla kalmayıp, hayatlarına tatbik etmekte başarılı olabilmektedirler. Kâdiriyye tarîkatı'nın dünyânın her tarafında var olmasında ve günümüze kadar faal bir şekilde ulaşmasında onun bu özelliğinin etkili olduğu söylenebilir.

Geylânî'nin eserlerinin sayısının çok fazla olduğu, birçoğunun bulunamadığı, bir kısmının ise aslında kendisine ait olmayıp başkaları tarafından yazılarak kendisine nisbet edildiği bibliyografik kaynaklarda zikredilmektedir. Bu çalışmada tezin konusu dışında olması sebebiyle bu konuda detaylara girilmemiştir. Merak edenler için Dilâver Gürer'in “*Abdükâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*” ve Adâlet Çakır'ın “*Mehmet Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye Adlı Eserinin Işığında Anadolu'da Kâdirilik*” isimli çalışmalarında detaylı bilgiler yer almaktadır.

1.1.2.1. *el-Gunye li Tâlibi Tarîki'l-Hak*: Abdülkâdir Geylânî (k.s.)'nin bizzât te'lif ettiği eseridir. Pîrimiz bu eserinde şerîat ve tarîkatı mezcetmiştir. Mutasavvıflar zaten şerîatla tarîkat arasında ayırım yapmayıp, tarîkatı “şerîatı yaşama sanatı” olarak tarif ederler. Bu tarife uygun olarak Geylânî Hazretleri kitabında fıkıh, akâid ve tasavvuf konularını birlikte işleyerek tasavvuf yolunun sâliklerine âdeta, önce şerîat sonra tarîkat diye mesaj vermektedir. Beş bölümden oluşan eserin birinci bölümünde

İslâm dininin beş şartı, yeme, içme, giyinme, nikâh, sefer âdâbı gibi konular işlenmiştir. İkinci bölümde ehl-i sünnet itikâdına göre iman esasları ve bâtil fırkaların eleştirileri yer almaktadır. Üçüncü bölümde tevbe, takvâ, istiâze ve benzeri mevâiz (nasihatler) konuları ile mübârek gün ve aylar izâh edilmiştir. Dördüncü bölüm nâfile ibâdetler için ayrılmıştır. Beşinci ve son bölüm ise tasavvufî konuların ele alındığı, mürîdlerin el kitabı denilecek özellikte özlü bilgilerin yer aldığı bölümdür. Mürîd, murâd, mübtedi, müntehî, mücâhede, sabır, şükür gibi kavramlar ile mürîdlere ve mürşidlere tavsiyelerin yer aldığı âdâb konuları bu bölümde açıklanmaktadır. Eser Türkçe ve Farsça'ya tercüme edilmiştir. Kütüphanelerimizde kolaylıkla bulunabilmektedir.

1.1.2.2. *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l- Feyzü'r-Rahmânî*: Abdülkâdir Geylânî (k.s.)'nin vaazlarının derlemesinden oluşmaktadır. Ayrıca eserin sonunda Geylânî Hazretlerinin vefâtı sırasındaki vasiyeti yer almaktadır. Dilâver Gürer (1999) Karamânî ve Samerrâî'nin, bizzât sohbetleri kayıt altına alarak bu kitabı yazdığını zikrettikleri Afîfüddîn b. Mübârek'in, Hazreti Pîr'in torunu olduğunu söylemektedir. Afîfeddîn'in her sohbetin başına düştüğü zaman ve mekân kayıtlarından bu sohbetlerin Cuma sabahları ve Pazartesi akşamları medresede, Pazar akşamları ise dergâhta yapıldığı anlaşılmaktadır. Eserde tasavvufun birçok konusu mükemmel bir tarzda ve her kesim insanın istifâde edebileceği bir üslûbla yazılmıştır. Toplam 62 oturumda yapılmış olan sohbetler irticâlen yapılmıştır. Duygu ve heyecan faktörlerinin baskın olduğu eser başarılı bir vaazın gerektirdiği samimi üslûbu ve etkileyici özelliği ile onu, tasavvuf edebiyâtının güzel örnekleri arasında saymamızı gerektirmektedir. (Uysal, 1999:183)

Kanaatimizce Abdülkâdir Geylânî (k.s) Hazretlerinin bu eseri farklı bir mükemmellik arz etmektedir. Çünkü hangi vâiz, hangi edîb olursa olsun sürekli olarak ancak birkaç sayfa nasîhatta bulunabilir. İlmî bir kitap yazmak da yerine göre kolaydır. Belirli bir konuda sürekli tetkîk de zor değildir. Ancak ömür boyu irticâlen ve de dinleyenleri tam anlamıyla tatmin eden ilmî ve tasavvufî sohbet etmek gerçekten çok zordur ve bunu Hz. Pîr en güzel şekilde başarmıştır. (Akçiçek, 1998:7)

Bu kitapta Abdülkâdir Geylânî (k.s)'nin tasavvufî konuların hemen hepsine bakış açısını bulmak mümkündür. Özellikle bir mürşide intisab etmiş veya etmeyi düşünenler için bir süyr ü sülûk kılavuzu mahiyetindedir. Zaman zaman Hz. Pîr söylediklerinin yerine getirilmesi halinde Hak Teâlâ (c.c)'ya vâsıl olmayı garanti etmektedir.

Kütüphanelerimizde çeşitli yazma nüshaları mevcut olan eser farklı kişiler tarafından üç kez Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Abdülkâdir Akçiçek "el-Fethu'r-Rabbânî, İlâhî Armağan", Yaman Arıkan tarafından "Abdülkâdir Geylânî'nin Sohbetleri" ve Sıtkı Güllü tarafından "Huzur Sohbetleri" adıyla tercüme edilmiştir. Ayrıca Fransızca'ya da tercüme edilen eser kitapçılarda mevcuttur.

1.1.2.3. *Fütûhu'l-Gayb*: Bu eser Hazreti Pîr'in oğlu Abdurrezzâk tarafından, babasının sohbet meclislerinden derlenmiştir. İslâm âleminde oldukça fazla rağbet gören kitabın Türkiye'de birçok yazma nüshasının olması, memleketimiz insanının Hz. Pîr'e ve onun tarîkatına gösterdikleri ilgi ve alâkanın derecesini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu eserin İbn-i Teymiyye gibi tasavvuf karşıtı birisi tarafından "*Şerhu Kelimât min Futûhi'l-Gayb*" ismiyle şerhedilmesi de Geylânî'nin şerîat ve tarîkat dengesini korumadaki başarısının ve manevî tasarrufunun genişliğine delil olabilecek mâhiyettedir. Eserin sonunda Hz. Pîr'in vefâtı anlatılmakta olup Abdülkâdir Akçiçek tarafından "*Fütûhu'l-Gayb, Gizliden Sesler*" ismiyle tercüme edilmiştir.

1.1.2.4. *Cilâlu'l-Hâtır min Kelâmi's-Şeyh Abdilkâdir fi'z-Zâhiri ve'l-Bâtın*: Geylânî Hazretlerinin sohbetlerinin derlemesinden ibâret olan eser Gürer'e göre (1999) *el-Fethu'r-Rabbânî*'nin devamı niteliğindedir. Ancak onun kadar tanınmamaktadır. Dilâver Gürer tarafından "*Cilâlu'l-Hâtır: Yolun Esasları*" ismiyle tercüme edilen eserin yazma nüshaları Kütüphanelerimizde mevcuttur.

1.1.2.5. *Mektûbât*: Abdülkâdir Geylânî (k.s.) Hazretlerinin yazmış olduğu on beş mektuptan oluşmaktadır. Hz. Pîr mektuplarında kime yazdığını belirtmemiştir. İran şahına, Ahmed er-Rifâî Hazretlerine veya umuma yazıldığı yönünde görüşler ileri sürülmüştür. Aslolan muhtevâ olması hasebiyle mektupların içeriği bizim için daha önemlidir. Geylânî mektuplarında iki yüz yetmiş beş âyet-i kerîmenin tefsirine yer vermiştir. Özellikle âyet-i kerîmelerin ledünnî (işârî) manalarının da işlenmiş olması dikkate şayandır. Eser mükemmel bir nasîhat rehberi niteliğindedir.

Farsça olarak yazılmış olan eser Arapça ve Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Re'fet Paşa tarafından "*Mektûbât-ı Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî Tercümesi*", Hüseyin Fevzi Paşa tarafından "*Mektûbât-ı Geylânî*" ve Abdülkâdir Akçiçek tarafından "*O'nun Mektupları*" adıyla yayımlanmıştır.

1.1.2.6. *Sırru'l-Esrâr ve Mazharu'l-Envâr fî mâ Yehtâcu ileyhi'l-Ebrâr:* Eser aynı isimle Hâlid Muhammed Adnân ez-Zer'î ve Muhammed Ğassâl Nasûh Ezkûl tarafından tahkikli olarak 1993'te Sûriye'de basılmıştır. Abdülkâdir Akççek tarafından "*Sırru'l-Esrâr, Ötelerden Sırlar*" adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Tosun Bayrak "*The Secret of Secrets*" adıyla ingilizce'ye çevirmiş, Melikşâh Sıddîkî el-Kâdirî ise Farsça şerhini yapmıştır. (Gürer, 1999: 116)

1.1.2.7. *el-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fî Evrâdi'l-Kâdiriyye:* Geylânî Hazretlerinin nesir ve nazım halinde dua ve evrâdının yer aldığı bir risâledir. Celal Yıldırım tarafından "*İlâhî Feyzler*" ismiyle Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (Brockelmann, 1943: 560; Türer, 1998: 173; Doğrul, 1948: 113)

1.1.2.8. *es-Sirâcü'l-Vehhâc fî Leyleti'l-Mi'râc:* Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in faziletlerinin anlatıldığı eser küçük bir risâle olup hicrî 1312 tarihinde Ahmed Muhtar Giridî tarafından İstanbul'da, İsmail Hakkı Uca tarafından ise 1974'te Konya'da Türkçe'ye çevrilmiştir.

1.1.2.9. *ed-Dürerü's-Seniyye fî'l-Mevâzi'l-Geylânîyye:* Muhammed Seyfeddîn el-Geylânî tarafından derlenen eser Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin eserlerinden seçilmiş 19 konu, iki vasiyet ve nefsin mertebelerini konu edinen bir makâle ve Hazreti Pîr'in altmış özdeyişinden oluşmaktadır.

1.1.2.10. *Tenbîhu'l-Ğabî fî Ru'yeti'n-Nebî:* Tasavvufî ahlâka dâir konuların yer aldığı eser Ebûbekir el-Meşbelî es-Sindî tarafından neşredilmiştir.

1.1.2.11. *el-Muhtasar fî İlmi'd-dîn:* Ebûbekir el-Meşbelî es-Sindî tarafından neşredilen eser tasavvufî ahlâk konularını muhtevîdir. A. Scarabel tarafından İtalyanca tercümesiyle birlikte yayınlanmıştır. Süleymâniye Kütüphanesi'nde bir nüshası mevcuttur.

1.1.2.12. *Usûlü's-Seb'a:* Âriflerin yedi makâmından bahseden eserin muhteviyâtı "*Behcetü'l-Esrâr*" da mevcuttur. Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.2.13. *Usûlü'd-dîn:* Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin itikâdî görüşlerinin yer aldığı eser Ali b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hekkârî tarafından istinsâh edilmiştir.

1.1.2.14. *Risâle fî't-Tevhîd:* Akâid ve tasavvufa dair konuların yer aldığı eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.2.15. Akîde: “*Behcetü'l-Esrâr*” ın hâmişinde ve “*Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l-Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*” içerisinde yer alan bölümlerden oluşmaktadır. D. Gürer'in çalışmasının sonunda Türkçe tercümesi mevcuttur.

1.1.3. Şiirleri

1.1.3.1. Dîvân: Aslı Farsça olan eser Arapça ve diğer bazı dillere çevrilmiştir. Kutbeddîn Ahmed-i Kâdirî tarafından taşbasması olarak neşredilmiştir. Yusuf Zeydan'ın Kâhire'de tahkîkli olarak bastırıldığı eserin birinci bölümü şiirlerden, ikinci bölümü ise nesirlerden oluşmaktadır.²

1.1.3.2. el-Kasîdetü'l-Ayniyye: “*Behcetü'l-Esrâr*”ın hâmişinde yer alan eser tasavvufî ahlâkı konu edinen şiirlerden oluşmaktadır. Belli bir ölçü ve vezne bağlı kalınsız yazılan eserde yer yer uzun cümleler bulunmaktadır.

1.1.3.3. Resfî'l-Müntehilîn: Tasavvufî ahlâk ile ilgili konuların işlendiği şiirlerden oluşan eser Kâtip Çelebî'nin kaydına göre Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Hucce'ye aittir. D. Gürer eserin bir nüshasında Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkâdir'e ait olduğunun yazılı olduğunu zikretmektedir. (Gürer: 1999:119)

1.1.3.4. Esmâü'l-Hüsnâ: Yüce Rabbimizin isimlerinin kısa şiirlerle açıklamalarından oluşan eser farklı isimlerle muhâfaza altına alınmıştır. Kütüphanelerimizde bulunmaktadır.³

1.1.3.5. Derlemeler: “*Hamriyye*”, “*Ümriyye*”, “*Tâiyye*”, “*Lâmiyye*”, “*Tasavvufiyye*” adlı kasîde ve manzûmelerini içine alan iki mecmûa ve Abdülkâdir Geylânî Hazretleri adına derlenen “*Kasîde*”, “*Kasâid*”, “*Kasîde-i Hamriyye*” “*Manzûme*”, ve “*Şiirler*” adlı derlemeler Süleymâniye Kütüphânesinde mevcuttur.

² Tahkîkte yer alan şiirlerin isimleri şunlardır: Mâ fi's-Sabâbe, el-Vesîle, eş-Şerîfe, Segânî Habîbî, el-Esmâü'l-Hüsnâ, Rufia'l-Hacb, el-Hamriyye, Tuf Bihânî, Rufi'at ale'l-Verâ ale'l-Evliyâ. Nesir isimleri ise şunlardır: Akîdetü'l-Bâzi'l-Eşheb, Vasfu'l-Kutb, el-Gavsiyye, el-Îmân, el-İsmü'l-A'zam, ez-Zikr, el-Visâl, el-Hallâc, el-Vasiyye.

³ Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin “Esmâü'l-Hüsnâ” isimli eseri şu isimlerle adlandırılarak muhâfaza altına alınmış ve kütüphanelerdeki yerlerini almıştır: “*el-Manzûmetü'l-Kâdiriyye*” (İ.Ü. Merkez Ktp., Arapça, 5675, 6 varak), “*Manzûmetü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*” (İ.Ü. Merkez Ktp., Arapça, 6868, 4 varak; Süleymâniye Ktp., Düğümlü Baba, nr.: 496/1, 6 varak), “*Risâle fi Esmâi'l-Hüsnâ*” (Süleymâniye Ktp., Hekimoğlu, nr.: 272/5, 3 varak). Bu manzûme h. 1304 yılında basılmıştır. “*el-Maksadü'l-Esnâ fi nazm-i Esmâillâhi'l-Hüsnâ*” adıyla da Beyrut el-Matbaatü'l-Edebiyye'de h. 1308 yılında ve Dımaşk'ta h. 1352'de basılmıştır. Naim Erdoğan metin ile beraber Dürrî Efendi tercümesini “*Kalâidü'l-Cevâhir*”in tercümesine ilâve etmiştir. (Gürer, 1999: 119)

1.1.3.6. Hemse-i Geylânî: Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet edilen Farsça şiiirlerden oluşmaktadır.

1.1.3.7. Vesîle: “Fuyûzâtu’r-Rabbâniyye fi’l Meâsir ve’l-Evrâdi’l-Kâdiriyye” içerisinde yer alan tasavvufî şiiirdir.

İbrâhim Hakkı Konyalı Kütüphânesi’nde bulunan “Tasavvufî Şiiir” ve Hacı Selim Ağa Kütüphânesi’nde bulunan “Rubâiyât-ı Hoca Şinâsî ve Abdülkâdir Geylânî” adlı eserler Hazreti Pîr’in şiiirlerini muhâfaza etmek amacıyla yazılmış eserlerdendir.

1.1.4. Evrâd, Ahzâb ve Duâ Mecnûaları

1.1.4.1. Salevât: es-Salâtü’l-Kübrâ (ed-Delâil), es-Salâtü’l-Vustâ, es-Salâtü’s-Suğrâ olmak üzere üç kısımdan oluşur. Eserin birçok şerhleri yapılmıştır. “Salevât”ın ilk şerhi Abdülğanî en-Nablûsî tarafından “Kevkebü’l-Mebânî ve Mevkibü’l-Meânî Şerh-u Salevâtü’l-Geylânî” ismiyle yapılmıştır.⁴

es-Salâtü’l-Kübrâ’ya es-Salâtü’l-Suğrâ’ya eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Molla tarafından, *Hizbu’l-Vesîle*’ye de eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed el-Emîn el-Geylânî tarafından şerh yapılarak üçü bir arada “es-Sefînetü’l-Kâdiriyye” ismiyle yayınlanmıştır. (Trablus, h.1304, 381 sayfa).

1.1.4.2. el-Kibrîtü’l-Ahmer fi’s-Salâti ale’n-Nebî (s.a.v): Bu salât-ü selâm “Fuyûzâtu’r-Rabbâniyye fi’l Meâsir ve’l-Evrâdi’l-Kâdiriyye” içerisinde yer almaktadır.

1.1.4.3. Da’vetü’l-Celâle: “Fuyûzâtu’r-Rabbâniyye fi’l Meâsir ve’l-Evrâdi’l-Kâdiriyye” içerisinde yer almaktadır.

1.1.4.4. Kenzü’l-A’zam: Süleymâniye Kütüphânesi’nde mevcuttur. (Aşır Efendi, 450/4, 17 varak).

1.1.4.5. (Duâu) Fethi’l-Besâir: Süleymâniye Kütüphânesi’nde bir nüshası mevcuttur. (Şâzelî, nr.:106/5, 2 varak.)

⁴ (Süleymâniye Kütüphânesi, Esat Efendi nr.:1653, 67 varak; “Salevâtü’l-Muhammediyye ve’t-Teslîmâtü’l-Mübâreke” ismiyle İstanbul Üniversitesi, Merkez Kütüphânesi, nr.: 5759-5760, 70+10 varak). Türkçe en eski şerhi ise Lâle-zârî Tâhir Mehmed’e aittir. (Süleymâniye Kütüphânesi, Hacı Mahmûd Efendi nr.:4169, 3 varak).

1.1.4.6. Evrâd: İstanbul'da “*Evrâd-ı Kâdiriyye*” ismiyle basılmıştır. Müstakîmzâde Sa'deddîn Süleyman, Süleyman Hasbî tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş, Şeyh Nâcî tarafından da tercüme ve şerhi yapılmıştır.

Ayrıca Naîm Erdoğan “*Kalâidü'l-Cevâhir*” in (1982) tercümesinde “*Evrâd*” ı neşir ve tercüme etmiş, “*Delâil*” ve Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne ait diğer bazı hizb, dua ve viridler neşretmiştir.(Gürer, 1999: 121)

1.1.4.7. ed-Delâil (es-Salâtu'l-Kübrâ): Süleyman Hasbî “*Şerh ve Terceme-i Abdülkâdir Geylânî*” adıyla tercüme ve şerhini yapmıştır. Eserin yazma iki nüshası Süleymâniye Kütüphânesi'nde mevcuttur.

1.1.4.8. Hizbu Beşâiri'l-Hayrât: Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e salât-ü selâmın anlam ve önemini konu edildiği eserde Hz. Pîr Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e salevât getirmenin önemini açıklamaktadır. Mustafa Özkul tarafından “*Beşâiru'l-Hayrât-Hayırların Müjdeleri*” adıyla basılmış olan eser Süleymâniye Kütüphânesi'nde mevcuttur.

1.1.4.9. Hizbu't-Tazarru' ve'l-İbtihâl (İbtihâlhu's-Şeyh Abdilkâdir): Mısır Kâhire Üniversitesi Kütüphânesi ve Süleymâniye Kütüphânesi'nde mevcuttur.

1.1.4.10. Hizbu's-Süryâniyye (Da'vetü's-Süryâniyye): Mısır Kâhire Üniversitesi Kütüphânesi ve Süleymâniye Kütüphânesi'nde mevcuttur.

1.1.4.11. Hizbu's-Sağîr: “*Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*” içerisinde yer almaktadır. (153-154)

1.1.4.12. Hizbu'l-Hıfz: “*Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*” içerisinde yer almaktadır. (155-157)

1.1.4.13. Hizbu'n-Nasr: “*Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*” içerisinde yer almaktadır. (157-160 ve 164-168)

1.1.4.14. Duâ-u Hizbu'n-Nasr: “*Fuyûzâtu'r-Rabbâniyye fi'l Meâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*” içerisinde yer almaktadır. (160-162)

1.1.5. Abdülkâdir Geylânî'ye Âidiyeti Tartışmalı Olan Eserler

Yukarıda zikrettiğimiz eserlerin dışında Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne ait olup ulaşamadığımız başka eserler olduğu gibi, kendisine ait olup olmadığı araştırmacılar tarafından tartışılan bazı eserler de vardır. Abdülkâdir Geylânî'ye ait olduğu kesin olmayan ama kendisine nisbet edilen eserler şunlardır:

1.1.5.1. *er-Risâletü'l-Ğavsîyye:* Muhteviyâtının Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin tarzına uygun olmayan, şerîatın zâhirine muhâlif addedilen ve Tasavvuf tarihinde az rastlanan bir özellikte olması sebebiyle “*er-Risâletü'l-Ğavsîyye*” nin Hz. Pîr'e değil de İbnü'l-Arabî veya Bâyezîd-i Bistâmî'ye ait olabileceği yönünde fikirler ortaya atılmıştır. Ancak Abdülkâdir Geylânî Hazretleri konusunda uzman olarak bilinen Mısır İskenderiyye Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Yusuf Zeydan (1990) bu eserin Abdülkâdir Geylânî Hazretlerine ait olduğunu beş maddede delillendirerek ispat eder.⁵

1.1.5.2. *Merâtibu'l-Vücûd:* Bağdatlı İsmail Paşa Abdülkerîm el-Cîlî'ye ait olan bu eseri Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet etmiştir.

1.1.5.3. *Kitâbu't-Tecelliyât:* Mehmed Rıf'at Efendi İbnü'l-Arabî Hazretleri'ne ait olan bu eseri Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet etmiştir.

1.1.5.4. *el-Cevâhiru'l-Mudîe (fî tabakâti'l-Hanefîyye):* Mehmed Rıf'at Efendi Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Ebi'l-Vefâ Muhammed el- Kureşî'nin Hanefî tabakâtına dâir bu eserini isim benzerliğinden olsa gerek Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet etmiştir.

1.1.5.5. *Zübedü Âsâri'l-Mevâhib ve'l-Envâr:* Abdullâh en-Nâsîh el-Vâiz'e ait olduğu halde bazı Kütüphânelerde Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet edilmiştir.

⁵ 1. “*Ğavsü'l-A'zam*” tabiri Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin lakabı olarak meşhûrdur. İbnü'l-Arabî bu lakapla tanınmamıştır.

2. *Ğavsîyye* idlâl (naz makâmı) diliyle yazıldığı halde İbnü'l-Arabî'nin bu dil ile eser yazdığı bilinmemektedir. Eserlerinin arasında bu uslûba benzer bir uslûbla yazılmış olanı yoktur. Buna karşın Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin nesir eserleri ile *Ğavsîyye*'nin uslûbu arasındaki benzerlik gözden kaçmamaktadır.

3. *Ğavsîyye*'de yer alan bazı konularla ilgili Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin diğer eserlerindeki konular arasında mutâbakat söz konusudur.

4. İbnü'l-Arabî Hazretleri'ne ait olan bir eserin Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne nisbet edilmesi ya kasıtsız bir bilgisizlikten veya o nüshanın kıymetini yükseltme niyetinden kaynaklanabilir. Bu karışıklığın sebebi İbnü'l-Arabî Hazretleri'nin de, Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin de “*Muhyiddîn*” lakabıyla anılmalarından kaynaklanabilir. (Zeydan, 1990: 36; Gürer, 1999: 127)

1.1.5.6. *Risâle-i Kâdiriyye (Risâle-i Abdülkâdiri'l- Geylânî)*: D. Gürer (1999) bu eserin İbnü'l-Arabî Hazretleri'ne veya Abdülkerîm el-Cîlî Hazretleri'ne ait olabileceğini söylemektedir.

1.1.5.7. *Hucecû'l-Mürîdîn fî Vuslati't-Tâlibîn*: Abdülkâdir Geylânî Hazretleri ve Kâdiriyye ile ilgili olan eser aslında Hz. Pîr'in torunu ve Kâdirî meşâyihından olan Abdülkâdir Abdülcelîl el-Kâdirî'ye aittir.

1.1.5.8. *Tefsîru'l-Geylânî*: Abdülkâdir Geylânî ismiyle bastırılan eserin Geylânî Hazretlerine aidiyeti pek mümkün görülmemektedir. Necdet Tosun ve Orkhan Musakhanov'un yazdığı Tasavuf Dergisi 33. Sayısındaki makâlede (2014) eserin Baba Ni'metullah Nahçivânî'ye ait olduğu delilleriyle ispat edilmektedir.

1.1.5.9. *Risâle fî Usûli't-Tarîkati'l-Kâdiriyye*: Müellifi belli olmayan eserin ilk kısmı Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nden sonra yazılmıştır. İkinci bölüm ise Geylânî Hazretleri'nin "*Sırru'l-Esrâr ve Mazharu'l-Envâr fî mâ Yehtâcu ileyhi'l-Ebrâr*" kitabının aynısıdır. (Gürer, 1999: 124-128)

1.1.6. Abdülkâdir Geylânî Hakkında Yazılan Menâkıbnâmeler

Tarihe mal olmuş bütün Allah dostları hakkında birçok menkîbe anlatılmış, birçoğu hakkında da menâkıbnâmeler yazılmıştır. Hz. Pîr Şâh Abdülkâdir Geylânî Hazretleri İslâm tarihinde en çok tanınan ve hakkında en fazla menkîbe anlatılan mutasavvıflardan birisidir. Bu sebeple Hz. Pîr'in menkîbelerinin derlemesinden oluşan Arapça, Türkçe ve Farsça birçok menâkıbnâme kaleme alınmıştır.

1.1.6.1. *Behcetü'l-Esrâr ve Ma'dinü'l-Envâr fî Menâkıbi's-Sâdeti'l- Ahyâr mine'l-Meşâyih'l-Ebrâr*: Nûreddîn Ebu'l-Hasen Alî b. Yûsuf b. Cerîr el-Lahmî eş-Şattânûfî tarafından Arapça olarak kaleme alınan eser bu sahada günümüze kadar ulaşan ilk menâkıbnâme olmuştur. Kâdirîliğin ve Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin tanıtılması adına çok müstesnâ katkıları olmuştur. Muhammed b. Dâvûd el-Bâzilî el-İmâdî tarafından "*ed-Dürerü's-Seniyye fî İhtisâri Behceti'l-Kâdiriyye*" ismiyle ihtisâr edilmiştir. (İ.Ü. Merkez Ktp., Arapça, nr., 3123) Kütüphanelerimizde 30 civârında yazma nüshası bulunan (Gürer, 1999;131) *Behcetü'l-Esrâr*'ın tam bir Türkçe tercümesi olmamakla birlikte başta tezimizin konusunu teşkil eden Hâlisiyye şubesinin pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî olmak üzere üç kişi tarafından Türkçe'ye tercüme

edilmiştir. Bu tercümelere birincisi Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî Hazretleri'nin "*Tercüme-i Behceti'l-Esrâr*" (İstanbul 1302 h., 186 s.), ikincisi Mustafa Molla Rahîm'in "*Abdülkâdir Geylânî Hazretleri*" (Akşehir 1957), üçüncüsü ise Mustafa Necâti Ak'ın "*Behceti'l-Esrâr-Sırların Sefâsı*" (Ankara 1992, 156 s.) adlı eseridir.

1.1.6.2. *Menâkıbu'l-Kutbi'r-Rabbânî ve'l-Ferdi's-Samedânî Seyyidinâ ve Mevlânâ Muhyiddîn Abdilkâdir el-Cîlânî:* İmâm Kutbeddîn Mûsâ b. Muhammed el-Yûnûnî tarafından yazılan eser Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de mevcuttur.

1.1.6.3. *Es-Subhu's-Sâfir an Şemâilî's-Şeyh Abdilkâdir:* Kâdî Abdurrahmân b. İsâ b. Dâvûd el-Kâdirî es-Sincârî'nin yazdığı eser Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de mevcuttur.

1.1.6.4. *Dürerü'l-Cevâhir fî Menâkıbi Seyyidî Abdilkâdir:* İbnü'l-Mülakkîn tarafından yazılan eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.5. *Nüzhâtü'n-Nâzir fî Tercemeti's-Şeyh Abdilkâdir:* Mecdüddîn el-Fîrûzâbâdî'nin yazdığı eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.6. *Cevâbü'l-Mürâ'î li-Selefi's-Şeyhayn Abdilkâdir ve'bni'r-Rifâ'î:* Şemseddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdillâh b. Nâsıreddîn ed-Dımaşkî tarafından yazılan eser Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de mevcuttur.

1.1.6.7. *Gıbtatü'n-Nâzir fî Tercemeti's-Şeyh Abdilkâdir:* İbn-i Hâcer Askalânî tarafından yazılan⁶ eser Muhammed Sâlim Bevvâb tarafından "*es-Sefinetü'l-Kâdiriyye*" adıyla neşredilmiştir. İbn-i Hâcer cennetin sekiz kapılı olması sebebiyle eserini sekiz kısma ayırdığını belirtmiştir.

1.1.6.8. *Er-Ravzu'z-Zâhir fî Tercemeti's-Şeyh Abdilkâdir:* Burhâneddîn Ebu'l-Vefâ İbrâhîm b. Alî b. Bureyd ed-Deyrî el-Halebî ed-Dımaşkî el-Kâdirî'nin yazdığı eser Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de mevcuttur.

1.1.6.9. *Kalâidü'l-Cevâhir fî Menâkıbi's-Şeyh Abdilkâdir:* Muhammed et-Tâdifî tarafından araştırma ve incelemeye dayanılarak yazılan eser Kâdirîliğin yayılmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

⁶ İbn-i Hâcer tarafından yazılmadığı yönünde görüşler vardır. Bkz. Gürer, 1999: 177.

1.1.6.10. *el-Meşrebü'n-Nîlî fî Velâyeti'l-Cîlî:* Radiyyüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Yûsuf b. Abdîrahmân et-Tâdifî'nin yazdığı eser Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye'de mevcuttur.

1.1.6.11. *Nüzhetü'l Hâtır'l-Fâtır fî Tercemeti Seyyidî eş-Şerîf Abdilkâdir:* Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî tarafından yazılmıştır (İstanbul h.1307, 80 sayfa)

1.1.6.12. *el-Câniyyü'd-Dânî fî Zikri Nebze min Menâkibi Geylânî:* Ca'fer b. Hasen el-Berzencî tarafından yazılmıştır. (? 1310 h., 29 sayfa)

1.1.6.13. *Tefricü'l-Hâtır Tercemetü'ş-Şeyh Abdilkâdir:* Abdülkâdir b. Muhyiddîn el-Erbilî tarafından yazılmıştır. (İskenderiyye, Matbaatü Merîs, 1300 h. ve Mısır 1320 h. 76 sayfa)

1.1.6.14. *Nûru'l-Ebsâr fî Menâkibi Âli Beyti'n-Nebiyyi'l-Muhtâr:* Seyyid Mü'min b. Seyyid Hasen el-Mısri eş-Şiblencî'nin yazdığı eserde Abdülkâdir Geylânî Hazretleri hakkında bilgi veren ve bazı menkîbelerinin anlatıldığı bir bölüm yer almaktadır. (Mısır 1375 h.)

1.1.6.15. *Kevkebü'z-Zâhir fî Menâkibi'l-Ğavs Abdilkâdir:* Seyyid Muhammed b. Hasen es-Seyyâdî tarafından yazılmıştır. (İstanbul 1313 h., 40 sayfa)

1.1.6.16. *es-Seyfu'r-Rabbânî fî Unukî'l-Mu'teriz ale'l-Ğavsi'l-Cîlânî:* Bu eseri Ebû Muhammed b. Azûz el-Mekkî el-Hasenî, Karamânî'nin Abdülkâdir Geylânî Hazretleri hakkında yazdığı “*el-Hakku'z-Zâhir fî Şerhi Hâli'ş-Şeyh Abdilkâdir*” isimli eserine reddiye olarak yazmıştır. Bu kitapta Karamânî'ye şiddetle muhâlefet ederek Hz. Pîr hakkında dile getirdiği yanlışları eleştirmektedir.

1.1.6.17. *el-Kevâkibu'd-Dürriyye fî'l-Menâkibi'l-Kâdiriyye:* Muhammed Râşid b. Abdillâh b. Abdilkâdir er-Râfî el-Fârûkî'nin nazım halinde yazdığı eserin bir nüshası Millet Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.18. *Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin Menkîbeleri:* Muhammed Sâdık Sa'dî'nin yazdığı eser Bekir Uluçınar tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (İstanbul 1981, 40 sayfa)

1.1.6.19. *el-Fethu'l-Mübîn fîmâ Yeteallegu bi-Tiryâki'l-Muhîbbîn:* Zahîrüddîn Ebu'z-Zafer es-Seyyid el-Kâdirî'nin yazdığı eserde müellif Şattânufî'nin “*Behcetü'l-Esrâr*” adlı eserine Vâsıtî ve Kâtip Çelebi gibi müelliflerin yaptıkları eleştirilere

reddiyelerde bulunmaktadır. Eserini yazmaktaki gayesinin “*Behcetü'l-Esrâr*”a yapılan eleştirilere reddiye yazmak olduğunu bizzât belirtmektedir.

1.1.6.20. *Menâkıb-i Ğavsıyye*: Muhammed Sâdık Şihâbî'nin yazdığı bu eser Farsça'dır. Kal'a-i Sultâniyeli Türk-zâde H. M. Ziyâeddîn tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde ve Millet Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.21. *Tuhfetü'l-Kâdiriyye*: Ebu'l-Meâlî Muhammed Müslimî'nin Farsça olarak yazdığı eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.22. *Menâkıb-i Hazret-i Abdülkâdir*: İsmâîl Kemâl el-Ümmî el-Karamânî'nin Türkçe yazdığı eser Süleymâniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

1.1.6.23. *Mirkât-u Merâtib-i İlm-i Ledünnî fî Menâkıb-i Abdülkâdir Geylânî* (İstanbul 1300 h., 312 sayfa): Pirevişteli Hasbî Süleymân Efendi tarafından Türkçe yazılmıştır. (Gürer, 1999: 130-134)

1.1.7. Abdülkâdir Geylânî'nin Menâkıbını Konu Edinen, Ancak Bulamadığımız Menâkıbnâmeler

Bunların dışında Hz. Pîr Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin menkıbelerinin yazılı olduğu başka menâkıbnâmeler de bulunmaktadır. D. Gürer'in de (1999) belirttiği gibi bu eserler kütüphanelerde bulunmamaktadır. Biz yine de isimlerini ve müelliflerini zikretmeyi uygun gördük.

1. *Dürerü'l-Cevâhir*: İbnü'l-Cevzî.
2. *Envâru'n-Nâzır fî Ma'rifeti Ahbâri'sh-Şeyh Abdülkâdir*: Ebû Bekr Abdullâh et-Temîmî.
3. *Menâkıb(u'sh-Şeyh Abdülkâdir Cîlânî)*: Abdullâh b. Osmân el-Yûnûnî.
4. *el-Bâzu'l-Eşheb*: Afifeddîn Abdullâh el-Yâfiî.
5. *Esne'l-Mefâhir fî Ahbâr-i Menâkıbi'sh-Şeyh Abdülkâdir*: Afifeddîn Abdullâh el-Yâfiî.
6. *Hülâsâtü'l-Mefâhir fî Ahbâr-i Menâkıbi'sh-Şeyh Abdülkâdir*: Afifüddîn Abdullâh el-Yâfiî.
7. *er-Ravzu'z-Zâhir fî Menâkıbi'sh-Şeyh Abdülkâdir*: Şihâbeddîn Ahmed b. Muhammed b. Kastallânî.

8. *ed-Dürrü'l-Fâhir fî Menâkıbi's-Şeyh Abdilkâdir*: Abdurrahmân b. Muhammed b. Ali es-Sâyih.
9. *Mir'âtü'l-Mehâsîn fî Ahbâri's-Şeyh Ebi'l-Mehâsîn*: Ebû Hâmid Muhammed b. el-Arabî b. Yusuf el-Fâsî.
10. *Zübdetü'l-Esrâr fî Menâkıb-i Ğavsi'l-Ebrâr*: Abdülhak ed-Dihlevî.
11. *Zübdetü'l-âsâr fî Ahbâr-i Kutbi'l-Ahyâr*: Abdülhak ed-Dihlevî.
12. *İbtihâcu'l-Kulûb bi-Haberi's-Şeyh ve Ahbâr-i Şeyhihi'l-Meczûb*: Ebû Zeyd Adurrahmân b. Abdilkâdir el-Fâsî el-Mağribî.
13. *Tuhfetü'l-Ekâbir bi-Menâkıbi's-Şeyh Abdilkâdir*: Adurrahmân b. Yûsuf el-Mağribî el-Fâsî.
14. *İnşâ*: eş-Şeyh Sadakatullâh.
15. *Menâkıbu's-Şeyh Abdilkâdir el-Cilânî*: Mahmûd el-Kâhirî et-Tayyibî.
16. *İnşâ*: Muhammed b. Ahmed el-Kâhirî
17. *Netîcetü't-Tahkîk fî ba'zi ehli'n-Nesebi'l-Vesîk*: Muhammed b. Ahmed el-Mesnevî ed-Dilâî.
18. *Menâkıbu Şeyh Abdilkâdir*. Abdurrahmân et-Tâlibânî.
19. *Riyâzü'l-Besâtîn fî Ahbâri's-Şeyh Abdilkâdir Muhyiddîn*: Bazı yerlerde ismi "Ravzu'l-Besâtîn" olarak geçen eseri Muhibbüddîn Seyyidî Muhammedü'l-Emîn b. Ahmed el-Gilânî et-Tûnusî yazmıştır.
20. *el-Bâzu'l-Eşheb*: Abdülbâkî b. Süleymân el-Fârûkî el-Mevsilî yazmıştır.
21. *Tevfîku'l-Meliki'l-Kâdir bi-Sülûk-i Tarîki'l-Ğavs Abdilkâdir*: Kemâleddîn Muhammed el-Hanefî el-Halebî Harîrî-zâde.
22. *en-Neşrü'l-âtır bi-Menâkıbi's-Şeyh Abdilkâdir*: Cemâleddîn b. Ahmed et-Tûnusî.
23. *Nüzhetü'n-Nâzır fî Fezâili Seyyidinâ Abdilkâdir*: Ebû Muhammed Abdüllatîf b. Ahmed el-Hâşimî el-Bağdâdî el-Kâdirî.
24. *el-Hidâyetü'l-Kâdiriyye bi'l-Manzûmeti'l-Bağdâdiyye*: Fâiz Alî Kâdirî Bâdeyûnî.
25. *İkdu'l-Cevâhiri'l Meânî fî Menâkıbi's-Şeyh Abdilkâdir el-Geylânî*: Ahmed b. Abdilkâdir.
26. *Tuhfetü'l-Ebrâr ve Levâmîü'l-Envâr*: Alî b. Yahyâ el-Kâdirî.

27. *Ravzu'n-Nazîr fî Menâkibi's-Şeyh Abdilkâdir*: Muhammed es-Saîd es-Sencâdî.
28. *Reyhanü'l-Kulûb*: Sâlih el-Halebî.
29. *Tercemetü's-Şeyh Abdilkâdir*: Şeyh Senûsî.
30. *Risâle fî Menâkibi Seyyidî Abdilkâdir el-Geylânî*: Abdurrahmân es-Sühreverdî.
31. *Enhâru'l-Mefâhir fî Menâkibi's-Şeyh Abdilkâdir*: Muhammed Ğavsüddîn b. Nâsıreddîn eş-Şâfî el-Midrâsî.
32. *el-Urfu'l-âtır fî men bi-Fâs min ebnâi's-Şeyh Abdilkâdir*: Muhammed Ğavseddîn b. Nâsıreddîn eş-Şâfî el-Midrâsî.
33. *Muhtasaru'r-Ravzi'z-Zâhir*: İbrâhîm es-Serîrî ed-Deyrî.
34. *Faslu'l-Cevâhir*: Kâdî'l-İslâm Muhammed Sıbgatullâh el-Midrâsî.
35. *Dürretü't-Tîcan*: Ebû Muhammed el-Bekrî.
36. *ez-Zevâhiru'l-İfrîkiyye*: Ebu'l-Abbâs es-Sicilmâsî.
37. *Behcetü'n-Nâzır fî Fezâili's-Şeyh Abdilkâdir*: el-Eşmâ el-Bağdâdî.
38. *et-Tirâzü'l-Müzehheb fî Şerh-i Kasîdeti'l-Bâzi'l-Eşheb*: Şihâbeddîn Mahmûd el-Âlûsî.
39. *Sultânu'l-Ezkâr fî Menâkibi Ğavsi'l-Ebrâr*: Mevlânâ Şah Muhammed el-Hemedânî.
40. *Güldeste-i Kerâmât*: Urduca yazılan eserin yazarı belli değil.
41. *Zeynü'l-Mecâlis*: Urduca şiirlerden oluşan eserin yazarı Kâdî Muhammed el-Merkehî'dir.
42. *Hülâsatü'l-Mefâhir*: İbrâhîm ed-Derûbî.
43. *Hayâtu'l-İmâm eş-Şeyh Abdilkâdir el-Gilânî*: İbrâhîm ed-Derûbî.
44. *el-Mu'ciz fî Târîhi'l-Kutbi'l-Ğavs ve'l-Bâzi'l-Eşheb*: Fahrî Nurs el-Geylânî.
45. *Büstânü'l-Asâğir ve'l-Ekâbir fî Tercemeti's-Şeyh Abdilkâdir*: es-Seyyid Abdülhây el-Kâdirî. (Gürer:1999: 137)

1.1.8. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Anadolu'ya Gelişi

Kâdiriyye ve Rifaiyye tarikatları daha XIV. asır sonlarıyla XV. asrın ilk yarılarında Anadolu'da vardı.⁷ Uzunçarşılı, bu tarikatların XVI. asrın sonlarında bile diğer tarikatlara nazaran inkişâf edememiş oldukları görüşündedir. Ona göre Kâdirîlik Eşref-i Rûmî ile Osmanlı ülkesine girmiş fakat diğerleri gibi sür'atle yayılmayarak ancak XVII. yüzyılda Tosya'lı İsmail-i Rûmî'den (v.1631) itibaren umumileşmeye başlamıştır. (Uzunçarşılı, 1983: I/344)

Eşref-i Rûmî, 754/1353 tarihinde İznik'te dünyâya geldi. Eşrefzâde, İbnü'l-Eşref, Eşref-i Rûmî, ve Pîr-i Sâni isimleriyle de bilinir. Tahsiline küçük yaşlarda İznik'te başladı. Bir müddet sonra Bursa'ya giderek çeşitli âlimlerden ders okudu. Emir Sultânın delâletiyle, Hacı Bayrâm-ı Veli'ye intisab eden Eşref-i Rûmî'ye önceleri çok ağır hizmetler gördürülmüştür. Hacı Bayrâm-ı Veli'nin yanında on bir sene kalan Eşrefoğlu, bu sırada Şeyhinin kızı "Hayrunnisa" ile evlendi.

Aynı sene pîrinin izniyle İznik'e döndü. Bir müddet sonra şeyhini ziyaret için Ankara'ya giden Eşrefoğlu'nu, Hacı Bayrâm-ı Veli, Hama şehrinde Abdülkâdir-i Geylânî'nin torunlarından Hüseyin Hamavî'ye gönderdi. Hamavî, yanında bir erbaîn çıkararak Eşrefoğlu'na hilâfet vererek, onu Kâdiriyye tarîkatı'nın, Anadolu'da neşrine me'mur etti. Dergâhını İznik'te kuran Eşrefoğlu, Kâdiriyye tarîkatı'nın kendi muhîtinde suratle yayılmasında muvaffak oldu. Hayatını zikir ve ibâdete hasreden Eşrefoğlu'nun tasavvufî şiirleri, *Müzekki'n-Nüfûs* ve *Tarîkatnâme* adlı eserleri vardır. Eşrefoğlu 874/1470 tarihinde İznik'te vefât etti. (Pakalın, 1971: I, 564-567; Eraydın, 2001: 439)

Tosya'lı olan İsmail-i Rûmî, tahsilini Kastamonu'da yaptıktan sonra Bağdat'a gitmiş, Kâdiriyye'ye intisab ederek Şeyh Feyzullah Efendi'den hilâfet almış, Pîr-i Sanî ünvanıyla İstanbul'a gelip Topkapı'daki Kâdirîhâne'de vefâtına kadar irşâd ile meşgul olmuştur. H.1041/M.1631'de vefât etmiş olup dergâhında medfûndur. Tekke'nin bulunduğu yer evvelce kilise yeriymiş. İsmail-i Rûmî, Osmanlı memleketlerinde

⁷ Kâdiriyye'nin bâzı mensûblarının Moğolların zulmünden kurtulmak için Kayseri'ye gelip yerleştikleri bilinmektedir. XIII. Yüzyılın ilk yarısında Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin Cezîre bölgesinde görevlendirdiği halifesi Şeyh Muhammed el-Kâdirî'nin torunları ve Musul bölgesinde tekkesi bulunan Şeyh Ebûbekir Abdülazîz'in torunu Seyyid Tâceddîn Sultan Tâc Kayseri'ye gelerek yerleştikleri ve Moğolların tazyiki sebebiyle pek başarılı olamasalar da Kâdiriyye tarîkatını yaymaya çalışmışlardır. (Sebânû, 2009: 260-293; Kavak, 2016: 76)

Kâdiriyye tarîkatı'nın yayılmasında âmil olup birçok şehir ve kasabalarda tekke açtırmıştır. (Uzunçarşılı, 1983: I/250-252)

1.1.9. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Esasları

Kâdiriyye tarîkatı'nın beş esası vardır:

- a) Himmeti yüce olmak.
- b) Haramlardan sakınmak.
- c) Hizmeti güzel yapmak.
- d) Azîmetten ayrılmamak, ruhsatı bırakmak.
- e) Ni'mete saygılı olmak.

Himmeti yüce olanın derecesi de yüce olur. Haramdan sakınanı Allah Teâlâ kötülüklerden korur. Hizmeti güzel olan ehl-i kerâmetten olur. Ruhsatı bırakıp azîmetlere devam eden dâimâ hidâyet üzerindedir. Ni'mete saygılı olan şükrünü edâ etmiş olur. (Gümüshânevî, 1979: 87; Caf, 1336: 261; Kavak, 2016: 75)

Abdülkâdir-i Geylânî (k.s.) "Muhasebe ve mücahede ehli olan büyüklerin tecrübe ettikleri yolları şöylece sıralamaktadır:

- a) Kul azîz ve celîl olan Allah adına yemin etmemelidir.
- b) Yalandan sakınmalıdır. Yalanın şakasından da ciddisinden de sakınmak gerekir.
- c) Vaadinden dönmemelidir.
- d) Mahlûkâtta herhangi bir şeye la'netten sakınmalı, Allah Teâlâ'nın yarattığı hiçbir kimseye beddua etmemelidir.
- e) Kibleye dönüp namaz kılan mü'minlerden hiç kimse için şirk, küfür ve nifak hükmüne varmamalıdır.
- f) İçten ve dıştan ma'siyet istemeyi ve ma'siyet işlerine bakmayı bırakmalıdır.
- g) Yaratılmışlardan herhangi birine yük olmaktan sakınmalıdır.
- h) İnsanlardan herhangi bir şey ummamalıdır.
- i) Mütevâzi olmalıdır. (Akçiçek, 1991:1122-1125)

1.1.10. Kâdiriyye tarîkatı'nda Usûl Âdâb ve Erkân

Çalışmamızın bu bölümünde Kâdiriyye'nin genel usûl ve kâidelerinden kısaca bahsederek tekrârı önlemek adına detaylı bilgileri Hâlisiyye şubesi usûl ve âdâb bölümünde vermeyi daha uygun gördük.

1.1.10.1. Tarîkata İntisâb Şekli

Bu bölümde Kâdiriliğin kendisine has metod ve usûlleri üzerinde durulacaktır. Ancak bu usûllerin Abdülkâdir Geylânî'den bugüne kadar değişikliğe uğramadan geldiğini söyleyemeyiz. Zamanla yeni fikirlerin eklenmesi ve değişen şartlara uygun metotların uygulanması sonucu belli kaide ve kurallar belirlenmiştir. Bunlar Hazreti Pîr'in görüşlerinden tamamen bağımsız kurallar olmadığı gibi, onun zamanından beri hiç değişmeden süregelen kurallar da değildir. Bu sebeple biz burada genel geçer kurallara değinip sonraki bölümlerde Hâlisiyye şubesinin âdâbını ele alacağız.

Kâdiriyye tarîkatı'nda mürîde tarîkat dersi verilirken genelde bey'at/ahitleşme söz konusudur. İntisâb etmeye tâlip olan sâlike ilk önce günâhlarına pişmanlık duyarak gerçek bir tevbe etmesi ve hâlis niyetle sırf Allâh Teâlâ (c.c.)'nın rızasını kazanmak amacıyla tarîkata girmesi öğütlenir. Genellikle mürşid ile mürîd adayı diz dize oturup mubâyaa âyeti, tevbe istiğfâr, salât-ü selâm, kelime-i tevhîd ve ihlâs sûresi okunup duâ edilerek ders tarifi yapılır. Daha sonra mürîde günlük virdleri tarif edilir. Genel anlamda tarîkatın âdâb ve erkânı anlatılır. Böylece mürîd tarîkata kabul edilmiş olur.

Araştırmamızda Kâdiriyye'nin şubelerinin birçoğunda farklı usullerle ders tarifi yapıldığını tesbit ettik. Bu durum yaşanan bölgenin kültürüne ve Şeyh Efendilerin kendi usullerine göre hareket etmelerinden kaynaklanmaktadır.

1.1.10.2. Tarîkata Giriş Şartları

Kâdiriyye ile ilgili yapılan çalışmalarda "Usûl-ü Aşere/on kâide" diye adlandırılan tevbe, zühd, tevekkül, kanaat, uzlet, zikir, teveccüh, sabır, murâkebe, rızâ gibi kavramlar tarîkata giriş şartları olarak zikredilmektedir. Ancak bu demek değildir ki, bu hasletleri elde etmeden tarîkata girilemez. Abdülkâdir Geylânî'nin dergâhında her kesimden insana kucak açıla gelmiştir. Bu kâideler gerçek bir sûfinin hedeflemesi ve

derhâl elde etmek için çalışmaya koyulması gereken kurallardır. Bunlar “Beyân-ı Tarîkat” başlığı altında tevbe, teslîmiyet, kanaat, irâdet, riyâzet, uzlet; “Ahkâm-ı Tarîkat” ismiyle mârifet, yakîn, sıdk, tevekkül, tefekkür, tezekkür; “İcâbet-i Tarîkat” maddesinde tarîkate iştirak edilmesi gereken hususlardan hayır, ihsân, fenâ, terk, havf, şevk; “Erkân-ı Tarîkat” başlığında ise tarîkatın üzerine bina edildiği düşünülen ilim, hilm, sabır, rızâ, ihlâs ve ahlak-ı hamîde gibi bir sûfide bulunması gereken ideal vasıflar sıralanmaktadır. (Mehmet Rif’at, 1127.: vr. 24b-25b; Gürer, 1999, 383; Yıldırım, 2016, 36-37)

1.1.10.3. Kâdirî Tâci, Kâdirî Gülü

Kâdiriyye tarîkatı’nda ilk kez tâc giyenin Abdülkâdir Geylânî’nin oğlu Abdürrezzâk olduğu söylenmektedir. Kâdiriyye müşidleri genellikle on iki tarîkattan icâzet verdikleri için tâcları genellikle on iki dilimlidir. Burada amaç şeyhin on iki tarîkattan irşâda yetkili olduğunu sembolize etmektir. Ancak bunun yanı sıra îman esaslarını sembolize eden altı dilimli, İslâm’ın şartlarını sembolize eden beş dilimli, Şerîat, Tarîkat, Ma’rifet ve Hakikati temsilen dört dilimli tâclar da kullanılmıştır.

Kâdirî tâcının en önemli şîârı olan Kâdirî mührü ve Kâdirî gülünün sembolik anlamı Abdülkâdir Geylânî’ye dayanmaktadır. Rivâyet edilmektedir ki, Geylânî Hazretleri Bağdat’a geldiğinde bir kış günü şehrin evliyâsı su veya süt dolu bir tası kendisine göndererek “Biz bu tasın içerisindeki gibiyiz, bu suyun tası doldurduğu gibi biz de bu şehri kuşatmış durumdayız” demek isterler. Büyük Pîr kendisine yakışır bir cevapla muhataplarına karşılık verir. Tasın içerisine yeni açmış taze bir gül koyarak getiren elçiyle geri gönderir. Bununla “Siz bu tasın içerisindeki süt/su gibi olabilirsiniz. Ancak ben bu tasın içerisindeki gülüm” anlamını remzeder. Bu durum karşısında Bağdat evliyâları kendisini Şeyhu’ş-Şuyûh/Şeyhler Şeyhi olarak kabul ederler. Bu hadiseden sonra yer yer Kâdirî gülü kullanılmıştır. Anadolu’ya ilk kez getiren ise Eşrefoğlu Rûmî olmuştur. (Çakır/Edt. Ceyhan, 2012; 200-201)

1.1.11. Kâdiriyye Tarîkatı Silsilesi

İslâm âleminde kurulan ilk tarîkat olan Kâdiriyye tarîkatı’nın kesintisiz ve hurâfesiz bir silsile ile Kâinâtın Efendisine ulaşmakta olduğu hem araştırmacılar

tarafından, hem de Kâdiriyye'nin meşâyihî tarafından sürekli vurgulanmaktadır. Kâdiriyye tarîkatı silsilesi şöyledir:

1. Seyyid-i Kâinât Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v) (v.10/632)
2. Alî b. Ebî Tâlib (kv) (v.40/661)
3. Hasan el-Basrî (ra) (20-106 veya 110/640-724 veya 728)
4. Habîb el-Acemî (v.119/737)
5. Dâvûd et-Tâî (v.162 veya 165/ 778 veya 781)
6. Ma'rûf el-Kerhî (v.200-815)
7. Serî es-Sakatî (160-251/776-865)
8. Cüneyd el-Bağdâdî (v.297/909)
9. Şeyh Ebû Bekir eş-Şiblî (247-334/861-945)
10. İzzeddin Abdülaziz b. Hâris et-Temîmî (v.371/983)
11. Ebu'l-Fazl Abdulvâhid b. Abdilazîz et-Temîmî (v.425/1033)
12. Ebu'l-Ferec Abdurrahmân et-Tarsûsî (v.447/1055)
13. Ebu'l-Hasan Alî el-Hakkârî (406-486/1015-1093)
14. el-Kâdî Ebu Sa'd el-Mübarek el-Mahzûmî (v.513/1119)
15. Muhyiddîn Abdülkâdir Geylânî (v.561/1166) (Vicdânî, 1995: 12; Eraydın, 2001: 438)

Abdülkâdir Geylânî'nin tarîkat silsilesinin Ma'ruf el-Kerhî'ye kadar kısmı Hz. Ali'nin torunları vasıtasıyla şu şekilde de gelmektedir:

1. Seyyid-i Kâinât Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v) (v.10/632)
2. Alî b. Ebî Tâlib (k.v) (v.40/662)
3. Ebû Abdillah el-Îmâm Hüseyin (3-49/625-670)
4. Ebû Muhammed el-Îmâm Zeyne'l-Âbidîn (v.95/713)
5. Ebû Câ'fer el-Îmâm Muhammed el-Bâkır (57-114/677-733)
6. Ebû Abdillah el-Îmâm Câ'fer es-Sâdık (80-148/669-765)
7. Ebu'l-Hasan el-Îmâm Mûsâ el-Kâzım (128-183/745-799)
8. Ebu'l-Hasan el-Îmâm Alî er-Rızâ (148-203/765-818)
9. Ma'ruf el-Kerhî (v.200/815) (Vicdânî, 1995: 12; Öztürk, 1988: 164; Gürer, 1999: 66)

Abdülkâdir Geylânî'den Hâlisiyye şubesi Pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî'ye kadar gelen silsile şu şekildedir:

1. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî (k.s)
2. Cemâlû'l-Irak eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrezzâk (k.s) (v.630/1233)⁸
3. eş-Şeyh Osman el-Geylânî (k.s)⁹
4. eş-Şeyh Yahya el-Basrî (k.s)¹⁰
5. eş-Şeyh Nûreddin eş-Şâmî (k.s) (1320/1390)¹¹
6. eş-Şeyh Abdurrahmân el-Hasenî (k.s) (1360/1430)¹²
7. eş-Şeyh Burhaneddin ez-Zencerî (k.s)¹³
8. eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Ma'sûm el-Medenî (k.s)¹⁴
9. eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrezzak el-Hamavî (k.s)¹⁵
10. eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Hüseyinî'l-Ezmirânî (k.s)¹⁶
11. eş-Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lâhorî (k.s)¹⁷
12. eş-Şeyh Mahmud ez-Zenkenî Talebânî (k.s)¹⁸
13. eş-Şeyh es-Seyyid Ahmet et-Talebânî el-Kerkükî (k.s)¹⁹

⁸ Abdülkâdir Geylânî'nin oğlu ve Kâdiriyye tarikatının şubelerinden "Rezzâkiyye"nin kurucusudur. "Rezzâkiyye" maddesinde hakkında bilgi verildi.

⁹ Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin torunlarından. Doğum ve Vefât tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Geylânî Hazretlerinin oğlu ve halifesi eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrezzâk Efendinin halifesidir. Kâdiriyye tarikatının gelişmesinde ve yayılmasında kıymetli çalışmaları olmuştur.

¹⁰ 1300'lü yılların sonları ile 1400'lü yılların başı arasında yaşadığı bilinen Kâdiriyye mürididir. Müridi Osman el-Geylânî'den sonra Kâdiriyye meş'alesini taşıyan büyük bir velîdir. Basra şehrinde yaşamıştır.

¹¹ Kâdiriyye'nin önde gelen müridlerindedir. Suriye'nin Şam şehrinde yaşamıştır. Şeyhi Yahya el-Basrî'nin terbiyesi altında kısa sürede seyr ü sülûkünü tamamlayarak hilâfetle taltif edilmiştir.

¹² Suriye civârında yaşamış ve irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür. Çokça müridini Cenâb-ı Hak (c.c.)'a vâsıl ettiği rivâyet edilmektedir. Nûreddin eş-Şâmî Hazretlerinden hilâfet alarak Kâdiriyye tarikatı silsilesine dâhil olmuştur.

¹³ Irakta yaşamıştır. Zencer aşiretine mensuptur. Abdurrahmân el-Hasenî'den hilâfet almıştır. Hayatı hakkında bilgiye sahip değiliz.

¹⁴ Hayatı hakkında bilgi sahibi değiliz. Burhaneddin ez-Zencerî Hazretlerinin müridi ve halifesidir. Hâlisiyye şubesinin yirmi dördüncü sıradaki mürididir.

¹⁵ Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin torunlarından. Suriye'nin Hama şehrinde yaşamıştır. Birçok velî yetiştirdiği rivâyet edilmektedir.

¹⁶ XVI. yy. başlarında yaşamış, 1600'lü yılların sonunda vefât etmiştir. Birçok velî ve ârif yetiştirmiş olan şeyh efendinin şerâat ve tarikatı titizlikle icrâ ettiği bilinmektedir. Abdurrezzâk el-Hamavî'nin halifesidir.

¹⁷ Geylânî Hazretlerinin torunlarından Abdurrezzâk el-Hamavî'nin nesillerindedir. Vicdânî kendisinin zamanın en büyük kutublarından olduğunu kaydeder. Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin manevî işaretiyle Şeyh Mahmûd Zengenî et-Talebânî'yi irşâd ederek tarikat hırkasını giydirmiştir. (Göletderevi, t.y.: 405)

¹⁸ Aslen "Zengene" aşiretinin önde gelen liderlerinden olmasına rağmen Kerkük'ün Talebân köyünde yaşadığı için "Talebânî" nisbesi ile meşhûr olmuştur. Tarikat hırkasını eş-Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lâhorî'den almıştır. (Vicdânî, 1995: 136)

¹⁹ Hâlisiyye Şubesinin kurucusu Abdurrâhmân Hâlis Talebânî'nin babasıdır. Tarikat hırkasını babası eş-Şeyh Mahmud ez-Zengenî Talebânî'den almıştır. Fıkıh ilminde de derin bilgiye sahip olduğu rivâyet edilmektedir. Kerkük'teki Kâdirî tekkesini yapan zâttır.

14. eş-Şeyh es-Seyyid Sahibu't-Tarîkat Ziyaeddin Abdurrahmân et-Talebânî (k.s) (Viccânî, 1995: 56-57; Vassâf, 1990: 129-130; Ayten, 1996: 131-132)

Doğal olarak tarîkatın pîrinden sonraki meşâyih zinciri, söz konusu tarîkatın her şûbe ve kolunda değişik olacaktır. Aynı şûbeden çıkmış alt kollar da, şûbe başı olan zâttan itibaren ayrı bir silsileye bağlı olacaktır. (Öztürk, 1988: 164)

1.1.12. Kâdiriyye Tarîkatı'nın Şubeleri

1.1.11.1. Hikemiyye: Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Hikemî'ye (v.617/1221) nisbet edilir. Muhammed el-Hikemî tarîkat hırkasını Abdülkâdir Geylânî'nin halîfelerinden Ali el-Haddâd'dan giymiştir. Muhammed el-Becelî ile yakın ahabîd idiler. Hikemiyye Yemen'de intişâr etmiş, kolları olan büyük bir tarîkattır. (Muhammed el-Hikemî ve Hikemiyye hk. Bk.: Ahmed b. Abdüllatîf: 264-267; Harîrizâde, t.y. I/301a-303a; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y.: 50; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 188; Gürer, 1999: 351)

1.1.11.2. Esdiyye: Yemeniyye olarak da bilinir. Afifeddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ali el-Esdî'ye (v.620/1224) nisbet edilir. Kâdiriyye'nin bilinen en eski kollarındandır. Esdiyye, Yemen ve Anadolu'da intişâr etmiştir. (Abdullah el-Esdî ve Esdiyye hk. Bk.: Ahmed b. Abdüllatîf: 179-180; Harîrizâde, t.y.: I/72b-76b;III/269a; Viccânî, 1338: 41-42; Gürer, 1999: 351)

1.1.11.3. Beceliyye: Muhammed b. Hüseyin el-Becelî'ye (v.621/1225) nisbet edilir. Kendisi Yemen'de Avâce'de medfûndur. Kaynaklar Becelî'nin tarîkat hırkasını Muhammed b. Ebîbekr el-Hikemî'den giydiğini ve onunla çok yakın dost olduklarını belirtir. Dolayısıyla Beceliyye'yi Hikemiyye'nin bir kolu olarak görmek gerekir. (Beceliyye hk. bak: Ahmed b. Abdüllatîf: 267-270; Zebîdî, İkdü'l-Cevher t.y. : 43; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 175)

1.1.11.4. İseviyye: Bu tarîkat Abdülkâdir Geylânî zamanında yaşamış bir zât olan Şeyh İsa isminde bir zata nisbet edilir. Hakkında fazla bilgi mevcut değildir. Geylânî Hazretlerinin halîfesi olduğunu iddia eden öncesinde papaz olduğu, sonrasında İslâm'la şereflendiği rivâyet edilir. (Viccânî, 1338: 44; Gürer, 1999: 352)

1.1.11.5. Fârîziyye: Trimmingham ve Nizâmî, bu tarîkatı ve hâsseten de el-Kasîdetü't-Tâiyye'siyle meşhur, "Sultânu'l-Âşîkîn" lakabıyla bilinen Ebû Hafs Ömer b. el-Fârîz'a (v. 632/1235) nisbet ederler. (Trimingham, 1971: 271; Nizâmî, 1991: 10)

Sâdık Vicdânî İbnü'l-Fârîz'ın hayat hikâyesini kitabının Kâdiriyye bölümünün sonunda işler ama onun tarîkatından veya Kâdiriyye ile ilişkisinden bahsetmez. (Harîrîzâde, t.y.: II/314a-319b) Abdusettâr Muhtar da bu tarîkatı Kâdiriyye'nin şubeleri arasında zikrettikten sonra hakkında herhangi bir döküman bulunmadığından yakınıdır. (Nassâr, 1979: 290) Ancak, Zeydân'ın araştırmalarına bakılırsa bu tarîkat hakkındaki yukarıdaki bilgiler hiç de isabetli değildir. Fârîziyye'nin Abdülkâdir Geylânî'nin Kâhire'ye yerleşen neslinden gelen Muhammed el-Fârîzî'ye mensup bir tarîkat olduğunu belirterek, Trimmingham'ın lakapları karıştırdığını söyler. Fârîziyye hâli hazırda Mısır Sûfî Tarîkatler Yüksek Meclisi'nce (el-Meclisü'l-A'lâ li't-Turûki's-Sûfiyye bi-Mısır) tescil edilmiş tarîkatlardendir. (Fârîziyye hk. bak. Zeydân 1411: 185-195)

1.1.11.6. Ehdeliyye: Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer el-Ehdel'e (v.650/1252'den sonra) nisbet edilir. *Tabakâtu'l-Havas ve Tıbyân*'da Ali el-Ehdel'in Abdülkâdir Geylânî'nin ashabından el-Ahravî isimli bir şahıstan tarîkat aldığı belirtilir. Yine onun Hz. Ebû Bekr ve Hz. Hızır'dan da tarîkat aldığı rivâyet edilir. (Ali el-Ehdel ve Ehdeliyye için bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 195-198; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y. : 93; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 242,) Dilâver Gürer DİA "Ehdeliyye" maddesinde Ali el-Ehdel'in vefât tarihi (1164/1751) olarak verilmesinin açık bir hata olduğunu kaydetmiştir ki bu doğru bir tespittir. Ehdeliyye, Yemen dolaylarında intişâr etmiş ve kolları olan büyük bir şubedir. (Gürer, 1999: 353)

1.1.11.7. Gaysiyye: *Tıbyân, İkdü'l-Cevher ve İthâfu'l-Esfiyâ'da* Ehdeliyye'nin kolu olduğu zikredilir. Ebu'l-Gays Saîd b. Süleyman el-Cemîl'e (v. 651/1254) nisbet edilir. Kaynaklar Ebu'l-Gays'ın önceleri bir eşkiyâ olduğunu, daha sonra yaptığı işten pişmanlık duyup, tevbe ederek, Ali b. Eflah'a, onun vefâtından sonra da Ali b. Ömer el-Ehdel'e intisab ettiği belirtilir. Gaysiyye Yemen'de intişâr etmiştir. (Ebu'l-Gays ve Gaysiyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 406-410; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y.: 93; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 242; Harîrîzâde, t.y.: III/19b-23a)

1.1.11.8. Uceyliyye: Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Mûsâ b. Uceyl ez-Züvâlî el-Yemenî'ye (v.690/1291) nisbet edilir. İbn-i Uceyl tarîkat hırkasını aynı zamanda fakih olan babasından, oda el-Hikemî'den almıştır. Bu sebeple *Tıbyân* onu Hikemiyye'nin bir kolu sayar İbn-i Uceyl'in ilim tahsilinde amcası Ebû İshâk İbrâhîm b. Ali b. Uceyl'in (v. 643/1246) payı daha fazla olmuştur. Ahmed ez-Züvâlî'nin evliyâ içerisindeki yeri Zekeriyâ (a.s.)'nin peygamberler içerisindeki yerine benzetilir. Uceyliyye Yemen'de intişâr etmiştir. (Ahmed ez-Züvâlî ve Uceyliyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 57-64; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y. : 85; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 243; Harîrizâde, t.y.: II/270b-272a)

1.1.11.9. Nehâriyye: Ömer b.Mûsâ en-Nehârî'ye nisbet edilir. Nehârî'nin vefât tarihini tesbit edemedik. Ama tarîkatı babasından, babasının da 651/1254'te vefât eden Ebu'l-Muğîs'ten aldığına göre onun vefâtı muhtemelen VII/XIII. asrın sonları olmalıdır. Nehârî'nin Cebelû Kuâr'da (Yemen) bir ribâtı olduğu nakledilmiştir. Nehâriyye Yemen'de intişâr etmiş bir tarîkattir. (Nehâriyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 57-64; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y. : 81; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 243-244.)

1.1.11.10. Zeyleiyye: Safiyyuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer ez-Zeyleî el-Ukaylî'ye (v.704/1305) nisbet edilir. Silsilesinde Muhammed el-Hikemî zikredildiğine göre Hikemiyye'nin bir kolu olarak kabul edilen bu kol Yemen'de intişâr etmiştir. (Ahmed ez-Zeyleî ve Zeyleiyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 74-75; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y. : 63; İthâfu'l-Asfiyâ, t.y.: 237; Gürer, 1999: 354)

1.1.11.11. Tavâşiyye: Nûreddîn Ali b. Abdillâh et-Tavâşî'ye (v.748/1348) nisbet edilir. et-Tavâşî evliyânın büyüklerinden kabul edilir. Silsilesi Sa'deddîn Ebu'l-Feth el-Bağdâdî ile Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşan Tavâşiyye Yemen'de intişâr etmiştir. (Ali et-Tavâşî ve Tavâşiyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 198-202; Zebîdî, İkdü'l-cevher: 84; Gürer, 1999: 354)

1.1.11.12. Müşerriyye (Müşâria): Muhammed b. Mûsâ b. Ali b. Uceyl ez-Züvâlî el-Yemenî el-Müşerri'a (v.760/1359) nisbet edilir. Tarîkatın senedi iki koldan İsmâîl el-Cebertî'ye ulaşır. Müşerriyye Yemen'de intişâr etmiştir. (Muhammed b. Mûsâ el-Müşerri ve Müşerriyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 308; Zebîdî, İkdü'l-cevher t.y. : 83; Gürer, 1999: 354)

1.1.11.13. Yâfiyye: Afifeddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Esed el-Yâfiî el-Yemenî'ye (698-768/1298-1367) nisbet edilir. Kâdiriyye'nin çok önemli kollarından

birisidir. İmâm Yâfî Aden’de doğmuş ve ilk tahsilini orada tamamlamıştır. Daha sonra Hac için Mekke’ye gider. Oradan Şam’a geçer. Burada içerisine insanlardan uzaklaşıp halvete geçme isteği düşer ve o hâl ile memleketine döner. Bu arada Tavâşiyeye’nin kurucusu Ali et-Tavâşî’ye intisab ederek, ondan seyr ü sülûkünü tamamlar. Sonra tekrar ilimle iştilal etmeye karar vererek, Mekke’ye gider. Bir müddet burada ilimle meşgul olur. Fakat bir on sene kendisini ilimden yine uzaklaştırır. Biraz Mekke’de biraz Medîne’de kalan şeyh bu arada Şam, Beytü’l-Makdis ve Mısır seyahatlerinde bulunur. Nihâyet ilme yeniden döner. Yine Mekke ile Medîne arasında gidip gelmeye başlar. Yemen’deki şeyhini bir kez daha ziyâret eder ve Mekke’de hayâta gözlerini yumar. (Ahmed b. Abdüllatîf: 172-176)

Kuvvetli bir sûfî olmasının yanı sıra aynı zamanda velûd bir müellif olan Yâfî geride çok kıymetli eserler bırakmıştır. Brockelmann, onun 25 eserini zikrederken (Brockelman: 19743: II/227-228) Bağdatlı İsmâil Paşa 40 kadar eserinin adını verir. (Bağdatlı, 1951: 465-466)

Yâfî’nin eserlerinden bazıları şunlardır: *Ravzu’r-Reyâhîn fî Hikâyeti’s-Sâlihîn* (Nüzhetü’l-uyûni’n-nevâzır ismiyle bilinir) (İlk baskısı Bulak 1286 h.), *el-İrşâd ve’t-Tatrîz fî fazl-ı zikrillâh ve Tilâveti’l-Kitâbi’l-azîz* (neşir: Muhammed b. Celîl, Tirurangadı 1909), *Merhemü’l-ileli’l-muaddile alâ eimmeti’l-Mu’tezile* (neşir: E.D. Ross, I-III, Kalküte 1910-1917), *Ed-Dürrü’n-Nazîm fî Havâssı (veya fezâili)’l – Kur’âni’l-Azîm* (ilk baskısı Kâhire 1282 h.). Bu eser Hâmî Eren tarafından *Kur’ân-ı Kerîm’in Havâs ve Esrârı* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. (İstanbul 1980), *Mir’âtü’l-Cinân ve İbretü’l-yakzân fî ma’rifeti havâdisi’z-zemân* (I-IV, Haydarâbâd 1337/1918-1919), *Merhemü’l-İleli’l-mu’dile fî defî’s-şübhe ve’r-red ale’l-Mu’tezile* (nşr. E. Denison Ross, Kalküte 1910-1911), *Neşrü’l-mehâsini’l-ğâliye fî fazli meşâyihî’s-sûfiyye ashâbi’l-makâmâti’l-âliyye*. (nşr. Muhammed Zehrâ el-Gamrâvî (Kahire 1324), İbrâhim Atve Ivaz (Yûsuf en-Nebhânî’nin *Câmiu Kerâmâti’l-Evliyâ’sının hâmişinde*, I-II, Kahire 1329; Beyrut 1960; Kahire 1961), *Hulâsatü’l-mefâhir fî menâkibi’s-şeyh Abdilkâdir* (nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Sri Lanka 1427/2006). Bu eser müellifin Kâdiriyyenin Yâfiyye kolunun kurucusu olduğuna dair bir belge olarak kabul edilmiştir.

Sühreverdiyye, Rifâiyye, Medyeniyye ve Şâzeliyyeden de icâzetli olan Yâfiî'nin şeyhi olarak bazı yerlerde Ali et-Tavâşî zikredilirken, özellikle tarikatları inceleyen kaynaklarda onun şeyhi olarak Radiyyeddîn İbrâhîm el-Mekkî zikredilir ve tarikat silsilesinin İbnü'l-Arabî vâsıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaştığı belirtilir. Bu sebeple de Yâfiyye, Kâdiriyye-i Ekberiyye'nin bir kolu sayılır. (Harîrizâde, t.y.: III/263b-265b; Vassâf, 1990: 133; Vicdânî, 1338: 47) Şu da var ki eserlerine bakıldığında Abdülkâdir Geylânî'nin onun için ayrı bir önemi olduğu hemen dikkati çeker. Bu durum ise onun Kâdiriliğini bir kez daha vurgular. Yâfiyye Arabistan ve Yemen'de intişâr etmiştir. (Gürer, 1999: 355)

1.1.11.14. Cebertiyye: Şerâfeddîn Ebu'l-Ma'rûf İsmâîl b. İbrâhîm el-Cebertî (722-806/1322-1403)'ye nisbet edilir. *Cebertiyye Tıbyân'da* Ekberiyye'nin *İkdü'l-Cevher*'de ise Ehdeliyye'nin bir kolu olarak gösterilir. *Tıbyân* ayrıca Cebertiyye'nin "*Câmiu't-Turûk*" bir tarikat olduğunu, yani diğer birçok tarikatten icâzetli olduğunu zikreder. Tarikatın kurucusu Zebîd'de bir medreseye sahipti. Bu medrese yıllarca ilim âlemine hizmet vermiş ve Abdülkerîm el-Cîlî ve el-Firûzâbâdî gibi nice mümtaz insanlar me'zun etmiş ve Cebertî tarikat geleneğini devam ettirmiştir. (Ahmed b. Abdüllatîf: 101-108; Zebîdî, *İkdü'l-cevher* t.y.: 45; Zeydân, Yusuf (1411/1991): 179; Gürer, 1999: 355)

1.1.11.15. Dâvûdiyye: Trimmingham ve Nizâmî, bu tarikatın Şam'da yaşamış olan Ebû Bekr b. Dâvûd'a (v. 806/1403) nisbet edildiğini söylerler, ama onun hakkında herhangi bir bilgi vermezler. (Trimingham, 1971: 271; Nizâmî, 1991: 10; Gürer, 1999: 355)

1.1.11.16. Urâbiyye: Araştırmalarda Kâdiriyye'nin bu şubesinden Senûsî'nin *es-Selsebilü'l-Muîn*'de bahsettiği zikredilir. Târikatlar hakkında önemli bir kaynak olduğu anlaşılan bu esere ulaşılamadığı için maalesef ondan istifâde edilememiştir. Urâbiyye Ömer b. Muhammed el-Urâbî'ye (v.827/1424) nisbet edilir. Yemen'de intişâr etmiş bir tarikattır. *Tıbyân* Ömer el-Urâbî'nin bir virdi olduğunu ve müntesiplerinin bu virdi sabah ile yatsı namazları arasında okuduklarını zikreder. (Urâbiyye hk. bak. Harîrizâde, t.y.: III/56b; Trimmingham, 1971: 273; Gürer, 1999: 356)

1.1.11.17. Eşrefiyye: Abdullah-ı Rûmî b. Eşref (Ahmed) b. Muhammed el-Mısrî'ye nisbet edilir. Eşrefoğlu Rûmî adıyla meşhur olan Eşref-zâde tarikatte yapmış

olduğu içtihatlar sebebiyle “Pîr-i Sâni” lakabıyla anılmaktadır. Bazı yerlerde 754/1353 yılında doğduğu rivâyet edilirse de, bu rivâyetin doğru olmadığı, onun Emir Sultan (v.833/1429) ve Hacı Bayrâm-ı Velî (v.833/1430) ile olan münasebetlerinden anlaşılmaktadır. Doğum tarihinin daha sonra olduğu yönünde görüşler ileri sürülmüştür. (Pekolcay – Uçman, 1995: XI-480-481) Ataları Mısır’dan Anadolu’ya, muhtemelen de İznik’e göç etmiş ve Eşref-zâde burada dünyâya gelmiştir. *Menâkıb-ı Eşrefzâde*’de onun seyyid olduğu belirtilerek, şöhretten kaçınması sebebiyle sakladığı siyâdet alâmeti olan yeşil destarın vefâtı esnasında tâcının içinden çıktığının herkesin ma’lûmu olduğu zikredilir. (Bursalı Mehmed Efendi, 1976: 32)

Çocukluk ve gençlik yılları ailesinin yanında geçmiş, daha sonra Bursa Çelebi Sultan medresesine giderek tahsiline burada devam etmiştir. Sonrasında gerek okuduğu tasavvufî kitapların etkisi gerekse gördüğü bir rüyâ vesîlesiyle ilim tahsilini bırakarak Ankara’da Hacı Bayram Velî’ye intisab eder. Kendisinden hilâfet alarak on iki yıl İznik’te hilâfet makâmında irşâd ile meşgul olur. Daha sonra içinde hissettiği bir boşluk olduğunu Hacı Bayram Velî’ye aktarınca, kendisini Hamâ’da bulunan Abdülkâdir Geylânî Hz.’nin torunlarından Kâdirî şeyhi Hüseyin el-Hamavî’ye gönderir. Burada bir müddet şeyhinin terbiyesinde kalan Eşrefzâde icâzetle taltif edilerek memleketi olan İznik’te Kâdiriyye tarîkatını yayması ve irşâd faaliyetlerinde bulunmak üzere görevlendirilir.

Ömrünün kalan kısmını bu uğurda harcayan Eşrefzâde 874/1469 yılında yüz yaşında iken vefât ederek İznik’te kendisinin yaptırdığı dergâhın hazîresine defnedilmiştir.

Eserleri: 1. *Dîvan* 2. *Müzekki’n-Nüfûs* 3. *Tarîkatnâme* 4. *Cinânü’l-Cenân*

Ayrıca bunların dışında *Delâilü’n-Nübüvve*, *Fütüvvetnâme*, *İbretnâme*, *Ma’zeretnâme*, *Hayretnâme*, *Münâcâtnâme*, *Esrârü’t-Tâlibin*, *Tacnâme*, *Elestnâme*, *Nasîhatnâme* adlı eserlerin de Eşrefzâde’ye ait olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Eşrefiyye ve tezimizin konusu olan Hâlisiyye diğer şubelere nazaran Türkiye’de daha fazla tanınmıştır. (Eşrefzâde ve Eşrefiyye hak. bk. M. Şemseddîn, 1332: 50; Bağdatlı, 1951: 470; Gürer, 1999; 358)

1.1.11.18. Bekkâiyye: Bekkâiyye nisbet açısından ihtilafli bir tarîkat olarak karşımıza çıkar. Zebîdî, Şeyh Ali el- Bekkâya (v. 670/1271) nisbet edilen bir

Bekkâiyye'den bahseder. Ama onun hangi tarîkatın kolu olduğunu belirtmez ve silsilesini vermez. Kâdiriyye'nin Bekkâiyye kolunu Aynî, Trimmingham ve Dernîka, ismi daha önce tarîkatın Afrika'ya intişârı konusunda geçmiş olan Ahmed el- Bekkâ el- Kuntî'ye (v. 908/1504), Rinn ve Depont- Coppolani ise şeyh Ömer b. Ahmed el- Bekkâ'ya (960/1553) nisbet ederler. İsimlere ve vefât tarihlerine bakarak bu ikisinin baba- oğul olduğunu söylemek mümkündür. Bekkâiyye Sudan, Moritanya ve Senegal civarında intişâr etmiş, 1850'lere kadar çok etkinlik göstermiş, bir asırlık bir duraklama sonrası, Gambi, Kazamans, Portekiz Gine'si, Liberya ve Altın Sâhili'nde faaliyet göstermiş, daha sonra Nijer, Nijerya ve Kamerun'a kadar yayılmıştır. (Bekkâiyye hk. bak. Ahmed b. Abdüllatîf: 179; Trimmingham, 1971: 272; Dernîka, 1992: 120; Gürer, 1999: 367)

1.1.11.19. Cüneydiyye: Trimmingham bu tarîkatın Bahâüddîn el-Cüneydî'ye (v. 921/1515) nisbet edildiğini ve onun tarîkatı Abdülkâdir Geylânî neslinden Ebu'l-Abbâs Ahmed b. el-Hasan'dan aldığını belirtir. Cüneydiyye Hindistan'da intişâr etmiştir. (Trimingham, 1971: 272; Gürer, 1999: 367)

1.1.11.20. Ğavsiyye: Kâdiriyye'nin böyle bir kolu olduğundan sadece Trimmingham bahseder ve kurucusunun isminin de tarîkatın Hindistan'da yayılmasında ismi geçmiş olan Seyyid Muhammed Gavs (v.923/1517) olduğunu belirtir. (Trimingham, 1971: 272; Gürer, 1999: 368)

1.1.11.21. Kemâliyye: Bu tarîkattan da sadece Trimmingham bahseder. Ona göre bu tarîkat Kemâleddîn el-Kisâlî'ye (v.971/1563-4) mensub olup Hindistan'da intişâr etmiştir. (Trimingham, 1971: 272; Gürer, 1999: 368)

1.1.11.22. Kumeysiyye: Abdülkâdir Geylânî'nin torunlarından Seyyid Şah Kumeys el-Kâdirî'ye (v.922/1584) nisbet edilir. Kumeysiyye Bengal, Pencap ve Bihâr dolaylarında intişâr etmiştir. (Şah Kumeys ve Kumeysiyye hk. bak. Müzemmil Hak 1885: 164-166; Trimmingham, 1971: 273; Gürer, 1999: 368)

1.1.11.23. Nevşâhiyye: el-Hâcî Muhammed b. el-Hâcî Alâuddîn el-Hindî'ye (v.1012/1605) nisbet edilir. *Tibyân*, Muhammed el-Hindî'nin cezbe, sahv, sekr, muhabbet, aşk, şevk, zevk sahibi bir kişi olduğunu Mevlânâ Gulâm Sürûr'un eseri *Hazînetü'l- Asfîyâ*'dan naklederek, onun tarîkat silsilesini verir. Nevşâhiyye Hindistan

dolaylarında intişâr etmiştir. (Nevşâhiyye hk. bak.: Harîrizâde, t.y.: III/56b; Trimingham, 1971: 273; Gürer, 1999: 368)

1.1.11.24. Sumâdiyye: Sâdık Vicdânî (1338) geniş bir araştırma yaptığı halde bu tarîkat ve kurucusu hakkında fazla bir bilgi elde edemediğini, bazı yerlerde de tarîkatın isminin sehven Hammâdiyye şeklinde yazıldığını söyler. Vicdânî'nin belirttiğine göre Kâdirihâne'deki büyük tomarda bir Sumâdiyyûn silsilesi vardır. Ancak o silsileden net bir bilgi çıkarmak ve tarîkatın kurucusunu tesbit etmek mümkün değildir. Son olarak Vicdânî, Havran'da Abdülkâdir es-Sumâdî isminde bir zatın medfûn olduğu, bu zatın ailesinin Kâdiriyye'ye mensub oldukları ve kendisinin o yörede Kâdiriyye'de bir şube sahibi olarak tanındığı bilgisinin kendisine ulaştığını ilâve eder. (Vicdânî, 1338: 64-66) Buna karşılık, Trimingham bu tarîkatın Sûriye dolaylarında intişâr ettiğini ve Muhammed es-Sumâdî'ye (v.994/1586) nisbet edildiğini kaydeder. (Trimingham, 1971: 273) Ama o da tarîkatın kurucusunun ismini yanlış verir. Bu tarîkatın kurucusu, Harîrizâde'nin de belirttiği gibi Muahmmmed es-Sumâdî'nin oğlu Müslim es-Sumâdî el-Kâdirî'dir. (v.1015/1607). Sumâdiyye, kurucusundan sonra onun oğlu İbrahim ve ailesinin diğer fertlerinin önemli gayretleri ile Şam ve Beytü'l-Makdis dolaylarında intişâr etmiştir. (Bak.: el-Muhibbî, , 48-51; Gürer, 1999: 368)

1.1.11.25. Rûmiyye: İsmâil Rûmî'ye (1041/1631) nisbet edilir. Onun vefât tarihini *Tıbyan* 1053/1643 olarak verse de (Harîrizâde: II/69b) düşülen kayıtlardan 1041/1631'in doğru olduğu anlaşılmaktadır. (Vassâf, 1990: 112) İsmâil-i Rûmî'nin Tosya'nın Bansa köyünde doğduğu söylenir. Babası Ali isminde bir çobandır. Tahsilini kasaba merkezinde yapan İsmâil-i Rûmî bu arada Halvetî Şeyhi Ahmed Efendi'den tarîkat almış ve mücahedeye başlamıştır.

Bir süre Ahmed Efendi'nin hizmetinde bulunduktan sonra Abdülkâdir Geylânî'nin manevî işaretiyle Bağdat'a giderek Kâdiriyye asitanesi postnişîni Feyzullah Efendi'ye intisab eder. Daha sonra Mısır'a geçerek oradaki Kâdirî Şeyhi Ahmed el-Mısırî'den hilâfet alır ki, her iki silsile de oğlu Abdürrezzak yoluyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Bu hilâfetten sonra yine Abdülkâdir Geylânî'nin: - Ey Rûmî! Rûm'a git tarîkatımı orada neşret, manevî işaretini alır. Bunun üzerine tarîkatı neşretme işine başlar. Eşrefzâde gibi ona da Pîr-i Sâni sıfatı verilir. (Vassâf, 1990: 112; Gürer, 1999: 369)

Böylece Mısır'dan ayrılarak Anadolu'ya geçen İsmâil-i Rûmî Tosya ve Kastamonu'da tekkeler kurmuş ve sırasıyla İzmir, Manisa, Bursa, İzmit, Tekirdağ, Edirne, Selanik, İştib, Köstence, Filibe, Siroz ve Tımeşvar'ı kapsayan bir yolculuğa çıkarak Kâdirîliği bu geniş coğrafyada yaymış, ardından 1020/1611)'de İstanbul'a gelmiş ve Fatih'teki Sofular camiinde tarikat faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra müridlerinden Hacı Pîr'in (v. 1039/1630) tophanedeki arazisini vakfetmesi üzerine burada kendi adına ilk Kâdirî tekkesini kurmuş" (Işın, 1994: 373) ve bu tekke Tophâne Kâdirîhânesi nâmıyla Anadolu ve Rumelideki Kâdirîler için özel bir yere sahip olmuştur. Harîrizâde İsmâil-i Rûmî'nin Kâdiriyye'de "Devrân"ı ilk ihdâs eden şeyh olduğunu söyler. (Harîrizâde, : II/69b)

Hatta kaynaklarda İsmâil Rûmî'nin Sultan I. Ahmed (1012/1026/-1603/1617) tarafından yaptırılan Sultan Ahmed Camii'nin resmî küşadına (açılış töreni) (1026/1617) bizzât saray tarafından davet edildiği ve bu açılışta Şemsiyye-i Halvetiyye'den Şeyh Abdülehad Nuri Efendi (v. 1061/1651) cemaate vaaz ettiğini, Celvetiyye'nin kurucusu Aziz Mahmud Hüdayî (v.1038/1628)'nin hutbe irâd ettiğini ve İsmâil-i Rûmî'nin de camide Kâdirî zikri ayinini (Devrân) idâre ettiği nakledilir. (Vidânî, 1338: 53; Vassâf, 1990: 112) Dilâver Gürer bu hadiseyi İsmâil-i Rûmî'nin kısa zamanda İstanbul'da kazandığı teveccüh için net bir ölçü olduğunu vurgulamaktadır. O gün Sultan Ahmed Camii'nde icrâ edilen bu ayin genel olarak tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar titizlikle devam ettirilmiştir. (Gürer, 1999: 370)

Tophane Kâdirîhanesi sadece Rûmîliğe münhasır kalmayıp bir müddet sonra Eşrefiyye kolunun da icâzetini hâiz olmuştur. Bu sebeple Rûmîyye'nin ağır riyazât ve mücâhedelerine güç yetiremeyen müridlere Eşrefiyye usûlü tatbik edilmiştir. (Vidânî, 1338: 54) Kâdirîhâne Kâdiriyye'nin diğer şubelerinin icâzet ve meşîhât atama merasimlerinde de 'teberrüken' tasdik makâmı olmuştur. (Işın, 1994: 373)

İsmâil-i Rûmî'den sonra Kâdirîhâne meşîhatına damadı ve Feyzullah Efendi'nin oğlu "Şerîfler Hânedânı" olarak bilinen Şeyh Halil Efendi geçmiş ve tarikat bu aile vâsıtasıyla günümüze kadar intikâl etmiştir.

Kâdiriye'deki asıl ismine izafetle "İsmâiliyye", Abdülkâdir Geylânî'nin hitabına matuf lakaba nisbeten "Rûmiyye" ve her ikisinin birleştirilmesiyle de "İsmâil-i

Rûmîyye” olarak isimlendirilen (Vicdânî, 1338: 53) tarîkat Anadolu ve Rumeli’de intişâr etmiş ve tesirini hiçbir zaman kaybetmemiştir. (Gürer, 1999: 370)

1.1.11.26. Bû Âliyye (Ebû Aliyye): Bû Ali’ye (v. XI/XVII. asır) nisbet edilir. Tunus, Cezâyir ve Mısır’da intişâr etmiştir. Bekkâiyye’nin bir kolu sayılır. (Trimingham, 1971: 273)

1.1.11.27. Nablûsiyye (Ganiyye): Zeyneddîn Abdülganî b. İsmâîl en-Nablûsî’ye (1050-1143/1641-1731) nisbet edilir. Abdülganî en-Nablûsî, “*el-Hakikatü ve’l-Mecâz*” isimli seyâhatnâme niteliğindeki eserinde Kâdiriyye hırkasını Geylânî ailesinin Hama’daki neslinden Şeyh Abdürrezzâk (v.1105/1694’dan önce) vâsıtasıyla giydiğini ve tarîkat silsilesinin Abdürrezzâk b. Abdilkâdir el-Cîlânî’ye ulaştığını belirtmesine rağmen, (en-Nablûsî: 1986: 50) muahhar kaynaklar onun tarîkatının İbnü’l-Arabî vâsıtasıyla Pîr’e ulaştığını söylerler. Bu sebeple bu tarîkatın ismi bazı yerlerde Ekberiyye-i Ganiyye-i Kâdiriyye olarak da zikredilir. Bu kaynakların böylesi bir kanaate zâhib olmalarında Nablûsî’nin, İbnü’l-Arabî ’nin te’lifâtı ile uzun süre meşgul olması ve onun çizgisine yakın bir ilmî ve tasavvufî anlayışa sahip bulunmasının etkili olması muhtemeldir. Abdülganî en-Nablûsî’nin çoğunluğu Süleymâniye Kütüphânesi’nde olmak üzere, sâdece Türkiye kütüphânelerinde pek çok ilim dalına âit 280 adet kıymetli eserinin tespit edildiğini söylersek, sanırız onun ilmî şahsiyeti hakkında bir fikir vermiş oluruz.

Böylesi velûd âlim ve kıymetli şeyhe nisbet edilen Nablûsiyye Şam civârı ile Anadolu’da intişâr etmiştir. (Abdülganî en-Nablûsî ve Nablûsiyye hk. bak. Vassâf, 1990: 123-129; Vicdânî, 1338: 46; Gürer, 1999: 371)

1.1.11.28. Hilâliyye: Muhammed b. Ömer Hilal er-Râm el-Hemedânî’ye (v.1147/1735) nisbet edilir. Hilâliyye, *Sefîne-i evliyâ*’ da İsmâiliyye’nin bir kolu olarak zikredilir. (Vassâf, 1990: 73) Harîrizâde, Muhammed Hilal’in telifâtı olduğunu yazar. Hilâliyye, Halep civârında intişâr etmiştir. (Hilâliyye hk. bak.: (Harîrizâde, t.y.: III/252a-255a; Vicdânî, 1338: 50; Gürer, 1999: 371)

1.1.11.29. Semmâniyye: Muhammed b. Abdülkerim es-Semmânî’ye (1130-1189/1718-1775) nisbet edilir. Muhammed es-Semmân Medîne’de doğmuş, orada yaşamış ve orada vefât etmiştir, âlim bir zattır. “*Risaletün-nefahâti’l-ilâhiyye fi keyfiyyeti sülûki’t-tarîkati’l-Muhammediyye*” (Arabistan 1326 h.) ve “*Risâletü igâsetü’l-*

lehfân ve müvâsâti'l-velvân” (Arabistan 1955) önemli eserleri arasındadır. Kâdiriyye hırkasını Kâdiriyye’den icâzetli Halvetî şeyhi Mustafa el-Bekrî’den giymiştir.

Semmâniyye’nin kurucusu kadar önemli olan diğer bir şahsiyeti daha vardır. eş-Şeyh Ahmed et-Tayyib b. Mevlânâ el-Beşîr (1155-1239/1742-1824). Ahmed et-Tayyib olarak meşhûrdur. Nil’in güneydoğusundaki Ümmü Merah cihetinde doğan Ahmet et-Tayyib, zamanındaki hocalardan İslamî ilimleri tahsil ettikten sonra Mekke’ye ve Medîne’ye giderek oradaki hocalarından da ders almıştır. Bu arada Abdurrahmân el-Ayderûs’tan Nakşbendiyye, Mustafa el-Bekrî’den de Halvetî hırkası giyer. Daha sonra tanıştığı Muhammed es-Semmân’dan ise Kâdiriyye hırkası giyerek onun yanında 7 yıl kalır ve Seyr ü sülûkünü tamamlar. Sonra Sudan’a döner ve orada hadis, tefsir ve tasavvuf ile işigal eder. Ahmed et-Tayyib’in “*el-Cevherü’l-ferîd fi’l-ilmî’t-tevhîd*”, “*Havâssu’l-Esmâ*” ve “*Risâletün fi’l-kimyâ*” isimli eserleri vardır. Semmâniyye Medîne civârı ile Sudan’da intişâr etmiştir. (Bak.: Gürer, 1999: 372, 403)

1.1.11.30. Ammâriyye: Ammâr Bû Sennâ’ya (1123-1193/1712-1780) nisbet edilir. Trimmingham Ammâr’ın tamamen ümmî olduğunu, aslında onun Şâzeliyye’den Cezûliyye’nin şubesi olan İseviyye’nin ve Hansaliyye’nin bir mukaddemi (Halîfelikten sonra gelen bir rütbe) olmasına rağmen, tarîkatının Kâdirî olarak kabul edildiğini söyler. Hansaliyye Ebû Eymen Saîd b. Yusuf el-Hansalî’ye nisbet edilen, Fas dolaylarında intişâr etmiş küçük bir tarîkattir. (Trimingham, 1971: 271) Ammâriyye, Cezâyir-Tunus dolaylarında intişâr etmiştir. (Gürer, 1999: 372)

1.1.11.31. Nesîmiyye: Kâdiriyye’nin böyle bir şubesi olduğundan sadece Zebîdî (v.1205/1790) *İthâfu’l-asfiyâ*’da bahsederek, onu Ebû Abdillâh Mahmûd Nesîmeddîn en-Nesîmî el-Halvetî el-Kâdirî’ye nisbet eder. Ama bu şahıs ve tarîkat hakkında hiçbir bilgi vermez. (İthâfu’l-Asfiyâ, t.y.: 258; Gürer, 1999: 372)

1.1.11.32. Resmîyye: Mustafa Resmî Efendi (v.1206/1793) tarafından kurulan tarîkat İstanbul’u merkez edinmiştir. Mustafa Âhî Efendi olarak da anılan kurucusunun vefâtından sonra bu kol kardeşleri Mehmed Saîd Efendi (v.1225/1811) ve Süleyman Sâfî Efendi (v. 1251/1837) ile Akşemseddîn’in soyundan gelen Mehmed Şemseddîn Efendi (v. 1226/1812) tarafından devam ettirilmiştir. (Bak.: Işın, 1994: IV/374, VI/316)

1.1.11.33. Menzeliyye: Ali b. Ammâr el-Menzelî eş-Şuayb'â (v. XII/XVIII. asır) nisbet edilir. Menzeliyye Cezâyir ve Tunus'ta intişâr etmiştir. (Azamat, DİA, 2001: 24/134; Gürer, 1999: 373)

1.1.11.34. Muhtâriyye: Muhtâr b. Ahmed el-Küntî'ye (v.1226/1811) nisbet edilir. Afrika'da etkili olmuştur. (Journal of the Sufism, 2000:1/245-258; Azamat, DİA, 2001: 24/134)

1.1.11.35. Müştâkiyye: Muhammed (Mehmed) Mustafa Müştâk-ı Kâdirî'ye (1171-1245/1759-1831) nisbet edilir. Hüseyin Vassâf, onun hakkında *Risâle-i Müştâkiyye* adıyla bir menâkıbnâme yazmıştır. Müştâk-ı Kâdirî tahsilini doğduğu yer olan Bitlis'te yapmıştır. Kurrâ ve Hattat olduğu nakledilmiştir. Hakkâri beylerinden olan şeyh, 22 köyün hâsılatından ferâgat ederek, tarîk-i aşka intisab eder. Şeyhi amcası Hacı Hasan-ı Şirvânî'dir. Tarîkat silsilesi 27. kişide Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Muş'ta Yezîdîler tarafından boğularak öldürülen Müştâk-ı Kâdirî'nin 4 adet eseri vardır.

1. *Âsâr-ı Müştâk esrâr-ı uşşâk* 2. *Dîvân-ı Müştâk (İstanbul 1264 h.)*

3. *Bahârnâme* 4. *Mektûbât-ı Müştâk.*

Müştâkiyye Erzurum, Muş, Bitlis ve havâlisi ile İstanbul'da intişâr etmiştir. (Müştâkiyye hk. bak.: Vassâf, 1990: 141-154; Işın, 1994: IV/376)

1.1.11.36. Senûsiyye (Sünûsiyye): es-Seyyid Muhammed b. Ali es-Senûsî el-Muhâcirî, el-Hasenî el-İdrîsî'ye (1200-1274/1787-1859) nisbet edilir. Aralarında *es-Selsebilü'l-muîn*'in de bulunduğu 50'ye yakın eseri olan bu büyük din ıslahatçısı, mücâhid, devlet adamı ve tarîkat şeyhinin kendisi ve tarîkatı hakkında günümüze kadar pek çok araştırma ve inceleme yapılagelmiştir. İlk şeyhi Şâzeliyye'nin şubesi olan İdrîsiyye'nin kurucusu Ahmed b. İdrîs el-Fâsî'dir.(v.1264/1837) Senûsî *es-Selsebilü'l-muîn*'de belirttiği üzere kırk kadar tarîkatten icâzet almıştır. Ancak bunlar arasında Kâdiriyye önemli bir yere sahiptir.

Dînî ve tasavvufî bir ıslah hareketi olarak başlayan Senûsiyye, devlet teşekkülüne kadar uzanmış bir faaliyet olarak devam etmiştir. Temelinde Vehhâbî görüşlerle tasavvuf unsurlarının bir arada kullanıldığı bu hareketin Mekke'de neş'et ederek, Libya'da geliştiğini ve daha sonra da Kuzey ve Orta Afrika'nın tamamına te'sir ettiğini görüyoruz. (Vassâf, 1990: I/265; Gürer, 1999: 374)

1.1.11.37. Fâziliyye: Eş-Şeyh Muhammed Fâzıl'a (v.1193-1284/1780-1869) nisbet edilir ve Bekkâiyye'nin kollarından sayılır. (Aynî, 1993: 252; Trimmingham, 1971: 271) Büyük Sahrâ'nın her tarafında etkili olmuştur. Bu etki sadece tasavvufî olmakla kalmamış, sosyal hayâtın tanzîmine de şâmil olmuştur. (Fâziliyye hk. bak.: Dernîka, 1992: 121)

1.1.11.38. Enveriyye: İstanbul'lu Osman Nüreddîn Şems (Şemsî) el-Üveysî el-Kâdirî'ye (1229-1311/1814-1893) nisbet edilir. Osman Şems Efendi önce Nakşbendiyye'den İsmâil Efendi'ye, onun (1255/1839) vefâtı üzerine Şa'bâniyye'den Kuşadalı İbrâhim Efendi'ye ve onun da (1264/1848) vefâtı üzerine Kâdirî şeyhi Ünye'li Abdurrahmân-ı Üveysî'ye (v. 1272/1856) intisab ederek, onun terbiyesi altında Kâdiriyye'nin mümtâz şahsiyetlerinden birisi olmuştur. Osman Şems Efendinin günümüze ulaşan birkaç eseri vardır:

1. Dîvân 2. Bir Mektup 3. Şems-i Şebistân. 4. Kenzü'l-meânî 5. Âdâbu'l-mürîd fi sohbeti'l-murâd

Tarîkatın Enveriyye şeklinde isimlendirilmesinin sebebi Kâdiriyye'de Pîr-i Sâni lakabıyla anılanlar arasında Osman Şems Efendi'ye Pîr-i Evvel Geylânî'nin lakabı olan "el-Bâzü'l-Eşheb" (akdoğan, alaca şahin)'den mülhem olarak "el-Bâzü'l-Enver" (en nurlu şahin) denmesi zikredilir.

E. Işın'a göre Enveriyye'nin kurulmasında Osman Şems Efendinin halîfesi ve Dîvân'ının derleyicisi olan Mehmed İzzî Bedreddîn Efendi'nin (v.1918) payı büyüktür. (Vassâf, 1318: 154-184; Gürer, 1999: 374; Işın, 1994: IV/376)

1.1.11.39. Niyâziyye: Mısır'daki günümüz tarîkatlerindedir. el-Gavs Abdurrahmân en-Niyâzi'ye (v.1311-1894) nisbet edilir. Zeydan'a göre bu tarîkatın ilk şeyhleri XII/XVII. Asrın ikinci yarısında Türkiye'den İskenderiyye'ye göç etmişlerdir. Birçok te'lifâtı olan İbrahim Hilmi el-Kâdirî tarîkatın önemli simalarındandır. (Niyâziyye hk. bak.: Zeydân 1411: 217-227)

1.1.11.40. Mürîdiyye: Ahmed Bamba (1850-1927) tarafından Senegal'de kurulan bu tarîkat Trimmingham'a göre Bekkâiyye'nin bir koludur. (Trimingham, 1971: 271) Tarîkatın kurucusu Ahmed Bamba, dini bilgilerini Senegal'in M'Backe-Cayor köyünde tamamlayarak büyük bir ilmi şöhrete kavuştu. Kendisine yapılan kadılık teklifini kabul etmeyerek, Saint Lous'e gitti ve oradaki Kâdirî şeyhi el-Hac Kamara'ya intisab etti.

Daha sonra da Kâdirî şeyhi Sidya'nın irşâdından faydalanmak üzere Moritanya'ya geçti. Şeyh Sidya ile olan berâberliğinin akabinde, bir müddet Volof bölgesinde onun halîfeliğini yaptı. Daha sonra Senegal'e dönerek Mürîdiyye'yi kurdu ve müridlerinin irşâdıyla meşgul oldu. 1302-1886'da kurduğu Tûbâ köyünü tarîkatın merkezi yaptı. İdare ile iyi geçinme niyetlerini defâlarca ifade etmelerine rağmen Fransız sömürgeciler kendisini hiçbir zaman rahat bırakmadılar. (Kurtuluş, 1989: II/172) Kâdiriyye ile Ticâniyye virdlerinin terkibinden ibâret bir virde de sahip olan Mürîdiyye'ye farklı bir kimlik kazandıran husus, onun teşkilatçı bir yapıya sahip olmasıdır. Bu sebeple onu müstakil bir tarîkat, ya da İslamî akım saymak gerekebilir.

Ahmed Bamba çok ve disiplinli çalışmanın manevî tarafını ön plana çıkarmakla birlikte müridlerine hiç ölmeyecekmiş gibi dünyâyı, yarın ölecekmiş gibi de ahiret için çalışmayı ve şeyhin tavsiyelerini niçinsiz bir şekilde yerine getirmeyi sıkıca bir şekilde tenbihler. (Clarke, 1984: 203/206) Bu sebeple de ibâdetlere fazlaca yer vermemekle suçlanır. Hatta Fazlurrahmân tarafından namaz ve oruç gibi aslî ibâdetleri dahi kaldırmış olmakla suçlanan bu zât (Fazlu'r-Rahmân, 1981: 201), DİA Ahmed-ü Bamba maddesini yazan Rıza Kurtuluş'a göre ise tasavvufî kaynaklara ve ehl-i sünnet esaslarına vakıf olup sünnî istikametten ayrılmamıştır. Hayat hikâyesine baktığımızda onun zâhidâne bir hayat sürme emelini yegâne hedef olarak seçtiği dikkate alınırsa ibâdetleri kaldırmak gibi bir davranışa kalkışmasının ihtimal dâhilinde olmayacağı anlaşılır.

Bu konuda D. Gürer (1999) şu bilgileri bize aktarmıştır: *“1997 yılında Mısır'da karşılaştığımız el-Ezher'in şeriat (İslam Hukuku) fakültesi mezunu Baytar Sin Mustafa ismindeki Senegal'li bir arkadaştan aldığımız görüşler Kurtuluş'un görüşlerini destekler mahiyettedir. Resmi iş takibi için gittiğimiz bir devlet dairesinde tanıştığımız, çok kısa sürede sıkı bir ahbablık kurduğumuz ve bize samimi cevaplar verdiği inandığımız bu arkadaştan edindiğimiz bilgilere göre 10 milyon olan Senegal nüfusunun yüzde 95'i Müslüman ve bu yüzde 95'in ise yüzde 75'i tarikat mensubudur. Yine tahmini olarak genel nüfusa oranı yüzde 70 olan tarikat mensuplarının yüzde 40'ını Ticânîler, yüzde 30'unu Mürîdiler, yüzde 15'ini Kâdirîler ki, bu arkadaşın Kâdirîleri Mürîdilerden ayrı zikretmesi Mürîdiyye'nin müstakil bir tarikat olması hususundaki yukarıdaki görüşümüzü destekler mahiyettedir. Ve yüzde 15'ini İlâhiyye tarikatı mensupları oluşturmaktadır.*

Tarîkat mensuplarının ekserisinin, ehl-i sünnet inancına sıkı sıkıya bağlı olduğu hususunu ise Baytar Sin Mustafa üzerine basa basa vurguladı. Ancak Ahmed Bamba'nın vefâtından hemen sonra zuhûr eden ve İbrahim Bayfal adındaki bir şahıs tarafından kurulan Mürîdiyye'nin bir kolunun diğerlerine nazaran dinî konularda sıkı davranmadığı, fakat bu tarîkatın da kesinlikle İslamın dışında tutulamayacağını, onların da normal bir Müslüman gibi ibâdetlerine devam ettiklerini, ne var ki, diğer tarikatlar gibi dinî konularda aşırı baskıcı olmadıklarını belirtti. İşte bu bilgileri Fazlurrahman'ın görüşlerini esas alsak dahi, yine de onun görüşlerinin isabetli olmadığı gayet net bir şekilde açıktır. İlginç olan mesnedsiz bu görüşleri tasavvufa karşı kullanmalarıdır.”

Mürîdiyye Senegal, Moritanya, Gabon ve diğer bazı Batı Afrika ülkelerinde intişar etmiştir. (Mürîdiyye ve Ahmed Bamba hk. bak.: Kurtuluş, 1989: II/172; Clarke, 1984: 203/206)

1.1.11.41. Kâsimiyye: Şu anda Mısır'da müseccel Kâdiriyye kollarından birisidir. Zeydan, tarîkatın kurucusunun ismini es-Seyyid Kasım b. Muhammed el-Kebîr olarak verir ama onun vefât tarihini belirtmez. Abdusettâr da bu tarîkat hakkında bilgi bulamadığını belirtir. (Nassâr, 1979: 290; Zeydân 1411: 197-207) Kâsimiyye'nin silsilesi şeyh İsa vasıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Trimmingham tarîkatın XIX. Asırda Mısır'da intişâr ettiğini söyler. (Kâsimiyye hk. bak.: Trimmingham, 1971: 271)

1.1.11.42. Mikaşfiyye: Kâdiriyye'nin böyle bir kolunun mevcûdiyetini günümüz araştırmacılarından Abdullahi Mohamed Osman'dan öğreniyoruz. O bu tarîkatın kurucusunun ismini Abdülbaki el-Mikaşfi olarak belirtir. Ama onun vefât tarihini kaydetmez. Tarîkatın silsilesi 18. kişide Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Aynı müellifin verdiği bilgilere göre Mikaşfiyye Sudan'daki günümüz tarikatlarından. (Gürer, 1999: 377)

1.1.11.43. Garîbiyye: Hindiyye olarak da bilinir. Muhammed Garibullah el-Hindî'ye (v.?) nisbet edilir. Onun tarîkatı 28. kişide Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Hindistan civarında intişâr etmiştir. (Garîbiyye hk. bak.: Harîrizâde, t.y.: III/1a-3a; Vassâf, 1990: 133-134; Vicdânî, 1338: 55-56; Gürer, 1999: 377)

1.1.11.44. Zincîriyye: Giritli Ali Baba'ya (v.?) nisbet edilir. Rivâyete göre Ali Baba, üç gün boyunca Abdülkâdir Geylânî'yi rüyâsında görür ve ondan Kâdiriyye'yi

Arnavutluk ve havâlisinde yayması emrini alır. Tarîkate “Zincîriyye” isminin verilme sebebi ise Ali Baba’nın beline 18 kilo ağırlığında bir zincir perçinletmiş olmasıdır. Öyle ki bu zincir onun Bağdad’tan dönerken vefât ettiği Cizre’de sökülememiş ve cenaze onunla birlikte defnedilmiştir. Ali Baba’nın vefâtından sonra ise tarîkatı Bektâşîlik ile karışık bir şekilde Arnavutluk civarında yayılmıştır. (Aynî, 1993: 253; Gürer, 1999: 377)

1.1.11.45. Şer’iyye: Abdü’l-mün’im b. Abdi’n-nebî Ali el-Kâdirî’ye (v.1406-1986) nisbet edilen, Mısır’daki günümüz tarikatlarından birisidir. Evrâdındaki bazı değişikliklerden dolayı bu isimle anılmıştır. Abdü’l-mün’im tasavvufla ilgili görüşlerini şu üç eserinde açıklamıştır.

er-Rekâizü’l-Îmâniyye fî Usûli Da’veti’s-Sâdeti’l-Kâdiriyye eş-Şer’iyye (Kâhire t.y.)

ed-Dürerü’n-Nûrâniyye fî Şerh-i Meclis Zikri Tarîkati’l-Kâdiriyye eş-Şer’iyye (Kahire1327 h.)

Vusûlü’l-Mürîd ilâ Tarîki’s-Sedîd

Gündelik hayatta kitap ve sünnet çizgisi üzerinde kalmayı şîâr edinen Şer’iyye tarikatına sülûk eden bir mübtedî’ için on esas belirlenmiştir: Farz olan amelleri yerine getirmek, kalbi zikrullâh nuruyla temizlemek, Hz. Allah’a hoşça tevekkül etmek, kaza ve kadere razı olmak, çalışıp el emeği ile geçinmek ve işine dikkat etmek, ihvân ile dayanışma ve güzel ilişkiler içinde olmak, haftada bir kez yapılan zikir meclisine katılmak, Resûlullâh’ın en büyük vesîle olduğuna itikâd etmek, hulûs-i kalp ile tevhid ve Resûl sevgisi üzerine davetin (tarîkatın) neşrine çalışmak, zâhir ve bâtın temizliğine özen göstermek, İnsanları ma’rifetullahı ve mescidlerin ıslah ve tamirine çağırarak.

Tesbih namazı, evrâd ve ezkâr gibi çeşitli nâfile ibâdetlere de önem veren Abdülmün’im el-Kâdirî, her hafta Cuma günleri yatsı namazından sonra icra edilen zikir meclislerine katılmaya son derece önem verir ve mürîdleri ona iştirak etmeleri hususunda ciddi sûrette teşvik eder. (Zeydân 1411: 209-215)

1.1.11.46. Hâlisiyye: Ziyâeddîn Abdurrahmân Hâlis et-Talebânî’ye (1210-1274/1797-1859) nisbet edilir. Tezimizin konusunu teşkil etmesi sebebiyle ilerde Hâlisiyye ve Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî hakkında detaylı bilgilere yer vereceğiz.

1.1.11.47. Rezzâkiyye: Cemâlî'l-İrâk eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk Geylânî (k.s) (528/1136-630/1233)'ye nisbet edilmektedir. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin oğlu olan Seyyid Abdürrezzâk Hazretleri ilk tahsîlini babasının rahle-i tadrîsinde ve manevî terbiyesi altında görmüştür. Daha sonraları Hadîs ilminde yoğunlaşmış, Hanbelî Fâkihi olarak şöhret bulmuştur. Hadîs ilminde de “sika” ve “hâfız” ünvanlarıyla anılacak kadar derinleşmiştir. İbn-i Hâcer Askalânî Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin oğullarından Abdülvehhâb, Mûsâ, Yahyâ ve Muhammed'in de Hadîs rivâyet ettiklerini, ancak Abdürrezzâk'ın onlardan daha meşhûr olduğunu kaydetmektedir. (Askalânî, : I/295)

Kâdiriyye tarîkatı'nın yayılmasında ve Geylânî Hazretlerinin kitaplarının sonraki nesillere aktarılmasında eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk (k.s)'in payı büyüktür. (Akçiçek, 1988: 10) Hama (Sûriye), Hindistan, Orta Asya, Balkanlar ve Anadolu'daki Kâdiriyye tarîkatı şubelerinin silsileleri genellikle Abdürrezzâk Geylânî Hazretleri vâsıtasıyla Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne ulaşmaktadır.

Târihçi Ebu's-Şâme Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdları arasında en çok takvâ ve zâhid olanının o olduğunu söylemektedir. Maddî inkânsızlıklarına rağmen son derece cömert olduğu rivâyet edilmektedir. Âdetâ her yerde Allah Teâlâ (c.c.)'yı görüyormuş gibi edeb ve hayâ içerisinde günlerini geçirdiği, âdâbının yüceliğinden otuz yıl başını gökyüzüne kaldırıp bakmadığı yine anlatılanlar arasındadır. (et-Tadifî, 1317: 43; Şattânufî, 1421: 243; İbn-i Nukta, 1988: 351; İbn-i Receb: 41)

Kaynaklar onun manevî terbiyesi bizzât babası Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinden aldığını, seyr ü sülûkünü tamamlayarak hilâfet icâzetini almış, keşf-ü kerâmet sâhibi bir velî olduğunu nakletmektedirler.²⁰ (Mehmet Rif'at Efendi, /a: v.272; Çakır, 2012: I, 201) Kâdiriyye tarîkatı içerisinde ictihâd sâhibi meşâyih'in başlarında

²⁰ Burada Tarîkatlara yöneltilen haklı eleştirilerden birisi olan şeyhliğin, âdetâ saltanat vâri babadan oğula tevârüs etmesi konusuna değinmeyi gerekli görmekteyiz. Şüphesiz ki Abdürrezzâk Geylânî Hazretleri'nde olduğu gibi bir mürşidin evlâtlarından birisi gerçekten seyr ü sülûkünü tamamlamış, gerek zâhirî ilimler yönünden gerekse manevî tekâmül yönünden meşihat makâmını kâmilan hak etmiş ve babası tarafından hilâfetle görevlendirilmiş olabilir. Buna kimse itiraz edemez. Çünkü Allah Teâlâ dilediği kuluna dilediği makâm ve mevkiyi nasîb edebilir. Ancak günümüzde bazı Tarîkatlarda olduğu gibi sanki rahmet-i ilâhî belirli bir âileden başka hiç kimseye nasîb olmuyormuş gibi nesilden nesile hep aynı âileden birilerinin mürşid olarak görevlendirilmesi, haklı olarak insanların aklına menfaat icâbı bu tür görevlendirilmelerin yapıldığı fikrini getirmektedir. Hele de görevlendirilen şahısların Şeriat ve Tarîkat ilminden ve hâlerinden bîhaber olmaları “Kâmil Mürşidlik” makâmının ne kadar sulandırıldığını göstermektedir. Bu sebeple sürekli aynı âileden veya aynı sülâleden mürşidlerin görevlendirildiği silsileleri değerlendirirken bu konuyu dikkate almakta fayda görmekteyiz.

gelen Abdürrezzâk Geylânî babası Abdülkâdir Geylânî Hazretleri sarık sardığı halde ilk olarak Kâdirî tâcını giyen zâttır. Altı veya on iki terkli tâc giydiği nakledilen şeyhimiz Kâdirî dervişlerinin alâmet-i fârikası olan tâc-ı şerîfteki mühr-ü Kâdirî, pul ve gülü de ilk kez kullanan zât olmuştur. Yeşil üzerine beyaz veya beyaz içerisine yeşil iç içe üç halka şeklindeki Kâdirî gülü üzerindeki halkalar tâcî giyen pîrin ğavsiyyetine, kutbiyyetine ve ferdiyyetine işâret etmektedir. Ayrıca Tarîkatta ilk kez kudüm çaldıran da yine Abdürrezzâk Geylânî Hazretleri olmuştur. (Mehmet Rif'at Efendi, /a: v.34; /b: v. 18; Çakır, 2012: I, 200) Eski dönem Tarikat silsilelerini konu edinen eserlerde olmamasına rağmen Sâdık Vicdânî ve yeni dönem araştırmacıları Kâdiriyye tarîkatı'nın kollarını zikrederken Abdürrezzâk Geylânî Hazretlerini kol pîri olarak zikrederek "Rezzâkiyye" şubesinden bahsederler. Harîrîzâde de "*Tıbyân*"ında ismen "Rezzâkiyye" şubesinden bahsetmektedir. Kanaatimizce Abdurrezzâk Geylânî Hazretlerinin Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyyede yapmış olduğu bu kadar yenilik ve ictihadlar onun yolunun yeni bir şube olarak anılmasını haklı kılacak değer ve ölçüdedir.

Burada isimlerinden bahsetmemiz gereken iki şube daha vardır ki, bunlar Kâdiriyye tarîkatı'nın şubeleri olarak zikredilmelerine rağmen yeterli delil olmaması sebebiyle kendilerini Kâdiriyye'nin birer şubesi olarak zikredememekteyiz. Bunlar Sa'diyye ve Ni'metullahiyye'dir.

Sa'diyye: Cüneydiyye'den Şeybâniyye'nin kurucusu Ebû Muhammed Yusuf eş-Şeybânî'nin (v.616-1219) oğlu Sa'deddîn el-Cibâvî eş-Şeybânî'ye (v. 700 veya 736-1301veya 1336) nisbet edilir. Bu tarîkatı *İkdu'l-cevher*'de (Zebîdî, : 65-66) silsilesinde Abdülkâdir Geylânî olmadığı halde Cüneydiyye'nin bir kolu olarak gösteren Zebîdî, her nasılsa aynı silsile ile onu *İthâfû'l-Asfiyâ*'da (Zebîdî, : 203) Kâdiriyye'nin bir kolu olarak zikreder. *Tıbyân*'da ise müstakil bir tarîkat olarak zikredilen Şeybâniyye'nin bir kolu olarak zikredilir. (Vassâf, 1990: II, 129a-139a) Bu tarîkat hakkında yapılan son dönem çalışmalarında ise onun Kâdiriyye ile ilişkisi olduğu belirtilmez. (Bak. Margoliouth, 1993: X/44-45) Dolayısıyla bu tarîkatı Kâdiriyye'nin bir şubesi saymak için elimizde yeterli bilgi mevcut değildir. (Gürer, 1999: 379)

Ni'metullâhiyye: Seyyid Şah Nûreddîn Ni'metullah-i Velî-yi Kirmânî'ye (731-834/1331-1431) nisbet edilir. Elimizde bu tarîkatın Kâdiriyye'nin bir şubesi olduğunu kanıtlayabilen bir delil mevcut olmadığından onu da Kâdiriyye'den saymamaktayız.

Vicdânî (1338) onu Medyeniyye'nin bir şubesi olarak zikretmektedir. (Bak. Vicdânî, 1338: 48; Gürer, 1999: 379)

İKİNCİ BÖLÜM

KÂDIRİYYE TARİKATI HÂLİSİYYE ŞUBESİ

2.1. HÂLİSİYYE ŞÛBESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BU İSMİ ALMASI

Hâlisiyye şubesi Abdurrahmân Hâlis Talebânî'ye (v.1275/1858) nisbet edilmektedir. İsmi kurucusundan almıştır. Tasavvuf târihinde kol pîrleri, tarîkat kurucusunun vefâtından sonraki dönemlerde tarîkat içerisinde önemli bir gelişme kaydeden, tarîkatın gelişmesinde ve yayılmasında önemli katkıları olan, şart olmamakla birlikte tarîkatın usûl ve kâidelerini tesbit eden veya bu usûl ve kâidelerde yeni bir icihad şeklinde değişiklikler yapan büyük mürşidlerdir. Yaptıkları bu önemli hizmetleri kendilerinin tarîkat içinde “Pîr-i Sâni/İkinci Pîr” olarak anılmalarına ve kurdukları kolun da yeni bir isimle anılmasına vesîle olmuştur. Şayet bu kollar da zamanla farklı kollara ayrılırsa ilk kollara “Anakol” ismi verilir. Kâdiriyye tarîkatı bu şekilde elliye yakın şubeye ayrılmaktadır. Bu şubelerden de faklı şubeler neş’et etmiştir.

Hâlisiyye şubesi kurucusu olan Abdurrahmân Hâlis Talebânî tarîkatta esmâ-i seb’a ile icrâ edilen seyr ü sülûk usûlünü kelime-i tevhid ve lafzâ-i celâl’e hasretmiş, kelime-i tevhidi zikrederken sağdan alıp sol tarafa kalbin üzerine vurgulu bir şekilde aksettirmiş ve tarîkat virdlerinde bir takım kısaltmalar yapmıştır. Ayrıca daha önce tarîkatta kullanılmadığı halde ilk kez kudüm ve benzeri aletleri çaldırarak yeni bir takım icihadlarda bulunmuştur. Bu nedenle Talebânî kol pîri ve pîr-i sâni²¹ olarak anılmış ve ihdas ettiği bu yeni kola da kendi simine nisbetle “Hâlisiyye” ismi verilmiştir. Şüphesiz onun kol pîri olarak anılmasında tarîkat gelişip yayılmasındaki değerli faaliyetlerinin de etkisi büyüktür. (Vicdânî, 1995: 136; Cebecioğlu, 1997: 456; Uludağ, 1991: 295)

²¹ Pîr-i sâni; genellikle tarîkatın ikinci kurucusu anlamında kullanılan bir ifâdedir. Tarîkatın içerisinde ihyâ ve tecdîd yapan, Tarîkatın âdâb ve erkânını düzenli ve sistemli bir hale getiren ehliyetli, bilgili ve deneyimli şahsiyetlere verilen bir nispettir. (Uludağ, 1988: 287; Cebeci, 1997: 579; Özköse, 2012: 26.)

2.2. KÂDİRİYYE TARİKATI HÂLİSİYYE ŞUBESİ SİLSİLESİ

2.2.1. Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî (v.1275/1858)

2.2.1.1. Hayatı

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî, Kâdiriyye tarikatı Hâlisiyye şubesinin kurucusudur. (Azamat, DİA, 2001: 24/131) Asıl adı Abdurrahmân, lakabı Talebânî, mahlası ise Hâlis'tir. 1212/1797 yılında Kerkük'te dünyâya geldi. (İsmail Paşa, 1972: I/500; Terzibaşı, 1968: II/51; Vicdânî, 1995: 139) Hâlis Talebânî'nin dedesi Molla Mahmûd, esasen "Zengene" aşireti reislerinden Yûsuf Ağa'nın oğludur. 1130/1718 yılında "Karadağ" kasabasında doğmuş, bir müddet Zengene bölgesinde "Tekke" köyünde yaşamıştır. Bir aralık Kerkük'e bağlı "Talebân" köyünde bulunmuş olması sebebiyle Talebânî lakabıyla şöhret bulmuştur. Kendinden sonra gelen nesli, bu adı soyadı olarak kullanmıştır. (Edmonds, 1919-1925: 49; Çelik, 2008:1)

Molla Mahmûd'un tahsil görmüş aydın fikirli bir insan olması dolayısıyla her zaman, bulunduğu yerlerde talebelere ders vermekle meşgul olduğu rivâyet edilir. 1195/1781 yılında Irak'a gelen Hindistanlı Sûfî Şeyh Ahmed iki arkadaşı ile birlikte önce Bağdat'a, sonradan Tekke köyüne gelerek Molla Mahmûd'a misafir olurlar. Aralarında geçen ilmî tartışmaların sonunda Molla Mahmûd, Şeyh Ahmed'in bilgi seviyesini üstün görerek onu takdîr eder ve birkaç ay evinde ağırlar. Aynı zamanda bu fırsattan istifâde ederek ondan yeni bilgiler öğrenmeye çalışır. Daha sonra kendisinden meslekî icâzetnâme alarak Kâdiriyye tarikatına girer. Şeyh Ahmed tarikatını başka ülkelerde yaymak üzere Süleymaniye sancağına bağlı "Surdaş" kasabasına gider ve orada vefât eder. Bu haberi duyan Molla Mahmûd Surdaş'a varır. Mürşidi Ahmed Efendi'nin türbesini yaptırır. Bu türbe hâlâ halk arasında önemli bir ziyâret makâmıdır. Molla Mahmûd, bir müddet o bölgede kalarak halkın sevgi ve saygısını kazanır. Daha sonra hastalanarak 1215/1800 yılında 85 yaşında vefât etmiş ve kendi vasiyeti üzerine Kerkük'te Tekke mezarlığına defnedilmiştir. (Terzibaşı, 1968: II/49-50; Çelik, 2008:2)

Bu zâtın neslinden oğlu Şeyh Ahmed 1194/1780 senesinde dünyâya gelmiştir. 1224/1809 yılında irşâd makâmına oturarak 1257/1841 yılında vefât etmiştir. Bu zât da

tahsîlini yaparak tadrîsle meşgul olmuştur. Hayatının bir kısmını Talebân'ın Kırık köyünde ve bir kısmını da Kerkük'te geçirmiştir. Şeyh Ahmed on bir tane erkek çocuk yetiştirmiştir. Bunlar: Abdülkerîm, Abdülfettâh, Muhyiddîn, Abdülğafûr, Muhammed Sâlih, Muhammed Ârif, Abdülazîz, Hüseyin, Abdülkâdir, Abdurrahmân Hâlis ve adını bilmediğimiz bir oğlu. (Ayten, 1996: IX/91-92; Çelik, 2008: 2)

Şeyh Abdurrahmân Hâlis ilk tahsilini bu Kerkük'te yaptıktan sonra Süleymâniyeli meşhûr Şeyh Kâk Ahmed ile birlikte medrese tahsiline başlamıştır. Daha sonra Bağdat'a giderek orada tanınmış âlim Şeyh Ruzbihânî yanında tahsilini bitirerek ilmî icazet almış ve Kerkük'e dönerek babasının hizmetinde ibâdetle meşgul olmuştur. Şeyhin henüz genç yaşta olgun bir tahsîl gördüğünü, ilmî ve edebî başarısını 1231/1816 yılında daha on dokuz yaşlarında iken Arapça bir eseri mükemmel olarak Türkçe'ye çevirmesinden anlıyoruz. Şiirde Hâlis mahlasını kullandığı halde lakabının "Müfevvid Billâh" (işlerini Allah Teâlâ'ya havale eden) olduğunu kendi eserlerinde belirtmektedir. Hanefî mezhebine mensub olan Şeyh Hâlis, ayrıca Kâdiriyye tarîkatı'na müntesib oluşu ve Hâlisiyye şubesinin kurucusu olarak da tanınmıştır. (Ayten, 1996: IX/129) Babasının samimi dostu olan Şeyh Ma'rûf Köse şöyle demiştir: "Ya Şeyh! Allah Teâlâ bizi bu dünyâda evlâddan mahrum bıraktığı halde size on bir tâne erkek evlâd ihsân buyurmuş, şer'an zekât lazım gelmez mi?" Şeyh Ahmed, şeyhinin ne demek istediğini anlayarak oğlu Şeyh Abdurrahmân'ı onun hizmetine vermiştir. Şeyh Ma'rûf bir müddet sonra vefâtının yaklaşması üzerine şeyhlik hırkasını Şeyh Abdurrahmân'a giydirerek şeyhliği ona devretmiş, bunun üzerine Abdurrahmân Hâlis babasının yanına dönmüştür. Vefâtının akabinde irşâd makâmına oturup kalan ömrünü Kerkük'te geçirmiştir. Kâdiriyye tarîkatı'nın esmâ-i seb'a ile icrâ edilen seyr ü sülûk usûlünü kelime-i tevhid ve lafzâ-i celâl'e hasr ettiği için pîr-i sâni olarak tanımlanan Abdurrahmân Hâlis Talebânî tarîkat içerisinde iki meşîhat makâmına oturmakla da zülcenaheyn unvânını almıştır (Vicdânî, 1995: 136; Gölpınarlı, 1970: XVIII/391; Çelik, 2008: 3) Şeyh Ahmed devri Kerkük şâirlerinden Kâsımî yazdığı bir kasidesinde hem Şeyh Ahmed'i, hem de oğlu Şeyh Hâlis'i uzun uzadıya methetmiştir. (Terzibaşı, 1968: 52-54; Çelik, 2008: 3)

Kerkük'ün en tanınmış mutasavvıfı olan şeyhimizin şöhreti ve nüfûzu mahallî sınırları aşarak, imparatorluk topraklarına yayılmıştır. Mensûb olduğu Kâdiriyye tarîkatı'nın Kerkük'te önderliğini yapan Abdurrahmân Hâlis'in temiz kalpli, ince görüşlü, şeyhlik makâmını hakkıyla dolduran ve pek olgun bir mürşid olarak halkın

üzerinde olağanüstü tesir bırakan bir kişiliğe sâhib olduğu bilinmektedir. Tekkesinde her gün yüzlerce fakîr, yoksul ve kimsesiz insanı doyurmuştur. Taşdığı önemli vasıflardan biri de, meclisine gelen insanların varlığını ve yoksulunu aynı gözle görmesi idi. Bu bakımdan mensûbu olan kişiler arasında vâliler, paşalar ve üst düzey kimseler çoktu. Sultan Abdulmecîd'in haremi Sultâne Hatun, gördüğü rüyâların tesiriyle Şeyh Abdurrahmân Hâlis'in müridesi olmuş, ona karşı büyük bir sevgi ve hürmet beslemiştir. Nitekim İstanbul müzelerinde saklı bulunan bir *Buhârî-i Şerîf* kitabını mühürleyerek aralarında Hazret-i Peygamber (s.a.v)'in mübârek sakal-ı şerîfinin de bulunduğu hediyelerle birlikte Kerkük'e göndermiş ve irâde-i seniyye ile Şeyh'e yüz kuruş aylık bağlamıştır. (Saatçi, 1997: VI/349; Çelik, 2008: 3)

17 Zilkâde 1264 Cemâziye'l-Âhir 1262 Rûmî târihli irâde-i seniyyede belirtildiğine göre Şeyh'in postnişini bulunduğu Ğavsiyye Hângâhı fakirlere ve yolculara açık bulunur ve her akşam tekkede birkaç yüz derviş ve seyyah eksik olmazdı. Bu vesile ile Şeyh Abdurrahmân tarafından verilen dilekçe üzerine "taâmiyye" namıyla Bağdat Şeyh Abdülkâdir Geylânî Vakfı bâkiyesinden ayda beş yüz kuruş müellifimizin emrine tahsîs edilmiştir. Aynı irâdeden anlaşıldığına göre Şeyh'in önceden aylığı bin beş yüz kuruşa iblâğ edilmiş ve camiin hizmeti için de beş yüz kuruş maaş bağlanmıştır. Bu tahsîsler Sultân Mecîd devrinden başlayarak çeşitli münâsebetlerle yapılmıştır. Bütün bunlardan başka tekkeye devamlı olarak halk tarafından nezîr ve bağış yoluyla hayli para ve eşyâlar verilmiştir. (Terzibaşı, 1968: 53; Çelik, 2008: 3)

Kerkük ve civâr köylerde yaşayan Talebânî aşîretinin bize; Şeyh Hâlis, Şeyh Fâiz ve Şeyh Rızâ gibi değerli şâirler kazandırması edebiyât tarihimizde önemli bir olay sayılır. Şeyh Abdurrahmân Hâlis'in oğlu Şeyh Rızâ'nın şöhreti bütün Irâk'ı kaplamış ve daha da geniş bir sâhaya İran ve Türkiye'ye kadar yayılmıştır. Onun bu şöhreti şiirlerindeki kuvvetli bedâhet ve hicivlerindeki üstünlüğünden ileri gelmektedir. Babası Abdurrahmân Hâlis ise, daha büyük bir şöhretin sahibidir. Şu kadar ki, Şeyh Rızâ'nın şöhreti dili; babasının ise gönlü sayesinde olmuştur. Bu da demektir ki, Şeyh Rızâ'nın tanınması, kullandığı sözlerinde, babasının ki ise sözlere can vermesinde aranmalıdır. Abdurrahmân Hâlis'in gerçek hüviyeti söylediği şiirlerin lafızlarında değil, doğrudan doğruya o şiirlerin içli bir gönülden fıskırmasıyla belirmektedir. Şeyh Hâlis, tasavvufun ince vasıflarını taşıyarak, derin manâsını parlak manzûmeleriyle anlatmaya çalışmış ve

adını Türk eserlerine geçiren Kerkük'ün bugüne değin yetiştirdiği en büyük mutasavvıfı sayılmıştır. (Terzibaşı, 1968: II/47-48; Çelik, 2008: 2)

Şeyhliği maddî bir hayat sürmeye vesîle saymayan Abdurrahmân Hâlis taşıdığı mahlasın hakîki sâhibidir. O, halkın tekkeye bağışladığı ihsânları yoksullar arasında pay eder, tekkeye devlet tarafından tahsîs edilen para ile de aç ve perîşan kimseleri doyururdu. Kendisinin tam bir kanaat içinde yaşadığı herkesçe biliniyordu. (Terzibaşı, 1968: 53-54) Bundan dolayı birçok seveni kendisine meyhiyeler dizmişlerdir. Örneğin halîfesi Abdülkâdir Kemâleddîn Erbilî yazmış olduğu bir kitabının başında şöyle demektedir: “*Her şeyi döndüren ve can veren Allah'ın feleğinin altında benzerinin tüm asırlarda ve mevsimlerde bulunmadığı tevil sahibidir. Denizler mürekkep olsa onun fazlını ve ihsânını saymak için, o tamamlanmadan ve bitirilmeden önce denizler kururdu. Sen insaf ve basiret gözünü açarsan keşifleri bulursun. Bu anlattığım kişiyi anlarsın. Ben uzun ömrüm boyunca onun huzur-ı kâbesinde tavaf ediyordum. Onun tekkesinin bulunduğu şehirde hizmetçi olarak bulunuyor ve orada ibadet ediyordum. O da şeyhim Ziyâeddin olan âlimlerin babası Abdurrahman Halis Talabânî'dir. Yazdığım risaleler için ondan onay almak ve açıklamak için râbîta yaptım.*” (Erbilî, *İlhâmâtü'r Rahmaniye*, t.y., vr. 91a; Taşkanat, 2016: 38) Burada Erbilî şeyhini Kur'ân-ı Kerîm için Allâh Teâlâ (c.c.)'nin kullandığı “De ki: *Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi.*” (18.Kehf:109) ifâdelerindeki “*Kelâmullâh*” tabiriyle vasıflandırmaktadır. Buradan Abdurrahmân Hâlis Talebânî'nin insân-ı kâmil oluşu ve hadîs-i şerifte geçen “*Kur'ân ve insan ikiz kardeşirler*” (Ş. Nakşbendî, 1979: 342) hadîs-i şerîfine uygun olarak şeyhini nitelemektedir. Başka bir yerde yine şeyhini muhakkiklerin müptedisi ve rağbetcisi, ledünnî ilmi talep edenlerin de kıblesi, Melîk-i Cemîl'in haline muttasıf olan nurlu kişi, gavs-ı urûcî ve nüzûlî tamamlayan ve Allah yoluna giren sâlikleri terbiye eden, çok yüksek himmet sahibi, mârifetler deryâsında çok uzun ve kuvvetli kulaç sahibi gibi vasıflarla vasıflandırır. Diğer bir methiyesinde ise şeyhinin vasıflarını o kadar ince sözlerle ifade eder ki yaşadığı dönem itibariyle övülmekten ve methedilmekten müstağni olan ve “insan” denilince akla gelebilecek ilk kişi olduğunu söyler. Nasıl ki güneşin ışığıyla övülmeye ihtiyacı yoksa “*Kutbu'r-Rahmanî Ziyâeddin Ebu'l-A'lâ eş-Şeyh eş-Seyyid Abdurrahman Hâlis Talabânî'nin*” (k.s.) de o şekilde övülmeye ihtiyacı yoktur, der. Ayrıca şeyhini sevgi ve muhabbet pınarına benzeterek

ondan içenlerin bir daha susamayacağını dile getirir. Çünkü Abdulkadir Erbilî'ye göre o “*Vâhid ve Kahhâr olan Allâh Teâlâ (c.c.)’nin müşâhedeyle gönül gözünün basîretinden, ve ferasetinden mâsivâ perdelerini kaldıran nuranî bir sırdır.*” (Erbilî, *Tarîkatü’r Rahmâniyye*, t.y., vrk. 58a; Taşkanat, 2016: 39)

Şeyh Abdurrahmân hakkında halk arasında olağanüstü menkıbeler yayılmıştır. Bunlar çok olmakla berâber Haydârîzâde İbrâhim Efendi’nin “Tasavvuf Mecmuası”nda dile getirdiği bir hâdiseyi burada zikredeceğiz: Bu olay Şeyh Hâlis’in ne kadar açık görüşlü ve fikir hürriyetine saygı gösteren münevver bir insan olduğunu yakînen göstermektedir. Tekkede sabah ve akşam yemeklerinde her zaman din ve fırka gözetilmeden birçok muhtaç kimseler bulunurdu. Bir defâ tekkeye misâfir olarak gelen bir Mecûsî’nin kendine has dinî merâsimi tekke içerisinde yaptığını görenler, onu tekdîr ederek tekkeden çıkarmak istediklerinde Şeyh Hâlis mâni olur ve onun istediği gibi dinî âyini yapmasını temin eder.

Şeyh Hâlis her sene Bağdat’a gider, Kâdirî Hângâhında icra edilen devrân zikrini idâre eder, diğer Kâdirî tekkelerinde yapılmadığı halde, Geylânî’nin tekkesinde alışılmışın dışında kudüm ve benzeri mûsikî âletlerini çaldırırdı. Bazı mutaassıp tarîkat mensupları rahatsız olup, Bağdat Seccâdesi İrşâd Şeyhine başvurup: “Abdurrahmân Hâlis’in Hz. Pîr’in makâmında kudüm çaldırmasına niçin izin veriyorsunuz? Büyük dedenizin azîz rûhunun rahatsız olmasından endişe etmiyor musunuz?” demişler, Geylânî’nin torunu ve aynı zamanda Kâdirî Şeyhi olan Nakîbü’l-Eşrâf Seyyid Ali Efendi’den şu cevabı almışlardır: “Ben sultan ile veziri arasına giremem.” (Vicdânî, 1995: 58)

Şeyhin tarîkattaki nüfûz sahası Kerkük’ten başka Irak’ın birçok şehir ve kasabalarına ve hatta Anadolu’nun birçok yöresine yayılmıştır. Nitekim Sivas, Amasya ve Tokat vilayetlerine Kâdiriyye tarîkatı’nı ilk yayan zât Şeyh Mur Ali Baba Kerkük’te Abdurrahmân Hâlis’ten icâzet almıştır. (Vicdânî, 1995: 54; Çelik, 2008: 4)

Sivas ahâlisi Şeyh Hâlis’e mektuplar göndererek tarîkatının yayılması için halîfelerinden birisini Sivas’a göndermesini isterler. Bu isteklerini defâlarca tekrarlamaları üzerine Hz. Şeyh halîfelerine bu görevi teklif eder. Fakat hangisini yoklasa: “Biz şeyhimize huzûrunda hizmetten ayrılmayız. Bizi bu şereften mahrûm

etmemesini kendisinden istirhâm ederiz” derler.²² Şeyh, kendisine aşk derecesinde bağlı olan halîfelerini üzmemek istemediğinden Sivaslıların isteklerini tehîr eder. İsteklerini tekrarladıkları birgün, on beş yaşından itibâren kendisine intisâb ettiği halde yine kendisinin bir nazarı sonucu âniden cezbeye tutulan ve yedi yıl Kerkük ve civârındaki harâbelerde yaşayan sâdık mürîdi Mûr Ali dergâhın bahçesine gelir. Şeyh Hâlis o sırada yemekte olduğu hurmanın bir parçasını mürîdine ikrâm eder. Hurmayı yiyen Mûr Ali meczûbluktan kurtularak normal hâline kavuşur. Sonrasında Şeyh Efendi kendisine hilâfet görevi vererek Sivas iline halîfe olarak tayîn eder. (Mûr Ali Baba, : vr. 97b) Sivaslılara cevaben de “Size bir halifemi gönderdim. Arayın, bulun.” cevâbını verir. Bunun üzerine araştırmaya koyulan Sivas halkı Mûr Ali Baba’yı bulurlar. Hz. Şeyhin emri üzere, çalışkanlığı sebebiyle kendisine layık gördüğü Farsça karınca anlamına gelen “Mûr” lakabı “Nûr” şeklinde söylenerek “;Nur Ali” şeklinde değiştirilmiş ve bu isimle meşhûr olmuştur. Türbesi Sivas’ta yapımına muvaffak olduğu Hângâhın içindedir. (Vicdânî, 1995: 139; Çelik, 2008: 5)

Sosyal ve kültüren faaliyetlere de önem veren Şeyh Hâlis 1262/1846 yılında Kerkük’te bulunan tekke içindeki minâreli câmiyi yaptırır. Bir ibâdet yuvası olan bu tekkeyi aynı zamanda o bölgenin edebiyat ve dinî mûsikî merkezi haline getirmiştir. Nitekim Kerkük’ün tanınmış makâm-şinâsları burada dinî havalar ve yerli hoyratlar terennüm ederler. Başka illerden gelmiş olan sanatkârlar da yine burada sanatlarını icrâ ederlerdi. Usta bir oyuncu olan Molla Veli ve masum hoyratlarıyla tanınan Hâme Pîr gibi eski ses sanatkârlarımız hep şeyhin himayesinde yetişmişlerdir.

Abdurrahmân Hâlis Talebânî’nin Ali, Abdülkâdir, Abdülvâhid, Rızâ ve Hasan isminde beş erkek evlâdı; Fatma Han, Esmâ Han, Amîne Han, Hanîfe Han, Kibriyâ Han ve Halime Han olmak üzere altı da kız evlâdı olmuştur. (Ayten, 1996: 131) Şeyh Hâlis 1275/1858 yılında 63 yaşında olduğu halde vefât etmiş, vasiyeti üzerine Tekke’de aile

²² Günümüzde tasavvufu sadece iddiâ eden nefsi-i emmârenin kölesi olmuş müteşeyyihlerle büyük mürşid Abdurrâhmân Hâlis Talebânî Efendi’nin hâlis halîfelerinin tavrı arasında ne kadar büyük fark olduğu âşikârdır. Maalesef bugüne kadar hiç olmadığı kadar sekülerleşen günümüz insanları, özellikle tasavvuf ehli olma iddiasındaki birçok şahıs daha şeyhleri kafasını yastığa koymadan, herhangi bir şekilde icâzetleri olmadığı halde, ortaya atılıp şeyhlik iddiâsında bulunmakta ve kendilerine bağlanan nice masûmları türlü şekillerde sömürmektedirler. Fakat her ne olursa olsun gerçek mürşidlerin hâli Abdurrâhmân Hâlis Efendinin halîfelerinin hâli üzere mahfiyyet ve mahviyyet üzere sâbit olmaktır. Zaten tasavvufu özel ve hâriku’l-âde kılan da bu tür mümtâz şahsiyetleri yetiştirmekte olmasıdır.

mezarlığına defnedilmiştir. (Vassâf, 1990: 130; Terzibaşı, 1968: 52-53; Azamat, 2001: 24/134; Çelik, 2008: 5)

Abdurrahmân Hâlis Kerkukî, “Kurtlar Vadisi Irak Filminde Kültürel Ögeler ve Kimlik Sunumları Üzerine Bir İnceleme” isimli makâlede vurgulandığı gibi, bütün toplum kesimleri tarafından sevilip sayılan, sözü dinlenen bir insan olmasının yanı sıra, uzlaştırıcı kişiliği ve örnek tavırlarıyla öne çıkan bir tarikat şeyhini temsil etmektedir. (Selçuk, 2006: 195)

Kâdiriyye tarikatı'nın Hâlisiyye şubesinin kurucusu olan Abdurrahmân Hâlis Kerkukî'nin tarikatı bugün memleketimizin birçok ilinde, başta Irak olmak üzere Avrupa ve Amerika'da hayatini devam ettirmekte ve insanların dünyevî sıkıntılardan, nefis ve şeytanın tasallutundan kurtulmasında, eğitim ve manevî terbiyesinde önemli bir rol üstlenmektedir. (Çelik, 2008: 1)

2.2.1.2. Edebî Kişiliği

2.2.1.2.1. Nutk-u Şerîfi

Abdurrahman Hâlis Talebânî Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde şiir yazmıştır. Arapça şiirleri pek az olmakla beraber üslup ve eda bakımından tanınmış şair Fuzûlî'nin Arapça şiirleri ile aynı seviyededir. Şiirlerinin hemen hepsi istisnasız olarak tasavvufî mahiyette olup edebî sanat bakımından büyük bir kıymet taşımakla beraber manevî tesiri itibariyle halk kitleleri arasında geniş bir yankı uyandırmıştır. Nitekim şiirinin büyük bir kısmı halk tarafından sevilerek ezberlenmiştir. Fuzûlî ve Hâfız gibi tanınmış büyük şairlerin edebî; akide bakımından da Celâleddîn Rûmî ve başka İslâm sufilerinin tesiri altında kalarak yazdığı şiirleriyle fenâfillah nazariyesini belirtmeye çalışmıştır. Şiiri kalite bakımından Kerkük şiir tarihinde birinci sınıf şairlerin şiirleriyle aynı seviyededir ve kendinden sonra gelen şairler üzerinde derin izler bırakmıştır. Şiirini tahmis, tanzir ve taklid eden şairlere her zaman rastlandığı gibi hakkında medhiyeler yazmış birçok şairlere de tesadüf edilmektedir. Bu arada yukarıda adı geçen Abdülkadir Gulamî, şairimiz hakkında bir medhiye yazmış ve Farsça bir şiirini de tahmis etmiştir. Şeyh Hâlis'in kendi yazdığı şiirleri, yaptığı tahmislerinden daha parlak sayılır. Nitekim tahmisleri külfetli olup tahmis edeceği şiirlerin seviyesine ulaşamamaktadır. Dil

bakımından Osmanlı Edebiyatının kuvvetli tesiri altında kalan Hâlis aynı zamanda Fars Edebiyatının tesirine fazlaca kapılmıştır ki, bu sebepten şiirlerinde yerli şivenin izleri pek görülmemektedir. (Terzibaşı, 1968: 55; Çelik, 2008: 6)

Hayderîzâde İbrahim Efendi, *Tasavvuf* isimli mecmuaya yazdığı makalede şunları kaydetmektedir: “Şeyh Abdurrahmân Hazretleri, meâliyyât-ı sûfiyye ile meşgul oldukları zaman o kadar teâlî ederlerdi ki lisân-ı hakikat beyanları: “*Ben o kuşum ki her akşam ve seher vakti sesim arşın dâmından gelir*” fahriye-i ârifânesiyle terennüm-sâz olur, bir yüce mertebeye yükselirdi. Yârânıyla hem-bezm-i sohbet oldukları zamanlar dahi o kadar rind ve hoş-beyâna ve o kadar fesahât-ı lisan ve hürriyyet-i vicdâna mâlik idiler ki, “*Ey Örfî iyi ve kötülerle öyle arkadaşlık et ki, Müslüman ölümünden sonra seni zemzemle yıkasın, Hindû ise seni yaksın*” düstûr-i ahlâkiyyesiyle âmil olduğu her hal ve tavrından nümâyân olurdu. Hângâhlarında nevâle-çîn-i atâyâ olan birkaç fakîr meyânında gayr-i Müslimlerden de birçok muhtaçlar bulunurdu. Sehâ ve keremde, “*Nazar sahiplerinin önünde Süleymân’ın mülkü ayak bağı oldu, belki de mülkten azâd olan o Süleymân’dır*” beytini mîsdâk olup nazarlarında mal ve dünyâ metânın zerre kadar meziyyet ve kıymeti yoktu. Fakr-u zarûret sâhiplerine verecek parası bulunmadığı zamanlar esbâb-ı alâyıktan saydığı elbiseden bile tecerrüdle ihsân ederlerdi.

Fenn-i şiirde dahi fevkalâde bir kudrete malik idiler. Şiir mecmuasının mütâlaasından anlaşılabilceği üzere meslek-i şiirde en ziyâde Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, Nûr-i Ali ve Mağribî gibi büyük sufi şâirlerinin mesleklerine ittibatı daha ziyâde tercih eylediklerinden şiirleri baştanbaşa hakîkat zevkiyle doludur. Şeyh Abdurrahmân Efendinin, âlem-i hakîkatin ne kadar büyük bir merd-i kâmil olduğunu anlayabilmek için vaktinin büyük âlim ve ediplerinden Kadı Hüseyin-i Berzencî’nin müşârunileyh hakkında Kerkük’ten Süleymâniye’ye yazdığı aşağıdaki beyitlerle istişhâd ederim: “*Gördük ki, tekkenin sedirine yoksulluk mesnedi üzerindeki bir emîr gibi bir pîr oturmuş. Onun mum gibi parlayan güzelliğinden bütün cemiyet aydınlanmış. O baştan ayağa kadar Zühre gibi nûrdur; sanki mutluluk mayasıdır. Onun yüzünü yas tutar gibi görseler, onun gönlü ve cânı üzerine mutluluk oturur. Ay, elinde kâse olan Hindûlar gibi onun kapısı eşiğinde dilencilik yapar. Bugün dost ve düşmanın önünde açıktır ki Talebân’ın Şeyhi odur.*” (Hayderîzâde, *Cerîde-i Usbûiyye*, sayı 4-5; İnal, 2000: II/800; Vassâf, 1990: 130; Çelik, 2008: 7)

Son asrın tanınmış müelliflerinden Abdülbaki Gölpınarlı (1961) “*Fuzûlî Dîvânı*” isimli kitabının kıymetli mukaddimesi “Fuzûlî’nin Tesiri” bahsinde şâirimizden söz ederek onu XIX. yüzyılın meşhûr sûfilerinden saymıştır. Büyük Türk âlimi Mehmed Fuad Köprülü de (1964), *İslâm Ansiklopedisi*’nde yazdığı “Fuzûlî” maddesinde Abdurrahmân Hâlis Talebânî’den mutasavvıf şâir diye söz etmektedir. Müellifimizin nutk-u şerîflerinden bazı örnekler aşağıdadır:

“Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i aşkın çün harâb ettim
 Anı canım yerine kalbde nâib menâb ettim
 Derûn-i sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
 Gönül kâşânesin aşk-ı râhın îçün müsteâb ettim
 Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuanndan
 Tenim baştanbaşa cevvalê-i mevc-i serâb ettim
 Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem ma’zûr tut zâhid
 Ki ben meyhânede pîr-i mûgâna intisâb ettim
 Cihanın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
 Anıçün âlem içre aşk-ı hüsnün intihâb ettim
 Cenâb-ı sakf-ı gerdüne erişse himmetim n’ola
 Ki ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i âl-i cenâb ettim
 Medâris içre Hâlis görmedim ben aşk sevdâsın
 Anıçün ilmimi meyhanede rehn-i şerâb ettim.” (Terzibaşı, a.g.e., s.67-68; Öğüt 2016: 481)²³

“Safây-ı kalbe hüsn ü âlem-i ârâdan cilâ göster
 Cefâ-yı derd-i hîcre nûr-i vaslından devâ göster
 Cemâlin saykalından sil gubâr-ı dîde-i kalbin
 Vaslın görmeye âyine-i kîfî nümâ göster
 Vefâda ben ezelden etmişim peyvendini mîsâk
 Kerem kıl sen inâyet kûşesinden bir vefâ göster
 Kemâl-i sırr-ı hüsnün devr ider zerrâtı âlemde
 Bize ol sırrı görmekçün likâdan bir ziyâ göster

²³ Hayri Baba Hazretleri bu ilahiyi çokça terennüm ederlerdi. Beyt sonlarında “Yâ Resûlellâh”, “Yâ Nebiyyellâh” derlerdi. Hitâmında ise Yâ Nebîyyallâh, Yâ Resûlallâh, Yâ İmâm-ül Haremeyn Yâ Eba-l Kâsım-ı Muhammed (s.a.v.) diye eklemeler yaparlardı. (Mustafa Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık, 2018)

Harabât ehlinin bezminde câm-ı vâsıldan cânâ
 Bu gamlı müflise bir cür'adan nûr-i likâ göster
 Vücûdum lücce-i esrâr-ı aşkından fenâ görmüş
 Likânın pertevinden ol fenâdan bir bekâ göster
 Eritmiş pota-i aşkında Hâlis kalbinin mîsin

Haber vermek için iksîr-i nazardan kimyâ göster.” (Talebânî el-Kerkûkî, 1284: 60;
 Terzibaşı, 1968: 64)

“Vuslât-ı yâr isteyen hicrâna katlanmak gerek
 Merhem-i yâr isteyen peykâna katlanmak gerek
 Her kim ister aşk meydânında erlik göstere
 Başını top eyleyip çevgânâ katlanmak gerek
 Gün gibi çekmek gerek her dem bulutlar kahrını
 Ay gibi bedr olmaya noxsâna katlanmak gerek
 İster isen bir Züleyhâ tal'at ile yâr ola
 Yûsuf-u Mısırî gibi zindâna katlanmak gerek
 İster isen Hâlisâ kâminca ola her işin
 Yâr-ı tab'-ı câhil-i nâdâne katlanmak gerek”²⁴ (Terzibaşı, 1968: 66-67)

“Şâh-ı iklim-i velâyettir gürûh-i Kâdirî
 Râh-ı aşkda zü'l-kerâmettir gürûh-i Kâdirî
 Cümle erbâb-ı tarîkat bülbül-i şürîdedir
 Anlara bağ-ı letâfettir gürûh-i Kâdirî
 Dâmenin tutmuş bunlar Sultan Abdülkâdir'in
 Mazhâr-ı lutf u hidâyettir gürûh-i Kâdirî
 Gavs-i Muhyî'd-dîn ihyâ eylemiş dîn-i nebî
 Revnâk-ı dîn-i risâlettir gürûh-i Kâdirî
 Küntü kenzen kapısını men aref miftâh ile
 Feth eden şâh-ı velâyettir gürûh-i Kâdirî
 Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül Hâlisâ

²⁴ Terzibaşı, bu gazelin Abdurrâhmân Hâlis'in *Dîvân*'ınsa bulunmadığını, bir yazma mecmûa'dan alındığını söylemektedir.

Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-i Kâdirî” (Kerkûkî, 1284: 64; Terzibaşı, 1968: 69)

Abdurrahmân Hâlis’in İki Farsça şiirinin çevirisi şöyledir:

“Her nereye baksam gerçek maksadım senin yüzündür.

Fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde hayâlından başka bir şey bulamam.

Hangi toprağa ibâdet kasdı ile alnımı koysam

Taptığım ve maksadım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin.

İster Mescîd-i Aksâ’da, ister râhiplerin kilisesinde olayım.” (Vassâf, 1990: 131)

“Sevgilinin cilvesi âşıkların yüzünü örtmüş değildir.

Fakat onun cihân halkına açıklanmasına izin yoktur.

Âşıklara her zerrenin cephesi bir Tûr dağı olur.

Sevgilinin güzelliğinin cilve yeri has Tûr dağı değildir.

Onun zât ve sıfâtı cihânın güneşi gibi parlaktır.

Gerçi kendi uzaktır, ama ışığı uzak değildir.

Aşk sırrı virâne gönülde karar bırakmaz,

Ma’ mûr evin ortasında gizli hazîne değildir.

Sevgilinin yolunda çok âşıklar canlarını kaybettiler.

Onun yoluna başını koyan yalnız Mansûr değildir.

Her kim ki, onun aşkından bir yudum içti,

Onun iltifâtı gilmânın yüzüne ve hûrînin güzelliğine değildir.

Hâlis kendi kendine cân ile cânân arasında perdedir.

Yoksa sevgilisi cânndan ve onun cânı ondan uzak değildir.” (İnal, 2000: 804)

Abdurrahmân Hâlis, Fuzûlî’nin aşağıdaki şiirlerini tahmîs etmiştir:²⁵

²⁵ Tahmîs: Bir şâirin, başka bir şâirin 2 mısradan oluşan beyitlerini, vezni ve manâyı bozmadan, üslûb özelliklerini de koruyarak 3 mısra ilâve etmek sûretiyle beşlemesidir. İktidârı ve şiir kudreti yetenler bir gazele olduğu gibi tahmîs yazabilecekleri gibi, zevk icâbı ya da tâkati yetmediğinden gazelin bir kısmına da tahmîs yazabilirler.

“Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz

Leşker-i sultân-ı irfânız velâyet bekleriz.”

iken, muhammes neticesinde

“Hayli demdir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz

Hânedân-ı aşka künc-i selâmet bekleriz

Şâm-ı firkatte düşüp subh-i kıyâmet bekleriz

Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz

Leşker-i sultân-ı irfânız velâyet bekleriz.” (Devellioğlu, 1995: 1021)

“Hayli demdir gam-1 âh-1 nedâmet bekleriz
 Hanedân-1 aşkta künc-i selâmet bekleriz
 Şâm-1 firkatte düşüp subh-i kıyâmet bekleriz
 Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz
 Leşker-i sultan-1 irfânız velâyet bekleriz

Bahr-1 aşkında gönül emvâceden itme hazer
 Aşkta her kimse baştan geçmese bulmaz zafer
 Bağlarız meyhânede sevdâ-yı hüsnünde meğer
 Sâkin-i hâk-i der-i meyhâneyiz şâm u seher
 İrtifâ-1 kadr için bâb-1 saâdet bekleriz

Rahat olmaz giceler gamdan dil-i mablûbumuz
 Kan döküp sahrâ-yı gamda dide-yi meskûbumuz
 Zevk-i aşk-1 yârdan gayrı değil mahbûbumuz
 Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
 Bir bölük ankâlarız kâf-1 kanâat bekleriz

Şükru lillah mahrem olduk mahzen-i esrârdan
 Rûşen oldu dîde-i giryânımız dîdârdan
 Uyku görmez çeşmimiz sevdâ-yı aşk-1 yârdan
 Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağyârdan
 Pâsbân-1 genc-i esrârız muhabbet bekleriz

Kays edip sahrâya saldı gayret-i aşkın bizi
 Mest-i şeydâ eylemiştir şiddet-i şevkin bizi
 Dûr edip zevk-i cihândan lezzet ü zevkin bizi
 Sûret-i dîvâr ediptir hayret-i aşkın bizi
 Gayr Seyr-u bâğ eder biz künc-i mihnet bekleriz
 Âşıkız envâr-1 hüsnün mazhâr-1 dilde görüp
 Mesken-i me'lûfumuzdan hüsnünü seyre gelüp
 Tâlibân-1 genc-i aşkız cevher-i cândan geçüp

Kârvân-ı râh-ı tecridiz hatar-ı havfin çeküp
Gâhi Mecnûn gâhi biz devr ile nevbet bekleriz

Sanma zahid bî-eserdir dîde-i giryânımız
Aşktan hâli değildir sîne-i büryânımız
Âteş-i aşk ile yanmış hâtır-i nalânımız
Sanmanız kim geceler bî-hûdedir efgânımız
Mülk-i aşk içre hisâr-ı istikâmet bekleriz

Berk-i hüsnünden nigârâ şule dünyâyı tutup

Şöhret-i avâz âşıkın kûh-ı sahrâ-yı tutup

Hâlis-i şeydâ tarîk-ı aşkda kanlar içüp

Yattılar Ferhâd u Mecnûn mest ü câm-ı aşk olup

Ey Fuzûlî biz onlar yattıkça sohbet bekleriz.” (Kerkûkî, 1284: 62-63; Gölpinarlı, 1990: 190; Terzibaşı, 1968: 70-71)

2.2.1.2.2. Nesri ve Örnekleri

Hâlis’in bugün elimizde bulunan Türkçe ve Arapça nesirlerinden anladığımıza göre o her iki dilin ana kaidelerini ve edebî hususiyetlerini kavramış seyyâl bir kaleme sahip bir yazardır. Türkçe *Behcetü'l-Esrâr* tercümesini yazdığı çağda henüz on dokuz yaşına varmış olan Hâlis’in üslûbu bu bakımdan zaman ve zemine göre sâde ve kuvvetli sayılabilir. Şiirinin aksine olarak nesri yerli şîve deyişlerinin tesirlerini ihtivâ eder. Bu bakımdan da ayrı bir özellik taşır. Bir fikir edinmek üzere Türkçe nesirlerinden örnek bir parçasını aşağıya alıyoruz:

Türkçe nesrinden: Şeyh Şemsüddin b. Abdülvâhid'den ve bazı meşâyıhtan mervidir ki, bir avrat Şeyh Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin huzûruna çocuğunu getirip “Yâ Seyyidi! Bu benim oğlumdur. Cenâb-ı devlet meâbımıza kesret-i muhabbeti derkâr olduğundan ben kendi hakkımdan fî sebîlillah keff-i yed edip onu sana bahş eyledim” dediğinde, Cenâb-ı Şeyh ol ferzendeyi takbîl ederek halvet-nişîn edip sülûk-i mücâdeleye tayîn buyururlar. Birgün kâid-i şevk o acûzenin ‘inân-ı irâdetin dîdâr-ı ferzendine cezb etmekle dâhil-i halvet olup oğlunu te’sîr-i cu'den zaîf ve nahîf olarak ve yanında bir arpa ekmeği vaz olunmuş müşâhede etmekle o ekmeği ahz ederek huzur-ı

şeyhe varıp, gördü ki, Şeyh horoz kebâbı tenavül etmekle üstühuvanları tabakta cem olmuş. Ol acûze, “Yâ Şeyh! Ben ferzendemi sana böyle mi sipariş kıldım ki, sen horoz büryânı ekl edip, benim oğlum hubz-ı şağr tenâvül ederek elem-i cu’dan bu resme zerd ve lâgar (zayıf ve solgun) ola” dedikte, Cenâb-ı Gavsıyyet penâh Hazretleri ol üstühuvanlara nazar ederek “kum biiznillâh” demegin Horoz zinde olarak kalkıp sayha çekmeye başladı. Ol zaman Şeyh Acûzeye, ne zaman senin ferzenden bu mertebeye vâsıl olur ise, ne hâhiş (isterse) ederse tenavül etsin (yesin) deyü buyurdular.²⁶ (Terzibaşı, 1968: 59-60; Çelik, 2008: 9)

Oğluna hitap ederek yazdığı Arapça nasîhât-nâmesinden çıkarabildiğimiz netîce onun bu dilde eski bir üslup kullanmakla berâber, yazısının lekesiz ve yanlışsız olduğunu göstermektedir. Seci’ye²⁷ yakın kısa cümleleriyle yazısı hutbe usûlünü andırır. Abdurrahmân Hâlis’in vefâtına yakın oğlu Şeyh Ali’ye yazmış olduğu nasîhât-nâmesinin tercümesi aşağıdadır:

“Ey Evlâdım, senin Allah Teâlâ’dan sakınman ve ona itaat etmen gerekir. Allah’tan başka hiç kimseden korkma ve ondan başkasından bir şey bekleme. Bütün ihtiyaçlarını ona havâle et ve ondan iste. Allah’tan başkasına ülfet etme. Ondan başkasına itimâd etme. Dîn-i İslâm’ın sınırlarını muhâfaza etmeni sana tavsiye ediyorum. Allah Teâlâ seni ve bütün Müslümanları muvaffak kılsın. Bilesin ki, tarîkatımız Kur’ân-ı Kerim ve sünnete, gönlün selâmetine; nefsin ve elin cömertliğine; yüzün güleçliğine; hayrı yayıp çoğaltmaya; cefâyı defetmeye; eziyetlere katlanmaya ve ihvânın hatalarını görmemeye dayanmaktadır. Sana fakrı korumanı, kardeşlerinle iyi geçinmeni, din işlerini terk etme hususu hariç husûmeti terk etmeni ve başkalarını kendi nefesine tercih etmeni tavsiye ediyorum. Tasavvuf, kîl-u kâl değildir. Ancak o açlığa sabır, dünyâyı terk, şehvetleri kesmektir. Sana ihlâs gereklidir, o da halkı unutup devamlı olarak Hakk’ı görmektir. Fakîrlere hizmet etmelisin. Bu da üç şeyle olur:

²⁶ Şeyh Şemseddin bin Abdülvahid ve bazı şeyhlerden rivâyet edilir ki: Bir kadın, Hazret-i Şeyh Abdulkadir’e oğlunu getirip, “Ey efendim, bu benim oğlumdur. Yüce yaratılışımıza, sevgisinin şiddeti bilindiğinden ben kendi hakkımdan Allah için vazgeçip, onu sana bağışladım” deyince şeyh hazretleri çocuğu öperek yalnız bıraktı ve nefsini köreltmesini istedi. Bir gün oğlunu görmek arzusuyla onun yanına varan kadın, onu aklıktan zayıflamış ve güçsüzleşmiş, önünde de bir parça arpa ekmeği olduğu halde bulur. O ekmeği alarak, şeyhin huzûruna varınca onu kemikleri bir tabakta yığılmış horoz kebapı yerken bulur. Kadın, “Ey şeyh, sen horoz kebabıyla doyardın, oğlum arpa ekmeği yiyerek, aklıktan sararıp solsun diye mi, onu sana emanet ettim” der. Bunun üzerine şeyh hazretleri o kemiklere bakarak “Allah’ın izniyle kalk” deyince horoz canlanıp ötmeye başlar. O zaman şeyh, kadına “Ne zaman senin oğlun bu mertebeye erişir ise, o zaman ne isterse yesin” diye buyururlar. (Saatçi, 1997: VI,351)

²⁷ Nesirde yapılan kâfiye.

tevâzu, güzel ahlâk ve cömertlik. Bunlar benim, sana, kardeşlerine, mürîd ve fakîrlerden (Allah Teâlâ bunların sayılarını çoğaltsın) bunu işitenlere vasiyetimdir. Allah Teâlâ bizleri ve sizleri burada açıklanan hususları yerine getirmeye muvaffak kılsın. Âmin.” (Terzibaşı, 1968: 61; Çelik, 2008: 10)

2.2.1.2.3. Eserleri

Abdurrahmân Hâlis’in bildiğimiz bütün eserleri basılmıştır. Bu eserler şöylece sıralanabilir:

Dîvân: Dostlarının teşvik ve arzusu üzerine 1250/1834 yılında Türkçe ve Farsça şiiirlerinden oluşmuş bu *Dîvân* iki defâ basılmıştır. Birinci basımı Bağdat Vâlisi Gözlüklü Reşid Paşa’nın oğlu Sadâret Mektubî Kalemî hulefâsından Rüşti Bey’in yardımıyla Zilhicce 1284 yılında Hattât Ali Sâdık Hoca tarafından yazılarak İstanbul’da Rıza Matbaasında basılmıştır. *Dîvân*’ın sonunda basım tarihini gösteren Farsça bir manzûme vardır. Abdurrahmân Hâlis’in *Dîvânı* ile *Kitabü’l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif* isimli eseri birlikte basılmıştır. 1-25 sayfalar arası Mesnevî Şerhi; 25-65. sayfalar arası ise *Dîvân*’ından ibârettir. Bu *Dîvân* ikinci defâ Kerkük’lü Şeyh Muhammed Cemîl Talebânî’nin yardımıyla Rebü’l-Âhir 1367/1948 yılında Tahran’da Âftâb Matbaasında “*Cezbe-i Aşk*” adıyla basılmıştır.

Kitabü’l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif: Mevlânâ Celâleddîn Rûmî’nin Mesnevî’sinden on sekiz beytin Farsça olarak nazmen şerhinden ibârettir. Buna sonradan iki beyit daha ilâve edilerek yirmi beytin şerhi yapılmıştır. Kitap, şâirin *Dîvân*’ı ile birlikte yayımlanmıştır. Bu risâle 1326 yılında vefât eden Musul Mektupçusu Hasan Tevfik tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Henüz yayımlanmamış olan tercüme mütercimmin aile efrâdı yanında bulunmaktadır.

Behcetü’l-Esrâr Tercümesi: Şeyh Abdülkâdir Geylânî’nin menkıbelerini içine alan bu kitap aslen Şeyh Nur Ali Bahş tarafından Arapça olarak yazılmış, Şeyh Abdurrahmân tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Tercümeyle, babasının arzusunun yerine getirmek gâyesiyle yaptığını açıklayan Şâirimiz kitabın önsözünde 1231/1816 yılının Rebü’l-Evvel ayında tercümeyle başladığını söylemektedir. Kitabın sonunda ise, tercümenin Rebü’l-Âhir 1230/1815 tarihinde bittiğini kaydetmektedir ki bu herhalde matbaa yanlışlığından ileri gelmiş olsa gerektir. Hakîkatte 1231/1816 yılını kabul etmek

daha doğru olur. 186 sayfadan ibâret olan bu kitap 1302/1885 yılında Kerküklü Müderriszâde Muhammed Said Efendi tarafından İstanbul'da Mahmud Bey Matbaasında bastırılmıştır. Son zamanlarda Mustafa Necâtî Akın'ın yeni harflerle yayımladığı *Behcetü'l-Esrâr*'ın tercümesi tamâmen Şeyh Abdurrahmân Hâlis'in yapmış olduğu tercümenin bir tıpkıbasımı olup bazı Arapça ve Farsça sözcük ve deyişlerin değiştirilmesi veya kısaltılması sûretiyle meydana getirilmiştir. Mustafa Necati, kitabın önsözünde, Şeyh Abdurrahmân'nın eserini gördüğünü ve anlaşılması güç bir dille yazıldığını ifade ederek bu yüzden tercüme yapıldığını belirtir. (İnal, 2000: 799; Bursalı Mehmed Tahir Bey, 1333: I/131; Develioğlu, 1973: 23; Çelik, 2008: 9)

2.2.2. eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Urfevî (v.1300/1883)

2.2.2.1. Hayatı

Dede Osman Avnî Baba Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesinin Anadolu'ya açılan kapısıdır. Her ne kadar daha önceleri Kâdiriyye tarîkatı Anadolu'ya gelmiş olsa da Hâlisiyye şubesinin Anadolu'daki ilk mürşid-i kâmilidir. Aslen Urfalı olan Osman Avnî Efendi tahmînen 1780'li yıllarda dünyâya gelmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in soyundan gelen ve bütün efrâdı tasavvufla iştilal eden bir aileye mensuptur. Babası Şeyh Abdal Muhammed, dedesi ise kendisi gibi büyük kâdirî şeyhlerinden Eyyûb Urfevî'dir.

İlk intisâbını Rifâiyye tarîkatına yapmış olduğu bilinen (Göletderevî, t.y.: 430; Karakaş, 1995: 175; 1996: 114) Dede Osman Avnî Baba, daha sonra Kâdiriyye mürşidlerinden dedesi Eyyub Urfevî'ye, dedesinin vefâtından sonra da Hâlisiyye şubesinin pîri Abdurrahmân Halis Talebanî'nin halîfesi Şeyh Abdülkâdir Kemâleddîn Erbilî'ye intisab etmiştir. Erbilî'nin vefâtından sonra irşâd makâmına vâris olan Dede Osman Avnî Baba, yüzyılı aşkın hayatının yetmiş yılını irşâd makâmında geçirmiştir. (Karakaş, 1995: 175; 1996: 114; Göletderevî, t.y.: 430) Gerek dedesinden gerekse Abdurrahmân Hâlis Talebânî Hazretlerinin tarîkatından hilâfet hırkasını giyen Dede Efendi Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye'nin Hâlisiyye kolu birinci vâsıttadan otuz üçüncü, ikinci vâsıttadan ise otuz birinci mürşid-i kâmilidir. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî'den gelen iki kol Dede Osman Avnî Babada birleşmektedir. Birincisi, Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdı olan Cemâlü'l-İrak eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk'tan

kol pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî'ye, ondan da halîfesi Erbilî vâsıtasıyla Dede Osman Avnî'ye ulaşır. İkincisi ise yine Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdı eş-Şeyh es-Seyyid Ebû Bekr Abdülazîz'den Nakîbü'l-Eşrâf Aliyyü'l-Bağdâdî'ye, ondan Eyyûb Urfevî'ye, ondan da Dede Osman Avnî'ye ulaşır. (Ayten, 1996: IX/119; Güler, 2014: 64)

Babası Abdâl Muhammed Efendi'yi genç yaşlarda iken kaybettiği babasının kabir taşında vefât yılı olarak 1814 yazılı olmasından anlaşılmaktadır. Bir asırlık hayatını zühd ve takvâya adayan ve hayatında hiç evlenmeyen Dede Osman Efendinin yetmiş yıl meşîhat makâmında oturduğunu, vefât ettiğinde geriye hiçbir evlâd bırakmadığını ve kendisine senelik 1500 kuruş tahsîsat yapıldığını vefâtından sonra Mevlid-i Halîl Camii hizmetinde bulunan halîfesi Hâfız Halîl Efendinin şer'î mahkemeye vermiş olduğu, Hicrî 7 Cemâziyelâhir 1303 - Mîlâdî 14 Mart 1886 tarihli Urfa Şer'î mahkeme sicillerinin 412 numara ile kayıtlı arz dilekçesindeki şu ifâdelerden anlamaktayız:

“Medîne-i Urfa'da vâki Ayn-ı Halîlürrahmân Aleyhisselâm civârında Mevlîd-i Halîl Aleyhisselâm zâviyesi vakfından olmak üzere senevî 1500 kuruş vazîfe ile meşîhat cihetine bilâ berat teâmül-i kadîm vechiyle mutasarrıf olan Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye hülefâsından ve meşâhir-i sülehâdan 70 seneden beri zâviye-nişîn ve tarik-i zühd ve takvâda ifnâ-yi vücûd etmiş mevlâna Dede Osman Efendi İbn-i Abdal Muhammed Efendi İbn-i Dede Eyyûb Efendi (k.s) Hazretleri bundan akdem bilâ veled vefât edüp rahmet-i mezkûre-i mahlûle ve hizmet-i lâzimesi muattal kalmakla...” (Urfa Şer'î Mahkeme Sicilleri, Milli Kütüphâne, Defter Arşiv No. 227, Kayıt No. 412)

2.2.2.2. Hazîresi ve Kitâbeler

Dede Osman Avnî Baba Urfa'da Hz. İbrahim'in doğduğu varsayılan mağaranın yanındaki Mevlîd-i Halîl (Dergâh) Câmisi'nin doğu tarafında yer alan ve Dede Osman Avnî Hazîresi olarak isimlendirilen mekânda medfûndur. Dergâh Camii'nin ön yüzündeki kitâbede Hâlisiyye Şûbesinin toplu zikirlerinin sonunda okunan

*“Çerâğ-ı Mescid-i Mihrâb-ı Minber
Ebûbekr Ömer Osmân Haydâr”*²⁸

²⁸ “Çerâğ-ı Mescid-i Mihrâb-ı Minber” ifâdesi Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi, Haydâr kelimesi ise Hz.

mısrâları yazılıdır. Hazîrenin içerisinde Osman Avnî Efendininle birlikte on kabir bulunmaktadır. Mükerrer definler yapılmış olmasından dolayı on üç mevtâ medfûn bulunmaktadır. Bunlar Kâdiriyye tarikatlarına mensûb zâtlardır. Dede Osman Avnî Babanın halifelerinden Hâfız Halîl Efendi ve Antepli Mustafa Efendi de burada medfûndur. (Karakaş, 1996: 115; Güler, 2014: 70)

Ayrıca hazîrenin hemen yanında yer alan ve üstü kubbe ile örtülü kare bir mekân içerisinde, Dede Osman Avnî Babaya ait bazı tarikat eşyaları sergilenmektedir. Bu eşyalar; Dede Osman Avnî'ye ait olduğu söylenen tâc, külâh, tesbîh, mühür, ahşap bir mütteka, madenden yapılmış bir keşkûl, tunçtan bir şamdan, yine madenden yapılmış damla şeklinde bir âlem, topuz ile sekiz tane sancaktan müteşekkildir. Ayrıca burada üç tane el yazması ve bir tane matbu Kur'ân-ı Kerîm, üç tane de vakfedilmiş kitap mevcuttur. Âşık Paşa'nın "Garîbnâme" adlı eseri de bunlar arasındadır. Hazîre'nin kuzey tarafında girişin üst kısmında yer alan kitâbede, "*Dergâh-ı Ğavsi'l-A'zam Sultânu külli'l-evliyâ Hazreti Abdülkâdiri'l-Geylânî Kuddise Sırruhu'l-Ulâ: Burası bütün evliyânın sultânı Gavsül-A'zam Hazreti Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin pak dergâhlarıdır. Yüce ruhları Allâh Teâlâ (c.c.) tarafından takdîs edilsin, muazzez kılınsın*" yazılmıştır. (Güler, 2014: 65)

Hazîrede en önde yer alan H.1300- M.1883 tarihli kabir Dede Osman Avnî Baba'ya aittir. Baş taşında: "*Rızâen lillahil-fâtiha. Hâzâ kabru'l-merhûm el-mağfûr leh hâdimü hâza'l-makâmi'l-mübârek el-mukbil alallahi ve'l-mu'riz ammen sivâhu eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî bin eş-Şeyh es-Seyyid Abdal Muhammed Baba kad intekale min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ bi-nidâi irciî fi şehri-zilkade'ti's-şerîfe sene 1300*"²⁹ yazılıdır.

Ayak taşında ise;

"Günâhım çok mukirrim Yâ ilâhî

Ümîdim gerû sen Perverdigâre

İlâhî red kılma mürüvvetinden

Kapına gelmişim ben yüzü kâre

Ali (k.v.)'yi remzetmektedir.

²⁹ "Allah rızası için Fatîha. Bu, Allâh Teâlâ (c.c.)'nin rahmetine kavuşmuş, günahları bağışlanmış olan dergâh makâmının hizmetçisi, Allah'tan gelen her şeyi kabul eden, onun dışındakilerden yüz çeviren, Şeyh Seyyid Abdal Muhammed Baba oğlu Şeyh Seyyid Dede Osman Avnî'nin kabridir. 1300 senesi Zilkade ayında "Rabbine dön" nidasıyla fenâ yurdundan bekâ yurduna intikal etti."

Günâhkârım deyû dervîş ümîdin kesme cennetten
 Muhammed Mustafâ gibi şefâatkârımız vardır
 Katre-i eşkimle Rûmî fevti tarihin dedim
 Kurb-i Hakkı tuttu menzil-i münzevî Osman
 Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
 İrham hâlî Ya Mûnisu Yâ Selâm"³⁰ yazılıdır.

İkinci kabir Dede Osman Avnî Baba'nın kardeşi Dervîş Seyyid Nûrî'ye ait olan H.1229/M.1814 tarihli kabirdir. Bu kabre üç defin yapılmıştır. İkinci defin Seyyid Hafız Süleyman Efendi'ye ait olan H.1272/M.1856 tarihli, üçüncü defin Ahmed oğlu Abdurrahmân'a ait olan H.1298/M.1881 tarihli'dir.³¹

Üçüncü kabir Dede Osman Avnî Baba'nın halifelerinden Seyyid Dervîş Halil Hafız Efendi'ye ve bir diğer halifesi Antepli Mustafa Efendi'ye ait olan H. 1320/M.1903 tarihli kabirdir. Dolayısıyla bu kabre iki defin yapılmıştır. Birinci defin Halil Hâfız Efendi'ye, İkinci defin Antepli Mustafa Efendi'ye aittir.³²

³⁰ “İlâhî günâhım çok ikrar ediyorum. Ümidim ancak sanadır. İlâhî kapına yüzüm kara olarak gelmişim beni reddetme! Ey dervîş günâhkârım diye cennetten ümidini kesme, Muhammed Mustafâ gibi şefaatçimiz vardır. Gözyaşlarımla Rûmî vefat tarihini söyledim. Münzevî Osman Cenâb-ı Hakk'ın yakınında menzil tuttu. Gerçek hayat sahibi ve sonsuz olan O'dur. Yâ Mûnis, Yâ Selâm hâlîme merhâmet et.”

³¹ Baş taşında; “*Rızâen lillahil-fâtîha. Hâze'l-kabru'l-merhûm Dervîş es-seyyid Nûrî ibni's-seyyid Dervîş Abdâl Muhammed rahmetullâhi aleyhimâ sene 1229. Defnü's-sânî Dervîş es-seyyid Hâfız Süleyman Efendi ibn-i Dervîş es-seyyid Ahmed. Tüvüffiye...allahu bi ğufrânihi fî şehri-i Zilhicce fî seneti 1272.*” yazılıdır. Anlamı: “Allah rızası için Fatîha. Bu, Seyyid Dervîş Abdal Muhammed oğlu Seyyid Nûrî'nin kabridir. Allah ikisine de rahmet eylesin. İkinci defin Dervîş Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Hafız Süleyman Efendi'nin kabridir. 1272 senesi Zilhicce ayında vefat etti”

Baş taşının arka yüzünde; “*Defnü's-sâlis Abdurrahmân bin Ahmed. Tüvüffiye ilâ rahmetillâhi fî şehri-i Rebülâhir sene 1298*” yazılıdır. Anlamı: “Üçüncü defin Ahmed oğlu Abdurrahman 1298 yılı Rebülâhir ayında vefat etti.”

Ayak taşında; “*Lâ İlâhe illallah Muhammedün Resûlullah. Fenes'elükellâhümme emnen ve rahmeten ve aften cemîlen dâimen mütefazzilen. Minallahi ercû emne kalbin teveccühen. Fe bi'l-emni Ya Rahmânü lâ yüttekâ müeccelen. Fe-Kün Yâ Rahîmü râhimen za'fe kuvvetî. Ve Yâ Mâlikü kün lî nasîran ve mev'ilen. Ve Yâ Rabbî Yâ Kuddûsü kün lî münezzihen mine'ş-şerri sâlimen Ya Selâmu mübeddilen.*” yazılıdır.

³² Baş taşında; “*el-Fâtîha. Hâzâ kabru'l-merhûm hâdimü hâze'l-makâmi'l-mübârek es-Seyyid Dervîş Halil Hâfız Efendi bin Müslim nevverahullâhu mazca'ahu ve radiye anhu bicâhi'l mürselîn âmîn. Tüvüffiye fî şehri-i Zilkade sene 1320*” yazılıdır.

Baş taşının arka yüzünde;

“*İkinci defin Dede Osman Efendi'nin halifesi Antepli Baba Mustafâ Efendi*” yazılıdır.

Ayak taşında;

“*Âh mine'l-mevt*

“*Ümîd-i afv ile geldim kapına*

“*Çıkarma sen ilâhî âh-ı mezârım*

“*Bağışla suçlarım etme nev Hüda*

Dördüncü kabir Dede İbrahim'e ait olan H.1220- M.1805 tarihli kabirdir.³³

Beşinci kabir Derviş Ebubekir'e ait olan H.1195/M.1781 tarihli kabirdir.³⁴

*Ki sensin Hâlık-ı Perverdigârım
İlâhî fazl-ı lütfun kerem kıl
Günahım çok...şermsarım
Düşüp bir harf-i lamla bulup tarihi
Bitirdi fevt fücceten ızdıbârım” yazılıdır.*

³³ Baş taşında;

“Hâzâ kabru’l-merhûm
Dede İbrahim bin Molla
Nevverallâhu merkadeh
Fî Şehr-i Ramazân sene 1220” yazılıdır.

Ayak taşında;

“Bahse mecâl kalmadı
Halk ile yok inâdımız
Şîşe ref’ kılınmasın pâktır i’tikâdımız
Fikr-i maîşet etmeyiz
Kısmetimiz olan gelir
Bahs-i kasem umûruna vardır i’tikâdımız
Cismimize fekevn künbed nutk ile rûh kalmasın
Mülk-i vücûd yâre nola
Rûhî olursa adımız” yazılıdır.

³⁴ Baş taşında; “Rızâen lillâhil-Fâtiha. Hâzâ kabru’l-merhûm el-mağfûr hâdimü’l-fukarâ-i dervîşân el-Kâdirî. Nevverallâhu merkadeh. Ebubekir tüvüffiye ilâ rahmetillah fî şehr-i Zilhicce yevm-i hamîs fî sene 1195” yazılıdır.

Ayak taşında Niyâzî Mısırî Hazretlerinin Nutk-u Şerifinden bir bölüm yazılıdır. Yazının tahrif olması sebebiyle Gül Güler yazının tamamını okuyamadığını belirtmiştir. Bu sebeple şiiri burada zikretmek istedik.

“Zât-ı Hakk’da mahrem-i irfân olan anlar bizi
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi

Bu fenâ gülzârına bülbül olanlar anlamaz
Vech-i Bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi

Dünyâ vü ukbâyı ta’mîr eylemekten geçmişiz
Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi

Biz şol ebdâlüz bıraktık eğnimizden şalımız
Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi

Kahr-u lütfu şey’-i vâhid bilmeyen çekti azâb
Ol azâbdan kurtulup sultân olan anlar bizi

Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi
Cür’a-yı sâfi içüp mestân olan anlar bizi

Ârifin her bir sözünü duymaya insân gerek
Bu cihânda sanmanız hayvân olan anlar bizi

Ey Niyâzî katremiz deryâya saldıq biz bugün
Katre nice anlasın ummân olan anlar bizi

Halkı koyup lâ mekân ilinde menzil tutalı
Mısriyâ şol cânlara cânân olan anlar bizi” yazılıdır.

Altıncı kabir Derviş Seyyid Muhammed Tayyib'e ait olup tarihi bulunmayan bir kabirdir. Bu kabre iki defin yapılmıştır. İkinci defin Derviş Seyyid Hacı Hüseyin'e ait olup H.1282/M 1865 tarihlidir.³⁵

Yedinci kabir Sûfi Muhammed'e ait olan H.1304/M.1886 tarihli kabirdir.³⁶

Sekizinci kabir Derviş Muhammed oğlu Abdal Dede'ye ait olan H.1229/M.1814 tarihli kabirdir.³⁷

Dokuzuncu kabir Kalender Çavuş'a ait olan H.999/M.1590 tarihli kabirdir.³⁸

Onuncu kabrin taşlarındaki yazılar okunamadığı için kabrin tarihi ve kime ait olduğu bilinmemektedir. Baş ve ayak taşındaki yazılar okunamamıştır.

Baş taşında;

"Hâzâ kabru'l-merhûm Derviş es-Seyyid Muhammed Tayyib İbn-i Abdülcelil. Tüvüffiye ilâ Rahmetillâhi Teâlâ. Defn-i sâni Derviş es-Seyyid el-Hâc Hüseyin bin es-Seyyid Ahmed. Tüvüffiye fî Şehr-i Cemâziyelâhir sene 1282" yazılıdır.

Ayak taşında "Ah mine't-tâûn" yazısından sonra Niyâzi Mısıri'nin bir şiiri yazılmıştır:

Devredüp geldim cihâne yine bir devrân ola
Ben gidem bu ten sarâyı yıkıla vîrân ola
Cûş idüp ummân-ı cân cismim gemisin dağıda
Yerler altında benim toprâğ ile yeksân ola
Bu vücûdum dağı kalka atıla yünler gibi
Şeş cihâtım açıla bir haddi yok meydan ola
Dört yanımdan nâr-u båd-u âb-u hâk ide hücûm
Benliğim anlar alup bu varlığım tâlân ola
Dağıla terkîbim otuz iki harf ola tamâm
Nokta-i sırrım kamûnun cevherine kân ola
Cümle efkâr-ı havâssım haşr ola bu arsada
Kalkalar hep yeniden san kim bahâristân ola
"Yevme tüblâ" dır o gün her ma'nî bir sûret giyer
Kimi nebât-u kimi hayvân kimisi insân ola
Kabrime dostlar gelüp fikr ideler ahvâlimi
Her biri bilmekde âciz vâlih u hayrân ola
Her kim ister bu Niyâzî derdmendi ol zemân
Sözlerini okusun kim sırrına mihmân ola" yazılıdır.

³⁶ Baş taşında; "Rızâen lillahil-Fâtiha. Hâzâ kabru'l-merhûm hâdimü hâze'l-makâmi'l-mübârek Sûfi Muhammed bin Evliyâ Mustafâ. Kad intekale min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ bi nidâi irciî sene 1304." yazılıdır. Ayak taşında; "Hüve'l-Hayyü'l-Bâki. İlâhî ente zü fazlin ve menn ve innî zü'l-hatâyâ fa'fû 'annî. Ve zannî fike ya Rabbi cemilün. Fehakkik ya İlâhî hüsne zannî. İlâhî lâ tüazzibnî feinnî mukirrun billezî kad kâne minnî. Yezunnu'n-nâsu hayran lî feinnî eşerrü'n-nâsi in lem ta'fû 'annî. İrham hâlî Yâ İlâhî" yazılıdır.

³⁷ Baş taşında; "Hâzâ kabru'l-merhûm Abdal Dede bin Derviş Muhammed. Nevverallahu merkadeh. Fî şehr-i Rebîilâhir sene 1229" yazılıdır. Ayak taşında 33 nolu dipnotta yazılı olan mısralar yazılıdır.

³⁸ Baş taşında; "Bu, Kalender Çavuş'un kabridir. 999 senesi...ayında vefat etti" yazılıdır.

2.2.2.3. Tasavvufi Şahsiyeti

Genelde “Kâdiriyye tarîkatı”nın özelde ise “Hâlisiyye” şubesinin husûsî karakteristiğinin Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye’ye sımsıkı sarılıp, şerîat ve tarîkattan asla taviz verilmemesi olduğunu bu çalışmamızda tespit etmiş bulunmaktayız. Bunu en güzel yansıtan örneklerden birisi de Dede Osman Avnî Baba olmuştur. Allah Teâlâ’ya karşı işlenen günâhları, Ümmet-i Muhammed’in içerisinde bulunduğu isyân hallerini görmeye dayanamadığından âlemlerin Rabbine (cc) *“Ey merhameti bol olan Allâh’ım, sen işinin hâkimisin. Ben Ümmet-i Muhammed’in günâh işlemesine, bu dünyânın çirkefine tahammül edemiyorum. Gözlerimin ışığını al da onları görmeyeyim”* diye dua ettiği ve Cenâb-ı Hak (c.c.)’ın bu duâsını kabul ettiği kaynaklarda zikredilmektedir. Bu sebeple Dede Osman Avnî Baba’nın gözlerinde zâhiren herhangi bir ârıza olmamasına karşın görme yetisinin olmadığı yine aynı kaynaklarda anlatılmaktadır. Kendisinden sonra Kâdiriyye-i Hâlisiyye’nin sancağını taşıyan Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Dede Efendi için *“Zâhiren gözleri görmezdi ama mânen müminlerin hallerini sezer, onların durumlarını bilirdi. O devrinin kutbu idi.”* (Göletdervî, t.y.: 430) buyurmuştur. Tam bir asır ömür süren Dede Osman Avnî Baba yetmiş yıllık müridlik vazîfesinin her ânını insanların hizmetine adanmış mümtâz bir şahsiyetti. Manevî sohbet ve tasarrufu netîcesinde birçok Hıristiyan ve Ermeninin huzûrunda İslâm ile müşerref oldukları kaynaklarda yer almaktadır. (Ayten, 1996: 120)

Dede Efendi Cenâb-ı Hak (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.)’in emir ve yasaklarına sımsıkı sarılmış, sünnet-i Resûlullâh’tan zerrece ayrılmamış, bu husuta insanlar için mükemmel bir örneklik teşkil etmiştir. İlmiyle âmil bir zât-ı muhterem olup insanlara karşı son derece şefkatli ve merhâmetli idi. Mü’minlerin zarar görmelerine aslâ tahammül edemezlerdi. (Göletdervî, t.y.: 430)

Kendisinden apaçık kerâmetler zuhûr etmesine karşın, hiçbir zaman bu olağanüstü halleri kendisine mâl etmez, hep Allah Teâlâ (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize havâle ederlerdi. Keşif ve kerâmet sahibi olmakla, Allah katında makbûl kul olunamayacağını sürekli dile getiren Dede Efendinin meşhûr sözlerinden olan şu sözü onun kerâmet karşısındaki tavrını en güzel şekilde ortaya koymaktadır: *“Hikmet, hak ile batılı, en ince noktasına ve en derin teferruaâtına kadar birbirinden ayıran ilimdir. Onun için hikmeti takip etmek lazımdır.”* (Ayten, 1996: 119)

Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi silsilesinde yer alan Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Hacı Mustafa Hayri Baba, Dede Efendi'nin manevî elbisesinin her tarafının terfilerle dolu olduğunu, hatta almış olduğu manevî terfilerin elbisesini görülemeyecek kadar kapladığını ifâde etmişlerdir. (Göletdervî, t.y.: 431)

Bazı mutasavvıf şâirler Dede Efendi hakkında şiirler kaleme almışlardır. Bunlardan birisi olan Urfa'lı Şeyh Hâlid bir murabba'sında şöyle seslenir:

“Genc-i gamda kaldı bu Hâlid yine zâr-u hazîn
Yetmedi maksûda hayfâ kim eder âh-u enîn
Dede! Gelmiş yüz sürüp dergâha bu kemter kemîn
Kıl mürüvvet el-Ğıyâs ey bahr-i eltâf-ı kerem”

Bir diğer Urfa'lı mutasavvıf şâir Bikeszâde Hulûsî ise şu mısraları dile getirmiştir:

“Kutb-i âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede
Nûr-i a'zamdır demâdem Seyyidî Osman Dede
Zâhir-u bâtın yanında bir kuneydil³⁹ içredir
Ana âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede
Nefsini âlemde ahkâr gördü öyle zât iken
Seyr-i ekremdir demâdem Seyyidî Osman Dede
Hem kerâmet hem velâyet hırka-yı pûşundadır
Derde merhemdir demâdem Seyyidî Osman Dede
Kıl kanâat ey Hulûsî sana şefî'dir o zât
Kutb-u âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede”

Urfa'nın yetiştirdiği önemli şâirlerden, Osmanlının son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında yaşamış olan Kıratoğlu Emin'in (v.1934) Urfalı meşhûr şâir Nâbî'nin Kâinâtın Efendisi (s.a.v.) için yazdığı “Bu” redifli murabbasıyla⁴⁰ aynı vezin ve redifte

³⁹ Kuneydil: Kandilcik, küçücük bir mum.

⁴⁰ Sakın terk-i edebden kûy-i mahbûb-i Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu

Felek mâh-ı nev bâbü's-selâmın cilvegâhıdır
Bunun kandilidir hûr matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîletde
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

olan bir murabbai vardır. Urfa övgüsünde yazılmış olan murabbain başlığı “*Mehdiye Der Hakk-ı Makâm-ı Ceddü’l- Enbiyâ*” şeklindedir. Şâir bu murabbasında Dede Osman Avnî Baba, babası Abdal Muhammed, dedesi ve mürşidi olan Eyyûb Urfevî Hazretlerinden övgüyle söz etmektedir.

“*Mehdiye Der Hakk-ı Makâm-ı Ceddü’l- Enbiyâ*”

Makâm-ı pâk-ı ceddî’l-enbiyâ eşref-mekândır bu
Usât-ı ümmet-i merhûmeye dâru’l-emândır bu
Edeble ser-fürû et kim makarr-ı kudsiyândır bu
Velîler mecma’i hem mehbît-i kerrûbiyândır bu

Gözün aç âyet-i “yâ nâru kûnî” emrin idrâk et
Irağ ol ğıll-u ğıştan merd isen dil-hânesin pâk it
Gubâr-ı âsitâna yüz sürüp her dem özün hâk et
Mahall-i lihye-i pâk-i habîb-i ins ü cândır bu

Tarîk-i Kadirî âyinidir evrâd u ezkârı
Kulûb-ı sâlikâna cân bağışlar feyz-i envârı
Bu dergâha gulâm olmak degildir herkesin kârı
Makâm-ı cedd-i pâk-i hazret-i fahr-i cihândır bu

Bu hâke evliyâ mecmû’ası dense sezâ ey cân
Kim olmuş hâkine Abdâl Muhammed sıdk ile mihmân
Husûsan mürşid-i şehri Rûha geldi Dede Osmân
Dede Eyyüb içinde bir mu’allâ âsitândır bu

Tavâf et çıkma ey züvvâr Beytullâh-ı Sânîdir
Kim anın kethüdâsı Ka’be-i ulyâyı bânîdir
Eminâ mâsivâyâ verme dil zîrâ ki fânîdir

Gubâr-ı hâkine yüz sür gülistân-ı cinândır bu (Dörtbudak, 2003: 132-133)

Bu hâkin pertevinden oldu deycür-i’adem zâ’il
‘Amâdan açtı mevcûdât çeşmi tûtüyâdır bu

Murâ’at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır Bûsegâh-ı enbiyadır bu

2.2.2.4. Halîfeleri

Dede Efendinin adları tespit edilebilen üç halîfesi vardır. Bunlar Hâlisiyye şubesinin Dede Osman Avnî Baba'dan sonraki mürşidi olan ve Elazığ'ın Kögenk Köyü'nde medfûn Elazıĝlı Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Dede Osman Avnî Baba Hazîresi'nde aynı kabirde medfûn bulunan Urfa'lı Halîl Hâfız Efendi ve Antep'li Mustafa Efendi'dir. Urfa'lı Halîl Hâfız Efendi 1907 yılında, Antep'li Mustafa Efendi ise 1921 yılında vefât etmiştir.

2.2.2.5. Kerâmetleri

Dede Efendi'nin çokça kerâmeti anlatılmaktadır. Örnek verecek olursak, Urfa'ya yeni atanan vâlinin kendisini sınamak için birisini göndererek Hindistan cevizi istemesi hâdisesini zikredebiliriz. Şöyle ki, kendisine elçi gelip vâlinin isteĝini arz edince, hemen arkasındaki pencereyi açarak evin arka tarafında peydâ olan bahçedeki Hindistan cevizi ağaçlarından üç adet koparan Dede Osman Efendi selâmlarıyla birlikte vâli beye ikrâmda bulunur. Daha sonra iki kez aynı istekte bulunan vali beye aynı şekilde ikrâmda bulunan Dede Efendi dördüncüsünde valinin isteĝini reddederek *“Ben her zaman Hindistan'ı ayaĝınıza getiremem ki...”* diye karşılık verir. (Karakaş, 1996: 117)

Bir diĝer kerâmeti ise gayr-i müslim olan bir Ermeninin istimdâd dilemesi üzerine batmakta olan bir gemiyi kurtarması şeklinde ızhâr olmuştur. Urfa'da yaşayan üç ermeni vatandaş ticâret ve balıkçılıkla uğraşırlardı. Bu sebeple Akdeniz'de sefere çıktıkları bir gün şiddetli bir fırtına sebebiyle gemi alabora olmaya başlar. Herkes dehşet içerisinde duaâlar edip yalvarmaya başlar. O sırada aynı dehşeti yaşayan Urfalı Ermenilerin aklına müslümanların sıkıştıklarında yardım istedikleri Dede Osman Efendi gelir ve ondan himmet isterler. Urfa'da mürîdleriyle berâber su kenarında olan Dede Osman Efendi abdest almaya hazırlanırken ellerini su arkına daldırarak yukarı kaldırır. Yanında bulunan mürîdleri bu duruma dikkat kesilirler. Sonraki günlerde dergâha Dede Efendi'yi ziyarete gelen Ermeniler durumu anlatır ve Dede Osman Efendiden yardım istedikleri anda geminin bir anda doğrulup kıyıya doğru selâmete kavuştuĝunu söylerler. Bu durum karşısında üç ermeni vatandaş hidâyete ererek müslüman olur. Dede Efendinin mürîdleri de mürşidlerinin elini suya daldırıp yukarı kaldırmasının hikmetini anlarlar. (Karakaş, 1996:119)

2.2.3. eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâyî Baba Köğengî (v.1321/1905)

2.2.3.1. Hayatı

Hacı Ömer Hüdâyî Baba 1237/1821 yılında, Elazığ'ın "Mürü" (yeni adı Yünlüce) köyünde dünyâya geldi. Babası "Kaymakâmzâde"⁴¹ lakabıyla anılan İbrahim Bey köyün ileri gelenlerinden birisiydi. Nesilleri Hz. Hüseyin vasıtasıyla Fahr-i Kâinât Efendimiz (s.a.v)'e ulaşmaktadır. İlim tahsilini Harput'un meşhûr âlimlerinden ikmâl etti. (Aydoğmuş, 1998: 203; Hilmî, (t.y.b.): vr. 1; Ateş, 2007: 75; Göletderevi, t.y.: 433)

Orta boylu, güçlü vücûdu ve at binme konusundaki mahâreti ile temâyüz eden Ömer Hüdâyî Baba Erzurum'da asker ocağında görevli iken (Aydoğmuş, 1998: 205) 1258/1842 yılında Erzincan'da o zamanlar bir askerî teşkilat olan "Kırk Serdârlar"ın başına komutan olarak görevlendirildi. (Hilmî, (t.y.b.): vr. 1; Ateş, 2007: 75) Bu vesîle ile Erzincan'da irşâd faaliyetlerini yürüten "Terzi Baba" nâmıyla meşhûr Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin hulefâsından Muhammed Hayyât Vehbî Hazretleriyle tanıştı. Fırsat buldukça sohbetlerine katılırdı.

Çocukluk dönemlerinde Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmiş, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve sâlihlerden râvî duâ ve zikirleri yapmaya ve Delâil-i Şerîf okumaya devam etmekteydi. Ömer Hüdâyî Baba'nın daha tasavvuf yoluna intisâb etmemiş olmasına rağmen, gencecik yaşında gerçek bir derviş gibi yaşam sürdüğü rivâyet edilmektedir. Bu durumu görevini Allâh için en güzel şekliyle îfâ edip emrindeki askerlere hoşça muâmelede bulunmasından, onları rahat yataklarda yatırırken kendisi çakıl taşlarında yatarak nefsine rahat yüzü göstermemesinden anlamak mümkündür. Cenâb-ı Hakk'a (c.c.) sık sık şöyle duâ ve niyâzda bulunması onun manevî derecesinin ne kadar yüce olduğunu göstermektedir: *"Ey Yüce Rabbim! Senin merhâmetin sonsuz bir deryâdır. Şu yatan kullarının hüzüün ve kederlerini bertarâf eyle. Onların hüzüün ve kederlerini ben mücrîm kuluna kerem kıl... Ey Âlemlerin Rabbi olan Allâh'ım! Onları ve cümle kullarını cevr-ü cefâdan uzak eyle. Kullarına her iki dünyânın iyiliklerini ve güzelliklerini lütûf ve ihsân eyle. İki cihânda zevk-ü safâlar içinde yaşamalarını nasîb eyle ..."* (Ayten, 1996: 269)

⁴¹ Muharrem Hilmi Efendi *Dîvân*'da Ömer Hüdâyî Baba'nın künyesini "Kaymazzâde" olarak yazmıştır.

2.2.3.2. Ailesi

Ömer Hüdâyî Baba'nın Ahmet Cemâlî (Visâlî) isminde bir oğlu, Meymene, Saadet, Hâfıza isminde üç kızı dünyâya gelmiştir. Oğlu Ahmed Cemâlî Efendinin genç yaşta velîler zümresine dâhil olduğu rivâyet edilmiştir. Aşağıda kendine ait olan mısralar bunu doğrular mahiyettedir.

Aşkın şarâbın içmişem	Gülşen-i aşka göçmüşem
Aşkınla dolup kalmışam	Ben mest-ü müdâm olmuşam
Lütf-ü kereminle ihsân et	Yâ Rab didârın ayân et
Göster cemâlini şâdân et	Âşık-ı didâr olmuşam
Hubbunda pûyan ⁴² olmuşam	Aşkın bahrine dalmışam
Ben Hakkı canda bulmuşam	Dost ile hemhâl olmuşam
Dil perdesini aradan	Kaldırdı bu avaradan
Kanda baksan o Yaradan	Bu sırra hayran olmuşam
Ahmet Cemâli cânânı	Kendinde buldu ayânî (Hilmî, (t.y.a.): vr.

17; Ateş, 2007: 93)

Muharrem Hilmî Efendi Ahmet Cemâlî Efendi'nin manevî olgunluğunu ifade etmek için şu mısraları kaleme almıştır:

Ahmet Cemâlî-Buldu kemâli	Dâim okurdu-İsm-i celâli
Terk etti kâli-Ahzetti hâli	Alırdı dâim-Feyz-i zülâli
Sana hidâyet-Oldu inâyet	Rûz-i cezâda-Eyle şefâat
Yücedir hâlin-Yoktur misâlin	İhvânın ister-Feyz-i kemâli
Ey gül-i rânâ-Hüdâyî Baba	Feyzini verdi-Lutfetti sana
Aşk-ı Hüdâ-Can sana fedâ	Eyleme bizi-Feyzinden cüdâ
Bu Sırrî sana-Der lütfet bana	Feyzin dâimâ-Olsun rehnümâ ⁴³ (Hilmî,

(t.y.a.): vr.18; Ateş, 2007: 95)

Ahmet Cemâlî Efendi 22 Şubat 1309 (1893/1894) tarihinde genç yaşta dâr-ı bekâyâ göç etmiş, bütün sevenlerini hüzne gark eylemiştir. Ömer Hüdâyî Baba onun cenâzesine başta Abdülkâdir Geylânî Hazretleri olmak üzere birçok büyük evliyâullâhın katıldığını şu mısralarıyla ifade etmektedir.

⁴² Dalmak, koşmak.

⁴³ Kılavuz, yoldaş.

Kibâr-ı evliyâullâh	Hem aktâb-ı Ricâlullâh
Kamû merdân-ı ehlullâh	Şerâfetle nüzûl etti
Tecellî-i bâğ-ı sultânî	Pîr-i kandîl-i nûrânî
Abdülkâdir-i Geylânî	Saâdetle nüzûl etti
Ahmed bu fenâdan geçti	Şerâb-ı vuslatı içti
Bu mihnet-hânedan göçtü	Kamû ervâhı şâd etti
Fenâdan azmedip Ahmet	Dedi Yâ Vâhid-u Samed
İhvânıma eyle meded	Deyip Hakk'a niyâz etti
Tecellî kapısı küşâd	Olup durmaz gider Ahmed
Şikest oldu nice bin kâd	Bu ahvâle keder etti
Peder mâder-ü ihvânı	Kamû ahab-u yârânı
Ettiler âh-u efgânı	Semâya dek suûd etti
Yanıma gelen ihvâna	Fâtiha okuyan câna
Cemî-i ehl-i îmâna	Selâmetle duâ etti
Reh-i vuslât göründü çün	Gitti dünyâdan meh-cebîn ⁴⁴
Gâibden geldi mürğ-i tîn	Târîhini beyân etti. (1309) (Hilmî, (t.y.a.): vr.

19; Ateş, 2007: 96)

Ömer Hüdâyî Baba oğlunun genç yaşta vefâtı üzerine büyük bir hüzne gark olmuş ve şu mısraları kaleme almıştır:

Benim baht-i siyâhımdan çerâğım yanmadı geçti
 Bu cevr ile sitemden hiç felek usanmadı geçti
 Aradım burc-i eflâki tecellimden uyur kevkeb
 Meğer taksîmde böyle ahterim uyanmadı geçti
 Ezelden çün kader olmuş tağayyur eylemez aslâ
 Anın çün dâr-ı mihnette beni Yâr anmadı geçti
 Yüzüm gülmedi hiçbir gün bu mihnet-hânedan eyvâh
 Eridi gitti ömrüm hicrâne dayanmadı geçti
 Ya ne dersin bu nefsin hevâsına hiç nihâyet yok
 Bu kadar cevr-ü sitemden hâlâ usanmadı geçti
 Nice türlü taamlar ekl-ü şerbetleri içti
 Sinnim yetmişe yetiştî bu zevke kanmadı geçti

⁴⁴ Ay yüzlü, alnı ay gibi parlayan.

Hüdâyî raġbet etme bu cihânın îş-u nûşuna
 Nice bin kahramânı gömdü âdem sanmadı geçti
 Tecellimden midir nedir çerâġım yanmadı söndü
 Âfitâb-ı cihân hüzniyle simsiyâha büründü
 Karalar giydi hep eşbâh ile ervâh hakîkatte
 Melekler asumânda efgân ile çarh edip döndü
 Münevver ahterim cev-v-i melekte ser-nigûn oldu
 Şeb-i zulmet ihâta eyledi kapkara göründü
 Hüdâyî eyledi bir âh ki göçtü dünyâdan Ahmed
 Bu firkat ateşle cümle ihvân yandı döndü (Hilmî, (t.y.a.): vr. 20; Ateş, 2007: 99)

Ömer Hüdâyî Baba kızı Saâdet Hanımı Abdullah Efendi adında bir zâtla evlendirip onu kendi terbiyesi altına almıştı. Hizmetinde gösterdiği başarısından dolayı kendisine şu gazeli yazmış, al da dikkatle oku ve meâlini anla ve ona göre hareket eyle diye emir buyurmuştur:

Halka-i zikre gel eyleme ârı Dün-ü gün ağla dilden eyle zârı
 Gönülden tevbe et bekle kapısın Seni sanma ki mahrum ede Bârî
 Ne zaman eylese bir kulu efgân Ânın derdine eder ol timârı
 Sen iste murâdın ne ise verir Hüdâ'nın böyledir ef'âl-ü kârı
 Bu dünyâ zevki için hiç olur mu Gönülden terk edesin öyle yârı
 Diler senden Hüdâyî kıl inâyet Ola hemîşe feyzin bana cârî

Şeyh Hazretlerinin kendisi hakkında yazdıklarını okuyan Abdullah Efendi'nin o günden sonra büyük bir aşk ve cezbe haline girip kısa sürede şeyhinin beġenisini kazandığı rivâyet edilir. Öyle ki Abdullah Efendi herkesin kendisine imreneceği davranış ve ruhsal hallere nail olur. Şeyh Efendi dergâhın yönetimini kendisine verir. Abdullah Efendi dergâhta namaz kıldırır, Kur'ân-ı Kerîm ve kitap okurdu. Ramazan ayında cüz okur terâvih kıldırırdı. Bundan da öte Ömer Hüdâyî Baba'nın kendisine hilâfet verdiği Muharrem Hilmî Efendi tarafından nakledilmiştir. (Hilmî, (t.y.a.) vr. 21; Ateş, 2007:101)

2.2.3.3. Tasavvufa İntisabı

Ömer Hüdâyî Baba'nın askerlik görevi gördüğü bir rüyâ neticesinde son bulmuştur. Bir gece rüyâsında üç zât kendisine görünerek zâhirî hizmetlerinin sona erdiğini, manevî hizmetlerle görevlendirildiğini, tasavvuf yolunda ilâhî feyizlere nâil olacağını ve aynı zamanda bu yolda nice Allâh âşıklarına kılavuzluk edeceğini, böylece sahip olduğu feyzinin dünyâya yayılacağını müjdeleyerek kaybolurlar. Gördüğü bu rüyânın etkisiyle kâmil bir mürşid aramaya başlayan Ömer Hüdâyî Baba askerlik görevinden istifâ ederek Erzincan'da bulunan Terzi Baba'nın yanına gelir. Kendisine rüyâsını anlattığında kısa bir süre murâkabeye dalan Terzi Baba: *“Senin nasîbin Arapgir'de halîfemiz Ömer Nûrânî'ye verilmiştir. Feyzini ondan alacaksın”* buyurarak ilk intisâbını yapmak üzere Malatya'nın Arapgir ilçesine yönlendirir. Bunun üzerine derhal yola düşen Ömer Hüdâyî Baba Arapgir'e gidip Ömer Nûrânî Efendi'ye intisâb eder. Ömer Nûrânî Efendi'den ilk virdlerini ve yolun âdâb ve erkânını öğrenen Ömer Hüdâyî Baba şeyhinin isteği üzerine tekrar Elazığ'a döner. (Ayten, 1996: 269; Aydoğmuş, 1998: 204; Hilmî, (t.y.b.): vr. 2; Ateş, 2007: 75; Göletderevî, t.y.: 434)

İki yıl kadar halvete çekilen Ömer Hüdâyî Baba tenhâlarda şeyhinden aldığı vird ve ezkâr ile meşgul olur. Daha sonra seyâhat etme kararı alır. Anadolu ve civârındaki ülkeleri dolaşip birçok mutasavvıf ile tanışma ve feyz teâtisinde bulunma fırsatını elde eder. Seyâhat esnâsında kendisinde hâriku'l-âde haller zuhûr etmeye başladığından yolculuğunu yarıda keserek tıpkı Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin yaptığı gibi yedi yıl sahrâlarda ve dağlarda riyâzât ve mücâhede ile meşgul olur, çeşitli otlar ve bitkilerle beslenir. Yedi yıl süren bu mücadeleler sonucunda Hızır (a.s.) ile görüşüp Hz. Hızır'ın ağzına üflemesi vesîlesiyle kalbine ilm-i ledünnî ilkâ olduğu kaynaklarda yer almaktadır. (Hilmî, (t.y.b.): 4; Ateş, 2007: 77)

Yedi yıllık bu manevî arınma ve donanma safhasından sonra tekrar memleketine dönen Ömer Hüdâyî Baba şeyhine duyduğu manevî muhabbetin tesiriyle her hafta Arapgir'e gitmeyi ve şeyhinin sohbetlerine iştirâk etmeyi adet edinmişti. Yine bu ziyaretlerden birisinde, o devirde ev hanımları için çok kıymetli olan bir batman pamuğu sırtına yüklenerek şeyhinin evinin yolunu tutar. Ömer Nûrânî Efendi zengin bir âilenin ferdi olmasına rağmen servetini Hak yolunda ihtiyaç sahiplerine dağıttığı için geçimini güçlkle sağlayabilmekteydi. Bu sebeple yine kendisi gibi zengin ve asil bir

aileden gelen hanımı Rukiyye Hanım sık sık kendisine çıkışarak bir takım dünyevî isteklerde bulunurdu. Ömer Hüdâyî Baba sırtında bir batman pamukla gelirken, tam da o sırada Rukiyye hanım Ömer Nûrânî Efendiden âcilen bir batman pamuk getirmesini, aksi halde eve hiçbir sûrette misâfir kabul etmeyeceğini söyleyerek sıkıştırıp durmaktadır. Büyük bir metânet içerisinde hanımının sıkıştırmasına sabreden Ömer Nûrânî Efendi evin avlusuna çıkınca, kış günü yalın ayak, kolları sıvazlanmış bir halde sırtında da bir batman pamukla Ömer Hüdâyî Efendi'yi görünce bir anda büyük bir memnûniyet içinde : *“Yâ Ömer sen Hızır mısın ki bana yetiştin!”* diyerek nazâr-ı ilâhî ile mürîdine nazâr eder. Bu durum üzerine Ömer Hüdâyî Baba kendinden geçerek yere düşüverir. Ömer Hüdâyî Baba'nın mürîdlerine anlattıklarına göre kendisi o baygınlık halinde iken yüz yirmi dört bin peygamberle görüşmüş, onların sofralarında manen pilav yemiş ve türlü ilâhî tecellilere nail olmuştur. (Gündoğmuş, 1998: 205; Hilmî, (t.y.b.): vr. 5; Ateş, 2007: 78-79; Göletdervî, t.y.: 434)

Daha sonra kendine gelen Ömer Hüdâyî Baba şeyhi tarafından hiâfet göreviyle taltîf edilip tekrar memleketi Elazığ'a gönderilir. Bunun üzerine Elazığ'ın Kögenk köyüne gelen Ömer Hüdâyî Baba orada bir ev ve yanına bir tekke inşa ettirerek irşâd görevine başlar. Her ne kadar hilâfet hırkasını giyip irşâda ehliyet kazanmış olsa da Ömer Hüdâyî Efendi bütün tasavvuf erbâbında olduğu gibi şeyhi Arapgirli Ömer Efendi'ye olan bağlılığında en ufak bir değişiklik göstermez. Kendisini tanıyanlar onun bütün bu manevî hal ve mertebesine rağmen tam bir mahviyyet hâli üzere bulunduğunu müşââhede ederlerdi. Ziyaretine gelenler onu hep şeyhinin memleketi olan Arapgir'e müteveccih dizüstü oturur halde bulurlardı. Ayrıca her fırsatta şeyhini ziyaret ederek duâsını ve himmetini talep etmekten hâli olmazdı. (Hilmî, (t.y.b.): vr. 7; Ateş, 2007: 80-81)

Kısa zamanda manevî şöhreti etrâfa yayılan Ömer Hüdâyî Efendi'nin doksan bin civârında mürîdânının olduğu, tekkesinin her gün kendisini ziyârete gelenlerle dolup taşıdığı rivâyet edilmektedir. Tekkesinin sergisi keçeden olup gayet temiz tutulurdu. Kendisi bir minder üzerinde oturur yastıklara yaslanmazdı. Her gün dergâhında ziyaretçileri bulunan Ömer Hüdâyî Efendi dergâhına iki yüz-üç yüz kişiye yakın misafir geldiğinde dahi onların kahvelerinin hazırlanmasına bizzât yardım eder ve yine ikrâmına da bizzât iştirâk ederdi. Tekkelerinde sürekli sofrâ hazır bulundurulur ve herkes bu Halil İbrahim Sofrası'ndan nasiplenirdi. Tekke gece kalmak isteyenlere de

hizmet eder, her gece 30-40 kadar kişi burada gecelerdi. Hacı Ömer Hüdâyî Baba gece dergâhta müridleriyle berâber kalır, onlar uyurken kendisi geceyi ikâme ederlerdi. Genellikle sabah namazlarını câmide, diğer vakit namazlarını ise dergâhta edâ ederlerdi. (Hilmî, (t.y.b.): vr. 8; Ateş, 2007: 82-83)

2.2.3.4. Dede Osman Avnî Baba İle Tanışması

Hacı Ömer Hüdâyî Baba yine bir gün şeyhi Ömer Nûrânî Efendi'yi ziyâret etmek için Arapgir'e gitti. Bu kez şeyhini mahzûn bir halde bulan Ömer Hüdâyî Baba ziyâreti bittiğinde vedâlaşırken hiç beklemediği bir tavırla şeyhinden şu cümleleri işitti: *“Evlâdım Ömer, artık benim sana yapabileceğim bir şey yoktur. Ben, seni getirebileceğim yere kadar getirdim. Senin her şeyin tamam, bir tek feyzin eksik. Buradan öteye seni ancak Dede Efendi götürür. Var git, nasibini Urfa'da ara. Yüce Allâh (c.c.) dostun, Hızır (a.s.) yoldaşın olsun.”* Böylece onun Kâdiriyye tarîkatı hulefâsından Dede Osman Avnî Baba Urfevî'ye gitmesi gerektiğini, manevî tahsilinin geri kalan kısmının onun tarafından ikmâl edileceğini işaret etti. Bu emre istinâden derhal Urfa'ya giden Hacı Ömer Hüdâyî, Dede Osman Avnî Baba'yı aramaya koyuldu. Urfa sokaklarında gezerken bir evden zikir sesleri duydu. Müsâade alarak içeriye girdiğinde Kâdirî Devrânı icrâ ettiklerini gördü. Gözleri âmâ bir zâtın devrânı yönettiğini gördü. Zikrullâh bitene kadar kenardan kendilerini izledi. Zikir sonrasında gözleri âmâ olan zât misâfirimiz ileri gelsin diyerek kendisini yanına aldı. Çeşitli sorular sorarak kendisini bir manâda imtihâna tabi tuttu. Bu durum biraz Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın hoşuna gitmese de sorulara gerekli cevapları verdi. Daha sonra gözleri âmâ olan zât kendisine; *“Senin her şeyin tamam. Bir tek şeyin eksik.”* deyince Hacı Ömer Hüdâyî Baba, *“Nedir o eksik olan?”* diye sordu. *“Senin bir tek feyzin eksik.”* deyince Hacı Ömer Hüdâyî Baba gözleri âmâ olan zâtın Dede Osman Avnî Baba olduğunu anlayıp *“Onu da siz verin Efendim”* diyerek ellerine kapandı. Kısa sürede hilâfet görevi icâzetiyle taltîf edilen Hacı Ömer Hüdâyî Baba şeyhinin vefâtına kadar kendisine hizmet etti. Böylece Erzincan'da başlayan seyr ü sülûk Urfa'da Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi mürşidi Dede Osman Avnî Baba'nın manevî terbiyesiyle son buldu. O günden sonra Hacı Ömer Hüdâyî Baba artık bir Kâdirî mürşidi olarak ömrünün sonuna kadar irşâd vazîfesiyle meşgul olur. (Hilmî, t.y. : vr. 10-11; Ateş, 2007: 84-85)

Çocukluğundan itibaren Kur'an-ı Kerim, Delâil-i Şerif ve çeşitli duâ ve zikirleri okumaya iştiyâklı idiler. Bu hal üzere kendini ibâdet ve taate adayan Ömer Hüdâyî Baba daha genç yaşlarda iken kendisini müthiş bir cezbe-i ilahînin içerisinde bularak aşk-ı manevînin ateşiyle yanmaya başlamıştır. Onu tanıyanlar sürekli gözlerinin nemli olduğunu, gece gündüz dâimî zikir hâlinde bulunduğunu nakletmişlerdir.

2.2.3.5. Eserleri

Manevî kemâlâtının yanı sıra ilmî yönden de yetkin bir şahsiyet olan Ömer Hüdâyî Baba Kâdiriyye mürîdânının seyr ü sülûku ve tarîkatın âdâb ve erkânını ortaya koyması açısından değerli eserler kaleme almıştır.

2.2.3.5.1. Dîvân

Hacı Ömer Hüdâyî Baba şiirlerini bir eser yazmak kasdıyla kaleme almamıştır. Onun amacı mürîdânını manevî yönden terbiye etmekten başka bir şey değildi. Bu amaca yönelik yazdığı şiirleri vefâtından sonra halîfesi Muharrem Hilmi Efendi tarafından bir araya getirilerek kendi el yazısıyla yeniden yazılmış ve “Dîvân-ı Hüdâyî” diye isimlendirilmiştir.

Ömer Hüdâyî Baba şiirlerini Osmanlı Türkçesi ile kaleme almıştır. Dîvânda kırk adet şiiri bulunmaktadır. Eser Süleyman Ateş tarafından 2007 yılında bastırılmıştır. Ateş, hocası Muharrem Hilmî Efendinin vefât etmeden önce Ömer Hüdâyî Babanın “Dîvân” ını ve aşağıda tanıtacağımız “Risâle”ve “Vasiyetnâme”adlı eserlerini kendisine emânet ettiğini ve bunları yayınlattırmanın gerekliliğini dikkate alarak bu üç eseri tek kitap halinde yayınlattığını ifâde etmektedir. (Ateş, 2007: 5) Ateş, bu üç eserin orijinal baskısını kitabının sonuna eklediği gibi hem latin harflerine, hem de günümüz Türkçesine çevirmeyi de ihmâl etmemiştir. Dîvânını incelediğimizde ârifâne ve âşıkâne yazdığı şiirlerindeki yegâne gâyenin Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanarak kendisinden faydalanmak isteyen Ümmet-i Muhammed'e seyr ü sülûk yolunda kılavuzluk etmek olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple şiirlerinde bir mürîdin vuslat serüveninde dikkat etmesi gereken kurallar, yapması gereken kalbî ve bedenî ibâdetler vecîz bir şekilde ifâde edilmektedir. Bu durum “Dîvân-ı Hüdâyî”nin sonunda yer alan şiirde sarîh bir şekilde ifâde edilmektedir:

Bihamdillâh tamâm oldu dîvânım
 Size armağanım olsun yârânım
 Yazıldı çok nasâyih eyle iz'ân
 Oku tamâmiyle amel et her ân
 Şerîatle âmil olup gidesiz
 Tarîkate Hakk'ı çok zikredesiz
 Huzûr-i tâmmı bulup hakîkatte
 Beka billâha eriş ma'rifette
 Bu üslûb üzre seyrini tamâm et
 Havâss-ı evliyâ silkine var git
 Fırsat elde iken gel tevbe eyle
 Hakk'a rücû' et arz-ı hâcet eyle
 Tut bu nasîhatimi eyle iz'ân
 Hakkı zikreyle daim durma bir an
 Tarîkat usûlünü ettim ayân
 Okuyup amel ede kamû ihvân
 Alalar lezzeti derûn-i dilden
 Hakk'ı zâkir olalar hem gönülden
 Unutmayın beni gözüm mürîdim
 Budur sizden benim recâm ümîdim
 Hüdâyî bu dîvânı tertîb etti
 Emânet eyledi ihvâna gitti
 Dedi bir mürğ-i hakîm⁴⁵ oldu tamâm
 Bu Dîvân-ı Hüdâyî de vesselâm (Hüdâyî, (t.y.a.): 21; Ateş, 2007: 55-57)

Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Dîvân'ında işlediği konuları örneklendirmekte fayda görmekteyiz. Şeyh Efendi dîvânına evvelâ Yüce Mevlâ'ya (c.c.) hamd-ü senâ, Kâinâtın Efendisi Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e ve hülefâ-i râşidîn efendilerimize ve bütün âl ve ashâbına salât ve selâm edip onları methederek başlamıştır. Ardından seyr ü sülûke başlamayı dileyen sâlike bu yoldan feyz alması için yapması gereken tevbeyi tarif ederek söyle seslenmiştir:

⁴⁵ “Mürğ-i hakîm” ebced hesabıyla Dîvân'ın bittiği tarih olan 1318'i işâret etmektedir.

Et tevbe cürme iptidâ	Sana gele bûyi Hüdâ
Olma huzûrundan cüdâ	Gelmez mi gör feyz-i Hudâ
Gel sükût eyle sıyâm et	Zikr-i Hüdâyâ kıyâm et
Her an huzûrda devam et	Gelmez mi gör feyz-i Hudâ
Ko bu dünyânın cengini	Bağla sivâdan kendini
Küşâd et kalbin bendini	Gelmez mi gör feyz-i Hudâ
Tarîk-ı Hak'ta kim gider	Feyz-i Hudâ'yı celbeder
Allâh ana imdâd eder	Gelmez mi gör feyz-i Hudâ
Terk eyle sît-u sedâyı	Bulmak dilersen Hüdâ'yı
Dal bahr-i aşka Hüdâyî	Gelmez mi gör feyz-i Hudâ (Hüdâyî, (t.y.a.): 2;

Ateş, 2007: 9)

Mâsivâdan el çeküp	Sana gelmişem Yâ Rab
Terk-i dünyâ eyleyüp	Sana gelmişem Yâ Rab
Diler bu kalbim seni	Mahrûm etme Yâ Ğanî
Feyzinle şâd et beni	Sana gelmişem Yâ Rab
Aşkın ile dolmuşam	Mest-ü müdâm olmuşam
Doğru yolu bulmuşam	Sana gelmişem Yâ Rab
Abd-i âciz hakîrem	Günâhkâram fakîrem
Cürmümle müştehîrem	Sana gelmişem Yâ Rab
Gayriye hiç gitmezem	Kapımı terk etmezem
Ümîdimi kesmezem	Sana gelmişem Yâ Rab
Lütfunla mağfîret et	Cürm-ü isyânım affet
Settâr isminle setr et	Sana gelmişem Yâ Rab (Hüdâyî, (t.y.a.): 3; Ateş,

2007: 13)

Aşk ateşiyle yanmak isteyen sâlike seslenerek şu tavsiyelerde bulunur:

Aşk-ı dildârîde yanmak istersen bu fenâdan geç
 Tarîk-i Hak'ta zâkir ol bu şöhret-ü senâdan geç
 Sakın nefse uyup terk eyleme aşk yolunu
 Bırak ğavĝây-ı cihânı bu fakr ile ğinâdan geç
 Sivâdan meylini kes sâbit ol rûz-i şeb ağla
 Ne lâzım âşıĝa köşk-ü saray-ı kâşânedan geç

Bu aşk bir bahr-i a'zamdır mevcine hiç nihâyet yok
 Hakikat mülküne azm et bu sakf ile binâdan geç
 Hüdâyî bahr-i aşka dal fuyûzâtıyla dol her dem
 Acep devrân-ı cihândır gel bu mihnehânedan geç (Hüdâyî, (t.y.a.): 5; Ateş, 2007:

16)

Her seherde saçar Hak feyz eder "Oh!"
 Kamû müznibânı tathîr eder oh!
 Günâhkârân gelir fevc fevc kapına
 Kamûsun rahmetin temyîz eder oh!
 Âşık-ı cemâli olan sâlike
 Açar nikâbını ru'yet eder oh!
 Sararıp benzi solan bir âşıkı
 Hemân bülbül gibi şâdân eder oh!
 Ne in'âmdır ne hoş ihsân Yâ Rabbi
 Senin feyzin beni bîhûd eder oh!
 Kemâl-i şevk ile mest etti el-Hak
 Anı aşk kendine bende eder oh!
 Hüdâyî âcize mahabbetinden
 Ne hoş bir cür'a verdin mest eder oh!. (Hüdâyî, (t.y.a.): 6; Ateş, 2007: 19)

Hacı Ömer Hüdâyî Baba gerek kendisini ve gerekse evlâdlarını bu yolda karşılaşacakları düşmanlarından koruması için Yüce Mevlâ'ya nidâ ederek şöyle yalvarır:

Âdem'i topraktan îcâd eyleyen Allâh'ım meded
 Nâr'ı İbrâhîm'e gülzâr eyleyen Allâh'ım meded
 Eyle hidâyet koma hiç zulmet içre bu gönlümü
 Hazret-i Mûsâ'yı gâlib eyleyen Allâh'ım meded
 Dergâhına yüzüm sürüp boynumu büküp ağlarım
 Îsâ'yı rûhundan îcâd eyleyen Allâh'ım meded
 Şerm ile hicâbeylerim arz etmege ahvâlimi
 İsmâîl'e koçu kurbân eyleyen Allâh'ım meded
 Gitmezem çoktur deyû ben zenb-ü isyânım ey Hüdâ

İdrîs'i sağ Adn'e idhâl eyleyen Allâh'ım meded
 Nefs ile şeytâna uyup eylemişem bîhad günâh
 Yûsuf'u Ya'kûb'a irsâl eyleyen Allâh'ım meded
 Cismimde kuvvet kalmadı sana ibâdet etmeğe
 Eyyûb'u derdinden halâs eyleyen Allâh'ım meded
 Aç basîret gözlerimi müşerref kıl cemâlinle
 Ahmed'i nûrundan îcad eyleyen Allâh'ım meded
 Rûz-u şeb ağla Hüdâyî yalvar Hüdâ'ya durma hiç
 Yoktan bu kâinâtı vâr eyleyen Allâh'ım meded (Hüdâyî, (t.y.a.): 7; Ateş, 2007:

22)

Lütfuna çok ümîdim var	Senin gibi mürîdim ⁴⁶ var
Dünyâ kederinden ne gam	Benim şehr-i yârim var
Sana çok ümîdetmişem	Hidâyet yolun tutmuşam
Aşkın bahrine düşmüşem	Dalmağa iftihârım var
Lütfu çoktur etmez sitem	Ana ne vakt gider isem
Verir çok her ne istersem	Benim bir perverdigârım ⁴⁷ var
Zikrin edip durmam gerû	Etmişem sana serfürû
Hemîşe eylerem arzu	Affına intizârım var
Vücutta hiç tâkatim yok	Elimde bir tutarım yok
Benim bir i'tibârım yok	Seninle bir pazarım var
Ettim bîhad cürm-ü günâh	Destim tehî yüzüm siyâh
Geldim sana ey pâdişâh	Bu kadar ihtiyârım var
Bîçâre Hüdâyî senden	Diler lüfunu fazlından
Der ümîdim yok kimseden	Benim bir girdigârım ⁴⁸ var (Hüdâyî, (t.y.a.): 8;

Ateş, 2007: 25)

İnsân-ı kâmilî vasfedip bu yolun nihâyetinde elde edilebilecek olan ilm-i ledünnîden bahsederek buyurur ki:

Sana âşık olan sâlik dâim kapında sâildir

Olursa her neye mâlik fedây-ı Hâkk'a kâildir

⁴⁶ Burada "mürîd" Allâh Teâlâ (c.c.)'nin sıfatıdır. "En büyük irâde sâhibi" anlamındadır.

⁴⁷ Rızık veren, besleyip büyüten, eğiten.

⁴⁸ Yaratan, Rab.

Bu dünyâyâ gelip gitmek acîp sırr-ı ilâhîdir
 Bu sırra mazhâr olanlar tamam mürşid-i kâmindir
 “*Vemâ halaktü’l-cinne*” âyetinde eyledi muzmâr (51. Zâriât: 56)
 Bu ilmi fehm eden zâten hakîkat ehl-i âkildir
 Ne kadar ders-i hikmet akl-i meâş ile okusa
 Felâtun olsa hattâ o yine bir şahs-ı câhildir
 Muhakkak âlimin ilmi eder cehlîni izâle
 Hüdâ rızâsını tahsîl eyleyen ilmiyle âmildir
 Hevây-ı nefsi gönülden silip dâim zikreyle
 Hüdâyî zâkir olanlar Visâl-i Hakk’a nâildir (Hüdâyî, (t.y.a.): 9; Ateş, 2007: 27)

Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazreti Pîr Abdülkâdir Geylânî (k.s)’ye seslenerek şöyle
 himmet ister:

İstinâdım sanadır, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Ne kadar sa’y ettim ise, olmadı bir çâre âh!
 Kabrine süz sürmeye, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Tâkatim yok nideyim, derd-i firâkın çekmeye
 Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Âşık-ı sâdık olanlar, bu mâsivâyı nider
 Sâlik olanlar bu yola, dürr-ü mercan cem eder
 Bu tarîkat çünkü doğru, şâh-ı merdâna gider
 Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Gâfil olma Emr-i Haktan, emr-i dünyâda ğayyûr
 Bu yola aşksız girenler, dökülür yolda kalır
 Kimini tutup harâmîler, metânını alır
 Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Yok hilâfım sözlerimde, cümle gerçektir inan
 Vakt-i rihlet geldi artık, nevm-i gafletten uyan
 Terk-i dünyâ eylemektir, bu eşiğe baş koyan
 Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir
 Zâhidin maksûdu cennette saâdet eyleye

Ekl-ü şürb idüp murâdı zevk-u râhat eyleye

Hüdâyî'nin kasdı da dîdârı ru'yet eyleye

Destgîr ol sen bana, Yâ Hazret-i Abdülkâdir (Hüdâyî, (t.y.a.): 10; Ateş, 2007: 28)

2.2.3.5.2. Vasiyetnâme

Hacı Ömer Hüdâyî Baba vefâtından sonra mürîdânına kılavuzluk etmek için manzûm bir vasiyetnâme kaleme alarak Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi'ne intisâb eden sâliklere rahber olabilecek kıymetli nasîhatlarda bulunmuştur. Öncelikle mürîdânına sâlim bir itikâd ile Allah Teâlâ (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize îmân etmelerini tavsiye ettikten sonra;

“Ulemâ-u Ümmetî dedi ey cân

Eder ihyâ şeriatimi her ân”

mısralarıyla *“Ulemâ-u Ümmetî ke enbiyâ-i benî İsrâîl: Ümmetimin âlimleri Benî İsrâîl'in peygamberleri gibidir”* (Aclûnî, II, 1351/1932: 64) hadîs-i şerîfine işâret etmektedir. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz (s.a.v)'den sonra “ilm-i hakîkî” yi elde etmiş olan mürşid-i kâmillerin Dîn-i Mübîn-i İslâm'ı ihyâ edeceğine ve kendilerine tâbi olunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ümmet-i Muhammed içerisinde nice evliyâullâhın gelip Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e verâseten bu ümmeti irşâd ettiğini beyân eden Hacı Ömer Hüdâyî Baba;

“Bu ümmetten nice evliyâ geldi

Nice ümmet bu yüzden ihyâ oldu

Velâkin bu yolun çoktur usûlü

Tarîk-i eslemi Kâdirî kolu”

dizeleriyle tarîkatların en sağlam ve en selîm olanının Kâdiriyye tarîkatı olduğunu ifade etmektedir. Devâmında Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi'ne intisâb eden sâlike tarîkatın âdâb ve erkânına a'zamî derecede önem vermesi gerektiğini tenbîhleyerek şu anlatılanları harfîyen yerine getirmesini istemektedir: “Her gecenin son üçte birinde uyan. Güzelce dilin zikrederek sünnet üzere abdestini al. Tenhâ bir yere seccâdeni ser. Bütün mâsivâyı kalbinden çıkar ve namaza dur. Namazda huzûra vardığında öyle bir hâli yakala ki, sen yok ol yalnız Yüce Yaradan kalsın.

Yapabilirsen on iki rek'at teheccüd namazı kıl. Bunu başaramazsan sabah namazını sakın kaçıрма. Namaz öncesinde veya sonrasında kibleye yönelerek otur. Günâhların için istiğfâr ederek Allah Teâlâ (c.c.)'dan affını telep et. Bir fâtiha ve üç ihlâs-ı şerîf okuyarak Abdülkâdir Geylânî Hazretleri (k.s)'nin ve Hüdâyî'nin rûhuna bağışla ve Hüdâyî'nin iki kaşı arasına odaklanarak diz dize râbîta et. Rûhâniyetlerinden istimdâd ederek yarım saat veya bir saat bu hâlde devam edersen gerekli olan feyzini alırsın. Sakın bu nisbetten usanıp geri durma. Şâyet râbîtanın bu birinci mertebesini yerine getirirsen Hakk Teâlâ (c.c.)'nın nûru yüzüne yansır ve benliğin yok olur. Her şeyde gerçek fâilin Yüce Yaradan olduğunu görürsün. Bundan sonra “Fenâ firresûl” ve “Fenâ fillâh” mertebelerine ulaşmanın yolu varlık ve benlikten tamâmen sıyrılıp kurtulmakla mümkün olur. Şâyet bu mertebelerine ulaşamadınsa anla ki varlık dağılıp delemeyin ve “Limaallâh” sırrına eremedin. Bu durumda görevin yine aynı minvâl üzere râbîtaya devam etmen ve gece gündüz Allah Teâlâ (c.c.)'yı zikretmendir. Şâyet bütün azâlarını zikre katmayı başarabilirsen o zaman murâdına erişirsin.

Sakın ha kimsenin gıybetini yapma ve kimsenin işine karışma. Bizim usûlümüz bütün olan işlerin Hakk Teâlâ (c.c.) tarafından yapıldığına i'tikad etmektir. Böyle düşünen sâlik vuslatı elde etme yolunda başarılı olur. (Hüdâyî, (t.y.a.): 1-3; Ateş, 2007: 58-66)

Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretleri vefâtından sonra kendisinin tasarrufunun devâm edeceğini beyân ederek himmet almak isteyen müridânına nasıl hareket etmeleri gerektiğini vasiyet etmiştir. Himmet almak isteyen birisinin kabrini ziyârete gidip sağ tarafında râbîtaya oturmasını ve feyzini alana dek beklemesini öğütlemektedir. Ledünnî ilme erişen hülefâsına da aslâ sırlarını ifşâ etmemelerini, şerîatin hâricine kesinlikle çıkmamalarını tenbîh etmiştir. Zîrâ kelâm ile Hak Teâlâ (c.c.)'nın zâtı ve esrârı bilinseydi Kur'ân-ı Kerîm'in bunu söylemesi gerekirdi. Kur'ân-ı Kerîm bizlere “*Beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim*”(2. Bakara:153) buyurduğuna ve Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in de bunu tavsiye ettiğine göre bize düşen bu emre gereği üzere ittiba etmektir. (Hüdâyî, (t.y.a.): 4; Ateş, 2007: 66)

Tarîkat-ı Âliyye-yi Kâdiriyye'nin Anadolu'da ve dünyâda yayılmasında ve nice Hak âşıklarının Mevlâ Teâlâ (c.c.) Hazretleri'ne vâsıl olmalarına kılavuzluk eden eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretleri 1321/1905'te bir kurban bayramı

üzeri 85 yaşlarında iken mâşûkuna kavuşarak dâr-ı bekâ'ya irtihâl eyledi. Mübârek kabirleri Elazığ-Bingöl karayolu üzerinde bulunan ve Elazığ'a 15 km uzaklıktaki Kögenk köyündedir.

2.2.3.5.3. Risâle-i Hüdâiyye

Hacı Ömer Hüdâyî Baba "*Risâle-i Hüdâiyye*" isimli bir risâle kaleme almış ve burada Kâdiriyye tarîkatına intisab eden bir sâlikin vuslat serüvenini izâh etmiştir. Risâlesinin başında ise Kâdiriyye tarîkatı'nın esaslarını beyan etmiştir. Kâdiriyye tarîkatı'nın temelini Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın şeriatının teşkil ettiğini ifâde ederek, Hakk'a vâsıl olmayı arzu eden bir sâlikin evvelâ itikâdını ehl-i sünnet itikâdına göre tashih etmesi gerektiğini, ardından Allâh Teâlâ'nın farz kıldığı şeyleri büyük fıkıhçıların içtihatlarına göre tatbik ettikten sonra nefis tezkiyesine ve kalp tasfiyesine başlaması gerektiğini önemle vurgulamıştır. (Hüdâyî, (t.y.b.), vr. 1; Ateş, 2007: 105)

Tarikatların kullandıkları yöntem bakımından "Nefsânî Tarikatlar" ve "Rûhânî Tarikatlar" olarak iki grupta ele alınabileceğini vurgulayan Hacı Ömer Hüdâyî Baba, nefsânî tarîkatta şeyhin sâlikin nefsinin terbiye, tezkiye ve tasfiye ederek rûha kavuşturduğunu beyân etmektedir. Bu manevî seyr yedi aşamadan ibâret kılınmış olup her aşamaya uygun ve kendine has bir ilâhî ismin zikredilmesi sâlik için elzemdir. Bir aşamanın olgunluk belirtileri zuhur ettiğinde diğer aşamaya geçilmesi ve yeni aşamanın ism-i şerîfinin zikredilmeye başlanması gereklidir. Böylece yedi aşamayı geçen sâlikin nefsinin rûha ulaştırması mümkün olmaktadır. Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye Şûbesi mürşidleri sâlikin kalbine gelen vesveseleri yakıcı olması bakımından toplu zikirlerde cehrî zikri, yine sâlikin letâiflerini nurlandırması bakımından ferdî zikirlerde ise hafî zikri icra etmeyi uygun görmüşlerdir. (Hüdâyî, (t.y.b.), vr. 2; Ateş, 2007: 106)

2.2.3.6. Manevî Şahsiyeti

Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın mürşid-i kâmil oluşu her hâlinde müşâhede olunuyordu. Tarikatına intisâblı olsun veya olmasın bütün insanlarla ünsiyet etmekte son derece başarılı ve onların sorunlarını çözmekte pek mâhir idi. Kendisine müracaat eden herkes zâhirî veya bâtınî müşkillerini hallederek huzûrundan ayrılırlardı.

Başına keçeden sivri bir külâh giyer, üzerine yeşil sarık sarardı. Mürîdleri de aynı giyim tarzını taklit ederek şeyhlerini temsile çalışırlardı. Bazen başına Kâdirî sikkesi takardı. Bu sikkeyi Hoğu köyünden mürîdesi olan Hacı hanımın Abdestli olarak kible yönünde olan şeyhinin makâmına müteveccih oturarak her iğne batırmaya bir Fatiha üç ihlâs okumak suretiyle ancak bir yıla tamamladığı kaynaklarda yer almıştır.⁴⁹ (Hilmî, (t.y.b.): vr. 9; Ateş, 2007: 90)

Sohbeti insanları cezbedici ve dinleyenlerin dünyâ ile alakalarını keser mahiyette idi. Meclisine gelenler adetâ balığın suda rahat ettikleri gibi huzûr bulurlardı. Tasavvufî düşüncede bu özellik mürşid-i kâmillerin özellikleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca Muhammedî bir özellik olarak kendisiyle konuşan insanların seviyelerine göre onlara hitap eder ve onları cezbetmesini iyi bilirlerdi. Muharrem Hilmî Efendi onun manevî nazârına mazhâr olan kişinin bir daha dünyâyâ meyletmeyip dâimî bir huzûra kavuştuğunu söylemektedir. Hakk'a teslîm olmada ve Hakk'tan gayriyi görmeme gibi hallerde zamânın yegâne insân-ı kâmilî olduğunu vurgulayarak Yüce Rabbimizin (c.c.) sıfatlarıyla sıfatlandığını dile getirmektedir. Ayrıca manevî şöhretinin çok yaygın hâle geldiğini, doksan bin civârında mürîdânının olduğunu söylemektedir. (Hilmî, (t.y.b.): vr. 9; Ateş, 2007: 83-85)

2.2.3.7. Halifeleri

Ömer Hüdâyî Babanın halifelerine verdiği icâzetnâme ipek bir kâğıttan oluşmaktaydı. Kâğıdın ortasında “ilm-i bâtın” ibâresi yazılı olup alt kısmının kendi

⁴⁹ Muharrem Hilmi Efendi Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın her hangi bir köy veya kente ziyârete gittiklerindeki manzarayı şöyle tasvîr etmektedir: “Evvelâ Mürşid-i A'zam, Ulu Pîr Efendimiz Hazretleri gayet güzel bir ata biner, sağ ve solunda iki adet sancaktar ellerinde sancak taşırlardı. Bunların önünde yirmiden fazla mazhar çalan görevliler, iki tane çarpâne ve bunların önünde de yirmiden fazla teberdâr (baltacı) bulunurdu. Onlarında önünde “Bâtın teberi” denen şeyh efendinin verdiği namlusu bir buçuk metre uzunluğundaki teberi taşıyan bir kişi aynı tâc ve kıyâfeti giyen görevliler birlikte yürürlerdi. Şeyh Hazretlerinin arkasında, sağ ve sol tarafta iki halifesi, bunların arkasında da iki bini aşkın mürîdi, hepsinin başında yeşil sarılı tek düze sivri külâh, üstlerine de yeşil hırka giymiş olarak düzenli yürüyüşle giderlerdi. Dört yandan koşup gelen iki üç bin ziyaretçi de bunlara katılarak yürüyüşe katılırlardı. Düzenli biçimde çalınan mahzarların, çarpânelerin eşlik ettiği büyük bir kalabalık, sanki tek sesmiş gibi “Hay Hay, Hay Allah” diye zikrederek gitmek istedikleri yere varırlardı. Yolda ziyâret edenler Şeyh Hazretlerinin elini, eteğini öperek teberrük ederlerdi. Bu büyük mânevî topluluk ile yapılan zikirlerde o kadar aşk ve şevk hâsıl olurdu ki kimi vecde gelip yanık bir ses ile na't okur, kimi aşkından ağlar, kimi de “Âh” edip yüreğini dağlardı. Bu esnâda ara sıra bir nispet kokusu yayılırdı. Bazen sanki bir Rahmân yeli, bir Subhân tecellisi oluşur, herkesi sarhoş ederek akılsız bırakırdı. Özetle o kadar zevkli durumlar olurdu ki gökteki meleklerin bile imrenerek zikre katıldıklarını bazı keşfi açık kimseler görürlerdi.” (Hilmî, vr. 10; Ateş, 2007: 91)

mühürleri ile mühürlü olduğu anlatılmaktadır. Bilinen halîfeleri arasında şu zâtlar sayılmaktadır:

1. Sâhibu'z-Zamân eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Kürkî (Elazığî) (ks) (Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi bu zât tarafından günümüze taşınmıştır.)
2. eş-Şeyh Ahmet Cemâlî (Visâlî) (ks)
3. eş-Şeyh Göllü Mustafa Baba (ks)
4. eş-Şeyh Hamza Baba (ks)
5. eş-Şeyh Sükrü Baba (ks)
6. eş-Şeyh Muharrem Hilmi Efendi (ks)
7. eş-Şeyh Tepecikli Mehmet Baba (ks)
8. eş-Şeyh Perçençli Mehmet Baba (ks)
9. eş-Şeyh İzolulu Muhammed Emin Baba (ks)
10. eş-Şeyh Harputlu Abdullah Fahrî Baba (ks)
11. eş-Şeyh Hakkî Boranî (ks)
12. eş-Şeyh Haydar Elazığî (ks)
13. eş-Şeyh İbrâhîm Paluvî (ks)
14. eş-Şeyh Doğan Babaî (ks)
15. eş-Şeyh Mustafa Borlî (ks)
16. eş-Şeyh Muhammed Kilisî (ks)
17. eş-Şeyh Muhammed (Mamudavî) (ks)
18. eş-Şeyh Muhammed Baba (ks)
19. Abdullah Efendi (k.s.)⁵⁰

⁵⁰ Ömer Hüdâyî Baba kızı Saadet Hanımı Abdullah Efendi adında bir zâtla evlendirip damadını kendi terbiyesi altına almıştı. Muharrem Hlmî Efendi onun şeyhine hizmetinde gösterdiği başarısından dolayı Hacı Ömer Hüdâyî Babanın kendisine şu gazeli yazarak, dikkatle okuyup meâlini anlamasını ve ona göre hareket etmesini tavsiye ettiğini ifâde etmektedir:

*Halka-i zikre gel eyleme ârı Dün-ü gün ağla dilden eyle zârı
Gönülden tevbe et bekle kapısın Seni sanma ki mahrum ede Bârî
Ne zaman eylese bir kulu efgân Ânın derdine eder ol timârı
Sen iste murâdın ne ise verir Hüdâ'nın böyledir ef'âl-ü kârı
Bu dünyâ zevki için hiç olur mu Gönülden terk edesin öyle yârı
Diler senden Hüdâyî kıl inâyet Ola hemîşe feyzin bana cârî*

Şeyh Hazretlerinin kendisi Hakk'ında yazdıklarını okuyan Abdullah Efendi'nin o günden sonra büyük bir aşk ve cezbe haline girip kısa sürede şeyhinin beğenisini kazandığı rivâyet edilir. Öyle ki Abdullah Efendi herkesin kendisine imreneceği davranış ve ruhsal hallere nail olur. Şeyh Efendi dergâhın yönetimini kendisine verir. Abdullah Efendi dergâhta namaz kıldırır, Kur'an-ı Kerîm ve kitap okurdu. Ramazanda

20. eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Nurullah Köğengî (ks) ⁵¹ (Hayri Baba, İcâzetnâme, t.y.; Aydoğmuş, 1998: 207)

2.2.3.8. Türbesi

Ömer Hüdâyî Baba Elazığ'ın merkez köylerinden olan Kögenk Köyü'nde yaptırılan türbesinde medfûndur. Türbesinde kendisiyle birlikte bazı halîfe ve müridlerinin de kabirleri bulunmaktadır. Kabr-i şerîflerine Zeki isimli muhibbi tarafından aşağıdaki şiir kaleme alınmıştır:

Âh mine'l-mevt

Budur kabr-i münîri ol Cenâb-ı Hazreti Şeyhin

Hakikat ilmine vâkıf şehîr Pîr Ömer Baba

Ziyâret kıl hulûs eyle dilersen feyziyâb olmak

Olur maksûduna nâil eden bir Fatiha ihdâ

Edüp rahmetle yâd ânı ederse her kim istimdâd

Ulaşır himmeti Şeyh'in muîn olur ana Mevlâ

Dirîğâ⁵² halka-i zikrinden ayrılmış müridânı

Firâkiyle yanan diller ziyârette olur itfâ

Dû destim ref' edip dedim Zeki târîh vefâtına

Mukîm-i cennet-i ulyâ ola Yâ Rab Ömer Baba⁵³ (Hilmî, (t.y.a.): vr. 22; Ateş, 2007:102)

cüz okur terâvih kıldırırdı. Ömer Hüdâyî Baba'nın kendisine hilâfet verdiği Muharrem Hilmî Efendi tarafından nakledilmektedir.

⁵¹ Ömer Hüdâyî Baba'nın onlarca halîfe bıraktığı anlatılmaktadır. Dolayısıyla halîfelerin isimleri kaynaklarda farklılık arz etmektedir. Özellikle "Muhammed" ismiyle adaş olan birçok halife bulunmaktadır. Biz bu isimleri Mustafa Hayri Baba Malatyevî'nin halifelerine verdiği icâzetnâmelerinde yer alan Ömer Hüdâyî Baba'nın Hacı Muhammed Baba'ya vermiş olduğu icâzetnâmenin bir sayfalık bölümünden aldık. Ömer Hüdâyî Baba'nın oğlu ve halifesi olan "Ahmed Cemâlî" ismini ise Süleyman Ateş'in yayınladığı "*Ömer Hüdâyî Baba Dîvânı*" adlı eserinde Muharrem Hilmî Efendi'den öğrenmekteyiz. Bknz. (Hilmî, *Ömer Hüdâyî Baba*, vr. 10; Ateş, *Ömer Hüdâyî Baba Dîvânı*, s. 92-104); Ayrıca Bknz.: Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, s.207.

⁵² Ne yazık ki, evvâhlar olsun.

⁵³ Buradaki "*mukîm-i cennet-i ulyâ ola Yâ Rab Ömer Baba*" cümlesinin harflerinin ebced hesabıyla toplamı Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretlerinin vefât tarihi olan 1321/1905'e karşılık gelmektedir.

2.2.3.9. Menkıbeleri

Dede Osman Avnî Baba kendisine Kâdiriyye dersi verdikten bir müddet sonra Ömer Hüdâyî Baba'yı Hacc'a gönderdi. Bor'lu Kuddûsî Baba ile Halep, Şam ve Hicaz civarlarında uzun zaman berâberce seyahat ettiler. Buralarda şeyhinin teveccühüyle çok defâlar manevî fütûhâtlara nail oldu. Hac farîzası için Arafat'ta bulunduğu sırada bir gece rüyâsında Hz. Fâtımâ vâlidemizi gördü. "Yâ Ömer, git de babam Rasûlullâh (s.a.v)'ın Ravza'sından akan rahmet suyundan iç; ellerini, yüzünü yıka" dedi. O da: "Ey Nebiy-yi Zîşân'ın kızı! Resûlullâh (s.a.v)'ın Ravza'sında rahmet suyu aktığını görmedim ki içeyim" cevabını verdi. Hz. Fâtımâ vâlidemiz Hacı Ömer Hüdâyî Baba'yı Fahr-i Kâinât Efendimiz'in kabr-i saâdetlerine götürdü. Hüdâyî Baba, türbeye girince hayretler içinde kaldı. Çünkü Rasûlullâh (s.a.v)'ın kabrinin ayak dibinde nûranî bir su akıyor, bakanların gözlerini kamaştırıyordu. Hz. Fâtımâ vâlidemiz, eğilip avuçladığı suyu Hacı Ömer Hüdâyî Baba'ya içirdi. Onun ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra: "Yavrum Ömer, nasibini aldın" dedi. Ortadan kayboldu. Aynı anda uyanan Hazreti Şeyh, vücûdunun titrediğini, içinin ferahlamış olduğunu, dilinin "Allâh" ism-i şerîfini zikrettiğini gördü. (Ayten, 1996: 270; Göletdrevî, t.y.: 436)

Günlerden birgün Hüdâyî Baba Mekke'ye büyük bir âlimin geldiğini duyar. Kalabalık bir gruba katılarak Beytullâh'a o âlim zâtın vaazını dinlemeye gitti. Yüzünde yeşil bir peçe bulunan zâtın gerçekten çok güzel va'z ettiğini görür. Vaaz esnâsında o zât hem kendisi coşar, hem de dinleyenleri coşturur. Sohbetin ardından hemen hemen dinleyenlerin hepsi o zâta intisâb ederler. Ömer Hüdâyî Baba bir kenara çekilip oturur. Onun bu hâlini sezen âlim zât yanına yaklaşarak, "Ey âsâsına dayanmış kişi, seni tek kanatlı bir kuş gibi görüyorum. Bana intisâb edersen sana bir kanat daha takarım çift kanatla uçarsın" diye seslenir. Bu durum karşısında şaşırıp kalan Ömer Hüdâyî Efendi, "Efendim benim bir sultânım var. Ben lâyük olursam o beni menzil-i maksûduma erdirir. Size karşı bir kusur işlediysem beni ma'zûr görünüz. Bana duâ buyurunuz yeter." diye cevap verir. Bu sâdikâne cevap karşısında memnûn ve mesrûr olan o zât yüzündeki peçeyi kaldırıp, "Mâşaallâh Evlâdım! Teslîmiyyetin bizi memnûn etti." buyurur. Peçenin ardındaki sîmayı gören Ömer Hüdâyî Baba hayretler içerisinde şeyhi Dede Osmân Avnî Baba'nın eline kapanır. Dede Efendi mürîdinin bu teslîmiyyeti ve kâmil muhabbeti karşısında Ömer Hüdâyî Efendi'ye teveccüh ve

nazarda bulunur. Nice manevî mertebeleri aşıtarak kendisini menzil-i maksûduna erdirir. (Göletdervî, t.y.: 436)

Hacı Ömer Hüdâyî Baba bir gün ikâmet ettikleri köydeki bağına gitmiş, yeşillikler içerisinde bir yaz gecesinin hoş ortamında bağda gecelemeğe karar vermişti. Gece yarısı ibâdetle meşgul iken bağdan üzüm çalan birisinin üzümlerin yapraklarını tahrip ederek üzümleri aldığı görünce; *“Evlâdım istediğin kadar alabilirsin. Ama teveklere zarar verme.”* deyince adam bin bir pişmanlık içinde kaçmaya başlamış, adamı ısrarla çağırın Hacı Ömer Hüdâyî Baba adama; *“Evlâdım istediğin kadar al. Ben sâdece teveklere zarar verme dedim”* diye uyarınca adam üzümleri almış ve ertesi günden itibaren Hazreti Şeyh’in sâdik bir müridi olarak yeni bir hayata başlamış. (Hilmî, (t.y.b.) , vr. 8: 21; Ateş, 2007: 84-85)

Yine bir gün Hacı Ömer Hüdâyî Baba üç yaşında bir danayı nahıra katmış, dana nahırdan kaçarak tarlanın birisine dalmış, ekin sahibi de öfkeyle danaya taş atarak ayağını kırmış. Kimseye görünmeden danayı tarladan uzaklaştırmış. Danası eve ayağı kırık olarak gelince Hacı Ömer Hüdâyî Baba danayı kesmiş ve köy halkına büyük bir ziyâfet vermiş. Ziyâfet esnâsında dananın ayağını kıran adamı işaret ederek *“ Bu adama duâ edin ki böyle bir ziyâfete sebep oldu”* demiş. Adam şeyhin vefâtından sonra sürekli *“Danaya taş attığımda etrafta beni görebilecek Allâh’tan başka hiç kimse yoktu. Meğer Hz. Şeyh görüyormuş”* diyerek ağladığı rivâyet edilmektedir.

2.2.3.10. Tasavvufî Görüşleri

Ömer Hüdâyî Baba Kâdiriyye tarîkatına intisâb etmek isteyen bir salikin aşağıda zikrettiğimiz on şartı yerine getirmek şartıyla tarîkata kabul edildiğini söylemektedir:

1. Yalan söylememek
2. Gıybet ve bühtan etmemek
3. Kimseye iftirâ atmamak ve kimsenin aleyhinde bulunmamak
4. Namazı vaktinde kılmak
5. Varsa kazâyâ kalan namaz ve oruçlarını kazâ etmek
6. Gönül verdiği her şeyden uzaklaşıp halvete yönelmek ve erbaîn çıkarmak
7. Az uyumak
8. Riyâzâta devam etmek

9. Nefse muhâlefet etmek
10. Her zaman kendisini ölmüş bilmek

Bu on şartı yerine getirmeye söz veren mürîde istiğfâr ve salât-ü selâm vird olarak verilir. Bu durum sâlikin Peygamber Efendimiz (sav)'i rüyâsında görmesine dek devam eder. Ve bu safhadan itibâren sâlikin nefis terbiyesine başlanmış olur.(Ateş, 2007:107) Ömer Hüdâyî Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye'ye yeni başlayan sâlike yol gösterici olması açısından nefsin yedi mertebesini kısaca özetlemeyi elzem görür.

Nefs-i Emmâre: Mutasavvıflar nefsî terbiye almamış bütün insanların nefislerinin emmâre sınıfında olduğunu beyan etmişlerdir. Ömer Hüdâyî Baba Kâdiriyye tarîkatı'na intisâb eden sâlike rüyâsında Peygamber Efendimiz (sav)'i görmesinin akabinde vird olarak üç yüz kelime-i tevhîd vererek seyr ü sülûke başlatırlardı. Hazreti Şeyhe göre bu virde devam eden mürîde nefs-i emmârenin sıfatları rüyâsında domuz, fil, çiyân, akrep, fare, kehle, eşek arısı, tuvalet, mezbele, içki, esrar, afyon, berş (afyon şurubu, keten yaprağıyla yapılan bir çeşit macun), daracık yollar, ormanlar, dükkânlar, uçurumlu yerler, meyhane, bozahane, bulanık seller ve bulanık sular gibi suretlerde görülür. Bunlar sâlikin nefs-i emaresine uymak suretiyle işlediği amellerinin manâ âlemindeki suretleridir. Örneğin bir sâlikin rüyâsında domuz görmesi onun hakkı gasp ettiğine, haram bir şeyi irtikâb etmekte olduğuna, fil görmesi kendini beğenmişliğine, küçük yılan görmesi münâfıklığa, maymun görmesi koğuculuğa, akrep görmesi dili ile eziyet ettiğine işârettir.

Rüyâda görülen nesnelere hakkında rüyâ tabirleri kitaplarında detaylı bilgiler yer almaktadır. Ancak bu konuda dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü görülen nesnelere ne şekilde, hangi ortamda görüldüğü, kimin tarafından görüldüğü, hangi nesne veya kişilerle birlikte görüldüğü konusu rüyâ tabiri bakımından farklılık arz edebilmektedir. Ayrıca rüyâ tabiri yeteneği Allah vergisi bir durum olduğundan okumakla elde edilmesi güç bir konudur. Bu sebeple mutasavvıflar sâliklere gördükleri rüyâları sadece şeyhlerine anlatmaları gerektiği konusunda telkînde bulunmaktadırlar. Rüyâların tabîr edildiği şekilde zuhûr edebileceğini vurgulayan mürşidler, kıskanç kişilere anlatılan güzel rüyâların da sâhibine o tür rüyâlardan mahrûmiyet olarak aksedebileceğini söylemişlerdir. O sebeple mürîd kitaplardan rüyâ tabîrlere bakarak farklı beklentiler

içerisine girip psikolojisini bozmamalı veya gerek kendisi gerekse işin ehli olmayan birisine rüyâsını yorumlatarak hataya düşmemelidir.

Ömer Hüdâyî Baba dünyâda var olan her şeyin bir prototipinin ma'nâ âleminde de mevcut olduğunu söylemektedir. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) vefâtından sonra ashâb-ı kirâmın yeryüzünden ayrılmalarını müteakip dönemlerde meşâyih-i izâm hazerâtının ashâbtan gördükleri vechile Ümmet-i Muhammed'i irşâda memur kılındığını ifâde etmektedir. Büyük mürşidlerin mürîdlerine zâhirde işledikleri amelleri temessül ettirmek sûretiyle rüyâlarında gösterdiklerini, Yüce Allâh'ın onları bu şekilde kullarını irşâd etmek üzere görevlendirdiğini beyan etmektedir. Böylelikle Cenâb-ı Hak kullarını koruyup kollamış, bu büyük şeyhler vasıtasıyla kullarının nefislerini temizleyip, huylarını güzelleştirmiş, kalplerini arındırarak kendilerini manevî olgunluğa erdirmiştir. (Hüdâyî, (t.y.b) vr. 4; Ateş, 2007: 113)

Nefs-i Levvâme: Üç yüz kelime-i tevhîd virdine devam ederek nefs-i emmârenin sıfatlarından kurtulan mürîd artık yukarıda anlatılan rahatsız edici sûretleri rüyâsında görmemeğe başlar ve irtikâb ettiği günâhlarının pişmanlığı benliğini sararsa onun nefs-i emmâre'den kurtularak nefs-i levvâme'ye yükseldiğine hükmolunur. Kendisine bu defâ "*Lafza-i Celâl*" virdi telkin olunur. Virdin sayısını mürşidi belirler. Sâlik nefs-i levvâme dairesinde gayret sarf ederken rüyâsında koyun, sığır, balık, güvercin, kaz, tavuk, bal arısı ve bunların benzeri eti helal olan hayvânâtı görür. Cemâdâtan ise pişmiş yemekler, meyveler, giyecek elbiseler, yataklar, evler, saraylar, gemiler ve benzeri şeyler görür.

Rüyâda sığır görülmesi kendisine bir menfaat isabet edeceğine, deve çok iş yüklendiğine, koyun, balık, tavuk, güvercin, kaz, ördek gibi şeyler görmek helal kazanca yorumlanır. Bal arısı güzel huya, pişmiş yemek nefsin doğal sıfatlarına, olgun meyve nefsin kemâlâtına delâlet eder. Kısacası levvâme dâiresinde görülen varlıkların hepsi nefsin huzûr ve sükûnetine işaret eder. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 5; Ateş, 2007: 113)

Nefs-i Mülhime: Sâlikin levvâme dâiresinde gördüğü sûretlerin rüyâlarında ender görülmeye başlanması nefs-i mülhime sâhasına adım atıldığının alâmetlerindedir. Bu durumda sâlike "*Hû*" ism-i şerifinin telkin edilme zamanı gelmiştir. Adedi ise beş yüzdür. Mülhime sâhasında çalışan mürîd rüyâsında nâkıs insanlar, kadın, küfür ehli, eşkiyâ, çıplak insanlar, Kızılbaş, inkârcılar, sakalı yolunmuş, ayağı sakat, kötürüm, sağır, dilsiz, zenci, sarhoş, bengi (çalgıcı), harâmî, komedyen, cambaz, düzenbaz,

hokkabaz, tellâk, dellâl, kasap, a'mâ ve hak nesne görüp söylememek gibi şeyler görülür. Bunların hepsi nefs-i mülhimenin alâmetlerindedir. Sâlikin rüyâsında sağır görmesi ibâdâta ilişkin sözleri işitip anlamasına karşılık onları uygulamamasına, dilsiz görmesi hakkı konuşmadığına, zenci görmesi unutmaya ve başkasının hatasını yüzüne vurmasına delalet eder. Köse görmek sünnet olmamaya; sarhoş ve bengi görmek mecâzî aşka, hırsız görmek ibâdeti saklamaya; cambaz, düzenbaz ve komedyen görmek ibâdeti terk etmeye, haram işlemeye ve riyâkârlığa işâret eder. Dellâl görmek yalan söylemeye, tellâk görmek harama bakmaya, kasap görmek acımasızlığa, şaşî görmek doğru yoldan ayrılmaya işârettir. Mülhime dâiresindeki sâlik “*Hû*” ism-i şerîfine devâm ederse mutmainne derecesine ulaşır. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 6; Ateş, 2007: 113)

Nefs-i Mutmainne: Ömer Hüdâyî Baba bu makâma gelen sâliki kâmil insân olarak nitelendirmektedir. Kanaatimizce bunun sebebi mutmainne makâmının velâyet makâmı olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa Kâdiriyye-i Hâlisiyye’de insân-ı kâmil mertebesine ulaşmanın şartı nefsin son mertebesi olan “*Sâfiyye*” mertebesini elde etmek olarak tarif edilmektedir.

Ömer Hüdâyî Baba bu makâma yükselen sâlike “*Hak*” ism-i şerîfinin telkin edildiğini ve sayısının beş yüz olduğunu vurgulamaktadır. Bu mertebedeki sâlikin rüyâsında Kur’ân-ı Kerîm, Peygamberler, pâdişahlar, büyük şeyhler, kadılar, İmâm ve hatipler, bilginler, Kâbe-i Muazzama, Medîne-i Münevvere, Kudüs, câmiler, medreseler, okullar, sâlihlerin oturduğu evler, bayrak, silah, tesbih, kitap ve benzeri şeyler göreceğini söylemektedir. Rüyâda Kur’ân-ı Kerîm okuduğunu görmenin kalbinin temizliğine işâret olunmakla birlikte okunan sûreye göre farklı şekillerde yorumlanabileceğini, müftü görmenin nefsin hayır yolunu gösterdiği, sâlih kişiler ve kutsal mekânlar görmenin kalp temizliğine, ok, silah gibi şeyler görmenin şeytanın vesvesesine işâret sayılacağını beyan etmektedir. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 7; Ateş, 2007: 113)

Nefs-i Râziye: Mutmainne makâmında anlatılanları yerine getiren ve rüyâlarında anlatılanları gören sâlikin “*Râziye*” mertebesine ulaştığı anlaşılır. Bu kez kendisine Yüce Rabbimizin “*Hayy*” ism-i şerîfi telkîn olunur. Bu makâmdaki sâlik rüyâsında melek ve hûrileri, türlü türlü cennet nimetlerini görür. Bu da onun *Râziye* dâiresinde olduğunu gösterir. Rüyâsında melekleri ve gilmânları görmesi aklî olgunluğuna ve

yakîne işârettir. Bu makâm vehbî ilimlerin elde edildiği bir makâmdır. Burada iyice uzmanlaşan sâlik *Marziyye*'ye yükselir. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 7; Ateş, 2007: 114)

Nefs-i Marziyye: Bu makâmdaki sâlike “*Kayyûm*” ism-i şerîfi telkîn olunur. Sayısı beş yüzdür. Bu dâiredeki sâlik Allâh Teâlâ (c.c.) tarafından sevilmiş ve sevindirilmiştir. Bu sebeple rüyâsında yedi gök, güneş, ay, yıldızlar, yıldırım, kandîl gibi şeyler görür. Yedi gök görmek sürekli Hakk’ın cemâlini seyrettiğine, güneş görmek rûh parıltılarına, ay akıl parıltılarına, yıldız kalp parıltılarına, ateş görmek bedenî yoğunluğun izâle olup şeffaflaştığına, yıldırım manevî uyarılara işârettir. Buradaki vazîfelerini güzelce yerine getiren sâlik *Sâfiyye* derecesine yükselir. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 8; Ateş, 2007: 114)

Nefs-i Sâfiyye: Son makâm olan bu dâirede sâlike “*Kahhâr*” ism-i şerîfini zikretmesi tavsiye olunur. Bu dâiredeki sâlik rüyâsında ırmaklar, çeşmeler, yağmur, kar, dolu, denizler, kuyular gibi nesnelere görür. Yağmur ve kar görmek Allâh Teâlâ (c.c.)’nın engin rahmetine nâil olmaya, ırmak, deniz görmek sâlikin ihlâsının yüceliğine işârettir. Çünkü bu mertebede sâlikin bilinci ortadan kalkarak Hak yolunda gönül gözünün açılması söz konusu olmaktadır. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 8; Ateş, 2007: 115)

2.2.3.11. Hacı Ömer Hüdâyî Baba’nın Nakşî Ders Usûlü

Şeyh Efendi kendisinin sağ tarafı ders almaya tâlip olan kişinin sol tarafı kibleye gelecek şekilde abdestli olarak karşılıklı diz dize otururlar. Şeyh Hazretleri tâlibin iki elini kendi avuçları içine alarak sol eli en altta sağ eli en üstte olacak şekilde tutarak mubâyaa âyetini⁵⁴ okurdu. Tâlibe seslenerek: “*Ey tâlip, kalbin sol memenin iki parmak altında yumurta şeklinde bir et parçası olup, o et parçasını içine alan manevî bir ayna mesâbesinde bir kalb-i hakîkî vardır. Nefsin iki kaşının arasındadır. Gözlerini kalbine odakla, dilini damağına yapıştır ve Allâh Allâh de!*” diyerek işâret parmağıyla diğer latîfelerin yerlerini tâlibe gösterir, birkaç dakika murâkabe eder ve tâlibe feyz ilkâ ederdi. Daha sonra tevbenin gerekliliğini izâh ederek tâlibe tevbe telkîn ederek şu

⁵⁴ "إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا"

“Şüphesiz ki sana biât edenler, gerçekte Allah’a biât etmektedirler. Allah’ın (kudret) eli (sana biât eden) onların elleri üzerindedir. Artık kim (biâtını) bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah’a adına verdiği sözünü yerine getirirse Allah ona yakında çok büyük bir mükâfatverecektir.” (48. Fetih: 10)

tevbeyi tekrarlatırdı: *“Bismillâhırrâhmânırrâhîm. Estağfirullâh, Estağfirullâh, Estağfirullâh. el- Azîm el-Kerîm ellezî Lâilâhe illâ hû el-Hayyü'l-Kayyûm ve etûbu ileyh ve nes'elühü't- Tevbete ve'l-mağfirete ve'l-hidâyete lenâ. İnnehû hüve't-Tevvâbu'r-Rahîm. İlâhî Yâ Rabbî, İlâhî Yâ Rabbî, İlâhî Yâ Rabbî! Eğer benim elimden, dilimden, gözümünden ve sâir cemîi âzâlarımızdan, hadd-i bulûğumuzdan bu âna gelinceye kadar kelime-i küfür, hatâ, şirk, ğalel (kin), isyan her ne ki bizden sâdır olduysa, biz onların cümlesinden tevbe ettik, pişman olduk, bir dahi işlememesine azm-ü cezm-ü kasdeyledik. Peygamberlerin evveli Hazreti Âdem (a.s.) âhiri iki cihân serveri Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz Hazretlerine ve bu ikisinin arasında ne kadar peygamberler geldi, geçti ve senin canibinden her ne getirdiler ise onların hepsi haktır ve gerçektir. Ben onların cümlesine inandım ve iman getirdim. Dilim ile ikrâr, kalbim ile tasdik ettim. Âmentü billâhi ve bimâ câe min indillâh âlâ murâdillâhi mücmelen ve mufassalâ. Âmentü bi Rasûlillâh ve bimâ câe min indi Rasûlillâhi mücmelen ve mufassalâ. Âmentü bimâ emeraniyellâhu Teâlâ bihî ventehaytü ammâ nehâniyellâhu Teâlâ anhu. Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minellâhi Teâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakkun. Eşhedü en Lâilâhe illallâh. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasûlühü. (Kelime-i şehâdet 3 defâ)”*

“Allâhümme innî üceddidü dînî ve îmânî ve nikâhî tecdîden bi kavli Lâilâhe illellâh Muhammedün Rasûlullâh (3 defâ). Zevvectü zevcetî iyyâye.” (Allâhüm! “Lâ ilâhe illellâh Muhammedün Rasûlullâh” kelime-i tevhîdiyle dînimi îmânımı ve nikâhımı tazeliyorum. Zevcemle olan nikâhımı da yeniden tazeledim.)”

Daha sonra Hacı Ömer Hüdâyî Baba ders tarif ettiği mürîdine gece yarısında kalkarak sünnet üzere abdest alıp 12 rek'at teheccüd namazı kılmasını, daha sonra kibleye müteveccih oturup kâdirî virdi usulüne uygun olarak bir Fâtiha üç İhlâs-ı Şerîf ve üç Salevât-ı Şerîfe okuyarak Peygamber Efendimiz (s.a.v)'den başlayarak silsile-i meşâyih'in rûhâniyyetine bağışlamasını ve on beş dakîka kendisini râbita etmesini tavsiye ederdi. Sonrasında 100 adet istiğfâr, 100 salevât-ı şerîfe, 300 kelime-i tevhîd çektikten sonra tekrardan bir Fâtiha üç ihlâs-ı şerîf okuyup aynen silsile-i meşâyih'in rûhâniyyetine bağışlayarak virdini tamamlamasını telkîn ederdi.

Bunun akabinde sâlike velev ki abdesti olmasa, hatta cünüp olsa dahi hiçbir zaman zikrullâhtan hâli olmamasını, gece gündüz sürekli Allâh Teâlâ'yı zikretmesini,

rüyâlarını kimseye anlatmamasını, dâimâ sâlihlerle oturup kalkmasını, kimsenin işine karışmamasını, insanların gizli hallerini araştırmamasını, dâimâ nefesine muhâlefet etmesini ve Hakk Teâlâ (c.c.) Hazretlerinin rızâsını kazanmak için gayret etmesini, helâl kazanç sağlamasını tavsiye ederdi. Kimseyi incitmemesini, dosdoğru olmasını, komşuya iyi davranmasını, kimsenin malına ve ırzına halel getirecek fiillerde bulunmamasını, çok sabırlı olmasını, Allâh dostlarının rûhâniyyetinden istimdâd etmesini, dâimâ ruhlarına okumasını, namazlarını vaktinde edâ etmesini telkîn ederdi. “*Evlâdım bizi unutma, biz de seni unutmayız. Allâh Teâlâ (c.c.) yardımcın Pîrimiz Abdülkâdir Geylânî Hazretleri testgîrin olsun*” diye duâ ederdi. (Hüdâyî, (t.y.b.) vr. 9-12; Ateş, 2007: 118-121)

2.2.4. eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Kürkî (v. 1348/1929)

2.2.4.1. Hayatı

Elazığ’ın Hazar gölü kıyısında yer alan “Kürk” köyünde dünyâya gelen Hacı Muhammed Baba “Ğafûroğulları” diye meşhûr Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in soyundan gelen bir âilenin ferdidir. Hâlisiyye şubesi kol pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî’den sonra silsilede beşinci sırada yer almaktadır. Hayatı hakkında pek fazla bilgiye sâhip değiliz. Kanaatimizce bunda yaşadığı dönemin çalkantılı olması sebebiyle tarîkat faâliyetlerinin gizli yürütülmesi ve Hâlisiyye mürşidlerinin karakteristik özelliklerinden olan sırrî bir yaşam tarzını benimsemiş olmasının etkisi fazladır. Onun hakkında ulaştığımız bilgilerin hemen hemen tamamı Hayri Baba’nın anlattıklarından ibârettir.

Hacı Muhammed Baba Şeyh Saîd ayaklanması ve sonrasında Menemen hâdisesinin olduğu dönemde yaşadığı için tarîkat faaliyetlerini yürütme konusunda çok zorluklar çekmiştir. Ortamın hassas olması ve mürşidi Hacı Ömer Hüdâyî Baba’nın vasiyeti üzerine bir süre Diyarbakır’da Hz. Îsâ (a.s.)’nin havârîleriyle birlikte kaldıkları rivâyet edilen bir mağarada kendisinden sonra Hâlisiyye Şubesini devâm ettirecek olan halîfesi Hayri Baba ile birlikte halvete çekilmişler, ortamın yatışması üzerine halvetten çıkarak tarîkat faaliyetlerine devam etmişlerdir. Halvete çekilme hâdisesini Hayri Baba şöyle anlatmaktadır: “Şeyh Saîd İsyânı’nda Hacı Muhammed baba Diyarbakır’dayken ma’nen bana gidip şeyhimi getirmem emredildi. Arsamı satarak yol harçlığı yapıp gittim. Gittiğimde darağaçlarının kurulmuş olduğunu bizzat müşâhede ettim. Buralarda

idâre-yi örfî olanların asıldığını söylediler. Hacı Muhammed Baba'nın kaldığı yeri öğrendim, oraya gittim. Baktım şeyhimin bir yanında komiser, diğer yanında bir polis geliyorlardı. Ben aldırılmayıp şeyhimin elini öptüm. Hoş geldin, Evlâdım dedi. Bir eve misâfir olduk. Polisler Efendimin üzerini arayarak üç günden beri Diyarbakır'da yoksun. Nereye gittin, diye suâl ettiler. Daha sonra beni göstererek; “Bu kim?” diye sordular. Hacı Muhammed Baba; “O benim halîfemdir. Telgraf verdim getirttim” diye cevap verdi. Bana sordular ama ne yazık ki korkumdan aklım fırladı. Zaten kendisini idama götürecekler. Bu nasıl şeyymiş. Beni de yakacak diye düşünerek cevap veremedim. Kendilerine ticâret vesîkamı gösterip ticâret maksadıyla Diyarbakır'a geldiğimi söyledim. Evine uğradım, âilesi görürsen selâm götür dedikleri için kendisini ziyârete geldiğimi söyledim. O gün canımdan vazgeçip şeyhimin söylediğini söyleseydim mutlaka beni orada irşâd edecekti. Ama söyleyemedim. Biraz sonra içerki odaya geçip namaz kıldı. Daha sonra kendisini getiren komiser ve polis müsâade alarak gittiler. Ben çok şaşırıdım ve şeyhime teslim olamadığım için çok üzüldüm. Baba bu neyin nesidir, bu polisler ricâlu'l-gaybdan birileri miydi, diye sorunca; “Üzülme Evlâdım Cenâb-ı Hakk (c.c.) böyle izhâr eyledi.” diye cevap verdiler.

Daha sonra Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın kendisine; “Evlâdım ilerde benî esfelîn elinden bunaldığında Diyarbakır Deveboynu'nda Hz. İsâ (a.s.)'nın havârîleriyle birlikte kaldıkları bir mağara var. Orada çile çıkarırsan necât bulursun.” buyurduğu mağarayı aramaya koyulduk. Sırasıyla mağaraları geziyoruz, Şeyhim Hazretleri her mağarayı kokluyor. Burası değil diyor, diğerine geçiyoruz. Sonunda bir mağaraya geldik. Kokladı ve burası dedi. Gün sayısını tam hatırlamıyorum ama orada tam bir çile çıkardılar. Ben de Diyarbakır'a altı saatlik mesâfede yer alan bu mağaraya sürekli olarak iâşesini getirdim. Çile nihâyete erince Diyarbakır'da i'dam edilen İsmâil isminde bir halîfesinin olduğunu, onun evini bularak kendisine verdiği sancağını getirmemi istedi. Gidip getirdim. Sonrasında yürüyerek Elazığ'ın Kövenk Köyüne geldik.” (Albayrak, t.y.: 47-49)

2.2.4.2. Manevî Şahsiyeti

Hacı Muhammed Baba'nın şeyhinin en gözde mürîdi olduğu anlatılmaktadır. İntisâb ettiği günden itibâren mürşidine olan teslimiyeti kısa zamanda şeyhinin teveccühüne nâil olmasına ve Seyr ü sülûk yolunda hızla ilerlemesine vesîle olmuştur.

Bu durum mürîdân arasında kıskançlık yollu dedikodulara sebep olunca, Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın evlâdlarına hakîkati göstermek için güzel bir tertip düzenlediği nakledilmektedir. Mürîdânının ileri gelenlerini dergâhın bahçesine çağıran Şeyh Efendi, her birisinin eline kazma ve kürekler vererek bahçede gösterdiği yerden toprakları kazıp başka bir tarafa nakletmelerini ister. Yaptıkları bu işin gerekli olup olmadığını pek anlamasalar da orada bulunan herkes aldıkları talimat gereği toprakları kazıp atmaya başlar. Diğer ihvân gibi Hacı Muhammed Baba da canhıraş bir şekilde toprağı kürekle aktarıverir. Bir süre sonra Ömer Hüdâyî Baba yanlarına gelir. Kendilerini izlemeye ve bir taraftan da gülümsemeye başlar. Herkes müşidlerinin neden güldüğünü anlamaya çalışırken, Şeyh Efendi sırayla orada bulunanlardan kendisinin neden güldüğünü söylemelerini ister. Kimse bu sorunun doğru cevabını veremez. Daha sonra Ömer Hüdâyî Baba gözde mürîdine dönerek, “Evlâdım Muhammed sen söyle bakalım, ben neden gülümsedim” diye sorar. Hacı Muhammed Baba “Efendim bizim küreklerle attığımız toprakların Habeşistan'da savaşıyor şanlı ordumuza siper olduğunu görüyorum. Zannedersen bu sebeple gülümsüyorsunuz. Siz öyle bir müşidsiniz ki, Elazığ'da mürîdlerinize kazdırdığımız topraklarla Habeşistan'daki askerimize yardım ediyorsunuz” diye cevâp verir. Bu durum karşısında memnûn ve mesrûr olan Ömer Hüdâyî Baba, “Yâ Evlâdlarım! Şimdi anladınız mı Hacı Muhammed'e olan ilgi ve alâkamızın sebebini?” diyerek mürîdânına işin hakîkâtını göstermiş olur.

Hacı Muhammed Baba şeyhi Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretlerine intisâb ettikten sonra köyündeki malını ve mülkünü satarak şeyhinin köyü olan “Köğenk”e taşınır. Böylece her an müşidinin manevî terbiyesi altında bulunur ve sohbetlerini yakînen takip eder. Seyr ü sülûkunun netîcesinde on iki tarîkten irşâda ehil olarak icâzetle görevlendirilir. Fakat henüz müşidi Hacı Muhammed Baba Hazretlerinin makâmı olan “Kurbîyyetü'l-Kübrâ” diye adlandırılan Kutbu'l-Aktâb makâmına gelmeden şeyhi vefât eder. Kendisinin ve halîfesi Hayri Baba'nın anlattığına göre Hacı Muhammed Baba'nın makâmı Yemen'de yaşayan bir müşid-i kâmile verilir. Bunun üzerine Hz. Pîr Şâh Abdülkâdir Geylânî Hazretleri ve Şeyhi Hacı Ömer Hüdâyî Baba tarafından ma'nen Medîne-i Münevvere'ye gönderilir. Yedi yıl Kâinâtın Efendisinin manevî huzûrunda mücâvir olarak kalır. Sürekli Ravza-i Mutahharayı ziyâret eden şeyhimiz bir ziyâreti esnâsında Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e niyâz ederek ya şeyhinin makâmının kendisine verilmesini, ya da cânının alınmasını arz eder. Bu

arzusunun Yemen’de bulunan zâtın vefâtına denk gelmesi ve Kâinâtın Efendisinin şefâatine nâil olması üzerine o ulvî makam kendisine tevdi edilir. (Göletdrevî, t.y.: 441; Öğüt, 2016: 20)

Bu nadîde makâma nâil olan Hacı Muhammed Baba kendi ifâdesi ile pîr-i tarikat Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin manevî emri ile şeyhinin köyü olan Elazığ’ın Kögenk Köyü’ne gelir ve şeyhinin postuna oturur. O’nun bu hâli Hacı Ömer Hüdâyî Baba’nın evlâdları ve bazı halîfeleri tarafından hoş karşılanmaz. “Sen kim oluyorsun ki, gelip buraya oturuverdin. Bu hakkı nereden aldın, sen kendini ne zannediyorsun” gibisinden çıkışlarla posttan indirilmek istenir. Bu durum karşısında celâlli bir çıkış yapan Şeyh Efendinin görevini bizzât Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz ve Pîr-i Geylânî’den aldığını ortaya koyarak şöyle meydan okuduğu rivâyet edilmektedir: “Manevî gücünüz varsa gelin meydana. Ya siz beni kesip tekrâr diriltin ya da ben sizden birisini kesip tekrâr dirilteyim. Manevî görev ve tasarruf kimdeymiş görelim.” Onun bu sözlerine karşılık kimseden ses çıkmaz. Fakat orada bulunanların bazıları kendisini doğrular mahiyette zuhûrât gördüklerini anlatırlar ve Hacı Muhammed Baba’nın bu makâmın sâhibi olduğuna kanaat getirirler. (Göletdrevî, t.y.: 441-443; Aytan, 1996: 365-366)

Hacı Muhammed Baba 1348/1929’da irşâd makamına Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyevî Hazretlerini tayîn ederek dünyâsını değişmiş, kendi isteği üzerine Elazığ’da şeyhi Hacı Ömer Hüdâyî Baba’nın yanına defnedilmiştir. Vefâtını önceden bilmesi ve halîfesi Hayri Efendi ile aralarında yaşadıkları da kerâmetleri arasında anlatılmaktadır. Şöyle ki, Şeyh Efendi vefâtına yakın bir zamanda ağır bir hastalığa yakalanır. Evde yatağında yatarken oğlu Mevlüt Efendi’ye kendisini dışarı çıkarmasını söyler. Babasının hastalığı sebebiyle bu duruma karşı çıkan Mevlüt Efendi, “Dışarıda ne yapacaksın babacığım hastasın” der. “Sen karışma beni dışarıya çıkar, Hayri’ye sesleneceğim gelsin” diye karşılık verir. Mevlüt Efendi: “Babacığım Hayri Efendi Malatya’da sen Elazığ’dasın. Nereden seni duyacak, olacak iş değil” dese de babasının ısrarı üzerine çıkarmak mecbûriyetinde kalır. Yönünü Malatya’ya dönen Şeyh Efendi, “Evlâdım Hayri acele gel” diye üç kez seslenir. Mevlüt Efendi ertesi gün sabah namazında, çeşmenin başında Hayri Efendi’yi abdest alırken görünce hayrete kapılır. İsrârla ne oldu da geldiğini sorar. Hayri Efendi, iş yerimde masamın başında iken birden şeyhimin sesini işittim. Bana acele gelmemi emrettiler. Ben de hemen yola çıktım, geldim” der. Bu durum karşısında hayretini saklayamayan Mevlüt Efendi olanları Hayri

Efendi'ye anlatır ve babasını tanıyamamış olmanın hüznüne gark olur. (Göletdervî, t.y.: 455)

Hayri Baba, Hacı Muhammed Baba'nın kendisini manâ âleminde Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi ziyârete götürdüğünü, Efendimiz (s.a.v.)'in görüş kapısının ziyâret için bekleyenlerle dolu olduğunu gördüğünü anlatmıştır. Bunun üzerine Hacı Muhammed Baba, Evlâdım Hayri burada bir sır kapısı vardır. Bu kapı pek bilinmez. Gel oradan girelim der. Böylece huzûra girerler. Fakat Hayri Baba Kâinâtın Efendisinin yüzünün peçeli olduğunu görür. Çıktıktan sonra tekrâr görme iştiyâkı hâsıl olur. Manen sürünerek aynı kapıdan giren Hayri Baba Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize cemâlini göstermesi için yalvarır. Efendimiz (s.a.v.)'in peçesini kaldırması üzerine murâdına nâil olur. Bu olayı daha sonra anlatan Hayri Baba "O'nun güzelliği ve nurunun yanında Güneş sönük kalır" şeklinde anlatmıştır. (Göletdervî, Kişisel İletişim, Eylül, 2018)

Hayri Baba bir yolculuk esnâsında Hacı Muhammed Baba'nın bir tarlaya girerek eline ekin parçalarını alıp iyice ezdikten sonra "Yâ Allâh" diyerek üflediğini anlatır. Saman kılçıklarının yere düşmeden havada kaybolduğunu gören Hayri Baba ertesi günkü gazetelerde gördüğü haber karşısında hayrete düşer. Gazeteler Kocatepe - Haymana Savaşında rüzgârın etkisiyle düşman askerlerinin gözlerine saman kılçıklarının battığını ve heder olduklarını yazar. (Göletdervî, t.y.: 442)

Hacı Muhammed Baba, Hayri Baba'ya kendisini daha doğmadan çok önce tanıdığını söyleyerek şöyle anlattığını nakletmektedir: "Bir gün şeyhim Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretlerini ziyarete gittim. Atlarla bir yere gitmemiz gerekti. Efendimi atına bindirip kendi atıma yönelince bineceğim atın üzerinde birisini gördüm ve çok şaşırdım. Efendim bana tebessüm ederek "Evlâdım tanıdın mı bunu?" diye sordu. "Hayır Efendim. Kimdir bu?" diye sorunca; "Bu senden sonra senin görevini yürütecek olan Koca Vaizoğullarından es-Seyyid Mustafa Hayri'dir" dedi. Hacı Muhammed Baba, halîfesi Hacı Mustafa Hayri Baba'ya soyundan yetmiş tane evliyâ yetiştiğini, çalışıp gayret ederek yetmiş birinci evliyânın kendisi olmasını telkîn etmiştir. (Göletdervî, t.y.: 453-455)

2.2.4.3. Vasiyeti

Hacı Muhammed Baba ölüm döşeginde iken ziyâretine çağırıldığı Hayri Baba'ya şu nasihatlerde bulunmuştur: “Evlâdım! Ümmet-i Muhammed (s.a.v.) için canını fedâ edeceksin. Onlara dâimâ nasîhat edeceksin. Kelime-i Tevhîd'in yolundan aslâ ayrılmayacaksın ve bu nurlu yolumuzu devam ettireceksin. Bunlarla birlikte şu beş şeyden de şiddetle sakındırmanı arzu ederim:

1. Zinâ: Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zinânın bütün türlerinden; elin zinâsından, gözün zinâsından, ayakların zinâsından, dilin zinâsından, kulakların zinâsından, kalbin zinâsından ve bizzât fiilî zinâdan sakındırmıştır. Zinâ sebebiyle helâk olan toplumlar malûmdur.
2. Gıybet: Otuz üç zinânın günâhına denk olan dehşet verici bir fiildir. Kişinin velî olamayışının en önemli sebeplerinden biri de gıybet günâhıdır. Sâhibini yüz üstü süründürür.
3. Bühtân: İftirâ etmektir. Söylenen hal karşıdaki kişide bulunmazsa, söyleyeni küfre götürür.
4. Nemîme: Bütün âile ocaklarını söndürür. Komşuyu komşudan ayırır. Dostu dosta düşmân eder.
5. İstihzâ: Alay etmek, Allâh Teâlâ (c.c.)'nin yarattıklarını hor ve hakîr görmektir. Bu ise halk arasında kişinin şerefini dâimâ düşürür. Hem de Nezd-i İlahî'de perîşân eder.

Evlâdım!

Bundan böyle sana on iki tarîkten icâzet veriyorum. Senin zamanında önemli bir harp olmaz. Senden sonra âlem başka bir âlem olur. Ben-i Eşfel Kabîlesi seninle çok uğraşır. Fakat muvaffak olamazlar. Evlâdım! Sırta çekil, onların şerrine uğrama. Cenâb-ı Hakk seni bütün zulümlerden muhâfaza eyleye. Âmin.

Senin vâsitanla bu tarîkimiz neşv-ü nemâ bulur. İleride çok halîfen olur. Hazret-i Allâh Celle Celâluhû Hazretleri onları da feyziyâb eyleye. Âmin.

Ben şeyhimin huzurunda çıplak yatamam. Hemen mezârımı yaparsın, bıraktığım emânetleri alırsın, sıdk ile yoluna devam edersin. Gelen her türlü belâ ve kazâlara sabredersin. Hazreti Allah Celle Celâluh hazretleri yardımcın olsun. Pîrlere ve mürşidlere himmetçin olsun, âmin.” (Göletdervî, t.y.: 455)

Bu görüşmeden kısa bir süre sonra Hacı Muhammed Baba Rahmet-i Rahmân'a kavuşur. Haberi alan Hayri Baba defin işlemlerini yapar. Kendisine bıraktığı emânetler olan icâzetnâmesini, Hacı Ömer Baba'dan Hacı Muhammed Baba'ya kalan bir adet 33 lü kuka tesbîh, bir adet tâc, asâ ve Üzeyir (a.s.)'dan kalma bir adet el işlemesi seccâdeyi alarak Malatya'ya döner. Hacı Muhammed Baba şeyhi Hacı Ömer Hüdâyî Baba ile Elazığ'ın Kögenk Köyü'nde aynı türbede medfündür. (Göletderevi, t.y.: 456)

2.2.5. eş-Şeyh es-Seyyid Mustafa Hayri Baba Malatyavî (v. 1399/1979)

2.2.5.1. Hayatı

Mustafa Hayri Ögüt Efendi 27 Zilhicce 1311/1 Temmuz 1894 Pazar günü Malatya'da Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in soyundan gelen Koca Vâizoğulları diye meşhûr bir âilenin ferdi olarak dünyâya gelmiştir. Devrinin önde gelen müderrislerinden keşf-ü kerâmeti açık bir Allah dostu olduğu rivâyet edilen Koca Vâiz'in asıl adı Muhammed Sun'ullâh olup nesebi Battâl Gâzi'ye ulaşmaktadır. Bir diğer koldan da soyu Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin oğlu Sâlih'e dayanmaktadır. (Göletderevi, t.y.: 444)

Sun'ullâh Koca Vâiz Efendi'nin Osmanlı Pâdişâhı IV. Murat'a Bağdat seferi esnâsında göstermiş olduğu kerâmeti kendisini tanıma adına önemli bir vâkiadır. Rivâyet edildiğine göre Bağdat seferine çıkan IV. Murat ordusuyla birlikte Fırat nehrine dayandıklarında nehrin taşkın akan sularını görünce hiddetlenerek: “*Sen Fırat ben Murat*” diye seslenir ve atını süratle nehrin azgın sularına sürer. Az sonra azgın nehir IV. Murat'ı atı ile birlikte sürüklemeye başlar. Tam o sırada istimdâd eyleyince aksakallı bir zât orada beliriverir ve IV. Murat'ı atı ile birlikte çekerek nehirden çıkarır. Daha sonra Malatya'ya gelen Sultân ferman buyurarak şehirdeki bütün ulemâ ve meşâyih ile görüşmek istediğini iletir. Toplantı sonrasında aradığı zâtı bulamayınca davetine gelmeyen kimse kalıp kalmadığını sorar. Bir tek Koca Vâiz isminde bir zâtın katılmadığını söylediklerinde kendisini görüşmeye çağırır. Neticede görüşmeye gelen Sun'ullâh Efendi'ye: “*Hocam ben halîfe-i rûy-i zemînim. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in vekîliyim. Herkes ziyretimize geldiği halde neden siz gelmediniz*” diye sorduğunda Koca Vâiz Efendi: “*Sultânım biz herkesten önce geldik ya!*” deyince IV. Murat aradığı zâtın kendisi olduğunu anlar ve özür dileyerek gönlünü alır. Çileyik Köyü

ve çevresinin âşarını kendisinin medresesine vakfeder. Bu durum 1324/1906 yılına kadar devam eder. Muhammed Sun'ullâh Efendi'nin kabri şerîfi Malatya'nın Battalgâzi ilçesinde bulunmaktadır. (Göletdervî, t.y.: 444; Öğüt, 2016: 31)

Hayâtının Kâinâtın Efendisi (s.a.v) Efendimizin hayâtına benzediğini iftihârla ifâde eden Hayri Baba, dünyaya gelmeden otuz üç gün önce öksüz kalır. Sultan Abdülhâmid'in çiftliğinde subay olarak görev yapan babası şehîd edilir. Bu sebeple kendisine babasının ismi olan "Mustafa Hayri" ismi verilir. (Öğüt, 2016: 13) Dört yaşına gelince annesi Zâhide Hanımı kaybeden Mustafa Hayri hem yetim hem öksüz kalır. O günden sonra ablası Fahriye Hanımla birlikte halasının yanında ikâmet etmeye başlar. Daha sonlara bir müddet amcasının himâyesinde, amcasının da vefât etmesi üzerine ninesi Zeynep Hanımın himâyesinde çilekeş hayâtını devâm ettirir. (Göletdervî, t.y.: 444)

İlk tahsîlini Malatya'da alan Mustafa Hayri Efendi eniştesi Hâfız Nâfiz Bey tarafından İstanbul'a götürülerek Fransız Koleji'ne yazdırılır. Rüştiyeyi bitirdikten sonra Harbiye'ye devâm eder. Subay olarak mezun olmasına altı ay kala Birinci Dünya Savaşı patlak verir ve askere alınır. Askerliği sırasında Medîne-i Münevvere ve Basra'ya harp için gerekli olan haritaların götürülmesi gerektiğini öğrenince Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i ziyâret aşkıyla bu göreve tâlib olur. Bir yüzbaşı maiyetinde yola koyulurlar. Tebük civârında yolculuklarına devâm ederken bindikleri tren havaya uçurular. Yüzbaşı yaralanır. Saldırıyı düzenleyen Araplardan birisi hançerle Hayri Baba'ya saldırır. Kolunu havaya kaldırır, ancak bir türlü indiremediği için hançeri saplayamaz. Yardıma gelen Osmanlı ordusu askerleri hayatta kalanları kurtarırlar. Haritaları düşmana teslim etmeden Medîne-i Münevvere'ye götürüp Fahri Paşa'ya teslim ederler. Mevlid-i Nebî'ye rast geldikleri için Ravza-i Mutahhara'nın kandillerinin değiştirildiğini gören Hayri Baba, askerlerle birlikte kandillerin temizlenmesine yardım eder. Orada bulunan hâdim ağaları ve Harem-i Şerîf'in ağaları kendilerini içeriye alırlar. Kâinâtın Efendisi (s.a.v.)'nin ve kabir arkadaşları Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in kabirlerinin o anda örtüsüz olduğunu söyleyen Hayri Baba rahatça ziyaretini yapma fırsatını yakalar. Hz. Ebûbekir (r.a.)'in kabrini tasvîr ederken başının Efendimiz (s.a.v.)'in diz kapakları hizâsında olduğunu, Hz. Ömer (r.a.)'in kabrinin ise daha alt tarafta olduğunu söylemiştir.

Birinci Dünyâ Savaşının sona ermesinden sonra Malatya'ya dönen Mustafa Hayri Efendi mâliye memurluğu görevine devâm etmiştir. (Göletderevi, t.y.: 446) Sakalı ve kıyâfeti sebebiyle vâliye şikâyet edilir. Malatya vâlisi Nevzat Tandoğan tarafından takibâta maruz kalır. Herhangi bir suç unsuru bulunamaz. Daha sonra vali tarafından sorgulanan Hayri Efendi'ye tahsilli olduğu halde neden resmî görev almadığı sorulur. Birkaç kez başvuru yaptığı halde görev çıkmadığını söyler. Bunun üzerine vâli bey sakalı sebebiyle görev alamadığını söyleyerek cebren polis zoruyla sakalını kestirir. Daha sonra soğuk bir kış günü kendisini Kemâliye'ye tahsildâr olarak gönderir. Tarikat yaşantısı sebebiyle yaşadığı bu sıkıntılar hâliyle ailesini de zor durumlara düşürmüştür. Kemâliye'ye geldiğinde kendisi hiç kimseye manevî görevinden bahsetmediği halde, bir gün evlerinin kapısını çalan bir hoca efendi mürşid aradığı için istihâre ettiğini, rüyâsında kendisinin gösterildiğini söyleyerek intisâb etmek ister. Kardeşim ben devlet memuruyum. Şeyhe benzer bir tarafım var mı, diye defâlarca reddetmesine rağmen ısrarla kapısına gelen Hoca Efendi'ye tarikat dersini tarif eder. O günden sonra Kemâliye'de Kâdiriyye tarikatı Hâlisiyye şubesi inkişâf eder. Sonra Malatya Özel İdâre Tahsîl Memurluğuna tayini çıkan Hayri Efendi daha sonra Kars iline görevlendirilir. Gittiği her yerde insanları Allâh Teâlâ (c.c.)'ya vâsil etmeyi kendisine şîâr edinmiş olan büyük mürşid burada da Kâdiriyye tarikatı Hâlisiyye şubesini yaymaya, her gün yeni müridler edinmeye devâm eder. Daha sonraları tekrar Malatya'ya döner. Bir müddet burada ikâmet ettikten sonra 1960 yılında Ankara'ya yerleşir ve çok sayıda mürid edinir. Tarikatın temellerini Ankara'da da sağlamlaştırdıktan sonra 1965 yılında kendi ifâdesiyle ma'nen İstanbul'a görevlendirilir. Mürîdânının gitmemesi için ısrâr etmelerine karşılık: *“Evlâdlarım İstanbul'da beş yüz tâne şeyh var. Ancak, yine de irşâd için yeterli gelmiyor. Bu sebeple bizim de İstanbul'a gitmemiz emrediliyor. Fakat üzülmeysin meneviyatta mesâfenin hiç önemi yoktur”* diyerek onları tesellî eder. (Mürîdân ile Kişisel İletişim, Ekim, 2018) 17 Eylül 1979 Pazartesi günü İstanbul Suadiye'deki evinde dâr-ı bekâya intikâl eden Hacı Mustafa Hayri Baba'nın türbesi şu an Trabzon'un Akçaabat ilçesi, Sarıtaş Mahallesi, Şehitlik Tepesinde bulunmakta olup sevenleri tarafından ziyâret edilmektedir.

Vefâtı sonrasında nereye defnedileceği konusunda mürîdân arasında çeşitli fikir ayrılıkları ve bunun akabinde yanlış anlamalardan kaynaklanan kırgınlıklar ve dargınlıklar meydana gelmiştir. Bu çalışmamızda bu konuyu açıklığa kavuşturmak için

gayret ettik. Kanaatimizce konuyu açıklığa kavuşturma noktasında kilit isim Hayri Baba'nın "Baş halifem, Sâdık mürîdim"⁵⁵ diye nitelendirdiği eş-Şeyh es-Seyyid Mustafa Yaşar Göletdrevî Efendi'dir. Zîrâ kendisi özellikle vefâtına yakın olmak üzere Hayri Baba ile uzun yıllar bir arada bulunmuş, 1978 yılında yaptığı bir aydan fazla süren Türkiye gezisinde yanında yer almış, bizzat Hayri Baba Hazretlerinin direktifleri ile bütün halife ve zâkirlerinin icâzetnâme ve teşvîknâmelerini el yazısıyla kaleme almış, vefâtından sonra da mührünü ve manevî yetkisini devrederek kendisi adına halife tayin etme yetkisi verdiği değerli bir halifesidir.⁵⁶ Mustafa Yaşar Efendi ile yaptığımız röportaj ve Hayri Baba'nın kendisine yazdığı bir mektubunda yer alan ifâdeler ışığında kabir yeri meselesini açıklığa kavuşturduğumuzu düşünüyoruz. Şöyle ki, Hayri Baba vefâtından bir müddet önce kendisi için kabir yeri alınmasını istemiştir. Halîfesi Mustafa Yaşar Efendi'ye hitâben yazdığı mektubunda şu ifâdeler yer almaktadır: "*Ölüm insan için, dünyada kalan kimse yok. Emr-i İlâhîdir, vakti gelen gider. Yalnız benim hatırıma Cenâb-ı Hakk (c.c.) şöyle bir şeyler doğurdu. İstanbul, Ankara veya Kayseri veya Çankırı veya Trabzon'da; 100-150 metre karelik bir sulu yer eşilirse; kuyu vurulursa su çıkan bir yerde; tepemsi güzel bir yerde bir arsa alıp ömrümüz hitâmında oraya defnedilmek ve aile ve oğul, kızlarım için de ve bana yakın, sâdık, olgun halîfelerimin de yanıma defnedilmek suretiyle, maddî ve manevî bir aile kabristanı yapmak ve hem de gerek evlâdlarım, gerek manevî evlâdlarım tarafından üzerime türbe yapılmasını, gerek ihvânım, gerek Ümmet-i Muhammed'in tavaf ve ziyâret ederek Fatîha etmelerinin icâbında orada zikrullâh yapılmasının teminini Cenâb-ı Hakk (c.c.)'tan temenni, niyâz ve istiyorum. Siz bu fikrime ne dersiniz. Bu beş vilâyette böyle bir arsa bulabilir miyiz? Senin fikrin nasıl? Ve bir istihâre yap, büyüklerimiz ne emir buyururlar?...*" (Öğüt, 2015:168)

Bu isteğini işiten mürîdân heyecanla türbe yeri tahsisi konusunda harekete geçerler. Ankara'da, İstanbul'da ve Trabzon'da kabir yerleri aranmaya başlanır. Bu konuda Mustafa Yaşar Efendi'den dinlediğimiz ve muhtemelen mürîdânın birçoğunun bilmediği iki önemli husus bulunmaktadır. Birincisi, Hayri Baba Hazretleri uzun Türkiye gezisi sırasında Trabzon'a da gider ve burada on bir gün kalır. Bu esnada şu anda türbesinin bulunduğu Akçaabat Şehitlik Tepesindeki şehitliği ziyarete gider.

⁵⁵ Bu konuda Hayri Baba Hazretlerinin el yazısı ile kaleme aldığı bir belge arşivimizdedir.

⁵⁶ Hayri Baba'nın bu konudaki el yazısı ile kaleme aldığı belge çalışmamızın ekler bölümünde yer almaktadır.

Burasını çok beğenir ve halifesi Mustafa Yaşar Efendi'ye vefâtında buraya defnedilmek istediğini vasiyet eder. Ayrıca Rusya tarafından Türkiye'ye sürekli düşmanca saldırı planlandığını, ma'nen bu saldırılara engel olmak için burasının uygun olacağını söyler. Yolculuğunun akabinde Hayri Baba hastalanır. Halîfesi Mustafa Özgür Karsî Efendi ziyaretine gelir. İstanbul'da bulunan arsasını kendisine türbe yeri olarak hibe ettiğini söyler. Hayri Baba bu duruma çok sevinir. Özgür Efendi gittikten sonra üç gün boyunca Hayri Baba arsasının tapusunu kendisine getirmesini bekler. Tapu işlerinin yetişmemesinden veya başka herhangi bir aksilik sebebiyle Mustafa Özgür Efendi tapuyu getiremez. Vefât anına yakın bir zaman diliminde yatağından doğrulan Hayri Baba yanında bulunan Mustafa Yaşar Efendi, oğlu Mustafa Hayri Efendi'ye *“Ben Malatya'da Kara Baba'nın yanına yatmak istiyorum. Ancak bana Akçaabat'ı emrediyorlar”* diyerek konuyu netleştirir. Sonrasında daha önceden haber verdiği şekliyle⁵⁷ kendisine gelerek müthiş bir sayha çeker. Başı hızlıca geri düşecekken Mustafa Yaşar Efendi eliyle tutuverir. O sırada bir takım duâlar okuyan Hayri Baba *“Allâhümmeğfîrîlî verhamnî ve edhilnî bi'r-Refîkî'l-A'lâ”*⁵⁸ duâsını tekrâr ederken rûhunu teslim eder ve âşık maşukuna kavuşur. (Göletdervî, Kişisel iletişim, Eylül, 2018)

Hayri Baba Hazretlerinin oğlu Mustafa Hayri Ögüt Efendi, babasının vefâtından bir müddet önce (Kaptan Arif Sokak'taki evinde) yaşadıkları bir hâdiseyi şöyle anlatmaktadır: *“Hayri Babam Hazretleri salonun bir köşesindeki yatağına dinlenirken bizler de birkaç ihvân ve aile efrâdımızla birlikte salonun diğer bir köşesinde yemek yiyorduk. Bir anda odayı çok güzel ve farklı bir koku kaplayıverdi. Herkes hayretle birbirinin yüzüne bakmaya başlayınca Zâhide ablam kalkıp babama “Babacım bu ne kokusu?” diye sordu. Hayri Babam, “Siz de bu kokuyu hissediyor musunuz?” diye sordu. Ablam, “Babacım neler oluyor? deyince, “Evlâdım Lâhût âlemindeyim, hakîkat şehrindeyim” diye cevap verdi. Orası neresi? diye sorunca, “Tûlbenti yüzüme örtün, beni rahatsız etmeyin” buyurdu. Bu koku vefâtından sonra uzun bir müddet yatağından gitmedi. (Hayri Ögüt, Kişisel iletişim, Aralık 2018)*

⁵⁷ Hayri Baba sağlıklı zamanında halifesi Mustafa Yaşar Efendi'ye vefât etmeden evvel güçlü bir sayha çekip akabinde vafât edeceğini haber vermiştir. (Göletdervî ile kişisel iletişim, Ağustos 2018)

⁵⁸ *“Allah'ım beni başışla, bana merhamet et ve beni refîkî'l-a'lâ (En yüce birliktelik makamı)'ya eriştir. ”* Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vefâtından önce bu duâyı yapmıştır.

Defin sırasında birçok olağanüstü haller yaşandığı cenâzede bulunan mürîdân tarafından anlatılmaktadır. Bunlardan biri de defin yerine gidilirken sayılmayacak kadar kuş türünün semâda saflar hâlinde uçarak Hayri Baba'nın tabutunu takip etmeleridir. Aynı zamanda o beldeyi bir nisbet kokusunun kapladığı ve bu kokudan orada bulunan herkesin haberdâr olduğu da söylenmektedir. (Göletdervî, t.y.: 470)

Ankara, İstanbul, Çankırı, Samsun, Trabzon, Ordu, Kayseri, Diyarbakır, Kars, Isparta, Giresun gibi birçok şehri zamanın zor şartlarına rağmen dolaşan Hayri Efendi binlerce mürid edinmiş, Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde ve Amerika'da Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesinin yayılmasına vesîle olmuştur. (<http://www.muridan.com/kutbu-l-rifn-gavsu-l-vsln-seyh-seyyid-haci-mustafa-hayri-baba-k-s- h738.html>)

Hâyatı boyunca üç evlilik yapan Hayri Baba ilk evliliğini halasının kızı Ümmühan Hanım ile yapmış ve bu evlilikten Mehmed Bahâuddîn ve Ömer isiminde iki çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk çocuğu Ömer ve hanımı Ümmühan Hanım sarılık hastalığı sebebiyle vefât edince Hayri Efendi dayısının kızı Bedriye hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten de Muhyiddîn Abdülkâdir, Ali Haydar, Ömer Hüdâyî, Hacı Muhammed, Hatice, Fatma Zehra ve Emine adında yedi çocuğu olur. Sonrasında Bedriye Hanım da vefât edince Hayri Baba Şâziye Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden de Zâhide, Ali Rıza ve Mustafa Hayri isiminde üç çocuğu olan Hayri Baba'nın toplam on iki çocuğu olmuştur. (Göletdervî, t.y.: 444-458)

2.2.5.2. Tasavvuf Yoluna İntisâbı

Daha önceden eniştesi Hâfız Nazif'in vesilesiyle Gümüşhânevî tekkesinde postnişîn olan Zağfiranbolulu İsmail Necâtî Efendi'ye intisab ederek Nakşîbendiyye tarîkatından ders alan Mustafa Hayri Efendi Kâdiriyye tarîkatına intisâbını şöyle anlatır: “Bir gece rüyâda kendimi Malatya'nın “Beydağı” adındaki dağın üzerinde gördüm. Karşımda paşa rütbesinde, omuzunda apoletleri ve siyah renkli elbisesi olan bir zât var. Halk başına toplanmış. Onun karşısında da bir teğmen duruyor. Halkın bazısı bu zâtı tasdik ederken bazısı da inkâr ediyor. Ben silahlı bir askerim ve sükût üzere bekliyorum. Sabah uyandığında hemen bizim Malatya'da herkesin iyi tanıdığı bir zâta giderek rüyâmı anlattım. O zât: Hayri Bey! O gördüğün zât paşa rütbesinde bir velîdir.

Üzerindeki siyah elbiseler tez zamana işarettir. Yakın zamanda yüksek paşa rütbesinde bir velî gelip sana himmet edecek, dedi. Aradan tahminen on beş gün kadar bir zaman geçti. Söğütlü Camii'nde namaz kılariken bir de baktım, rüyâmda gördüğüm zât imâmın ardında namaz kılıyor. Kıyâfeti aynen rüyâmda gördüğüm kıyfet olmasına karşın sadece omzunda apoletleri yoktu. Namaz bitince cemaat o zâtın yanına toplandılar. Hacı Muhammed Baba hoş geldin, diyerek elini öpüyor ve hal hatır soruyorlar. Ben de yanına yaklaştım. Aramızda sanki ezelden tanışıyormuşuz gibi manevî, samimi bir hava oluştu. Konuşma esnasında bir ara:

- Efendim, bu akşam çorbasını biz de içebilir miyiz? diye bir teklifte bulundum.

- Hay hay, yalnız falanca hacının misâfiriyim. Onun müsaadesini alırsan olur, dedi. Malatyalılar, beni genç yaşta ibâdet yaptığım için severlerdi. Bu sebeple Hacı Efendi beni kırmadı. Akşam olunca Malatya'nın şeyhleri, dervişleri, hacıları bizim evde toplandılar. Çok muazzam bir toplantı ve Zikrullâh oldu. Sohbet bitince halk dağıldı. Hacı Muhammed Baba hazretleri ile yalnız kaldık. Konuşma sırasında, sözü döndürüp dolaştırıp kendisine intisâb etmeme getiriyor. Ben de:

- Efendim, benim intisâbım var; siz duâ ve himmet buyurun, diyorum. O yine sözü, kendisine intisâb etmeme getiriyor. Vakit çok ilerledi. Şöyle bir gözümü yumup kalbime bakıyorum. Görüyorum ki, bu zâtın kalbinden bir yol açılıp tâ Ravza-i Mutahhara'ya kadar gidiyor. Gözümü açıyorum ki sohbeta devâm ediyoruz. Biraz sonra bana:

- Ben her gece tesbîh namazı kılarım. Kalk berâber kılalım, dedi. Namaza kalktık. Birinci rekâta bana bir rûhâniyet dokundu; az kalsın yıkılacaktım. Kendimi toparlayıp namaza devam ettim. İkinci rekâta bir daha dokundular; fakat birincisi kadar şiddetli olmadı. Namaz bitince:

- Geç karşıma, sana tesbîh tarîf edeceğim, dedi. Artık kendimi müdafaadan aciz kaldım ve çaresiz teslim oldum. Bana:

On iki tarîkatten mezûniyetim var. Hangisini istersen ondan veririm, dedi. Ben de:

- Efendim, çocukluktan beri Abdülkâdir Geylânî Hazretlerine ezeli bir sevgim var. Onun tarîkatinden ver, dedim.

- Peki, dedi. Tesbîh târifi bitirince:

-Evlâdım, biz zâten Medine-i Münevvere'den Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin emriyle sana Kâdiriyye tarîkatı dersini ta'rîf etmek için geldik, dedi. Ben de:

- Efendim, Medine-i Münevvere'ye geldim; neden o zaman kendinizi tanıtmadınız? dedim.

- Evlâdım o zaman henüz vakit gelmemişti, dedi.” (Göletdervî, t.y.: 453-455; Bostancı, 1996: 262)

Şeyhi Hacı Muhammed Baba'nın Kendisine Küsmesi: Hayri Baba bu olayı şöyle anlatır: “Bir gün Malatya'da şeyhim Hacı Muhammed Baba ile sohbet ediyorken aramızda bir konu geçti. Kendisine “*Ben şerîatten ayrılmam*” dedim. Bu şekilde bir cümle kurmam kendisini üzdü. Kızgın bir şekilde daha önceden bana verdiği Hacı Ömer Hüdâyî Baba'dan kalma tâcı alıp gitti. Meğerse o tâcı bana vererek beni ma'nen Malatya'ya vali tayin etmiş. Tâcı almasıyla birlikte bütün feyzim, muhabbetim bir anda kesiliverdi. Bu olaydan sonra çok sıkıntılı bir devre yaşadım. Arkadaşlarım etrafımdan uzaklaştılar. Sonrasında bir mektup yazarak kendisinden af talep ettim. “*Efendim ben sizi Muhyiddîn İbnü'l Arabî Hazretleri ayarında bir velî olarak görüyorum. O kendisini idam ettirenleri dahi affetmiş ve Cenâb-ı Hakk (c.c.)'tan onların affını talep etmişti*” diye yazdım. Cevaben yazdığı mektupta “*Oğlum, Allah ve Resûlü affetsin. Ben de affettim*” yazıyordu. Altta bir cümle daha vardı ki, o cümle kendisine ait değildi. Tamamen tecelli-i ilâhî cümleleri idi: “*Seni nasıl affetmeyeyim. Ben seninle, senden, mahrûma nazar edeceğim.*” Yanımda evliyâdan birisi vardı. Baktı bu cümleleri gördü. Hayret ve şaşkınlık içerisinde kaldı. Mutasavvıflar bu cümlelerin ifâde ettiği manayı fenâ fillâh ve bekâ billâh derecesine ermiş insân-ı kâmilin Hak Teâlâ'yı gösteren ayna şekline bürünmesi olarak açıklamaktadırlar. Bu durum da Hayri Baba'nın ne denli kadri yüce bir Allâh dostu olduğunu göstermekte olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Şu mısralar bu manâyı dile getirmektedirler:

“Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin

Çeşm-i âşıktan dönüp sonra temâşâ eyledin” (Uludağ, DİA Aşk, c. 4: 13)

Hacı Muhammed Baba kendisine şöyle duâ etmiştir: “*Evlâdım ben Hacı Ömer Hüdâyî Baba'ya ne kadar hizmet ettiysem sen de o kadar hizmet ettin. Bir hizmet de fazla yaptın. Elin şarka ve garba yetişsin.*” Hayri Baba Hazretleri bu yönde rüyâ görenlerin çok olduğunu anlatmıştır. (Göletdervî, t.y.: Öğüt, 2016: 29)

2.2.5.3. Şeyhine Bağlılığı

Hacı Muhammed Babanın bir takım yaşlı ve tecrübeli müridleri müridlerinin genç yaştaki Hayri Efendi'ye olan ilgi ve alâkasının daha fazla olmasının sebebini sormak için huzûra varırlar. Merâmınlrını anlatınca büyük mürid Hacı Muhammed Baba sorunuzun cevâbını biraz sonra alırsınız, buyurur. Az sonra Hayri Efendi içeri girer. Hacı Muhammed Baba kendisine: *“Evlâdım! Yolda gelirken içinden neler geçiriyordun, söyle bakalım”* diye sorar. Hayri Efendi: *“Efendim, gelirken Yüceler Yücesi Rabbime şöyle duâ ve niyâzda bulundum: “Yâ Rabbi! Senin rızânı kazanmak için bu sevgili kuluna, dostuna hizmet ediyorum. Bu hizmetim esnâsında ayağıma değen kumların, dikenlerin, taşların sayısınca Ümmet-i Muhammed'i affeyle.”* Bu cevâbı hayretle işiten muhâtablara manâlı bir bakış atan Hacı Muhammed Baba onların bekledikleri cevâbı vermiş olur. (Bostancı, 1996: 267)

Mutasavvıflar gerçek bir mürid-i kâmil mü'min olsun, kâfir olsun bütün Ümmet-i Muhammed'e merhâmet edip onların iki cihân saâdetine nâil olmaları için gayret eden kişi olarak tarif ederler. (Çelik, 2010: 54, 123-126)

Hacı Muhammed Baba, Hayri Baba'ya Hacı Ömer Hüdâyî Baba Hazretlerinden kalma bir tâcı hediye ederek giymesini emreder. Üzerine kendi elleriyle yeşil bir sarık sarar. Kendi sırtındaki haydârî hırkayı çıkarıp giydirir ve eline de uzunca bir asâ vererek bundan sonra böyle gezmesini ister. Bu elbiseyi giyen Hayri Baba Hazretleri başta kendi âilesi olmak üzere herkesten büyük eleştiri ve baskı görür. Bunların hiçbirisine aldırış etmez. Ancak bu kez kendisini Malatya'nın şeyhleri sıkıştırmaya başlarlar. Ne hakla ve ne salâhiyetle böyle bir kıyâfet giydiğini sorgulayıp imtihan edeceklerini söylerler. Bunun üzerine râbıtaya koyulan Hayri Baba Hazretleri: *“Bunu benden sormayın. Bu tâcı başıma koyan ve bu kıyâfeti bana giydiren Hacı Muhammed Baba'dır. Gidin ona sorun ne soracaksınız”* diye cevap verir. Bu cevâbı beğenmeyen şeyh efendiler Hayri Baba'nın elbiselerini çıkarıp üzerinden alırlar. Tam bu esnâda şeyhine râbıta ve tevessül eden Hayri Baba Hazretleri, elbisesini alarak dışarı çıkmak üzere kapıya yönelen *“Sarı Baba”* lakaplı Şeyh Seyfi'nin dışarı çıkamayıp müridlerine elbiselerini geri vermelerini emrettiğini söyler. Daha sonra *“Bâri bu kıyâfeti dışarıda değil de evde giyin”* diye telkinde bulunur. Fakat şeyhinin emrini her şeyin üstünde

gören Hayri Baba, aynı kıyâfeti dışarıda ve içeride giymeye devâm eder. (Göletderevî, t.y.: 454; Öğüt, 2016: 25)

Hayri Baba Hazretleri Van taraflarından Malatya'ya Enver isminde bir şeyh efendinin geldiğini duyunca zaman zaman ziyâretine gidip hayır duâsını almaya çalışır. Bir akşam Zikrullâh sonrasında şeyh efendi Hayri Baba'yı göstererek *“Buraya gelen feyzin yüzde doksanını bu genç alıyor, geriye kalan yüzde onunu da hepiniz paylaşıyorsunuz”* der. Daha sonra Hayri Baba'ya manâ yollu senin şeyhin kâmil değildir. Bana gel seni manevî terbiyem altına alayım der. Bunun üzerine şeyhine bağlılığından hiç taviz vermeyen Hayri Baba, Efendim her şeyh her şeyhi tanır mı? diye sorar. Enver Efendi *“Evlâdım tanıyabileni var, tanıyamayanı var”* diye cevap verince, Hayri Baba Hazretleri kendisine bunun nasıl olabileceğini açıklamasını istihâm eder. Enver Efendi *“Evlâdım aynen minârenin şerefeleri gibidir. En üst şerefedeki velî alttakilerin hepsini görür ve tanır. Ancak alttakiler bir üsttekini göremez ve tanıyamazlar”* der. Bunun üzerine Hayri Babanın Enver Efendi'ye ma'nalı bir bakış atması durumu anlamasına yeter. Bundan sonra Enver Efendi kendisini rahatsız etmeyi bırakır. (Albayrak, t.y.: 381)

2.2.5.4. Mürîdânıyla İletişimi

Hayri Baba Hazretleri yaşadığı dönemin iletişim konusundaki darlıklarına rağmen mürîdânıyla iletişime azamî derecede önem vermiş, doğudan batıya bütün mürîdânıyla irtibatı sağlayarak cemaatini etkili bir şekilde kontrol altına almayı başaramıştır. Bunu elimizde birçok örneği bulunan, mürîdlerine yazmış olduğu mektuplardan anlıyoruz. Hem örnek olması bakımından hem de yazdıklarının önemine binâen uzun yıllar tarîkata hizmet etmiş bir mürîdine yazdığı mektuptan aldığımız bir bölüm şöyledir:

“Sevgili Evlâdım Bey'e,

Esselâmu Aleyküm.

Selâm, sevgiler gönderir, gözlerinden öperim. Zâhir bâtın selâmette olman için muvaffâkiyetler diler, hem dünya hem âhiret saâdetinde olmanı Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederim. Bihürmet-i Tâhâ ve Yâsîn.

Evlâdım zâhir ve bâtın bize hizmetin çoktur. Arzu ediyorum ki, kurbiyet de alsın. Onun için sana bazı tavsiyeler ediyorum, dikkat ederek gayret gösteresin:

1. Gerek dünyâ gerek âhiret için yaptığın amellerine “tarihten örnek alarak” karşılık bekleme.
2. Bütün mahlûk-u Hüdâ’yı oldukları gibi sev, aralarında ayırım yapma. Halk eden Mevlâ nasıl dilerse öyle yapıyor, diyerek ayıp, noksan arama.
3. İnsanlar arasında, bilhassa ders verdiklerinin arasında, âmirâne hareket etme. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “*Seyyidü’l-Kavm Hâdimuhum: Bir toplumun lideri onların hizmetinde olandır*” (Deylemî, Müsned, II: 324) buyurmuştur. İnsanlara hizmet eden ulu insandır.
4. Ev halkın ile iyi geçin. Onları hoş karşıla, sabret. İhvânının dâimâ ilerlemesini iste, onlara duâ et. Zerreden küreye varıncaya kadar hiçbir varlığa kin, buğz, gazap, hased ve gıybet etme. Olursa hemen tevbe et, râbita yap. Hem râbitaya çok sarıl. Kendinde aslâ varlık görme. Her ne ki oldu, Hakk (c.c.)’tandır deyû ikbâl ve i’tikad eyle Evlâdım.” (Öğüt, 2016: 175)

Halîfelerinden olan Hâfız Yaşar Efendi’ye yazmış olduğu mektuplarında Yaşar Efendinin başına gelen sıkıntıların üç sebepten olabileceğini vurgulayan Hayri Baba, bu durumun ya imtihân vesilesiyle Cenâb-ı Hak (c.c.) tarafından, ya kendisine hased eden ve uğraşanlar tarafından sıkıntıya uğraması için havâle edenler sebebiyle, ya da isâbet-i ayn (göz değmesi) sebebiyle olabileceğini yazmıştır. Bu tür sıkıntılardan kurtulması için de kendisine şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Evlâdım eğer başına gelenlerde senin bir hatan varsa tevbe istiğfâr et. Şâyet Cenâb-ı Hak (c.c.)’tan sana bir imtihân ise sabret ve razı ol, derecen artsın. Eğer sana düşmanlık eden hâin kalpli insanların müdâhalesi sebebiyle olduysa sen de oku, pîrân ve meşâyıha havale et gereğini yapsınlar. Evden çıkarken mutlaka okuyarak çık ve ayık ol.” (Öğüt, 2016: 153)

Yine Yaşar Efendi’ye yazdığı bir mektubunda kendisine şu uyarılarda bulunmaktadır: “Nefs ve şeytanın hissedilemez hîle ve vesveseleri vardır. Ayık ol, tevâzu ve yokluğu elden bırakma ki, varlık, benlik ve ucb’a düşmeyesin. Bağlı olduğun tarîk ve meşâyıha kayıtsız şartsız teslim ol ve itikâd et. Muhabbetini güçlü kıl, sâdik ol ve sebât et. Cenâb-ı Hak (c.c.)’tan sarsılmaz ve yıkılmaz bir hüsn-ü itikâd iste. Meşâyımın zâhir ve bâtın hareketlerine asla itiraz etme, canla başla itaat ve hizmet et.

İnsan olmak ve Hakk'ı (c.c.) râzı etmek istersen böyle yap. Zaman zaman tecrübe edip görüyoruz. Ufak bir mesele yüzünden uzun zaman çalıştıkları halde bozulup, aşağı düşüp helâk olanlar oluyor. Böylece hakîkate ulaşamıyorlar. Sizi çok sevdiğimiz için nasîhat ve ikâz olarak bunları yazıyorum. Yirmi otuz senelik bir ihvân, çavuş imâm, buraya geldi de ziyâretime gelmedi. Varlığa benliğe, ucb'a ve itiraza düşmüş. Ben de kendisine müritlikten ve çavuşluktan çıkaracağımı yazdım. Henüz cevap yazmadı.”

Hayri Baba'ya göre manevî yolda ilerlemek uzun zaman ister. Sabır ve sebât gerekir. Bu yolda keşif ve kerâmet peşinde olmamalıdır. “İlâhî ente maksûdî ve rıdâke ve ligâke matlûbî” düsturunca amel etmelidir. Meşhûr darb-ı meseldir “Baba himmet. Oğlum hizmet”. (Öğüt, 2016: 180)

2.2.5.5. Siyâsî Partilerle İlgili Tavrı

Hayri Baba Hazretleri Kâdiriyye müşidlerinin Ümmet-i Muhammed'in (s.a.v.) tamâmını kucaklamayı görev edindikleri için herhangi bir siyâsî partiye âidiyyeterinin olmadığını mütemâdiyen beyân etmişlerdir. Nasıl ki Mevlânâ Hazretleri yetmiş iki milletin tamâmını dil, din ve ırk gözetmeksizin dergâhına davet ediyorsa kendisi de aynı mesajı ve aynı çağrışı yapmışlardır. Hayri Baba der ki, bizim partimiz Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın, Gavsü'l-A'zam Adülkâdir Geylânî Hazretlerinin partisidir. Bizim hiçbir siyâsî parti ile alâkamız yoktur. Üç dört yılda bir seçim olur. Vatandaşlık görevimizi yerine getirip oy kullanacağımız zaman mevcut partilerin tüzüklerini okuruz. Araştırmalarımızı yaparız. Hangi parti İslâm dînine en yakın ise, hangisi yüce dînimize daha saygılı hizmetkâr ise oyumuzu ona veririz. Mürîdanımızdan hiç birisine illâ şu partiye oy vereceksin gibi zorlamalarda da bulunmayız. Bu sebeple hiçbir mürîdimizin herhangi bir parti yüzünden tarîkâtından ayrılmasına gerek yoktur. (Öğüt, 2016: 63)

2.2.5.6. Nasihatlerinden Örnekler

Hayri Baba Hazretleri Fussilet sûresi 20-21. âyet-i kerîmelerine atıf yaparak bütün azâlarımızın aslında bizim için birer câsus mesâbesinde olduğunu söylemektedir. Çünkü âyet-i kerîmede geçtiği üzere “*Nihâyet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şâhitlik eder. Derilerine, “Neden*

aleyhimize şahitlik ettiniz? diye sorarlar. “Her şeyi konuşuran Allah bizi de konuştu” derler. İlk önce sizi O yarattı, şimdi de O’na dönüyorsunuz.” buyurulmaktadır. Ayrıca Kirâmen Kâtibîn Melekleri de her ânımızı kayıt altına almaktadır. Bu sebeple mürîdânın her an gözetlendiğinin bilincinde olması gerektiğini, gaflet edip günâhlara dalmaması için agâh olmasını tenbîhlemiştir. Allah yoluna sülûk edenlerin bütün azâlarını O’nun rızâsı istikâmetinde kullanmaları gerekir. Bedeninin hizmetini Allah için iyi yapmalı, bedenî ihtiyaçlarını helâlinden güzelce karşılamalı, yeteri kadar ve zamanında rızâullâh için uyumalı, yemeli ve içmelidir. (Öğüt, 2016: 51)

Gerçek dost üç şartı yerine getirendir:

1. Musîbet ve felâket anında, darlık zamanında dostluğun gereğini yerine getirip dostuna yardım etmek.
2. Gıybeti edildiği sırada dostunu müdâfaa etmek.
3. Öldükten sonra dostunu hayırla yâd etmek, arkasından hayır ve hasenâta bulunmak.” (Öğüt, 2016: 46)

İnsan kalbini hazîneye benzeten Hayri Baba insân-ı kâmil olan zâtın hazîne bekçisi olduğunu, dolayısıyla hazînesine iyi sâhip olması gerektiğini vurgular. Kalbi bir an olsun Hakk’ın zikrinden ve fikrinden başka bir yöne kayacak olsa hazîne hırsızlara teslim edilmiş olur. Bu sebeple insân-ı kâmil her an uyanık, her an Rabbi ile berâberdir. Ehl-i tarîk olan zâtın kalbine gelen havâtırdan dolayı ilkinde mes’ûliyeti olmaz. Ama tekrarlaması hâlinde Allah Teâlâ’dan gayriyi düşündüğü için sorgulanır ve mes’ûl tutulur. Özellikle namaza başlama tekbîri ve fâtiha sûresinin dördüncü âyeti olan “İyyâke na’budu ve iyyâke neste’in” kısmını okuken veya dinlerken Hakk’ı hatırlaması elzemdir. (Öğüt, 2016: 50)

Hicaz seferine gitmeden evvel mürîdânına şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Es-selâmu aleyküm ey ihvân-ı dîn! Nasılsınız, ne âlemdesiniz, iyi misiniz? Hicaz’a hareket ediyorum, hak-hukuk helâl edin, bize duâ buyurun. Arkadaşlar! Birbirinizle iyi geçinin, samimi olun, muhabbete, derslerinize ve zikrullâha devam edin. Bu dünya fânîdir; günbegün kabre yaklaşıyoruz. Âhiret saâdetini de kazanmaya, dünya maîşetini de kazanmaya elden geldiği kadar gayret edelim. Müstekîm olalım, doğru olalım. Ahlâk-ı hamîde kazanalım, Hakk’ın rızâsını Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz’in şefâatini kazanmaya gayret edelim. Gafletle beyhûde olarak ömrümüzü, günlerimizi

geçirmeyelim, ayık olalım. Yarın bu dünyada ibâdetsiz, zikrullâhsız geçirdiğimiz zamanlar için pişman olup nedâmet duyacağız. Fırsat eldeyken behemehâl âhiretimizi kazanmaya çalışalım. Allâh’a ısmarladık. (Öğüt, 2016: 41)

Allâh Teâlâ (c.c.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hürmetine işlemiş olduğumuz günâhlar sebebiyle sûretlerimizi hayvan sûretine çevirmiyor. Ancak sûretlerimiz çevriliyor. Kimde hangi hayvanın ahlâkı ve özellikleri varsa o kişinin manevî sûreti o hayvanın sûretine bürünüyor. Örneğin yalancılar tilki, hırsızlar canavar, başkalarını itip kakan, yaralayan kişiler arslan, insanların kalplerini kıranlar köpek, sözleriyle insanları incitenler yılan, çıyan sûretine bürünüyor ve Allâh Teâlâ (c.c.)'nın dostları, mürşid-i kâmiller bunları görebiliyorlar. Mahşer meydanında dış görünüşümüz iç dünyamızın sûretine bürünecek. Şu adam hırsızmış, bu adam yalancı imiş, şu kişi hâinmiş diye herkes görüp şaşıracak. Bu tür mahcûbiyetler yaşamamak için çalışıp gayret etmemiz, ne yapıp edip ahlâkımızı Muhammedî (s.a.v.) ahlâka tebdîl etmemiz gerekir. Yüce Rabbimiz bizi insan sûretinde yarattı. Biz de insân sûretinde yaşayalım. Ahirette de yine insân sûretinde haşrolalım inşaallâh.

Hayri Baba'ya önceleri mürşidler mürîdlerini kırk günlük çileye sokarlarmış. Siz neden mürîdânınızı çileye sokmuyorsunuz, diye sorulunca; “Evlâdım diyelim ki seni çileye soktuk. Kırk gün aile efrâdından, işinden, gücünden ayrılıp erbaîn çıkaracaksın, dedik. Bunu nasıl karşılırsın? Ailen ve çevren buna nasıl tepki verir? Bu zamanın insanı bunu kaldıramayacağı için biz bunu uygun görmüyoruz. Ancak biz mürîdânımızın bedenine değil de rûhuna erbaîn çıkartıyoruz. (Albayrak, t.y.: 78)

Hayri Baba sigara içilmesini kesinlikle tasvip etmezlerdi. Ona harcanan paranın isrâf olması ve insan sağlığını tehlikeye atması sebebiyle kesinlikle haram olduğu görüşündeydi. Kendilerine intisâb eden mürîdlerine sigarayı bırakırmak için her türlü gayreti sarf ederlerdi. Sigaranın, sağlığa zararları sebebiyle haram olduğunu, sigaraya verilen paranın aile bütçesinden harcanmasının yanlış olduğunu söylerdi. Bu cihetle sigara içen kişiye: “Sigaraya verdiği paranın aynısını ev halkına da ayrı ayrı veriyor musun? diye sorarlardı. Diğer bir açıdan evli olanların gece sabaha kadar sigaranın vermiş olduğu kötü kokuları hanımına zoraki teneffüs ettirdiği, namazda iken yanındaki cemaate eziyet ettiğini de detaylı bir şekilde anlatırlardı. (Mürîdân Kişisel İletişim, 2017)

2.2.5.7. Kerâmetlerinden Örnekler

Bir gün zikrullâh sonrasında mürîdândan birisi dehşet içerisinde Hayri Baba Hazretlerinin yanına gelir. Zikir esnâsında gördüğü bir zuhûrâtı anlatmak ister. Ancak gördüğü şeyi bir türlü şeyhine yakıştıramadığı için söylemekte zorlanır. Lafı eveleyip gevelemeye başlar. Bu durum karşısında Şeyh Efendi, “Evlâdım çekinme ne gördünse söyle” der. Bunun üzerine mürîdi “Efendim çok özür dilerim. Ama zikrullâh esnâsında sizi bir merkep suretinde gördüm” der. Hayri Baba hiç tavrını değiştirmeden cebinden bir çakı çıkararak mürîdine verir ve “Evlâdım bu çakıyı yanından ayırma tekrar böyle bir şey görürsen o merkebin kulağına bir kesik atıver” diye emir verir. Sonraki hafta zikrullâhta aynı manzarayı gören mürîd istemeyerek de olsa emre itaat ederek bıçağını çıkarır ve merkebin kulağına çalır. Fakat garip bir şey olur. Bıçağı atar atmaz kendi kulağında büyük bir acı hissederek “-Eyvâh! Gitti kulağım” diye bağırır. Bu durum karşısında Hayri Baba “Yâ Evlâdım. Gördün mü o gördüğün merkep kimmiş? Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Mü’min mü’minin aynasıdır” buyurmadı mı? İşte manâ budur. Kâmil mü’min nâkıs mü’minin aynasıdır. Mürşid-i kâmiller de mürîdânın ve diğer insanların aynası konumundadır. Onlarda gördüğümüz yanlışlıklar ve eksiklikler aslında kendi noksanlarımızdır” buyurur. (Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık 2018)

Hayri Baba Hazretleri ikindi vakti Ankara Üreğil’de namaz sonrası “mihrâbiye” diye adlandırılan kısa zikrullâh ibâdetini icrâ ederlerken daha sonraları şeyhinden tam icâzetle taltif edilecek olan sâdık mürîdi Mustafa Yaşar Efendi vecde gelerek sayha çeker. Orada bulunanlardan bazıları bu durumu yadırgayarak içlerinden “Şeyh şeyh olsa bu mürîd bu hallere girmez” diyerek bu duruma muhâlefet ederler. Hayri Baba ev sâhibinden bir çaydanlık ister. Kış olması hasebiyle içerisindeki suyun buz tuttuğu bir çaydanlık getirilir. Hayri Baba çaydanlığı vecde gelen mürîdinin kalbine koyar ve çaydanlık hemen kaynamaya başlar. Bu durumu gören o kişiler mahcûb olurlar. Mürîdlerden birisi bu durumun sebebini sorunca Hayri Baba Hazretleri, “İşte bu şahısların itirâzı yüzünden böyle oldu. Evvel Allâh bu mürîdimizin kalbinde böyle yüz tâne çaydanlığı kaynatırız. Ama yine de mürîdimize en ufak bir zarar gelmez.” buyurur. (Göletdrevî, Kişisel İletişim, Ağustos, 2018)

Hayri Baba Hazretleri Tarsus’ta Bilâl-i Habeşî Hazretlerinin makâmını ziyârete gittiklerinde halîfesi Yaşar Efendi’yi su getirmesi için kuyuya gönderir. Suyu getirirken

duvara dayanmış oturan birisi Hayri Baba'yı kasederek, "Bu yanındaki adamda ne buluyorsun. Senin kemâlâtın ondan üstündür" der. Bu durum karşısında Yaşar Efendi "Efendim bende bir hal mi sezdiniz?" diye sorar. Evet cevabını alınca, "Efendim o beğenmediğiniz zât benim şeyhimdir" der demez Ahmed ismindeki zât bir anda silkinerek hemen kibleye müteveccih murâkabeye dalar. Hayri Baba Hazretlerinin yanına gelen halîfesi sorması üzerine durumu izâh edince, "Evlâdım minârenin alt şerefelerinde olan kişi en üst şerefede olanı göremez" diye cevap verir. Az sonra Ahmed Efendi koşarak gelir. Efendim affınıza sığınırım. Otuz yedi yıldır sizin buraya gelmenizi bekliyordum. Az kalsın gâfil olup sizinle görüşmekten mahrûm kalacaktım diyerek Hayri Babanın eline kapanır. Hayri Baba Hazretleri "Evlâdım biz kim oluyoruz ki o kadar yıl bizi bekliyorsun. Biz denizde bir köpük tâneciği misâliyiz" der. Bunun üzerine Ahmed Efendi, "Efendim birçok meşâyihle görüştüm. Ancak gerekli feyzimi alamadım. Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize mürâcaat ettim. Rüyâmda "Evlâdım Mustafa Hayri gelecek. Ondan feyzini alırsın" buyurdular. Gece gündüz yolunuzu bekliyorum." diye cevap verir. Bu görüşmeden sonra murâdına eren Ahmed Efendi hep "Hayri Babayı vasfetmem mümkün değil." diye söyler dururmuş. (Göletderevî, t.y.: 461)

Hayri Baba eskiden ahabâlık yaptıkları bir dostunun kendisinden ayrılarak birtakım günâhlarla hemhâl olduğunu, çok içki içtiğini, ağır hastalanıp yatağa düştüğünü öğrenir. Hanımının kendisine intisâblı olduğu dostunu ziyârete gidince kendisini karşılamak için doğrulmaya çalışsa da hastalığının ciddi olması sebebiyle doğrulamadığını fark eder. İçeri girince hastalığının ilerlediğini belirterek "Abbas yolcu" der ve ağlamaya başlar. Dostunun bu hâli ciğerlerini sızlatan Hayri Baba dostuna tarikat dersi ta'rîf ederek silsile-i meşâyihim himmetini üzerine celbetmeyi arzu eder. Ancak etrâfında bulunan yabancı kişiler ve ortamın hassaslığı sebebiyle bunu net bir şekilde açıklayamaz. Kendisine ders kâğıdını uzatarak sana bir duâ yazdım okumak ister misin, diye sorar. Zaten tutunacak manevî bir dal arayan biçâre adam "Okurum Kâtip" diyerek kabul eder. Alır almaz üç beş kez okuyarak oracıkta rûhunu teslim eder.

Vefâtından sonra hanımı beyine Cenâb-ı Hakk (c.c.)'in nasıl muâmele eylediğini merâk ettiği için sürekli duâ ederek bu konuda Allâh Teâlâ (c.c.)'nin kendisine bir rüyâ veya zuhûrât göstermesini niyâz eder. Bir gece rüyâsında beyini çok güzel elbiselerle güllük gülistanlık bahçelerde dolaşırken görür. Hayretle bu hâlin nasıl olduğunu sorar.

Kâtibin verdiği duâlar hürmetine Cenâb-ı Hakk (c.c.) benim günâhlarımı bağışladı hâtun, diye cevap verir. (Albayrak, t.y.: 58-59)

Kendisine bu dünyâda olmasını arzu edipte elde edemediğiniz bir şey oldu mu, diye sorulunca: “Evlâdlarım! Cenâb-ı Hakk (c.c.) bizi dünyâda sırra çekti. Maddî evlatlarım da, manevî evlatlarım da beni tanıyamadı. Başkaları tenekelerini altın diye parlatıp piyasaya sürerken benim evlâdlarım mücevherlerini tanımaktan ve tanıtmaktan âciz kaldılar. Ma’rifet iltifâta tabidir. Tanımadan sevilmez, sevilmeden itaat edilmez, itaat edilmeden de fayda temin edilemez. Yüce Rabbim nasîb ederse bu ümmet bizi vefâtımızdan sonra tanıyacak.” şeklinde ifâdeler kullanmıştır. Onun bu sözlerindeki gâyenin Ümmet-i Muhammed’in (s.a.v.) manevî kazanımlarının istediği düzeyde olmayışı ve mürşid-i kâminden feyziyâb olmalarını arzulamasından kaynaklandığı halifeleri ve evlâdları tarafından nakledilmektedir. (Göletdervî ve Hayri Öğüt ile Kişisel İletişim, 2018)

2.2.5.8. Veciz Sözleri

“Allâh Teâlâ (c.c.)’nın sıfatlarını tam olarak bilen (idrâk eden) ârif-i billâh olur (Hz. Allâh’ı tam olarak bilir).

Günâhlardan tam manasıyla tecerrüd etmek vuslattır.

Ünsiyet mahallinde yerleşip istirâhate çekilmek büyük şereftir.

Şu halde bâtıla sarılan helâk olmuştur. Hakk’a sarılan ise Hakk tarafından hıfz edilmiştir.

Aşk mehtâbı hicrân bulutlarını aralamıştır.

Âriflerin kalpleri etrafında Rabb, perdelerin gerildiği bir bahçedir.”

“Şeyh Hazretlerine sordular: İyi mürîdler malum, ya kötülere ne dersiniz? Cevâben dediler ki: İyi olanlar kendini bize adamıştır. Kötüye gelince biz de kendimizi onu kurtarmak için adamışızdır.”

Şöyle dua ederlerdi:

Allah'ım! Ceddin Habibin Muhammed Mustafâ (s.a.v.) ve mahlûkâtından takvâya ermiş kişiler hakkı için, mürîdimin ve mürîdimin muridi olanların rûhunun tevbesiz kabz edilmesinden sana sığınırım. Seni senden isterim Ya Rabbi!

Kişi kendini şeyhsiz terbiye etmeye kalkışırsa temelsiz binâ kurmaya kalkmış olur.

Nefsinin peşine düşüp de mürşidini dinlemeyen kişi gerçekten nasipsizdir.

Her insanın mülk-i vücûdunda râh-ı Hakk'a giden bir tarîk-i mahsusu vardır.” (Ş. Nakşbendî, 1979: 341; Göletderevi, t.y.: 471)

Evvelâ Hazreti Allâh (c.c.), Rabbim, Hâlikım, Râzıkım, Mevlâm, Efendim, Sultânım, Sübhânım; Resûlullâh (s.a.v.), Peygamberim, Ceddin, Şefi'im, Hatîcetü'l-Kübra (r.a.), Fâtîmetü'z-Zehrâ (r.a.), şefkatli ve merhâmetli vâlidelerim; İmâm-ı Ali (kr.v.), İmâm-ı Hasan (r.a.), İmâm-ı Hüseyin (r.a.) cedlerim, Efendilerim, velî nimetlerim... Bunlara canım, rûhum, her varım fedâ olsun. Benim bir şeyim yok, hep onların, hep onların. Bu zâtların bana olan yardım, şefâat, himmet ve ihsânlarının hamdini, şükrünü yerine getirmekten âcizim. (Öğüt, 2016: 68)

2.2.5.9. Tasavvufî Görüşleri

Bu bölümde Mustafa Hayri Öğüt'ün çeşitli tasavvufî konulardaki düşüncelerini sohbetlerinden, mektuplarından, hakkında yazılan kitaplardan, halîfelerinin ve mürîdânının anlattıklarından elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda sunacağız.

2.2.5.9.1. Mürşide Teslîmiyet

Mürşide teslîmiyetin manevî terakkî için şart olduğunu her zaman vurgulayan Hayri Baba gerçek bir mürîdin mürşidine ğassâl elindeki meyyit gibi teslîm olması gerektiğini söyleyerek konu hakkında şu açıklamalarda bulunur:

“Seyr ü sülûk yolunda teslîmiyeti tam olan mürîd tesbîhi ve ibâdeti az olsa dahi çokça ibâdet ve taat edip de teslîmiyeti zayıf olan mürîdden daha çabuk ve daha kolay yol alır. Bu konuyu şöyle izah etmiştir: “Mürîd bir kapıya intisâb ettikten sonra başka kapılara meyletmemelidir. Kendisine Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizle görüşmeyi dahi va'detseler cevâben demeli ki, benim şeyhim, silsile-i meşâyihim, pîrim bu konuda

yetkili ve yeterlidir. Ben lâayık olduğumda elbette beni Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizle görüştüreceklerdir. Aynen askerlikte olduğu gibi düşünebiliriz. Piyâde kıtasına mensûb bir asker yolda giderken herhangi bir subaya denk gelebilir. Selam verip geçmesi gerekirken onun peşine takılıp taburuna gitmesi, karavanasından yemesi ve böylece kendi taburundan ayrılması uygun olmaz. Evliyâullâhın bu konudaki kanaati bellidir. Bir mürîdin iki kapiya nisbeti ola, iki meşâyıha muhabbeti ola, o mürîd aslâ felâh bulamaz. Çatal kazık yere batmaz. Onun için dikkat edin ve aslâ bağlandığınız şeyhinizden ayrılmayınız. Muhtemeldir ki, meylettiğiniz kişi başçavuş mertebesindeyken sizin şeyhiniz -sizin haberiniz olmayabilir- belki general rütbesindedir. Bu sebeple kendinize yazık etmiş olursunuz. (Öğüt, 2016: 41)

Tarıkatta şeyhe teslîmiyyet olmazsa olmazdır. Bu sebeple mürîd şeyhi hakkında herhangi bir şüpheye düşer veya herhangi bir söz ve fiiline muhâlefet ederse ma'nen sigortası atmış demektir. Zâhirde sigorta attığında nasıl ki evin önüne kadar gelen elektrikten faydalanılamıyorsa, tarıkatta da durum böyledir. Sigortası atan mürîd Cenâb-ı Hakk (c.c.)'tan Resûlullâh (s.a.v.)'den silsile yoluyla şeyhine kadar gelen feyz-i ilâhîden mahrûm olur. Akranlarından geri kalır. Seyr ü sülûk yolunda mesâfe alamaz. Böyle bir mürîd sürekli ibâdet ediyor olsa dahi durum budur. İbâdetlerinin sevâbını almasına rağmen manevî terakkiden mahrumdur." Bu yolda mürîde elzem olan düstûrların başında şeyhinde hiçbir kusur görmemek ve aslâ kendisine muhâlefet etmemek gelir. Mürşidi hakkında sû-i zanda bulunan mürîd manevî gıdasını kesmiş olur. Seyr ü sülûk yolunda olup onbaşı rütbesinden tutun general rütbesine kadar meşâyıh-i kirâm mevcuttur. Bunların bir kısmı onbaşı rütbesinde olduğu halde kendilerini general rütbesinde zannedebilirler. Nefs, şeytan ve cinnîler kendilerini o makamdaymış gibi hissettirebilirler. Bu sebeple dış görünüşe aldanmamak lâzımdır. Herkes kutbu'l-aktâb olduğunu iddiâ eder. Ama esâsında kutub bir tek kişidir. Aynı oyunu nefis, şeytan ve cinler mürîdlere de oynayabilir. Mürîde ma'nen şeyhinin makâmını dahi geçtiğini, artık şeyhe ihtiyâcının kalmadığını telkîn ederek seyr ü sülûk yolundan düşürmek isterler. Bu gibi hallere aslâ itibâr etmemeli ve hemen bu durumdan şeyhini haberdâr etmelidir. (Öğüt, 2016: 43-44) Herkes kendi tarîkini ve meşâyıhını methedebilir. Lâkin hakîkatte on iki tarîkin birincisi ve âlâsı Kâdirî Tarîkidir. Piri, reîs-i evliyâdır. Bu tarîkten i'raz eden, başka yerlere meyleden mürîd zâhir ve bâtin aslâ felâh bulamaz. Ayık olalım. Bağlandığımız tarîkata sâdık olalım. "Bize gel seni Resûlullâh

(s.a.v.) Efendimiz ile görüştürelim” bile deseler, “Hayır ben lâyük olursam benim şeyhim, pîrim de görüştürebilir. Bizim yolumuz daha yüksek mertebede, daha feyizlidir” demelidir. (Öğüt, 2016: 177) “Mürşidine karşı muhabbet besliyeceksin, itikâd edeceksin, sâdık olacaksın, sebat edeceksin ve tabi teslim olacaksın. Böyle bir pîre, böyle bir evliyâyâ bende olmak ne selâmet, ne saâdet, ne devlettir. “İkrar bire hizmet bine demişler”. İkrârı nereye verdin, nereye bağlandıysan orada sabit kâdem olacaksın. (Öğüt, 2016: 115)

2.2.5.9.2. Aşk

Sûfilere göre olgun insan olma yollarından biri de aşk ve muhabbet yoludur. Onlara göre aşk sevginin en mükemmel şeklidir. Vuslatı elde etmede yolların en kısası olan aşk, âşğın doğuştan olan huylarını ve doğal eğilimlerini değıştirecek kadar güce sahiptir. (Uludağ 2012: 59; Dumlu, 2002: 43)

Hayri Baba Hazretleri de aşk konusuna zaman zaman vurgu yapmaktadır. O’na göre Cenâb-ı Hakk (c.c.)’ın dört tokmağı vardır. Bir insân ne kadar kâmil olursa olsun bu dünyâda yaşadığı müddetçe bu dört tokmaktan başını kurtaramaz. Bu tokmakların birisi kalkarken hemen ardından diğeri iniverir. Bu tokmaklar, hüzn, mihnet, dert ve aşk tokmaklarıdır. Hüzn tokmağı kalkar, mihnet tokmağı iner, mihnet tokmağı kalkar, dert tokmağı iner, dert tokmağı kalkar, aşk tokmağı iner.

Derd ile geldi enbiyâ

Mihnet ile göçtü evliyâ

Dâr-ı belâdır bu dünyâ

Ağlama gönül ağlama

İnleme gönül inleme (Nakşbendî, M.Nûri, 19790: 353; Öğüt, 2016: 55)

Mürşidlerin mürîdlerini nasıl terbiye ettiklerini izâh ederken şunları söylemiştir: “Allah’ı (c.c.) kullarına sevdiren ki, Allah (c.c.) da sizi sevsin” (Suyûtî el-Câmiu’s-Sağîr, 1/251; Kenzü’l-Ummâl, 15/1186; Fevzü’l-Kadîr, 3/371.) Yani Allah Teâlâ (c.c.) Hazretleri azâmet ve kudretini, kullarına olan rahmet ve şefkatini, kulları için halk ettiği nimetlerini, kullarına olan af ve mağfiretinin bolluğunu, cennet ve cemâliyle kullarını müşerref kılacağını, hâlis kullarını az bir ibâdet karşılığında pek çok sevaplar ile memnûn ve mesrûr edeceğini müjdeleyiniz ki, kullarının kalbinde Rablerine karşı

muhabbet meydana gelsin. Bunu yaparsanız işte o zaman Cenâb-ı Hakk (c.c.) da sizi sever. (Öğüt, 2016: 174) Kendisindeki aşk ve cezbe hâline hayret eden bir müridine Kaşıkçı Ali RızâEfendi'nin şu kasidesini yazıp göndermiştir:

Nâr-ı uşşâkı hoş gör atma taş ey zâhidâ
Bir tecellî olsa kalbe ihtiyâr elden gider.

Parlatırsa zikr-i Hakk âşıkların dilhânesin
Âh çeker, sayhâ urur nâmûs âr elden gider.

Cezbe-i Rahmân gelir de ğâş ederse aklımı
Sanki bir mecnûn olur, nâm-u vakâr elden gider.

Nikbet hakkında âlem her ne söyler söylesin
Eylemez aslâ mülâkât itibâr elden gider.

Cezbe-i Hakk ins-ü cin a'mâlinin hep efdâli
Âh ile etmek terennüm bülbüle gülden gider.

Maksadı leyl-i nehâr almak rızâsın Hâlik'in
Hakk'tan özge kalp evinde her ne var elden gider.

Zikri çok etse de ashâb-ı kulûb-u kâsiye
Uğramaz aşk şehrine ol başka yoldan gider.

Vâris-i peygamber bir mürşide el vermeyen
Lâlezârı görmeden bir susuz çölden gider.

Bu tarîkat yolun baştan başa inkâr eden
Sağ cenâhı terk eder şeytanla soldan gider.

Ey Rızâ feyz-i nûri Ahmedî bu kalplere
Mürşid-i kâmil pîr-i makbûlden gider. (Göletdrevî, 20027: 130)

2.2.5.9.3. Şerîat-Tarîkat

Şerîat İslâm dinini nitelendiren en muhtevâlî bir kavramdır. Şerîat insan hayatını tanzîm eden dinî değerlerin tamamıdır. Bu değerlerin vâzî'ı ve kaynağı Allah Teâlâ'dır. Avam ve havâs, bütün insanlar şerîatın muhatabıdır. (Eraydın, 1994: 308) Tarîkat ise tasavvuf ıstılâhında, Allah Teâlâ'ya ulaşan yoldur. Şerîat umumî, tarîkat ise şerîata nisbetle husûsîdir. Tarîkat bir disiplindir. Tasavvufun, şerîat esaslarına riâyette, dinin özüne varma riyâzetinin, belirli disiplin içerisinde gerçekleşmesini amaçlayan bir kuruluştur. (Eraydın, 1994: 311-312)

Hayri Baba “*Etturuku ilellâh biadedi enfâsi'l-halâyik: Allah Teâlâ'ya (c.c.) giden yollar mahlûkâtın sayısı kadardır*” kelâmını şöyle izâh eder: “Herkesin Hakk'a (c.c.) vâsıl olabileceği bir manevî yolu ve imkânı vardır. Bunu ancak irşâda ehliyetli olan mürşid-i kâmiller bilebilirler. Gerçek mürşid-i kâmil Peygamber Efendimiz (s..a.v.) tarafından Ümmet-i Muhammed'i sırât-ı müstakîme davet için ma'nen görevlendirilmiş zâta denir. Lâkin Hak Teâlâ Hazretlerine vusûl Fahr-i Kâinât Efendimiz (s.a.v.)'in eliyle olur. Mürşidin görevi mürîdini Allah Resûlüne götürmektir. Mürşidin irşâdı bu vechile olunca Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir anda o sâlike ma'nen ilâcını vererek istimdâdına yetişir. Bunun şartı ise tam anlamıyla şerîat-ı mutahharasına ittiba, sünnet-i seniyyesini ihyâ ve eser-i Muhammediyyelerine iktidâ etmektir. Dolayısıyla sâlike gerekli olan evvelâ bu şartları yerine getirerek hayvânî sıfatlardan kurtulup insâniyet sıfatlarını elde etmektir. Dervişlik yoluna sülûk etmenin ön şartı budur. Mürîd Kur'ân-ı Kerîm'i tam anlamıyla yaşadığı zaman “*İnsan ve Kur'ân ikiz kardeş gibidirler*” düstûrunca insâniyet sıfatlarını elde etmiş olur. Şerîatte noksan olan tarîkatta kemâle eremez. Şerîat kapısından girilmeden tarîkata erişilemez. Bu vechile şerîatte noksan olunan ölçüde tarîkata uzak kalınmış demektir. (Öğüt, 2016: 46) Şerîatı kâmilten yaşayan mürîdler tarîkat kapısından içeriye girmişlerdir. Bunların bir kısmının basîret gözleri açılır, bazılarının ise açılmaz. Bu durum herhangi bir üstünlük sebebiyle değildir. Tamamen bir hikmet-i ilâhiye sebebiyledir. Çoğu kez basîreti kapalı olanlar daha emniyet içerisindeyler. Basîreti açık olan keşf-ü kerâmeti kendine mâl edince, basîreti kapalı olan da kalp gözünün açılmasını gâye edinip niye açılmadı diye me'yûs olunca maâzallah tarîk-i Hak'tan mahrûm olur ve feyzi kesiliverir. Asıl ma'rifet ve gâye istikâmette kusûr etmemektir. (Nakşebendî, M. Nûrî, 1979: 366-369; Öğüt, 2016: 47)

Nasıl insân-ı kâmil olunacağını anlatırken şunları söylemiştir: “Basîreti açık olan sâlik ma’nen sol tarafında Dîvân-ı Pâdişâhîde veya bayram alaylarında iki taraflı askerlerin selâma durdukları gibi sol tarafında abdiyyetin şâni olan namazları, oruçları, zekâtları ve diğer bütün ibâdetleri uçsuz bucaksız olarak tecessüm etmiş bir şekilde; sağ tarafında ise Seyr ü sülûkün manevî hallerini uçsuz bucaksız olarak tecessüm etmiş bir şekilde görür. Şâyet bu gördüğü abdiyyet hallerine takılıp yalnız bu yoldan devâm ederse bu zâta âbid denir, zâhid denir, muttakî denir ama insân denmez. Şâyet sağ tarafına bakıp oradaki keşif, kerâmet, müşâhede, cenneti bulmak gibi hallere gönlünü kaptırıp onlarla yetinirse bu kişiye ehl-i mükâşefe, sâhib-i kerâmet denir ama insân denmez. Çünkü o bu hâliyle insân-ı kâmil olamaz. İnsân-ı kâmil olmanın şartı bu iki yolun ortasını bularak hem abdiyyetin gereği olan ibâdetleri yerine getirmek, hem de tarîkatın gereği olan manevî halleri ve görevleri yaşamakla olur. Asıl gâye ne ibâdet ne de keşf-ü kerâmet olmalıdır. Yegâne hedef rızâullâhtır.

İnsan olarak hepimiz anamızdan doğduğumuz andan itibâren Seyr ü sülûk üzerinde bulunmaktayız. Hepimiz Allah Teâlâ (c.c.) Hazretlerine gidiyoruz. Otursak da dursak da gidiyoruz. O’ndan geldik yine O’na gidiyoruz. Bu yolculukta bazıları hidâyet-i âmmeye mazhâr olurken, bazıları da hidâyet-i hâsse dediğimiz velâyet mertebelerine ulaşmaktadırlar. Yolculuğumuzun dünyâdaki etabı ölüm ânında son bulacak, ondan sonra âhîret yolculuğu başlayacak. Her yolun bir sonu vardır. Ancak Hak yolunun sonu yoktur. (Ş. Nakşbendî, 1979: 344; Öğüt, 2016: 49)

Hayatının her ânı çile ve ıstırapla dolu olan o büyük sûfiye çektiği bu kadar sıkıntının gâyesi sorulduğunda, “Bir ömür boyu insanların her türlü dertleriyle dertleniyor, onların güzel ahlak sahibi, Cenâb-ı Hakk (c.c.)’a yakın birer kul olmaları için elinizden geleni yapıyorsunuz. Bir kişiye daha Allâh, Lâilâhe illellâh dedirtmek ne güzeldir, ne büyük sevaptır. Yüzlerce, binlerce insan güzel ahlâk sahibi oluyor. Hak yolda yürümeye başlıyor. Bunların hepsi güzel... Ama bütün mücadelemiz daha güzeli için, bütün âleme bedel bir mürşid-i kâmilin ortaya çıkması içindir.” (Bostancı, 1996: 270; Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık 2018)

2.2.5.9.4. Himmet

Himmet; kasd, maksat, irâde, duâ, kuvvetli istek ve yardım talebi manalarına gelir. Tarîkat ıstılâhında ise, Allâh Teâlâ (c.c.)'nin sâlih kullarından maddi ve Manevî konularda yardım istemek anlamında kullanılır. Bu durum daha çok onların dualarını talep etmekle olur. Himmet, ilâhî nûr ile temizlenmiş ve takvâ ile yücelmiş ruhların Allâh'ın izniyle muhtaç kullara yardım etmesidir. Bu yüce ruhlar, zaman ve mekân ile sınırlı değillerdir. Maddî şartlar onlar için engel teşkil etmez. Yüce dinimiz İslâm, inananları başkalarından dua istemeye teşvik eder. Anne-babanın, yolcunun, mazlûmun, misâfirin duâsının reddolunmayacağına dair kaynaklarda pek çok hadîs-i şerîf rivâyet edilmiştir. (Göletdrevî, 2011: 153)

Bu konuda Hayri Baba Hazretleri şu açıklamayı yapar: Her nerede olursanız olun, ne iş yaparsanız yapın, mutlaka mürşidinizi râbîta edin. Yunus Emre Hazretlerinin dediği gibi çeşmenin başına testiye koyup beklemekle testi dolmaz. Mutlaka suyun altına koyup beklemek gerek. Bu sebeple mürşidinizin kalbinden gelecek olan feyz-i ilâhîyi her dâim talep etmelisiniz. (Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık 2018) Darda kaldın mı bir Fatiha, üç İhlâs oku sevabını pîrimiz Şâh Abdulkâdir'in rûhuna hediye et, himmet iste. Allâh'ın izni ile derhâl yetişir. Buna da inan ve itimat et ve yap. Beni hatırlar ve bana teveccüh ve rabt-ü kalb edersen o anda seninle inşâallâh berâberim gör veya görme. (Öğüt, 2016:183-184; Hayri Baba, Mektup) Hayri Baba Hazretleri Ömer Hüdâyî Baba'nın bu konudaki bir sözünü bütü Hâlisiyye mürşidlerine has bir özellik olarak nakleder: “Şayet müridim darda kalır da bana seslenmez, himmet istemezse bir yüzü kara olsun. Seslenir de ben yetişmezsem benim iki yüzüm kara olsun.” (Öğüt, 2016: 114)

Mürşidîn mürîdine himmet etmesinde Şark, Garb, Bağdat, Basra önemli değildir. Himmet rûhânî bir olaydır. Zaman ve mekân kaydı yoktur. Mana âleminde herkesin rûhu kendisine benzer. Dara düşüp himmet isteyen bir mürîdin çalışması ve mürşidine olan itikâdî yerindeyse, himmete layıkça onun rûhu derhal o şeyh Efendi'ye çarpar. Dünyanın neresinde olursa olsun. Şeyh efendi onun rûhunu tanır. Derhal ona himmet eder, ne sıkıntısı varsa gidermeye çalışır. Sıkıntılı ânında kendisinden himmet isteyen bir mürîdine o ândaki rûhî meşguliyeti veya başka bir nedenle kendisinin yardım

edememesi hâlinde silsile-i meşâyıhtan birisinin devreye girerek himmet edeceğini söylemiştir. (Öğüt, 2016: 91)

2.2.5.9.5. Ehl-i Tasavvufun Telif Ettiği Eserler

Hayri Baba Hazretleri tasavvuf erbâbının yazdıkları kitapların derîn manâlar içerdiğini söylemektedir. Âbidin elinde olunca onun hâlini beyân eder, muttâkînin elinde olunca onun hâlini açıklar. Kitabı okuyan müellifin manevî evladı ise o zaman manevî memesini ağzına vererek kuzusunu doyuran koyun gibi yavrusunu besler, doyurur. Şâyet kendi cinsi ve kuzusu değilse istediği kadar tasavvuf kitaplarını mütâlaa etsin ona süt verilmez. Karnı aç birisinin akşama kadar baklava, börek kitaplarını okumakla doyamayacağı gibi bu durum da aynen böyledir. Mürşid-i kâmile intisâb etmeyip yalnızca ağız kalabalığı ile ehl-i tasavvufu taklîd ederek kendisini onlardanmış gibi gösteren zevât aslında kadın olduğu halde erkek kıyâfetlerine bürünmüş birisine benzer. Bu kişiler hakîkate kendilerinin evliyâullâhtan olmadıklarını bilirler, ama söylemeyip gizlemektedirler. Yârin rûz-i mahşerde enbiyâ ve evliyânın huzûrunda her şey ortaya çıkacaktır. (Ş. Nakşbendî, 1979: 349; Öğüt, 2016: 53)

2.2.5.9.6. Sahte Şeyhler

Hayri Baba Hazretleri mürşid olmadıkları halde kendilerini mürşid olarak tanıtan müteşeyyihlerden bahseder. Onlar huddem vâsıtasıyla kerâmetvârî haller ızhâr ederek insanları kendilerinin evliyâullâhın büyüklerinden olduklarına inandırmaya çalışırlar. Çoğu zaman da bunu başarırlar. Malûm olduğu üzere cinler insanlardan farklı oldukları için uzak mesâfeleri çok kısa zamanda kat ederek haber getirebilirler. Bu özelliklerini kullanarak birkaç saat sonra ziyâretlerine kimlerin geleceğini, sakallı olanın adının ne olduğu, diğerinin kaç kardeş olduklarını, başlarından geçen olaylarla ilgili çeşitli bilgileri müteşeyyih zâta ulaştırırlar. O da onlar gelmeden içerisinde buldukları cemaate onların geleceğini haber verir. Geldiklerinde kendilerine isimleriyle hitap eder. Bu duruma şâhit olan herkes hayretler içerisinde kalırlar. Ve o andan itibaren bu zât evliyâullâhın büyüklerinden keşf-ü kerâmeti açık bir muhterem oluverir. Artık insanlar onun emrindedirler. Tabi böyle birisinin en büyük destekçisi şeytan aleyhilla'nedir. Onun da yardımıyla kısa zamanda ünü her tarafa yayılır. Bir kısım mürîdân da gerçek

mürşid olan kendi şeyhlerine tam anlamıyla bağlanamadıkları için bu tuzağa düşüverirler. Sonuç olarak Hak yoldan ayrılarak vuslatı elden kaçırlar. Bu durumu böyle tasvîr eden Hayri Baba Hazretleri evlâdlarını kendi kapılarının ve mürşidlerinin kıymetini bilmeye çalışıp bu yolda manevî mesâfeleri kat etmeye davet eder. Onlara “الْإِسْتِقَامَةُ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ كَرَامَاتٍ: *İstikamet bin kerâmetten daha hayırlıdır*” buyurarak asıl gâyenin Rızâullâh olduğunu vurgular. Bu sebeple herhangi bir zorunluluk olmadıkça başka meşâyihın meclislerine gidilmemesini öğütleyen Hayri Baba, bu tür insanların kendilerine samîmî ve art niyetsiz olarak gelen mürîdânın feyzlerini çaldıklarını ve dolayısıyla kendi şeyhlerinden soğutabildiklerini beyân etmektedir. Şâyet hasbe'l-kader bu tür insanlarla karşılaşılırsa mutlaka kendi şeyhlerini râbîta ederek korunmalarını mürîdânından yaşanmış olayları örnek göstererek izâh etmiştir. (Öğüt, 2016: 76-80) Kalpten kalbe yol vardır. Mürîd ziyâretine gittiği bir şeyh Efendi'ye muhabbet beslemeye başlarsa ve aynı şekilde şeyh efendi de kendisine muhabbet beslerse bu karşılıklı muhabbet mutlaka mürîdin kendi mürşidine olan muhabbetini sarsar. Özellikle bu durum mübtedî mürîdler için ehemmiyetlidir. Kutbu'l-Aktâb bir tane olduğu halde hemen hemen bütün tarîkatlarda mürîdâna kendi şeyhinin kutub olduğuna itikâd etmesi gerektiğinin telkîn edilmesinin sebeplerinden birisi budur. Yoksa Hâlisiyye mürşidleri evliyâullâhtan hangi meşâyihı görürseniz elini öpüp hayır duâsını alınız diye evlâdlarına tavsiyede bulunmaktadır. (Öğüt, 2016: 176-77)

Hayri Baba Hazretleri bir sohbet meclisinde kendisine intisâb etmeden evvel rûh çağırma işleriyle çok uğraştığını söyleyen bir mürîdine, bu işlerin şeytanın birer tuzağı olduğunu ve çağırıldığında gelen şeyin rûh mu, yoksa şeytan mı olduğu konusunda bir fikri olup olmadığını sorarak zihnini açtığı görülmektedir. Bu konuyu izâh ederken kendisinin başından geçen bir hâdiseyi şöyle anlatır: “Bir defâsında Malatya’da Rifaiyye Tarîkatına mensup bir tren memuruna misâfir olduk. Akşam zikrullâh meclisine katıldık. Gece yatarken siz rahat uyuyun ben sizi saat altıda kaldırıyorum deyince huddemi olduğunu anladım. Ertesi gün birisi gelerek atının kaybolduğunu söyledi. Benim bir ilmim var fincan kuruyorum dedi. Tabağı fincanı koyup bir fâtiha üç ihlâs okuduk. Hazreti Rifâî’ye hediye ettik. Bir rûh çağırdık. Ervâh-ı Tayyibeden bir rûh istiyorum dedi. Geldi. Adamın atının uzak bir köye kaçırıldığını söyledi. Ben kendisine hele bir rûh daha çağır da bir sor bakalım bu Hayri Baba hangi nesildendir, dedim. Çağırdı, gelen rûha adını sordu. Seyyid Yakup olduğunu söyledi. Hayri Baba hangi

nesildendir, dedi. Fincan dönmeye başladı. “Elif” harfine geldi, sonra sırasıyla “Vav” harfine, “Lam” harfine ve “Dal” harfine geldi “Evlâd” ismini yazdı. Daha sonra “Ra”, “Sin”, “Vav” ve “Lam” harflerine gelerek “Resûl” yazdı. Yani “Evlâd-ı Resûl” yazmış oldu. Daha sonra Koca Vâiz’in kim olduğunu sordum. Seyyid Battâl Gâzî yazdı. Biz bütün bunları gördük, biliyoruz. Bunlar hiçbir zaman değer atfedilecek şeyler değildir. Asıl olan manevî cereyândır. Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz’in “Evladım seni Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)’in irşâdına görevlendirdim. Görevin şudur, yapman gerekenler şunlardır” diye ma’nen görevlendirmesi ve Şebeke-i Resûlullâh’a seni bağlamasıdır. Bu tür şeytânî işleri becermek, insanları yanlış yönlendirmek marifet değildir. Marifet İnsân-ı Kâmil olmak ve insanları kemâle erdirebilmektir. (Öğüt, 2016: 78-80)

2.2.5.9.7. Feyz

Feyz sözlükte “fazla suyun yatağından taşması, bir haberin şâyi olması, bir sırrın ifşa edilmesi” gibi anlamlara gelir (Kâmus Tercümesi, II, 1290). Feyz kelimesi mecâzî olarak “bağış ve lütufkârlık” mânasında kullanılmıştır. Bu kökten türeyen fiiller “akmak, taşmak, dalmak” anlamında Kur’ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde de geçmektedir. Mutasavvıflar ilâhî feyzin Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vâsıtasıyla Cenâb-ı Hak (c.c.)’tan alınarak velîlerin kalplerine, oradan da mürîdânın kalbine ilkâ olduğunu söylerler. Mürşidin doğrudan doğruya Resûlullâh (s.a.v.) vâsıtasıyla Hak’tan aldığı feyze “ilâhî feyiz”, silsile vâsıtasıyla aldığı feyze “isnâdî feyiz” denir. Mürîdin tarîkata girip şeyhten feyiz ve irfan almasına da “ahz-ı feyz” adı verilir. (Eraydın, DİA, 1995: 12/514)

Hayri Baba Hazretleri zâhirde insanların değerli eşyâlarını çalan hırsızlar olduğu gibi manevî feyz hırsızlığı yapan insanların da varlığına dikkat çekmektedir. O, mürîdlerin özellikle bu manevî hırsızlara karşı uyanık olmaları gerektiğini önemle vurgular. Tasavvuf çevrelerinde gerek elinin başparmağının dibine dokunarak, gerek diz kapaklarına dokunarak veya hiçbir şekilde temas kurmadan direkt olarak kalp hâinliği yoluyla feyz hırsızlığı yapıldığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. “Hırsıza beyler borçludur” fehvâsinca yöntem ne olursa olsun mürîdin bu gibi insanlardan uzak durması gerekliliği âşikârdır. Herhangi bir mecbûriyet sebebiyle bu tür insanlarla ilişki içerisinde olmak zorunda kalınırsa Hayri Baba Hazretleri bir fâtiha üç ihlâs-ı şerîf okuyup silsile-i meşâyih’in ruhlarına bağışlayarak râbîta kurmayı korunma yöntemi olarak elzem

görmektedir. Hayri Baba'ya göre nasıl ki zâhirde insanların değerli eşyalarını çalmak haram ise, feyz hırsızlığı yapmak da aynen haramdır. Zîrâ manevî sermâye âhiret hayâtını kazanmakta harcadığına göre altın veya diğer mücevherâtan daha kıymetlidir.

Bu konuyu izâh ederken kendisinin bizzat yaşadığı bir olayı paylaşarak şunları anlatmaktadır: “Nerede bir meşâyih görsem mutlaka ziyâretine gider sohbetine iştirâk ederdim. Malatya’da bir dergâha ziyârete giderek oradaki Bayram Hoca isminde bir şeyh efendinin sohbetine katıldım. Şeyh efendi sürekli gözlerini bana dayayarak sohbet etmekteydi. Bir ara vücûdumu bir alev sardı. Kalkıp abdest alıp salevât getirmeye başladım. Râbîta yapmak her nedense aklıma gelmedi. Gece rüyâmda baktım ki sohbetine gittiğim o hoca yanıma geldi. Meğerse benim ceplerim, kollarım her tarafım mücevherât ile dolu imiş. Bu hoca benim bütün mücevherlerimi ve elbiselerimi soymaya başladı. Tâ ki iç çamaşırımı dahi almaya yeltendi. Tam o sırada baktım ki orta boylu yaşlıca bir erkek ve bir hanım geldi. O hocayı soyup balkondan aşağı attılar. Benim elbiselerimi bana giydirdiler. Bir mecdiye de bana harçlık verip gittiler. Sabah olduğunda çarşıya câmiye gittim. Yanımda o zamana kadar ehl-i keşf olduğunu bilmediğim Bayram Baba isminde tarîkat ehli yaşlı bir adam vardı. Biraz sonra baktık ki rüyâmda beni soyan Bayram Hoca âdetâ Karadeniz’de gemileri batmışçasına mahzûn ve bitik bir halde geliyor. Yanımıza geldiğinde Bayram Baba ismindeki yaşlı adam Bayram Hocaya dedi ki: “Her rast gelene ilişirsiniz. Bazen de işte böyle elektrik çarkına çarpılır, belânızı bulursunuz.” Daha sonraları bu olayı Şeyhim Hacı Muhammed Baba Hazretlerine anlattım. Buyurdular ki: “Evlâdım rüyâna teşrîf edenler Hz. Ali (kv.) ve Hz. Fâtımâ (r.a.) vâlidemiz idiler. Sen Evlâd-ı Resûlsün Evlâdım. Sana sâhip çıktılar.” (Öğüt, 2016: 25, 122)

Bir defâsında Ankara’da Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri Câmiinde cenâze namazı kılıyorduk. Çocukluğundan beri bize intisâblı olan Niyâzî Efendi yanıma gelerek, Baba cenâze namazını kılarken yanımdaki adamın feyzimi çaldığını fark ettim dedi. Kendisi uyanık bir mürîdimizdir. Görüyorsunuz evlâdlarım. İki de namazda iken, adam namazda feyzini çalıyor. Bu hırsız adam kesinlikle çaldığı feyzin hayrını göremez. Ancak zâhirde bile bile bu işi yapanlar olduğu gibi ma’nen de yapanlar var.

Hayri Baba bu bağlamda mürîdânına kendi tarîkatının sohbet ve zikir halkalarına katılmalarını ısrarla tenbîhlemektedir. Şâyet tesâdüfen başka tarîkatların sohbet

meclislerine katılmak durumunda kalırsa mürîdin mutlaka bir fâtiha üç ihlâs okuyup silsile-i meşâyıha bağışlaması, ma'nen şeyhinden izin alarak o meclise katılması gerekmektedir. Ayrıca o mecliste dâima kendi şeyhini râbita ve teveccüh etmek elzendir. Böyle yapılmalıdır ki Allah Teâlâ (c.c.) Hazretleri o mürîdi bahsi geçen feyz hırsızlarının şerrinden muhâfaza eylesin. (Öğüt, 2016: 122)

2.2.5.9.8. Bir Lokma Bir Hırka Düşüncesi

Hayri Babaya göre tasavvufu eleştiren bazı kişilerin zâhirî anlamını dikkate alarak yanlış yorumladıkları “Dervişe bir hırka ve bir lokma yeter.” cümlesi tasavvufî açıdan bakıldığında farklı anlamlar ifâde etmektedir. O’na göre “hırka”dan murâd “Hırka-i İnsâniyyet” yani insân-ı kâmil olmanın gerektirdiği sıfatlar, “lokma”dan murâd ise “Lokma-i Cemâlullah”tır. (Ş. Nakşbendî, 1979: 346; Öğüt, 2016: 50) Mutasavvıfların yaşamış oldukları manevî halleri söze dökerken birtakım rumuzlar kullanmak zorunda kaldıkları ehline malûmdur. Bu sebeple onların sözlerini irdelerken neyi kastedtiklerini araştırıp ondan sonra bir hükme varmakta fayda vardır. Aksi halde yanlış anlamalara ve yanlış ithamlara sebebiyet verilebilir.

Mürîdândan bazıları âhir zamanda fâizin bulaşmadığı kimse kalmayacağı bildirildiğine göre günümüz insanının kendisini haram lokmadan nasıl koruyabileceğini sorunca Hayri Baba Hazretleri: “Evlâdım! Yediğiniz her lokma için bir “Besmele-i Şerîf”, bir “Kelime-i Tevhîd (Lâilâhe illellâh)”, bir de “Elhamdülillâh” dersiniz yediğiniz şüpheli lokmanın olumsuz tesirinden Cenâb-ı Hakk (c.c.)’ın sizi koruyacağı ümîd olunur.” diye cevap vermiştir. Bunu yapmanın pek zor olduğunu söylemeleri üzerine de “Evlâdım! Allâh Teâlâ (c.c.) kitâbında seni methetmiş. Neden bunu başaramayasın ki?” diye cevap vermiştir. (Gölederevî, Kişisel İletişim, Aralık, 2018)

2.2.5.9.9. Kerâmet

Sözlükte “iyi, ahlâklı ve cömert olmak” anlamına gelen kerâmet, “iyilik, cömertlik” anlamında isim olarak da kullanılır. Terim olarak “Allah’ın sâlih, takvâ sahibi, velî kullarından zuhur eden olağan üstü hal” diye tanımlanır. “Bir yetkiye dayanarak iş yapmak” anlamındaki “tasarruf” kelimesi de tasavvufta kerâmetle eş anlamda kullanılmaktadır. Mâhiyeti itibariyle mucizeden farklı olmayan kerâmet, tıpkı

mûcize gibi tabiat kanunlarıyla açıklanamayan olağan üstü ve sıra dışı bir olaydır. Aralarındaki fark meydana geliş şekliyle alâkalıdır. Mûcize peygamberlerden, kerâmet ise peygambelerinin yolunu takip eden velîlerden zuhûr eder. Peygamberler risâlet görevlerini iddiâ eder, ispat için mucize gösterirler. Dolayısıyla gösterdikleri mucizelerle inanmayanlara meydan okurlar. Peygamberi örnek alan velîler ise velîlik iddiasında bulunmadıkları gibi kimseye meydan da okumazlar. Aksine kerâmetlerini gizlemeye çalışırlar. Birinde mucizenin izhârı, diğesinde kerâmetin zuhûru söz konusudur. Sûfiler kerâmeti Allah Teâlâ'nın velî kuluna bir ikrâmı ve lütfu olarak kabul etmişlerdir.

Hârikulâde haller kâfir ve günâhkâr mü'minlerde de görülebilir. Kâfir ve günâhkârlarda zuhur eden bu hallere mekr, ihânet ve istidrâc gibi isimler verilir. İnançsız ve fâsık kişilerde böyle olağan dışı hallerin görülmesi onların buna bakıp büyüklenmeleri, şımarmaları, azgınlıklarını arttırmaları, sonuçta daha büyük ve daha şiddetli bir azaba maruz kalmalarıyla izâh edilir. (Uludağ, DİA, 2002: XXV/ 268)

Hayri Baba Hazretlerinin sayılmayacak kadar keşif ve kerâmeti olmasına rağmen bunları kendisine mal etmediği kendisini yakînen tanıyanların ortak kanaatidir. Mürîdânı kerâmetten söz açıldığında Pîr-i Geylânî'nin "Bu yolda bin tane menzil vardır, daha birincisi kerâmet göstermektir" sözünü hatırlatarak şu açıklamayı yaptığı aktarılmaktadır: "Evlâdım. Kerâmet hakır. Ancak pazarda leblebi satılır gibi satılmaz. Kerâmet, kışın üzeri kar ve buz ile kaplı bir ağacın altına gelip ondan meyve istenince, ağacın üzerindeki kar ve buz atarak meyve vermesi hadisesidir. Fakat şurası unutulmamalıdır ki, bir doğruluk bin kerâmetten evlâdır. Çünkü kerâmet insana herhangi bir fayda sağlamayabilir. Ama bir doğruluk insana çok şey kazandırır. (Helvacı ve diğ., 1991:85; Bostancı, 1996: 271)

Gerçek istikâmet namazına ehemmiyet vermen, Allah Teâlâ (c.c.)'nın emirlerini harfiyen yerine getirmen. Bağlı olduğun mürşidine sağlamca ittiba etmen, zikrine sohbetine samîmiyetle devâm etmendir. Kötü ahlâkını terk edip güzel ahlâk sâhibi olmandır. Asıl kerâmet kalbine Allah Teâlâ (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin sevgisinin yerleşmesidir. O zaman keşf-ü kerâmetin de açılır. Önce rüyânda melekleri, evliyâyı ve enbiyâyı görürsün. Sonraki aşamada uyku ile uyanıklık arasında görürsün.

Daha sonra uyanırken görürsün. İşte asıl kerâmet budur. Ama kesinlikle bu hallerini emrolunmadıkça kimseye anlatmayacaksın. (Öğüt, 2016: 81)

Hâfız İsmail ve Hüseyin Korkmaz adlı evlâdlarına yazdığı bir mektubunda kerâmet hakkında şunları söylemiştir: “Aman Evlâdlarım. Keşf-i Kubûr, keşf-i memâlik, keşf-i kalb, keşf-i melekût, keşf-i mesâiye, husûl-i murâd vesâire gibi keşifler zuhûr ettiğinde ehl-i kemâl oldum diye bunlara meyil ve muhabbet edip mesrûr olmak ve halka satış yapmak, varlığa ve benliğe düşmek varta-i azîmedir, ehlini yolundan alıkor. Bu gibi haller papazlarda da vukû bulur. Kadınları hayız hâli savm-u salâtan alıkoyduğu gibi keşf-ü kerâmette insanı Hakk’ın vuslatından uzaklaştırır, aldanmayın. Rızâ ve Cemâl-i İlâhî’yi istemeli ve gece gündüz zikrine ve fikrine devâm etmelidir. “*Âşık-ı sâdik isen sana yeter ru’yet pes; Âşık-ı kâzib isen var kerâmet ara gez*” demişler. Bunlar Cenâb-ı Hakk (c.c.)’ın bir imtihanıdır. “*Bir istikâmet bin kerâmetten hayırlıdır*” buyuruyor Peygamberimiz.” (Öğüt, 2016: 171) Bir doğruluk, bin kerâmetten üstündür. Bin kerâmet insana bir hasene, sevap yazdırmaz ama bir doğruluk sayısız sevap kazandırır.

Kendisinden her zaman sayısız kerâmetler zuhur ettiği halde O, bunları şöyle değerlendirirdi: “Emrolduğum gibi icra ederim. Her şeye hâkim olan Allah’tır.” Çok mütevâzi idi. Yaşlılık döneminde dahi misafirlerine kendi hizmet eder, tasavvufî hayatı, yaşantısı ile kalplere işlerdi. Eliniz kârda, gönlünüz Yârda olsun” buyururlardı. Her ânı Allah (c.c.)’ı zikir ile geçirdi. Manevî hallerini maharetle gizler ve “Hz. Allah (c.c.)’ın Settâr ismine büründüm” buyururlardı. Halk içinde Hakk (c.c.) ile olmayı telkîn ederdi.

Hayri Baba Hâlisiyye mürîdânının manevî âlemde birçok tecellilere mazhar olup manevî hallerle hemhâl oldukları halde mürşidlerinin manen kendilerini perdelemesi sebebiyle bu hallerini seyredemediklerini beyân etmiştir. Bu sayede mürîdân halk arasında taşkınlıklardan uzak kalmakta ve yaşadığı haller sebebiyle varlık ve benlik hastalığından korunmaktadır. (Bostancı, 1996: 274)

2.2.5.9.10. Ricâlü'l-Gayb

Mutasavvıflar nasıl zâhirde Cumhurbaşkanından en alt derecedeki bürokrata kadar devletleri yöneten yönetici kadroları varsa, Manevîyatta da “Ricâlü'l-Gayb” diye adlandırılan ve Allâh Teâlâ (c.c.) tarafından kâinâtı ma’nen yönetmekle görevlendirilen

ehlullâh kadrolarının olduğunu söylemektedirler. Manevî cumhurbaşkanı konumunda olan zât genellikle “Kutbu’l-Aktâb” veya “Gavs” diye isimlendirilir. O’ndan sonra imâmeyn (Kutbu’l-Aktâb’ın iki yanında yer alan iki imâm. Kutbu’l-Aktâbla birlikte “Üçler” ismini alırlar), Evtâd (Yeryüzünün dört direği olarak nitelendirilen dörtler), Ebdâl (Yediler) Nücebâ (Yetmişler), Nükabâ (Üç Yüzler) gibi halk arasında üçler, yediler, kırklar şeklinde isimlendirilen görevli zâtlar gelmektedir. Bunlardan başka görevli birçok evliyânın olduğu da tasavvuf kitaplarında yer almaktadır. (Gümüşhânevî, t.y.: 41-51)

Hayri Baba Hazretleri polis takibâtından dolayı rahatça zikrullâh meclislerine gidemediklerini söyleyen bir görevlisine, belirli bir süre murâkabe ettikten sonra artık kimsenin kendilerine rahatsızlık veremeyeceğini söyleyerek zikrullâha devâm etmelerini telkîn etmiş ve “Ricâlü’l-Gayb” hakkında şu açıklamaları yapmıştır: “Nasıl zâhirde odacısından Reis-i Cumhûruna kadar görev taksîmi varsa, Manevîyatta da aynen bunun gibi bir görev taksîmâtı vardır. Asıl önemli olan da manevî taksîmattır. Çünkü maddiyât Manevîyâtın gölgesi konumundadır. Manevîyâtta bir görevli herhangi bir işe yönelince onun maddiyattaki gölgesi konumunda olan görevli de o işe yönelir. Hatta durum şu ki, çevremizde bizim manevî çalışmalarımızın başarısını çekemeyen bazı şeyhler Manevîyattaki polisleri devreye sokarak bizim ihvânımızı takibâta aldırıyorlar. O Manevîyattaki polisin gölgesi olan zâhirdeki görevli polisler de zâhirî takibâtı başlatıp onları rahatsız ediyorlar. Biraz önce siz bana şikâyetinizi bildirdiğinizde murâkabe ettim ve gördüm ki, Malatya’da bulunan bir şeyh müridleriyle birlikte geliyor. Önlerinde de bir manevî polis var. O polis arkadaki şeyhe dönerek “Beni kullanarak öne sürdünüz, Hayri Baba Hazretleri bana gazâb etti” diyor. Ma’nen bizim tarafımızdan zarar gören o polis artık size ilişemeyeceğinden zâhirî polis de inşaallah artık sizi rahatsız etmeyecektir.” (Albayrak, t.y.: 77-78)

Bir gün müridlerinden birisi “Falanca cemaat bizim üstâdımız müceddid idi. Bundan sonra onun denginde bir evliyâ gelmeyecek. Çünkü o üstâdların hâtemiydi” diyorlar. Bu konuda bizi aydınlatır mısınız, diye sorunca Hayri Baba da “Falanca da kendi üstâdları için aynısını söylüyorlarmış” diyerek konuyu açıklamaya başlamış ve şöyle devâm etmiş. Evlâdlarım bu gibi sözler sevgide ifrattır. Evliyânın birisi dünyâsını değişince onun yerine bir başkası atanır. Bu durum aynen zâhirde olduğu gibidir. Nasıl ki zâhirde devletin en düşük derecedeki memurundan cumhurbaşkanına kadar kadrolar

var ise, manevî hükümette de aynı şekilde en alt mertebeden Kutbu'l-Aktâb'a kadar mertebeler vardır. Zâhirde Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, müsteşarlar, genel müdürler olduğu gibi, ma'nen kurulmuş bir manevî idâre kurulu da vardır. Manevî makamların zirvesinde Kutbu'l-Aktâb bulunur. Onun iki yanında kendisine yardımcı iki kutub daha vardır. Bu üçüne halk arasında da söylendiği gibi “üçler” ismi verilir. Bunların dışında “Beşler”, “Yediler”, “Kırklar” ve daha birçok velîler grubu vardır. Bu durum kıyâmete kadar devâm edecektir. Herhangi bir mertebede ma'nen görevli olan birisi vefât edince hemen yerine o makâma layık olan birisi atanır. Dolayısıyla kıyâmete kadar Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in vekîli ve vârisi olan Ğavsü'l-A'zam, Kutbu'l-Aktâb'tan başlayarak en alt derecedeki velîye kadar bütün makamların vârisleri olacaktır. Bu düzen bozulacak olsa dünyanın düzeni bozulur. (Albayrak, t.y.: 77-78)

Şimdi hangi tarîkât mensûbuna şeyhini anlatmasını istesiniz hemen bizim şeyhimiz Kutbu'l-Aktâb'tır, Ğavs'tır, evliyânın başkanıdır, der. Aslında bu inanış mürîd için gönlünün başka şeyhlere kayıp feyzinin kesilmemesi için doğrudur. Ancak Kutbu'l-Aktâb bir tânedir. Bizim pîrimiz Adülkâdir Geylânî Hazretlerinin buyurduğu gibi Kâdirî yolundan gelir. Bizim silsilemiz hep kutuptan kutuba nakleler. Bu konuda bizlere düşen nedir diyecek olursanız. Kapımızın kıymetini bilin. Başkalarıyla bu konuyu konuşmak zorunda kalırsanız en iyisini Cenâb-ı Hakk (c.c.) bilir, bir de O'nun bildirdiği zâtlar bilir, deyip geçin. Şâyet birisi ben Kutbu'l-Aktâbım derse bilinki o değildir. Bu makamda olan zâtlara sorsanız onlar derler ki, bu ümmetin en günâhkârı benim. Aslâ böyle bir iddiâda bulunmazlar. Onlar diğer insanlara nazaran çok daha farklı bir tarzda Allah Teâlâ (c.c.) Hazretlerine ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize karşı saygılı ve edeplidirler. Gerçekten böyle bir zâtı bulursanız kendisine saygıda kusur etmeyiniz, elini öpüp hizmetinde olunuz. Bu sebeple mürîd olana diğer tarîkâtların başındaki şeyhlere hürmet etmek, onlara saygıda kusur etmemek gerekir. Kimin ne olduğunu ancak Cenâb-ı Hakk (c.c.) bilir. (Mürîdân, Kişisel İletişim, 2018)

Bir defasında şöyle buyurmuşlardır: “Cenâb-ı Hakk (c.c.) bir sâlike vereceği lütf-u ihsânını müşidine yed-i emîn olarak teslim eder. Zamânı gelince o kul gelir mürşidine intisâb eder. Çalışıp gayret ederek o ihsâna, o makâma lâayık olursa mürşidi nasîbini kendisine teslim eder. Çalışıp hak etmezse o zaman nasîbini geri tepmiş olur.” (Albayrak, t.y.: 99)

Tasavvuf târihinde birçok mürşid-i kâmilin beldeleri aşarak mürîdi olacak zâtı araması, bulduktan sonra kendisine “Falanca beldeden buraya sırf seni bulup yetiştirmek için geldik.” dediğine çokça rastlanmaktadır. Şems-i Tebrîzî’nin Hz. Mevlânâ’ya, Hâlisiyye meşâyihından Hacı Muhammed Baba’nın Hayri Baba’ya dediği gibi. Bu durum mürîdin nasîbinin intisâb etmeden çok önce mürşidine teslim edildiği yönündeki Hayri Baba Hazretlerinin söylemini ispatlar mahiyettedir.

2.2.5.9.11. Râbita

Sözlükte bağ, alaka, münâsebet gibi manalara gelen râbita (Mutçalı, 1995: 305) tasavvufî terbiyede “râbita-i mevt” ve “râbita-i mürşid” “râbita-i resûl” gibi farklı şekillerde uygumaktadır.

2.2.5.9.11.1. Râbita-i Mevt

Sâlikin ölümü sürekli hatırında tutup kalbini dünya sevgisinden ve alâkasından uzaklaştırmasını ifâde eden râbita-i mevt, tasavvufî terbiyede önemli bir yer işgal etmektedir. Mürîdin gün boyu ölümü hatırında tutması şeklinde uygulanmasının yanı sıra Kâdiriyye-i Hâlisiyye’de günlük virdlerin başlangıcında mürîdin kendi ölümünü tahayyül etmesi şarttır.

Hayri Baba Hazretleri günlük virdlerin çekilmesi konusunu izâh ederken tefekkürü’l-mevt ve râbita-i şerîfenin nasıl yapılacağını da açıklamıştır. O tefekkürü’l-mevt, ölüm ânının düşünülmesini şöyle tasvîr ediyor: “Azrâil (a.s.) geldi. Artık dünyâdan ayrılma zamânımın geldiğini söyledi. Rûhumu teslim aldı. İnşaallah pîr ve meşâyihimizin da himmetiyle son nefesimi kelime-i şehâdetle verdim. Haberi alan yakınlarım başıma toplandılar. Ağlaşmaya ve yasımı çekmeye başladılar. Câminin hocası geldi. Elbiselerimi çıkarıp beni yıkadılar. Beyaz kefene sardılar. Konu komşu hep birlikte camiye götürüp cenâze namazımı kıldılar. Daha sonra kabristana götürüp benim için kazılan bir mezara koydular. Üzerimi toprakla kapattılar. Hoca efendi telkîn duamı yaptı. Üzerime fâtiha ve çeşitli sûreler okuyup beni kabrimde yalnız bıraktılar. Suâl melekleri münker ve nekîr geldiler. (Kâfirlere, âsîlere korkunç sûrette gelirler. Mü’minlere ise güzel sûrette gelirler.) Rabbin kim, Nebi’n kim, Kitâbın hangi kitap, Dînin hangi din, Kıblen neresi? diye sorular sordular. Dünyada îmân ve ikrâr ettiğimiz

için Allah Teâlâ (c.c.)'nin yardımı, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şefaati ve pîrân ve meşâyihimizin himmetleriyle Rabbim Allah Teâlâ (c.c.), Nebi'm Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), Kitâbım Kur'ân-ı Kerîm, Kiblem Ka'be-i Muazzama diye cevap verdim. Zamanla çürüdüm toprak oldum. Rûhum çürümedi. Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukur olur. Bunu tahayyul et. Daha sonra mahşer meydanında ruhumuz ve cesedimiz birleşmiş olarak toplanıp haşrolacağız. Günâhı çok olanlar cehenneme, sevâbı çok olanlar ise cennete girecekler. Ölüm Peygamberler, velîler, pâdişahlar dâhil herkes için geçerlidir. Her fâni bir gün mutlaka ölecektir. (Öğüt, 2016: 60, 89)

2.2.5.9.11.2. Râbita-i Mürşid

Mutasavvıfların tasavvufî terbiyenin en önemli unsurlarından birisi olarak kabul ettikleri râbita, mürîdin kendisinden feyz almak ve şahsiyetiyle aynîleşmek amacıyla kâmil bir mürşidin rûhâniyyetini sürekli olarak düşünmesi, onu sevmesi, sözlerini ve fiillerini taklit etmesi şeklinde tarif edilir. Râbitada, mürîdin şeyhini ma'nen her dâim yanında düşünmek suretiyle kendisini günâhlardan ve dünyevi her şeyden çekerek bu vesileyle Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ve O'ndan da Allâh Teâlâ (c.c.)'ya kalbini bağlaması hedeflenir. Öcelikle şeyhini râbita eden mürîd, şeyhinde fâni olduktan sonra Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi râbita etmeye başlar. Bu aşamada da kemâle erip Allâh Resûlü'nde fâni olunca Cenâb-ı Hak (c.c.) Hazretlerini murâkabe etme liyakatine erişir. (Yılmaz, 2004: 226-229 ; Çelik: 2004a: 45)

Mürşidi râbita etmeyi güneşe tutulan ayna ile tasvîr eden Hayri Baba Hazretlerine göre "*Mü'min mü'minin aynasıdır*" (Ebû Dâvûd, Edeb: 49) fehvâsınca güneşe tutulan ayna güneşin ziyâsını çevrildiği tarafa yansıtır. Esâsen yansıyan güneşin nûrudur, aynanın görevi sâdece yansıtmaktır. Aynaların sayısını artırmak sûretiyle karanlık yerlere güneşin ışığını taşımak mümkündür. Araya ne kadar ayna koyarsanız koyun, yaptığınız iş sadece güneşin ışığını taşımaya hizmet etmekten başka bir şey değildir. Hadîs-i Şerifte bahsedilen ayna Allâh Teâlâ (c.c.)'nin velî kullarının kirlerden ve paslardan arınmış nurlu kalpleridir. Nurlarını Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz ve silsile-i meşâyih aynaları vâsıtasıyla Cenâb-ı Hak Teâlâ'dan (c.c.) almaktadırlar. Kendilerini râbita eden kalplere bu nûru yansıtarak o kalplerin de ayna misâli parlamalarına vesîle

olurlar. Dolayısıyla mürşid-i kâmilleri râbîta eden mürîdân esâsında Hak Teâlâ (c.c.) Hazretlerini râbîta ediyor demektir. (Öğüt, 2016: 120)

Feyz teatisinde silsilenin önemi büyüktür. Çünkü manevî feyz aynen zâhirde suyun veya elektriğin borularla veya kablolarla geldiği gibi Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizden gelmektedir. İlâhî feyz ve muhabbetin kaynağı Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizdir. O'nun Allah Teâlâ (c.c.)'dan aldığı feyz ve muhabbet uçsuz bucaksız bir umman gibidir. Şebeke-i Resûlulâh mürşidler silsilesi ile günümüze kadar kalpten kalbe gelmektedir. Gerçek mürşid-i kâmiller feyzlerini bu kanaldan alan deryâlar, barajlar gibidirler. Mürîdânın evinin önünden geçen elektrik telleri veya su boruları gibi feyz-i ilâhîyi evlâdlarının kalplerine kadar getiriverirler. Onların kullanımına elverişli hâle sokarlar. Mürîde düşen bu bağlantıyı sağlam tutup koparmamasıdır. Ma'nevî lamba yandığı müddetçe sâlikin ahlâkı günden güne güzelleşmeye devam eder. Feyzi olduğu müddetçe âhîret hayâtı aklına gelir. İki cihân saâdetini elde etme isteği ve çalışma gayreti artar. Kulluğunu neşe ile yapar. (Öğüt, 2016: 85)

Hayri Baba mürîdânın seyr ü sülûkta yol almasında râbîtanın zikrullâhtan daha evlâ olduğunu, ancak sâliklerin büyük bir çoğunluğunun râbîtayı beceremediklerini söylemektedir. Bu konuyu anlatırken râbîtayı belirli bir derecede yapabilen mürîdlerin de çok dikkat etmeleri gerektiğini tenbîhlemiştir. Örneğin, râbîtada Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz ile görüşme kâbiliyetine sâhip olan bir sâlik şeyhini almadan ma'nen huzûra çıksa sû-i edep irtikâb etmiş olur. Ashâb-ı kirâmın en önde gelenlerinden olan Hz. Ebûbekir (r.a.)'in tuvalette dahi Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi râbîta ettiği için kendisini Efendimize şikâyet etmesi onun, mürşidi olan Allâh Resûlüne olan teveccühünün ne derece olduğunu göstermektedir. Mürîdân da bu mertebeye ulaşıp Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizde fâni olabilmesi için evvelâ kendi mürşidini bu seviyede râbîta etmelidir ki, mürşidi kendisini Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize götürsün, râbîta-i Resûlün yapılışını ve âdâbını ona öğretsin. (Öğüt, 2016: 91)

Hayri Baba râbîtanın ehl-i sünnet âlimlerince câiz görülen tabîî bir ameliye olduğunu ve feyz almak için mutlaka yapılması gerektiğini vurgulayarak şöyle devâm eder: “Bir insanın aynaya akseden güneşe teveccüh etmesiyle Cenâb-ı Hak (c.c.)'ın zât ve sıfat tecellîlerinin aksettiği kâmil bir mürşidin kalbine yönelerek oraya akseden Hak Teâlâ'nın nûrundan istifâde etmesinden daha güzel bir şey olamaz. Mürîdin virdini

çekerken şeyhiyle diz dize oturduğunu, birlikte zikrettiklerini tahayyül ederek şeyhinin ma'nen biiznillâh orada hâzır olduğunu, tarîkat pîrinin, Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin rûhâniyyetlerinin orada olduklarını düşünmesinin feyz almasında ve âdâbının kemâle ermesinde büyük katkısı vardır. Tesbîhâta başlarken bütün mürîdân şunu ikrâr etmektedir: “*Îlâhî ente maksûdî ve rıdâke ve ligâke matlûbî: Ey Yüceler Yücesi Allahım! Benim yegâne maksûdum sensin, senin rızânı elde etmek ve sana kavuşmak benim tek isteğimdir.*” Dolayısıyla fenâ fillâh ve bekâ billâh olamış bir mürşid-i kâmilî râbîta ederken maksûdumuz o yüce gönüllü velînin kalbine tecellî eden Allah Teâlâ'nın nûrundan bizim de kalbimize aksetmesidir. Bu ne güzel bir nimettir.” (Öğüt, 2016: 120)

Hayri Baba râbîtanın câiziyyetini anlatırken asıl olanın Allâh Teâlâ (c.c.)'nin feyzine, nûruna teveccüh etmek olduğunu, mürşidi râbîtanın amacının mürîdin kendi başına elde etmesi pek mümkün olmayan feyz-i ilâhîyi mürşidin kalbinden alabilmesidir. Bu durumu izâh etmek için Kaşıkçı Ali Rızâ Efendinin “*Gülzâr-ı Medîne*” (1965) adlı eserindeki bir örneği zikrederek sakal-ı şerîf ziyâretlerini ve amaçlanan hedefi anlatır. Şöyle ki, bir câmide sakal-ı şerîf ziyâretinin olacağını duyan cemâat vakti geldiğinde o câmiye akın eder. Hoca Efendi göğsüne yasladığı bir bohça ile kürsüye yönelir. Herkes büyük bir ta'zîm ile ayağa kalkar. Salevât getirirler. Bohça yavaş yavaş açılır. Heyecân doruğa ulaşır. Daha sonra billur bir şişede Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in sakalından alınan mübarek bir kıl görünür. Herkes sonsuz bir ta'zîm ile o sakalı şerîfi alıp teberrüken yüzüne gözüne sürerek iştiyâkla Kâinâtın Efendisine salât-ü selâm gönderir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e saygı ve sevgisini izhâr ederek şefâat arzûsunu dile getirir. Burada cemaatin o bohçaya hürmetinin asıl sebebi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ve onun mübârek sakalınadır. Yoksa bohçanın bir önemi yoktur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e saygının sebebi de O'nun Yüceler Yücesi Rabbimiz katındaki değeri ve konumudur. Bu durumda asıl saygı ve sevgi Allâh Teâlâ (c.c.)'yadır. Râbîtadaki amaç da aynen bunun gibidir. Mürşid-i kâmile gösterilen hürmet tamâmen onun Allâh Teâlâ (c.c.) katındaki değeri ve kalbinde yer alan nûr-i ilâhîdir. Onu râbîta etmenin tek gâyesi kalbindeki feyz-i ilâhîden nasiplenmektir. Bu sebeple râbîtayı becerebilen mürîd ikinci aşamada tarîkatın pîrini râbîta eder. Daha sonra Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi râbîta eder. O aşamayı geçince de doğrudan Allâh Teâlâ (c.c.)'yı her zaman ve her yerde görüyormuşçasına kulluk etme kâbiliyetine kavuşur. Bu durumda da ömür boyu şeyhine minnettâr kalır.

Hayri Baba Hazretlerine göre râbitasını güzel yapan mürîdin zâhiren mürşidinden uzak olmasının herhangi bir dezavantajı yoktur. Bu konuyu izâh ederken tasavvufî literatürde yaygın olan ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i zâhiren görememesine rağmen Efendimizin kendisine hırka-yı saâdetlerini hediye ettiği ve ümmeti için duâ talep ettiği Veysel Karânî Hazretlerinin sadâkatini ve râbitasının kuvvetini ifâde etmek için kullanılan “Der Yemenî pîş-i menî: Yemen de dahi olsa yanibaşımızda gibidir” sözüne vurgu yapmaktadır. Râbitası kuvvetli olan sâlik dünyânın neresinde olursa olsun maddî mesâfelerle kayıtlı olmayan ruhlar âleminde şeyhine talebini iletir, şeyhi de kendisine gerekli himmeti ulaştırır. Bu durumun mefhûm-u muhâlifî olarak mürşidinin yanında yer alıp da manevî irtibâtı kopuk olan mürîd ise her ne kadar zâhiren yakın olsa da kalben uzak olduğu için şeyhinin himmetinden nasiplenemeyebilir. (Öğüt, 2016: 121)

Hayri Baba'nın halîfesi Mustafa Yaşar Efendi râbitanın mürîdin manevî terakkîsinde oldukça önemli bir konumda olduğunu söylemektedir. Birçok mutasavvîfın kanâatine paralel olarak gerek Kâdiriyye tarîkatı Pîri Abdülkâdir Geylânî Hazretleri ve gerekse Hâlisiyye şubesi meşâyihine göre râbita seyr ü sülûk yolunda sohbetten de zikrullâhtan da daha erdiricidir. Çünkü râbitada huy ve ahlâkın sirâyet etmesi söz konusudur. Gerçek râbitayı becerebilen sâlike Allâh Teâlâ'nın ahlâkıyla ahlâklanmış olan kâmil mürşidinin ahlâkı sirâyet eder. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i gerçek anlamda râbita ettikleri için onun güzel ahlâkı ile davranışlarını kısa zamanda Allâh Teâlâ (c.c.)'nin istediği istikâmette değiştirdiler. Ancak birçok şeyh efendi kendisine râbita ettirmesine rağmen râbitaya ehil değildir. Râbita ancak Cenâb-ı Hakk (c.c.)'ta fânî olmuş, zât ve sıfat tecellîlerine erişmiş bir mürşid-i kâmile yapılıdır. Bir şeyhin râbita edilmesi için evliyâullâhtan birisi olması yeterli değildir. Aksi halde mürîd fayda yerine birçok zarara düçâr olabilir. (Göletderevî, Kişisel İletişim, Ağustos, 2018)

Hayri Baba'ya göre insanın rûhu zâhirî görüntüsüne benzer. Bu sebeple mürîd râbitanın başlangıcında sürekli şeyhinin çehresini hayâl eder. Yerken, içerken, otururken, gezerken, sohbet ederken, yatarken hep Allâh Teâlâ (c.c.)'nin dostu olan şeyhi ile birlikte olduğunu, bu fiilleri birlikte yaptıklarını düşünerek hareket eder. Bu tavrı kendisini günâhlardan alıkoyar. Çünkü şeyhinin yanında olduğunu düşünen kişi gühâh işlemeye yöneldiğinde utanır ve o fiilinden vaz geçer. Böyle yapan bir mürîd

şeyhinin rûhunu bulur ve hep onunla olur. Bu sayede şeyhinde bulunan kâmil tavır ve davranışlar kendisine geçer. Şeyhine gelen ilâhî tecellîler ona da yansır. Râbitayı yapabilen mürîdlerin bir kısmının fitratları buna uygun ise kalp gözleri açılır. Bazı mürîdlerde ise râbitayı güzel yapmalarına karşın bu durum gerçekleşmez. Onlar için böyle olması bir eksiklik değildir. Râbitanın aşamalarında mürîd önce şeyhini rüyâsında görür. Daha sonra şeyhinin rûhunu bulur. Devâm ettiği takdirde ayık iken şeyhinin rûhuyla görüşme olanağına kavuşur. Daha sonraki aşamalarında silsile-i meşâyih ile kol pîri ve tarikat pîri ile devâmında Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz ile görüşme imkânını bulması da mümkündür. Ancak bu durum çok az sâlikin elde edebileceği bir durumdur. Ayrıca bunu gâye edinmek bir mürîd için Hak yolda büyük bir engeldir. Aslâ mürîdin gayesi bu olmamalıdır. Asıl amaç Allâh Teâlâ (c.c.)'nin rızâsını elde etmektir. Birçok sâlik bu halleri elde ettikten sonra hâlini bozup vuslatı ıskalamıştır. (Öğüt, 2016: 42; Albayrak, t.y.: 91)

Bazı mürîdlerin, rüyâ ve zuhûrât gördüklerini, bâzılarının görmediklerini şöyle beyân etmiştir: “Düşünün ki mürşidiniz topluca sizleri Hicaz’a kutsal beldelere götürüyor. Bazı mürîdân cam kenârında oturmadan gidemiyor, otobüs tutuyor. Bazıları ise önde veya cam kenârında oturunca rahatsız oluyor, başı dönüyor. Veyahut güvenlik açısından mürşidiniz bazı kişilerin cam kenârında oturması gerektiğini, bâzılarının da diğer yerlerde oturması gerektiğini düşünüyor. Yoksa yolculuğun güvenliği veya o mürîdin güvenliği tehlikeye girecek. Bu sebeplerden dolayı cam kenarında oturanlar dışarıdaki manzaraları görürler, diğerleri pek göremezler. Vagon tipi bir trenle gittiğinizi düşünün. Kapalı vagondakiler hiçbir şey göremezler. Lâkin araçta bulunan herkes aynı menzile doğru yol almaktadırlar. Dışarıdaki manzaraları görenler gördükleri yerlerdeki güzelliklere kapılıp orada inmek ve oranın nimetlerinden faydalanmak isterse mürşidi bu yolun Cenâb-ı Hakk (c.c.)’a ve Resûlullâh (s.a.v.)’e gittiğini söyleyerek onu uyarır. Aynen rüyâ ve zuhûrât görenler böyledir. Şayet mürşidlerinin nasihatını dinlemez, gördükleriyle meşgul olmayı tercih ederlerse hiç rüyâ ve zuhûrât görmeyenlere nazaran zarar eder, yoldan uzak kalırlar maâzallâh. Bu sebeple niye görmüyorum diye üzölmek veya gördüğü için ucba düşmek yersizdir. (Albayrak, t.y.: 107-108)

Râbitanın yapılışına gelince günlük virdlerini çekerken tefekkürü’l-mevtin hemen akabinde şeyhim hazretleri karşımda diz dize oturuyoruz. Peygamber Efendimiz Hz.

Muhammed Mustafa (s.a.v.)’dan Hz. İmâm Ali (kv), pîrimiz Adülkâdir Geylânî Hazretleri ve silsile-i meşâyihimiz vâsıtasıyla, aynen menbaından baraja, oradan da evlerimize kadar borularla su geldiği gibi, yâhut barajdan evlerimize gelen elektrik misâli aşk, feyz ve muhabbet şeyhimizin kalbine geliyor. Ben de kovamı alıp bir çeşmeden su doldurur gibi kalbimi şeyhimin kalbinin altına koyup dolmasını bekliyorum, diye düşünerek bir müddet huzurda beklenir. O esnada her şeyi unutup huzûrullâhta olmanın şuûrunu yakalamak gerekir. Burada mürşid-i kâmil baraj mesâbesindedir. Kendisi ilâhî feyz ve muhabbetle dolmuş durumdadır. Râbıta ederek feyz almak isteyen mürîdânının istidât ve kabiliyetlerine göre nasipleri olan feyz-i ilâhîyi onların kalplerine ilkâ eder. Bunun dışında mürîdın günün her saatinde ve yaptığı her işte şeyhini yanında tahayyül ederek o işi şeyhinin yaptığı gibi yapması, şeyhine muhabbetini devam ettirmesi, sohbetlerini dinlemesi ve hayatına tatbik etmesi, yazdığı kitaplarını okuması, kendisine dua etmesi vb. gibi irtibatların tümü râbıta olarak nitelendirilmektedir. (Öğüt, 2016: 61; Yıldırım, 2016: 305-311)

2.2.5.9.12. Vecd

Sözlükte “yitiğini bulmak, isteğini elde etmek, güç yetirmek; aşk sarhoşluğu içinde kendinden geçmek, yüksek heyecâna kapılmak” anlamlarındaki vecd kelimesi tasavvuf terimi olarak “kasıt ve zorlama olmadan Allâh Teâlâ (c.c.)’nın bir ihsânı şeklinde sâlike gelen ve onu kendinden geçiren mânevî çarpıntı” (müsâdefe) demektir. (Kuşeyrî, 1999: 190)

Hakk Teâlâ’nın varlığını idrâk eden ve kalbinde O’ndan başkasına yer vermeyen sâlik bu çarpıntı ile beşerî sıfatlarından sıyrılır. Kur’ân-ı Kerîm’de müminlerin rablerinden korkarak, derileri ürpererek vecd ile Kur’an okudukları haber verilmiştir. (Zümer: 39/23) Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ve ashâbının Kur’ân-ı Kerîm okurken veya dinlerken yaşadıkları vecd hallerine dair birçok rivâyet bulunmaktadır. (Bkz. Buhârî, Fezâilü’l-Şur’ân, 33). “Gerçek şu ki gözler kör olmaz, lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur” (Hac: 22/46) âyet-i kerîmesini tefsîr eden sûfiler kalpte bulunan üzüntü ve sevinç türünden her duygunun kalbin işitmesi, görmesi ve ürpermesi anlamında birer vecd olduğunu, vecdi Hakk’a yaklaşma ile gerçekleşen ilâhî emir, vâridât ve tecellilerin doğurduğunu söylemektedirler. Onlara göre vecdin ortaya çıktığı ilk yer kalp olup kalpten bedenın bütün organlarına titreme, nâra atma, inleme, derin nefes alma,

donup kalma, bayılma, sükûnet sirayet etmektedir. Gerçek vecd ileri derecedeki Allâh (c.c.) ve Peygamber (s.a.v.) aşkı ile irâde sağlamlığından meydana gelmektedir. Sûflere göre dinî duygu ve heyecanlar üç şekilde ortaya çıkar. Irâde ile vecde gelmeye “tevâcüd”, iradesiz vecde gelmeye “vecd”, vecdin en mükemmel şekline “vücûd” (bulma) ismi verilir. (Serrâc, 1380: 293, Ceylan, 2012: 42/ 583-584)

Hayri Baba Hazretleri Allâh Teâlâ (c.c.) zikredildiği ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin ismi anıldığında zaman zaman “Hayy” ism-i şerîfi ile sayha çekerlerdi. Evlerine komşu olan Alman vatandaşların bazen evden çıkarken evlâdlarına, bugün yine baba “Hayy” dedi, diye mukâbele ettikleri olurdu. Onun bu hâlini çekemeyen mürîdlerden birisi içinden kendisini yadırgarmış. Bir gün Hayri Baba cemaate namaz kıldırırken birden çok şiddetli bir sayha çekerler. Öyleki kendi ifâdesiyle namazda iken elleri çözülür. Namazda olduğunu anlar anlamaz hemen ellerini bağlar ve namaza devâm eder. Namaz bitince kendisine buğz eden mürîd “Hayri Bey, artık sana sözüm yok. İçimden sana kızıyordum. Ne iki de bir bağıyor diyordum. Biz namazda iken âniden gök kubbe yarıldı. Senin başının üzerine yıldırım gibi bir nûr düşüverdi. O nûrdan küçük bir kıvılcım dahi benim başıma düşseydi yanar kül olurum. Mâşaallah sen iyi dayandın. Lütfen bana hakkını helâl et” der. (Albayrak, t.y.: 55)

Hayri Baba sohbet ve zikir meclisinde bazı ihvânın vecde gelip sayha etmesinden rahatsız olup, konsantrasyonunu yitirdiğini söyleyen evlâdlarına cevâben şunları söylemiştir: “Evlâdım mürîdin sayha çekmesinin çeşitli sebepleri vardır. Sayha çekmek ya ilâhî kaynaklıdır, ya da nefis ve şeytan kaynaklıdır. İlâhî kaynaklı olanı üç kısımdır: Mürîde Cenâb-ı Hak (c.c.) tarafından bir vâridât-ı ilâhî olur. Bu tecellînin te’sîri, inen nûrun etkisiyle mürîd sayha çeker. Diğer bir husûs o anda orayı ziyârete gelmiş olan melekler mürîde sürtünürler. Bunun te’sîriyle mürîd sayha eder. Bir diğer sebep ise mürîdin râbîta ettiği pîrinin, şeyhinin veya o meclisi ziyârete gelen evliyâullâhtan birisinin ihvâna dokunması ile sayha çeker. Durum böyle ise rahatsız olmamak gerekir. Zâten sayha eden mürîd kendine engel olamaz. Nefis ve şeytanın vesvesesi sonucu sayhâ eden mürîdler de olabilir. Bu durum evliyâullâh katında son derece yanlış ve edebe muğâyirdir. Mürîd kendisinde gördüğü varlık ve benlik ile insanlara kendisini cezbeli ve feyizli göstermeyi arzular. Çoğu zaman bunu kendisi fark edemeyebilir. Ancak onun sayhâsını işiten şeyhi ve birçok ihvânı gerçek sayhâ olmadığını anlarlar. Bu durumda

ihvânının huzûrunu ve râbitasını bozan bu mürîd kul hakkına girmiş ve edep dışı bir davranış sergilemiş olur. (Albayrak, t.y.: 85-86)

2.2.5.9.13. Vasiyeti

Hayri Baba Hazretleri vefâtından on gün evvel vasiyetini hazırlayarak evlâdlarına teslîm etmişlerdir. Vasiyetleri halîfesi Mustafa Yaşar Efendi tarafından hem Osmanlı Türkçesi hem de latin alfabesi ile kaleme alınmış olup şöyledir:

Evlâd ve Ehibbâma, Mürîd ve Mürîdelerimin Nazar-ı Dikkatlerine

* Evvelen size Allah (c.c.)’a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlere, Âhiret Gününe, Kazâ ve Kadere inanıp itikat etmenizi, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat mezheplerine ve hakîki tarîkat ehillerine asla söz atmamanızı nasîhat ve tavsiye ederim.

* Gerek neseben, gerekse ma’nen bütün evlâdlarımdan ricâm odur ki, bizde hakkı olanlar vârislerimden isteyip mutlaka alacaklardır. İstemeye cesaret edemeyenlerden râzî olamam. Ya helâl edecekler ya da isteyip alacaklardır.

* Tarîkimizin mürşidleri şimdiye kadar devam ettiği gibi, bundan böyle de devam edecektir. Bu fakîr Hayri Baba sizlere derim ki, ihtiyaç hissettiğiniz zaman bırakmış olduğum halîfelerim sizlere gereken hususları öğretip anlatmaya yetkilidirler. Size beş şube, on halife, üç yüz küsür nakîb bırakıyorum. Onlar gökte yıldızlar gibidir. Hangisinden tutarsanız bana ulaşırsınız. Bana ulaşanlar Hz. Pîr Efendimize, ona ulaşanlar ise Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimize ulaşırlar. Buradan da Hakk’ı bulurlar.

* Râbîta konusunda sizlere derim ki, Cenâb-ı Hak bütün Peygamberlerine ve evliyâsına ayrı ayrı mucize, kerâmet ve burhân ihsân ettiği gibi bu Hayri’sine de şunları ihsân etmiş olup böyle amel etmenizi tavsiye ve nasihat ederim. Şöyle ki, beni görenler veya görmeyenler teveccüh ve râbitalarını bize yapacaklar. Kabrimi ziyâret edenler sebab-i mağfîret olacaklar. Kabrimde bulunan sudan içenler emrâzlarından şifâyâb olacaklardır. İstimdâd isteyenler hayatımdan daha keskin olarak imdâdlarına yetişme imkânını bulacaklardır. Rabbim Celle ve Alâ Hazretleri bunları bize ihsân eylemiştir.

* Evlâdlarım Sakın! Aldanıp da başka meşâyıha gidenler olursa asla izin vermiyorum. Feyz almalarına müsâdem yoktur. Çünkü Yüce Mevlâm onlara rahmet nazarıyla nazar etmez. Rabbim Zü’l-Celâl ve’l-Kemâl Hazretleri bu Hâdimü’l-

Fukarâsına ilâ nihâye tasarruf hakkı ihsân buyurmuştur. Bu husûsta tereddüt edenler güçleri yetiyorsa doğrudan Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizden öğrensinler. Buna imkânı olmayanlar ise istihâre yolu ile tavsiye ettiklerimin hakîkî olup olmadığını anlasınlar.

* Nakîblerimin isimlerini vermek imkânı yoktur. Şerîata, tarîkata, hakîkata, ma'rifete, kanunlara, nizâmlara uymayanlar hakkında gerekli kararı vermeye yetkili kıldıklarım vazîfelerini yerine getirirler. Bunda şüphe ve endişem benim olmadığı gibi sizin de şüpheniz olmasın.

Mürîd ve mürîdelerimin, evlâd ve ehîbbâlarımın nazar-ı dikkatlerine...

1- Bu fakîrin kadın, erkek on (10) halîfesi üç yüz (300) kûsür icâzet verdiklerim vardır.⁵⁹ Bunların cümlesi Ümmet-i Muhammed'in salâhına çalışacaklardır. Halîfelerim bugünün en yüksek mürşidleri olup birbirlerine manevî yönden ihtiyaçları olmayıp cümlesi Peygamberimiz (s.a.v.) Efendimizin nâibleridir. Aralarında manevî derece farkı olabilir, bu da gerek ihvânı gerekse halkı alâkadar etmez.

2- Diğer taraftan icâzetli kıldığım gerek kadın, gerekse erkek halîfeler de dâhil olmak üzere cümlesi bize bağlı, bize râbîta yapacaklardır. Biri diğer birine tâbi olmayacaktır. Yardıma ihtiyâcı olanlar, yine bizden istimdâd edeceklerdir. Halîfelerim kendileri taraflarından ders verdikleri ihvâna bizi tanıtacaklardır. Bizi râbîtaya alamayanlar olursa ders aldığı mürebbîleri yanlarında olduğu halde bizi râbîtaya devâm edecekler, tasarrufumuzdan istifâde göreceklerdir vesselâm. 07.09.1979

Hakîkî ve esas halîfe tayin ettiklerimin isimlerini açıklıyorum. İcâb ederse gerekli talimâtı alabilirsiniz.

- 1- Hâfız Yaşar İşçi Göletdervî (Yaşariyye Şubesi)
- 2- Niyâzî Sekmen Malatyevî (Niyâziyye Şubesi)
- 3- Kerem Canpolat Ercişî (Keremiyye Şubesi)
- 4- Hâfız Sâlim Kırkgöz (Sâlimiyye Şubesi)
- 5- Haydar Baş (Haydariyye Şubesi) (İdâre heyeti tarafından daha sonra azledilmiştir.)
- 6- Mustafa Özgür (Rehber Karsî)

⁵⁹ Halîfe sayısının neden on denildiği halde on üç olduğu konusu vasiyetnâmenin bitimindeki sayfada açıklanmıştır. Buraya vasiyetnâmenin metnini aynen aldık.

- 7- Mustafa Sivâsî (Rehber Sivâsî)
- 8- Hatice Kışlalı (Malatyevî Rehber)
- 9- Fatma Genç (Ankaravî Rehber)
- 10- Mahrem tutulmaktadır. (Mustafa Hayri Malatyevî Hayri Baba oğlu)
- 11- Abdullah Demircioğlu Trabzonî
- 12- Hüseyin Korkmaz Malatyevî
- 13- Abdullah Demir Trabzonî

Dikkat!

Benim halîfelerime ve nakîblerime hürmet bana hürmettir. Onlara ihânet bana ihânettir. Çünkü onlar Allâh (c.c.) adına Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Hayriyye'nin silsile büyükleri adına gayret sarf ederler.

Halîfelerimin, nakîblerimin halka bizi tanıtmaya vazîfeleri vardır. Aslanan bizi bildirmektir. Bilemedikleri hallerde bizden yardım talebinde bulunacaklar. Başta gelen vazîfeler bunlardır. Ehemmiyetle gerekli gayreti göstereceklerdir. Tereddüt ettikleri şeyleri râbîta yolu ile bize mürâaat ederek öğreneceklerdir. Bizden sonra Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye olarak halka öğretilecektir. Ve's-Selâmu alâ meni't-tebea'l-hüdâ.⁶⁰

Menemen hadiseleri sırasında kendi icâzetnâmesi kaybolan Hayri Baba sıhhati bozulmaya başladığı sırada: “Günümüzde âhirete intikâl eden meşâyih yerlerine adam bırakmıyorlar. Biz böyle yapmayacağız. Hayri Efendi yerine kimseyi bırakmadan gitti, demesinler” diyerek 1974’de icâzet hazırlığına başlamıştır. Vasiyetnâmesinde halîfelerini 2 kadın 8 erkek olmak üzere 10 kişi olarak yazdırmış, onuncu halîfenin ismini ise mahrem tutarak yazdırmamıştır. Ayrıca halîfelerinden beşini şube sahibi olarak atayarak halîfe yetiştirme yetkisiyle yetkilendirmişlerdir.

Mahrem tutulan halîfe konusu Hayri Baba'nın dikkate şayan bir metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ihvân arasında çeşitli yorumlar yapılmış, bazıları tarafından konu mecrâsından saptırılarak neden gizlendiği yönünde yorumlar yapılagelmiştir. Hayri Baba'nın vefâtından sonra icâzetnâmelerin yazımı konusunda yetkilendirdiği halîfesi Mustafa Yaşar Efendi mahrem tutulan halîfenin kimliğini

⁶⁰ “Selâm hidayete tâbi olanların üzerine olsun.”

“Miftâhu'l-İrşâd” isimli kitabında açıklamıştır. Bu konuda oluşabilecek istifhamları yaptığımız görüşme esnâsında anlattıkları bir mevzu giderebilecek türdendir. Şöyle ki, Hayri Baba vefâtından önce Mustafa Yaşar Efendi'ye halîfelerinin isimlerini yazdırırken, “Bizim evden de zaman gelecek senden icâzetnâme talebinde bulunan olacak. İstediklerinde kendisine yazar verirsin.” diye emir buyururlar. Yaşar Efendi Hayri Baba Hazretlerinin bu emrinin tam otuz sekiz yıl sonra yerine geldiğini, 2017 yılı içerisinde Mustafa Hayri Efendinin kendisine müracaat ederek belgesini aldığını söyledi. Abdullah Demircioğlu Trabzonî, Hüseyin Korkmaz Malatyeví ve Abdullah Demir Trabzonî Efendilerin hilâfetnâmelerinin ise, vasiyetnâmenin yazımından sonra Hayri Baba Hazretlerinin emir buyurmaları üzerine vefâtından sonra kendisi tarafından yazılarak tevdi edildiğini söylediler. (Göletdrevî, Kişisel iletişim, Eylül, 2018)

Burada dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Hayri Baba Hazretleri halîfe tayini konusunda gerek kendi asrındaki meşâyıha, gerekse kendisinden sonra gelecek olan mürşidlere örnek olabilecek bazı metodlar uygulamıştır. Örneğin, tarîkatına uzun zaman hizmet eden manevî yolda ilerlemiş veya ilerlemeye namzet olan mürîdânına çalışıp hilâfet makamına layık olmaları ve kendisinden tam icâzet alabilmeleri için ilk önce “Teşviknâme” (Zâkirbaşı) belgesi düzenleyerek takdim etmiştir. Bu belgeleri vermekteki gayesi “Evlâdım! Bu yolda şu kadar zamandır hizmet etmekteisin. Çalış tam icâzet almaya hak kazan, asâletini tasdik ettir, on iki tarîkten icâzetnâmeni vereyim.” şeklinde mürîdânını daha fazla nefsiyle mücâdele etmeye ve manevî terakkiye mazhâr olma yolunda mesâfe almaya teşvik etmektir. Bu amaçla 53'ü erkek diğerleri kadın olmak üzere üç yüz küsür mürîdine bu belgeden vermiştir. Bu belgeyi alan mürîdân daha bir canhıraş şekilde tarîkatına hizmet etmeye, ibâdet ve taatta bulunmaya başlamıştır. Fakat ne yazık ki, bunlar arasında hilâf-ı hakikat olarak kendisinin Hayri Baba'dan icâzetli bir halîfe olduğunu empoze etmeye çalışanlar da olmuştur. (Göletdrevî, Kişisel iletişim, Eylül, 2018)

Hayri Baba'nın diğer bir örnek uygulaması da kendisinden sonra halîfelerini denetlemesi için oluşturduğu idâre heyetidir. Haydar Baş'ın halîfelikten azledilmesi konusunu izâh etmek için bu heyet hakkında bilgi vermemiz gerekmektedir. Hayri Baba vefât etmeden evvel kendisinden sonra Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye yoluna herhangi bir bid'at girmemesi, şerîat, tarîkat, ma'rifet ve hakîkat yolundan sapılmaması için çok güzel bir tedbir düşünerek beş kişilik bir idâre heyeti oluşturmuş ve bu heyeti anlatılan

istikâmetten sapanları hilâfetten azletme yetkisiyle yetkilendirmiştir. Haydar Baş bu heyet tarafından söz konusu maddelere uymadığı, şeriat ve tarikat esaslarının dışına çıktığı gerekçeyle teftiş edilerek önce gerekli ikâzlar yapılmış, değişen bir durum görülmezince de hilâfetten azledilmiştir. (Öğüt, 2016: 194)

Tasavvuf tarihinde bu gibi durumlar zaman zaman vuku bulmaktadır. Örneğin, Düsûkiyye Tarîkatı Pîri İbrâhim Düsûkî Hazretleri şunları söylemiştir: “Şeyh bir mürîde istikâmetli olduğu günlerde icâzet verir, daha sonraki zamanlarda mürîdin istikâmeti bozulursa o icâzetin mürîde bir faydası olmaz. Aslolan icâzetnâme değil istikâmettir. O mürîdin ehl-i tarîk katında makbûl olmayan hal ve davranışları şeyhine bildirilse şeyh efendi o mürîdini hilâfetten azleder. (Hânî, 1997:179) Denilebilir ki, en az mutmainne makamına gelmeyen birisine nasıl hilâfet verilir. Şayet o makama gelmiş ise nasıl olur da velîlik makamından düşer? Bu konu tasavvuf tarihinde çeşitli şekillerde izâh edilmiştir. Abdülkâdir Geylânî Hazretleri başta olmak üzere birçok evliyâullâh son nefis mertebesi olan “Sâfiyye” makamına ulaşırsa dahi nefsin aslî hüviyetinin yok olmayacağını, tam anlamıyla ıslah edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Onlara göre nefis ıslâh olur, ancak sahibi asla onu kontrolden hâli olmamalıdır. “*Ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et*” (Hicr: 15/99) âyet-i kerimesi bu konuya delil gösterilmektedir. Dolayısıyla daha önce hak ettiği için bir mürşidden icâzet alan birisi sonradan istikâmetini bozduğunda onun şeyhinin veya tarîkatının töhmet altında bırakılması Yüce İslâm dininin ruhuna aykırı görülmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in gerek hayatında, gerekse vefâtından sonra dininden dönen veya istikâmetini kaybedenler olmuştur. Hakiki Hakk dostlarının korkusu son nefesde îmandır. Hayri Baba Hazretleri bir kimseye ders tarif ettikten sonra “Yâ Rabbi bu inâbeyi (intisâbı) tarafeyn hakkında mubârek ve hayırlı kıl” diyerek dua ederlerdi. (Öğüt, 2016: 93)

2.2.5.9.14. Halîfeleri

Bu bölümde Hayri Baba Hazretlerinin halîfelerinden haklarında bilgi edinebildiklerimizi tanıtmaya çalışacağız.

2.2.5.9.14.1. Mustafa Yaşar İşçi Göletdeverî

2.2.5.9.14.1.1. Hayatı

Mustafa Yaşar İşçi Göletderevî Efendi 1 Ağustos 1930'da Çorum'un "Kargı" ilçesine bağlı "Göletdere" köyünde dünyaya geldi. Babası değirmen ustası Yakup Efendinin on sekiz evlâdı dünyaya gelmesine karşın dört evlâdı yaşamış, diğerleri vefât etmişlerdir. Yaşar Efendi on yedinci sırada dünyaya gelmiştir. Ailesi Suriye'nin Hama şehrine bağlı Ezmîrân (Azre) beldesinden gelmişlerdir. Soyu Kâdiriyye tarîkatı silsilesinde yer alan eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Hüseyin el-Ezmirânî'ye dayanır. Dolayısıyla Evlâd-ı Resûldür. Kendilerine o yörede önceleri "Ezmirânoğulları" denirken daha sonra "Emiroğulları" şeklinde telaffuz edilmeye başlanmıştır.

Küçük yaşlardan itibaren okumaya ve öğrenmeye merak duyan Mustafa Yaşar Efendi süt dayısı Mehmet Fıçıcı ve Çetmi Köyü Camii imâmı Hâfız Tâhir Efendi'den Kur'ân-ı Kerîm dersleri almış 11 yaşında hâfızlığını tamamlamıştır. Bu esnâda ilkokul diplomasını da alarak Boyabatlı Müderris Osman Efendi'den Arapça, Osmanlı Türkçesi, Tefsîr, Hitâbet ve Coğrafya dersleri almıştır. Fatih Camii İmâmı Kurrâ Hâfız Arap Hoca'nın kalfalarından olan Hâfız Mehmet Efendi'den de Ta'lîm ve Tecvîd okumuştur.

Ankara'da bulunması hasebiyle Hacı Bayram Camii imâmı Hâfız Mustafa Efendi'den ve o tarihlerde Ankara müftü yardımcısı olan Gümüşhaneli Lütfi Doğan Hoca'dan Arapça dersleri, Zincirli Camii imâmı Bala'lı Ahmet Köksal Efendi'den Arapça ve Kurân-ı Kerîm Ta'lîm dersleri almıştır. Değişik camilerde müezzinlik ve imâm-hatiplik görevlerinde bulunan Yaşar Efendi ilk resmî görevine 1965 yılında Ankara Irmak İstasyonu Camii'nde başlamıştır. Daha sonra Kayseri'ye nakil alan Şeyh Efendi başta Cami-i Kebîr olmak üzere Kayseri'nin muhtelif camilerinde görev yapmış ve 1985 yılında emekli olmuştur. Kayseri'de görev yaptığı ilk yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açmış olduğu Kıraat-ı Seb'a kursuna katılmış ve Akdağmadeni Müftüsü Sadık Fidancı Hoca riyâsetindeki bu kursu başarıyla bitirerek icazetnâmesini almıştır. Emekliliğinden sonra sırasıyla İstanbul ve Çorum'da ikâmet etmiş, son olarak tekrar Kayseri'ye dönmüştür. Halen hayatta olan Mustafa Yaşar Baba'nın matbu ve gayr-ı matbu olmak üzere toplam on iki eseri bulunmaktadır:

1. *Evrâd-ı Kâdiriyye*: Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin okuduğu duâ ve zikir ve salevâtlardan oluşmaktadır. Yaşar Baba 1982 yılında Hac yolculuğunda iken Bağdat'a uğrar. Burada Gavsü'l-A'zam Abdülkâdir Geylânî Hazretleri tarafından kendisine Evrâd-ı Kâdiriyye'yi derlemesi emredilir. Medîne-i Münevvere'ye vâsıl olduğunda müezzin mahfilinin altında zikrullâh ile meşgul iken Seyyid-i Kâinât Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz teşrif ederek aynı şekilde Evrâd-ı Kâdiriyye'yi derlemesini emir buyurur. Bunun üzerine Hac dönüşünde çalışmalara başlayan şeyh efendi bu kitabını yazmaya muvaffak olur ve Geylânî Kitabevi'ne yayınlatır. (Göletdervî, 2011: 5)

2. *Miftâhu'l-İrşâd*: İsminden de anlaşıldığı gibi Kâdiriyye-i Hâlisiyye yoluna sülûk eden müridânın bilmesi gereken itikâdî ve amelî bilgilerin cem edildiği, tasavvuf ve tarîkat hakkında gerekli bilgilerin ve Kâdiriyye-i Hâlisiyye silsilesinin tanıtıldığı bir eserdir. Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin "*Gunyetü't-Tâlibîn*" isimli eseri tarzında yazılan kitap 480 sayfadan ibârettir. Fotokopi ile çoğaltılarak kitap şeklide ciltlenmiştir.

3. *Miftâhu't-Turûk*: Tasavvuf ve tarîkat erbâbına kılavuzluk etmek amacıyla kaleme alınan eserde tasavvuf ve tarîkatın mahiyeti, râbîta, murâkabe, zikir gibi konular Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfler ışığında açıklanmaktadır. Eserin son bölümlerinde Kayserî ulemâsından Müftü Ahmet Remzi Efendi tanıtılmış ve fetvâları derc edilmiştir. Ayrıca eserin sonunda kırk hadîs-i şerîfe yer verilmiş ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize salevât getirmenin faziletleri konu edilmiştir. Eser Geylani Kitabevi'nden iki defa bastırılmıştır. (Göletdervî, 2007: 7)

4. *Ed'iyetü'l-Ezkâr*: Müellifimiz tarafından tertip edilen zikir, duâ ve salevâtlardan oluşmaktadır.

5. *Miftâhu'l-Usûl /Râbîta Risâlesi*: Kâdiriyye tarîkatında vuslata ermede en etkili ibâdet olarak kabul edilen râbîtanın geniş bir şekilde ele alındığı eserde müellifimiz Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde râbîtaya delil olarak serdedilen âyet-i kerîmeleri sıralayarak bu konuda gerekli açıklamaları başarılı bir şekilde yapmıştır. Sonrasında bazı ilim ehlinin tarîkatlara yönelttikleri eleştirileri râbîta bağlamında ele almış ve gayet nazik bir üslupla bu eleştirileri cevaplamıştır. Daha sonra tevessül, istimdâd, cezbe, şatahât, teveccüh, himmet ve murâkabe gibi konuları ele alan müellifimiz son olarak Nakşbendiyye'nin Hâlidîyye kolundan olan Trabzonlu Yusuf

Şevki Efendi'nin "*Hediyyetü'z-Zâkirîn ve Hücçetü's-Sâlikîn*" isimli eserini Arapça olarak eserinin sonuna eklemiştir. Eser 2011 yılında Geylani Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

6. *Miftâhu'r-Rüşd*: Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında tasavvufî yaşantının varlığı, zikir telkîni, ashâb-ı suffe'nin yaşam tarzı gibi konularla başlayan eser, velâyet, ilm-i ledün, kerâmet, râbîta, zikir, halvet gibi konularla devam etmektedir. Daha sonra havf, recâ, takvâ, zühd, tevekkül, edeb, hayâ, marifetullâh, muhabbetullâh nefse muhâlefet ve etvâr-ı seb'a gibi birçok tasavvufî kavramın açıklanması ve Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin nasihatleriyle hitâma ermektedir. Geylani Kitabevi'nden çıkan eser iki kez bastırılmıştır.

7. *Miftâhu't-Tevhîd ve't-Takvâ*: Bir mü'minin hayatı boyunca kendisine kılavuzluk edecek hadîs-i şerîflerin derlemesinden ibâret olan eser gayet hacimlidir. Bir mü'min, bir mürîd için aramakla bulunamayacak değerde hadîs-i şerîflerin bir araya getirilmesi ve yorumlanması açısından kıymetli bir eser olan kitap Geylani Kitabevi yayımları arasında yer almaktadır.

8. *Hadîs-i Erbaîn*: İsminden de anlaşılacağı üzere müellifimizin tertip ettiği kırk hadîs-i şerîfin yer aldığı eseridir.

9. *Gönül İncileri*: büyük bir duâ mecmuası denebilecek olan eserde müellifimiz duânın faziletleri, edepleri, kabul olunduğu zaman, mekân ve şartları açıkladıktan sonra hayatın her safhasında okunması tavsiye edilen duâları Kur'ân-ı Kerîm, hadîs-i şerîfler ve evliyâullâhın görüşleri doğrultusunda açıklamıştır. Duâ konusunda neredeyse ikinci bir kaynağa ihtiyaç hissettirmeyen eser 2017 yılında Geylani Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

10. *Nübüvvet ve Velâyet Deryâsından Nasihatler*: İki cilt olarak basılan eserde müellifimiz Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sahabe-i kirâm ve evliyâullâhın nasihatlerinden bolca örnekleri sâlikânın ve bütün insanlığın istifadesine sunmaktadır. Eser Geylani Kitabevi'nden çıkmıştır.

11. *Miftâhu's-Sâdikîn*: Müellifimizin "*Nâfile İbâdetler Risâlesi*" olarak da isimlendirdiği eserinde mübârek gün, gece ve aylarda, yılın belirli aylarında, günün belirli saatlerinde yapılması muteber olan ibadetlerden başlayarak Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde tavsiye edilen hemen hemen bütün nâfile ibâdetlere yer vermiştir. Bu

ibâdetler namaz, zikir, tesbîhât, Kur'ân-ı Kerîm tilâveti, sadaka gibi farklı şekillerde icrâ edilmesi gereken ameller şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Eser Geylani Yayınevi tarafından bastırılmıştır.

12. *Miftâhu't-Tevhîd ve't-Takvâ*: Eserde Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hadîs-i şerîflerinde yer alan tevhîd ve takvâ konuları başta olmak üzere mürîdân ve diğer bütün mü'minlere faydalı olabilecek konular önce hadîs-i şerifin nakli, sonra açıklaması verilmek suretiyle yazılmıştır.

2.2.5.9.14.1.2. Tasavvufa İntisâbı

Evliyâullâhtan birisi olarak bilinen babasının dayısı Derviş Mehmet Kuzu Efendi sayesinde manevî terbiyeye gönül veren Mustafa Yaşar Efendi tasavvufî terbiyesinin temellerini onun dizinin dibinde atar. On-on bir yaşlarında olduğu bu dönemde dayısı Mehmet Efendi'nin kontrolünde halvet çıkaran Mustafa Yaşar Efendi kerâmet kâbilinden oldukça harikulâde haller yaşar. Bundan sonra dayısı tarafından mürşid aramaya teşvik edilir ve nasıl bir şeyhe intisab etmesi gerektiği detaylı bir şekilde Mehmet Efendi tarafından kendisine tarif edilir. Şöyle ki, arayacağı mürşidin şeyhinden kalma sivri bir tâcının, cübbesinin ve seccâdesinin olması, birisi 33'lük diğeri 100'lük olmak üzere iki adet koka teşbihinin bulunması ve istihâre ettiğinde kendisini tanıyabilmesi gerekmektedir. Mustafa Yaşar Efendi bunun üzerine dayısının tarif ettiği evsâfta bir mürşid aramak üzere Türkiye'nin muhtelif şehirlerine yolculuğa çıkar. Bu esnâda İskipli Ethem Efendi, Nakşî şeyhi Ahıskalı Ali Haydar Efendi ve daha başka şeyhlerle görüşür. İskipli Ethem Efendi ile tanışmasını şöyle anlatır:

“Ethem Efendi kendisine intisab etme arzusunda olduğumu bildirince bana istihâre verdi. Rüyâmda etrâfi çitlerle çevrili çok güzel bir bahçe gördüm. Ağaçlar, rengârenk çiçekler ve yeşillikler mevcuttu. Bahçenin içerisinde kalınca bir borudan bolca bir su akıyordu. İçmek istedimse de bahçıvan bana engel oldu. Sudan içmenin izne tabi olduğunu söyledi. O sırada Şeyh Efendi çıkageldi. Bahçıvana sudan içmem için müsâade etmesini söyledi. Su borusunu ağzıma aldım içmeye başladım. Bir damla dahi dışarı kaçırmadan içiyorum. O esnâda ağaçların kuruyarak yapraklarını döktüğünü, yeşilliklerin kurduğunu gördüm. Bu durum karşısında Şeyh Efendi bahçıvana dönerek, “Anlaşılan bizim suyumuz bu Efendi'ye kâfi gelmiyor dedi.” Ertesi gün Şeyh Efendi'yi

ziyâretimiz çok kısa sürdü. Bana “Evlâdım bizim gücümüz bu kadarına yetiyor. Sana tavsiyem bir Kâdirî meşâyihî bul ve ona intisab et” dedi. Müsâade alıp huzurdan ayrıldık.”

Ali Haydar Efendi’ye intisab etmek için müracaat ettiğinde ise Şeyh Efendinin kulakları iyi işitmediğinden talebini yazılı olarak vermesini ister. Osmanlı Türkçesi olarak isteğini dile getiren Yaşar Efendi Şeyh Efendiden “Evlâdım, ben sende Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin kokusunu ve izini görüyorum. Gavsü’l-A’zâmın tarîkinden başkasına asla gönül verme. Dua ederim Mevlâm seni Kutbu’l-Ârifin olan zâta teslim eylesin” karşılığını alır. (Göletdervî, Kişisel İletişim, Eylül 2018)

Nihâyet 1960 senesinde Ankara’da daha sonraları hilâfetle taltif edilecek olan Mustafa Gürbüz Efendi vasıtasıyla Kâdiriyye-i Hâlisiyye mürşidi eş-Seyh es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Öğüt Malatyevî Efendi ile tanışarak kendisine intisap eder. Hayri Baba ile tanışıp kendisine intisab etmesini de şöyle anlatmaktadır: “Ankara’da görev yaptığım cami cemaatinden Mustafa Gürbüz Efendi sürekli olarak bana “Hele sen Hayri Baba’yı bir gör. Hayran kalırsın” derdi. Ben de kendisine şartlarıma uymazsa ders almazsam gücenme dedim. Hemen istihâre yaptım. Rüyâmda derviş dayının söylediği tâcı, cübbeyi, seccâdeyi ve iki adet tesbihi gördüm. Ertesi gün akşam vakti babayı ziyârete gideceğim, gel birlikte gidelim, dedi. Kalem aldım. Bir besmele işâreti ve “Uğrarsa yolun Semt-i Haremeyn’e, ta’zîmimi, selâmımı arz eyle Râsûlü’s-Sakaleyn’e” yazdım. Altına da “Yaşar” yazdım gönderdim. Mustafa Efendi’ye de sizin öve öve bitiremediğiniz, benim de baş tâcım olan şeyhime bu namemi ulaştırırsan Allâh Teâlâ (c.c.) senden razı olur dedim. Mektubumu alıp götürdü. Notu alan Hayri Baba dokuz kez sayha çeker. Evlâdım Mustafa denize iyi bir ağ attın ve iyi bir balık avladın. Gelsin görüşelim, der.

Ertesi gün Cebeci’de Mehmet Efendi isminde birisinin evinde mevlid okunacak olduğunu duyduk. Mustafa Gürbüz ile birlikte gittik. Yemek esnâsında tanıştık. Hayri Baba Hazretleri bu kimdir, diye sorunca; Efendim size mektup yazan kişi, dediler. “Oğlum yolun Semt-i Haremeyn’e uğrasın da selâmını kendin arz eyle” diye dua etti. Zikirli mevlid okundu. Beni bir odaya götürdü. “Oğlum bu yol teslîmiyet yolu. Hocalar, hafızlar, mürekkep yalamışlar biraz zor teslim olurlar. Böylelikle de yol alamazlar. Sen teslim ol” buyurdular. Dedim ki, “Efendim belki çok büyük makamlardasınız. Ama

bizim yeni açan gülümüzü soldurursanız çok büyük vebal olur.” Gülümsedi ve “Ben beni mi methedem. Allah, Peygamber bildirsin bilesin” dedi. Dersi vermeye başladı. Bir mihrâb görünüyor. Babanın sırtı mihrabın içinde diğer tarafta yeşil demir parmaklıklar var.

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

“Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider.” (48. Fetih: 2) âyeti yazıyor. Direkler yarıya kadar yeşil diğer kısmı başka türlü. O ders verirken ben etrafla uğraşıyorum. Bana evladım bir şey mi oldu dedi. Anlatınca, Cenâb-ı Hak (c.c.) yolunu uğratsın da öğrenesin dedi. 1982’de Hacc’a gidince oranın Ravza-i Mutahhara olduğunu gördüm. (Göletdervî, Kişisel İletişim, Eylül 2018)

Yirmi üç yıl aradığı mürşidine kavuşan Mustafa Yaşar Efendi o günden sonra bütün gayretini tasavvufî terbiyesine hasrederek Hayri Baba’nın en seçkin müridi olma yolunda ilerlemeye başlar. Uzun yıllar mürşidinin hizmetinde bulunur. Bir kısmı Hayri Baba’nın oğlu Mustafa Hayri Malatyevî’nin yayınladığı eserinde yer alan mürşidi ile yazışmalarını sergileyen mektupları Hayri Baba’nın bir müridini yetiştirirken ne kadar ihtimâm gösterdiğini ve gerçek bir baba-oğul münâsebetini ortaya koyması açısından incelemeye değer pozisyonundadır. Bu yazışmalar incelendiğinde Hayri Baba’nın “Manevî evlâd, maddî evlâddan çok daha değerlidir” sözünün gerçekliği müşâhede olunmaktadır. (Göletdervî, Kişisel İletişim, Eylül 2018)

Yaşar Efendi, Hayri Baba’nın uzun Türkiye seyahatlerinde yanında bulunmuş, ömrünün son günlerinde onun dizinin dibinde yer almış, gerek vasiyetini yazdırması gerekse hilâfet tayini konusunda kendisini yetkilendirecek kadar önemli bir konuma yükselmiş olması ve birçok kerâmetlerine ve özel sayılabilecek bilgilerine muttali olmuş birisi olması bakımından bizim için özel bir konuma sahiptir. Bu sebeple çalışmamızın özellikle Hayri Baba ve sonrasını içeren konularda kendisinden fazlaca istifâde ettik.

Hayri Baba kendisine olan bu güvenini perçinler mâhiyette Mustafa Yaşar Göletdervî Efendi’yi Serhalîfesi olarak görevlendirmiş ve Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-

i Hâlisiyye-i Hayriyye-i Yaşariyye ismiyle nitelendirdiği şubenin başına on iki tarîkattan tam icâzetle görevlendirmiştir. Kendisi halen Kayseri’de ikâmet eden Mustafa Yaşar Efendi yaşının ilerlemesine ve çeşitli hastalıklarına rağmen gece gündüz Ümmet-i Muhammed’i irşâd faaliyetlerine devâm etmektedir.

2.2.5.9.14.2. Mustafa Hayri Öğüt

Hayri Baba Hazretlerinin hem maddî hem de manevî evlâdıdır. Hayri Baba’nın son eşi olan Şâziye Hanım’ın en küçük çocuğudur. 1 Kasım 1953’te Malatya’da dünyaya gelmiştir. Güzel ahlâkı ve tevâzusu ile temâyüz eden Mustafa Hayri Efendi Şeyhi Hayri Baba Hazretleri tarafından hilâfetnâme ile taltif edilme şerefine nâil olmuştur. Babasının vefâtından sonra Hâlisiyye-i Hayriyye yolunun devâmı ve gelişmesi için canhıraş bir şekilde çalışmakta olan Hayri Efendi hâlen hayatta olup İstanbul’da irşâd faaliyetlerine devam etmektedir. Hayri Baba Hazretlerini şu mısralar ile anlatmaktadırlar:

Gül alıp gül satan

Gül den terâzi tutan

Gülü gül ile tartan

Çarşı pazarı gül olan (Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık 2018)

Hakkında fazlaca malûmât veremeyişimizin sebebi kendisiyle kişisel iletişime geçtiğimiz halde burada yazdığımız bir iki satırdan fazla kendisi hakkında bilgi vermekten kaçınmasıdır. Bu durum da onun ne kadar mahviyyet ve mahfiyyet içerisinde olduğunu göstermektedir.

2.2.5.9.14.3. Kerem Canpolat Ercişî

Hayri Baba Hazretlerini ömrü boyunca hiç göremeden mektupla kendisine intisâb eden Kerem Canpolat Efendi Van’ın Erciş ilçesinde yaşamıştır. Kars’ta görev yapmakta olan Hayri Baba’nın müridlerinden bir polis memuru aracılığıyla Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye yoluna intisâb etmiştir. Üstün istidâd ve kâbiliyeti sayesinde seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. Hayri Baba Hazretlerinin on iki tarîkattan icâzet verdiği Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye’nin “Keremiyye” şubesi mürşididir.

Hayri Baba'ya yazdığı bir mektupta Rifâiyye Tarîkatı mensuplarının bir meclisine katıldığını, kendisine ısrarla ders tarif etmek istediklerini yazmıştır. Yapılan teklifi kabul etmemesi üzerine orada bulunan görevli kişi ateşe sokarak kızdırdığı bir demir parçasını ağzında soğuttuktan sonra tekrar kızdırarak Kerem Canpolat Efendi'ye verir. Bunun üzerine Hayri Baba'nın daha önceden kendisine yazdığı Eşrefoğlu Rûmî'nin "*Cem olmuş dervişleri Pîrim Abdülkâdir'in*" adlı şiirinde geçen "*Od'a yanmaz dervîşi – Pîrim Abdülkâdir'in*" mısralarını hatırlayan Şeyh Efendi iki rek'at namaz kılar. Daha sonra pîr ve meşâyıhtan himmet istedikten sonra demiri ağzında soğutur ve geri iâde eder. Bu olay sonucunda kendisine "Senin şeyhin yok, bir şeyin yok. Nasıl yaptın bunu?" diye çıkışsalar da ders tarif etmekten vaz geçerler. Kerem Canpolat Ercişî Efendi Hayri Baba'dan bir müddet sonra vefât etmiştir. (Göletdervî ve Diğer müridân, Kişisel İletişim, 2018)

2.2.5.9.14.4. Hafız Muhammed Sâlim Kırkgöz Kemâlî

Hayri Baba'nın Kemâliye'de görev yaptığı yıllarda kendisine intisâb eden Hâfız Muhammed Salim Kırkgöz Kemâlî Efendi 1905 yılında Kemâliye'de dünyaya geldi. Babasının adı Abdülaziz, annesinin adı Ayşe'dir. Bir süre fırıncılık ve çeşitli ticârî faaliyetlerde bulunmuş, daha sonra 1983 yılına kadar Kemaliye'de Aşağı Arıki Camii'nde İmâm-Hatip olarak görev yaptı. 1970 yılında "Sefilî" mahlasıyla yazdığı "Dîvân-ı Sefilî" isminde manzum bir kitabı yayınlanmıştır. Edebî bir kişilik iddiâsında olmayan Şeyh Efendi yalın bir dille yazdığı şiirlerinde ahlâkî konuları öğretmeyi amaçlamıştır. Sefilî'nin eserinde yüz elli adet manzûme bulunmaktadır. Mütevâzi kişiliğiyle meşhur olan Muhammed Sâlim Efendi 9 Haziran 1988'de Kemaliye'de vefât etmiştir. Kabri sevenleri tarafından ziyâret edilmektedir. Hayri Baba Hazretleri tarafından tayin edilen on halîfeden birisi olan Muhammed Sâlim Efendi "Sâlimiye Şubesi" nin kurucusu olarak taltif edilmiştir. Mustafa Yaşar Göletdervî Efendi kendisini "İyi bir hâfız, iyi bir müderris, iyi bir ilahi söyleyen âşık" olarak nitelendirmektedir. (Göletdervî, Kişisel İletişim, Eylül, 2018; Korkmaz, t.y.: 473)

Şiirlerinden Örnekler:

Haberdâr Et Bizi Dost Ellerinden

Nefis perdesinden bir perde kaldır
 Haberdar et bizi dost ellerinden
 Kudûrat-ı kalbe bir seykâl vardır
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Bu kalp âlemine nazar kılına
 Bilinmedik şeyler anda biline
 Nice mektûm olan anda buluna
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Kalbin bir hazine sahibi sensin
 Düşün hazineden ne müstefidsin
 Haberin yok ki bir bahr-i sefîdsin
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Kalbin bir denizdir vücûdun gemi
 İdaresi akıl budur dümeni
 Bir anda seyreder Şam'ı, Yemen'i
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Bu vücut şehrinin kalp pâdişâhı
 Kalp bozguna gitse durma et âhı
 Merdân-ı Hüdânın kalpdır penâhı
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Mir'ât-ı kalbini mücellâ eden
 Seyreder âlemi o âyineden
 Aslına âşıktır durmaz dinmeden
 Haberdâr et bizi dost ellerinden.

Kalpten haberdâr ol sen de Sefilî
 Kalbi ulaştırır maksûda kulu
 Kişinin sertâcı kalbinin rolü
 Haberdâr et bizi dost ellerinden. (Mürîdân, Kişisel İletişim, 2018)

ŞEYH EŞİĞİNDE

Ararım Mevlâyı
 Severim Leylei
 Geçerim bu ârı
 Şeyh eşîğinde

Dilerim da'vâmı
 Bıraktım yârânı
 Esirgemem cânı
 Şeyh eşîğinde

Oldum melâmet
 Buldum selâmet
 Gitti hacâlet
 Şeyh eşîğinde

Arzumu aldım
 Rahmete daldım
 Nimeti buldum
 Şeyh eşîğinde

Nefsimi kırdım
 Hakk'a râm oldum
 Kendimi bildim
 Şeyh eşîğinde

Gitmedi hizmet
 Oldu çok himmet
 Bulunur elbet
 Şeyh eşiğinde

Şeyhi bul çalış
 Şeyhsiz olmaz iş
 Şeyhe ol derviş
 Şeyh eşiğinde

Sefilî sen de
 Himmet al bunda
 Bağlan gönülde
 Şeyh eşiğinde (Mürîdân, Kişisel İletişim, 2018)

2.2.5.9.14.5. Mustafa Özgür Karsî

2.2.5.9.14.5.1. Hayatı

Hâfız Mustafa Uzgur (Özgür) Efendi 1 Ocak 1938’de Kars’ın “Bendivan” (Kayalık) köyünde mütedeyyin bir âilenin yedi çocuğunun en küçüğü olarak dünyâya geldi. Babası Hacı Rûşen Efendi halk arasında ehl-i takvâ olarak bilinen birisiydi. Ömrünün sonlarına geldiğini düşündüğü hayatının son on yılında o zamana kadar kıldığı namazların Âlemlerin Rabbinin (c.c.) şânına layık olmadığını düşünerek Cenâb-ı Hak (c.c.)’tan kendisine on yıl daha ömür vermesini niyâz eden Rûşen Efendi yevmiye on günlük kazâ namazı kılmaya başlar. Duâsı kabûl edilmiş olsa gerek ki, tam on yıl daha yaşar ve bütün namazlarını kazâ eder. Hacı Rûşen Efendi köy ortamında, işin gücün çok olmasına rağmen en küçük oğlu Mustafa’yı çocukluk yaşlarından itibâren Kur’ân-ı Kerîm eğitimine verir. On iki yaşında hâfızlık eğitimine başlayan Özgür, iki yıl içerisinde hâfızlığını tamamlar. Daha sonra devrin meşhûr âlimlerinden Of’lu Hacı Muhammed Sula ve Hacı Hüseyin Sula Hoca Efendilerden Fıkıh, Hadîs ve Arapça okur. Genç yaşlardan itibâren çeşitli köylerde vekil imâmlık görevlerinde bulunur.

Kars'ın merkez köylerinden olan Çakmak köyünde görev yaptığı yıllarda köy ahâlisinden Gülgez Hanımla ilk evliliğini gerçekleştirir. Bu hanımından iki çocuğu dünyâya gelmiştir. Daha sonra askerlik görevini îfâ eden Mustafa Efendi terhîs olduktan sonra Kars Müftülüğü'nün yeterlik sınavını başarıyla vererek asâleten göreve atanmıştır. O günden sonra Kars'ın muhtelif câmilerinde Müezzin ve İmâm olarak görev yapmıştır. Sonraları bir süre de Kur'ân Kursu hocalığı yapmış ve birçok hâfız yetiştirmiştir. Bu arada ilk hanımı Gülgez Hanımı bir hastalık sebebiyle kaybeden Özgür Efendi, Kars'ın Söğütlü Köyü'nden Ayşe Hanımla ikinci evliliğini gerçekleştirmiştir. Bu evlilikten de yedi erkek iki kız çocuğu dünyâya gelmiştir. 1972 yılında mürşidinin yakınında olmak için İstanbul'a ta'yîn ister. Üsküdar Örnek Mahallesi Câmii'ne atanır. Daha sonraları Bakırköy Dâru's-Selâm Câmii, Bakırköy/Sefâköy Kartaltepe Câmii, Bakırköy Ali Osman Câmii ve Üsküdar Beylerbeyi Küplüce Câmii'inde görev yapan Hâfız Mustafa Efendi görev süresinin bitmesi üzerine emekli olmuştur. (Özgür, 2011: 8)

Mustafa Efendi gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında tarîkatı yaymaya muvaffak olmuştur. Yaşamının son yıllarını düçâr olduğu bir hastalık sebebiyle sıkıntılar içerisinde geçiren Mustafa Özgür Efendi 24 Ekim 2014 tarihinde vefât etmiştir. Daha önceden vasiyet ettiği üzere Göztepe Merdivenköy Mezârlığı'nda yatmakta olan babası Rûşen Efendi'yle aynı kabre defnedilmiştir. Kabri sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir.

Hâfız Mustafa Efendi şeyhi Hayri Baba ile ilk irtibâtını askerlik görevi esnâsında arkadaşı Nâzım Efendi vâsıtasıyla sağlamıştır. Kendisine Hayri Baba'dan bahseden Nâzım Efendi mektupla intisâb etmesine vesîle olmuştur. (Özgür, Kişisel İletişim, Temmuz,1998) İntisabının ilk dört yılında şeyhini göremeyen Mustafa Efendi Hayri Baba ile tanışmaları esnâsında Kars'ta tarîkat dersi verme göreviyle görevlendirilir. 1972 yılında Hayri Baba'yı ziyaret ederek İstanbul'a gelmek için izin ister. İsteğinin münâsib görülmesi üzerine tayin işlemlerini yaptırarak İstanbul'a yerleşmiştir. O günden sonra Hayri Baba'yı daha yakından takip etme fırsatını elde eden Özgür Efendi sık sık Hayri Baba Hazretlerinin sohbetinde bulunmaya gayret etmiştir. 1979 yılında Hayri Baba'nın vefât etmesi üzerine vasiyetnâmesinde yer aldığı şekliyle hilâfet göreviyle taltif edilmiştir. (Özgür, Kişisel İletişim, Ağustos,1997)

2.2.5.9.14.5.2. Eserleri

Kâdirî Yolu (Gerçekte Yaşayan ve Yaşatanlar): İlk önce özellikle tarîkata ilk müridânın Kâdiriyye-i Hâlisiyye hakkında bilgi edinmesi amacıyla yönelik olarak hazırlanan eser Mustafa Özgür Efendi'nin vefâtından sonra genişletilerek aynı isimle yeniden bastırılmıştır. İlki bir risâle tarzında kaleme alınmıştır. Günlük ve haftalık zikirler, tarîkat âdâbı ve Hâlisiyye silsilesi gibi konuları muhtevîdir. İkinci baskısı ise mevcut konuların genişletilmesi ve tarîkat âdâp ve erkânına dair yeni konuların eklenmesiyle hacimli ve çok daha faydalı bir hâle getirilmiştir.

Bilmediklerimiz – Soramadıklarımız: Güncel fikhî meselelerin soru-cevap tarzında kaleme alındığı eser cd ortamında video formatında da kayda alınmıştır.

Hakk'a Giden Yolda Yürümek: Mustafa Özgür Efendinin kaydedilen sohbetlerinin yazıya aktarılması yoluyla yazılan eser iki cilt hâlinde bastırılmıştır.

2.2.5.9.14.5.3. Tasavvufî Şahsiyeti

Hâfız Mustafa Efendi gençlik yıllarından beri imâmlık görevi yapmakta olması sebebiyle başarılı bir hitâbet kabiliyetine sâhipti. Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebevî'yi ne kadar çok sevdiğinin kanıtı olarak anlatılan bir anısını burada zikretmek isteriz: “Daha gençlik yıllarında iken oğluna yemek yeme âdâbını öğretirken ne kadar gayret sarf etse de çocuk bir türlü sağ eliyle yemek yemeyi öğrenemedi. Bu duruma çok üzülen Mustafa Efendi son çâre olarak işi Âlemlerin Rabbine havâle etmekte bulur. “Yâ Rabbi ben elimden geleni yaptım. Lâkin bu çocuğum bir türlü sağ eliyle yemiyor. İşimi sana havâle ediyorum. Hayırlısı ile oğluma bu güzel melekeyi kazandır” diye duâ eder. Misâfirlerle çay sohbeti yaparlarken dışarıda oyun oynayan oğlu bisikletten düşerek sol kolunu kırar. Hemen hastaneye kaldırılan oğlunun kolu sargıya alınınca o günden sonra mecbûren sağ eliyle yemeye başlar. Baba yüreği her ne kadar çocuğunun acı çekmesine râzı olmasa da Hâfız Efendi bu durumu “Elhamdülillâh” diye hamdederek karşılar. Zîrâ çocuğunun kolu bir süre sonra iyileşmiş ve kendisi İslâm Dîninin önemli bir düsturunu öğrenmiş olacaktı. (Özgür, Kişisel İletişim, Temmuz, 2005)

Mustafa Özgür Efendi İslâm dininin emirlerini kulak ardı edip Allâh Teâlâ (c.c.)'ya ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize itaat etmediği halde “Nasılsa Şeyhim himmet

eder, beni kurtarır” gibisinden iddiâların boş temennîden ibâret olduğunu, Allâh Teâlâ (c.c.)’nin peygamberlerine dahi şakasının olmadığını önemle vurgulamaktadır. Mürîdin Allâh Teâlâ (c.c.)’nin affına mazhar olabilmesi için mutlaka Ehl-i Sünnet akâidine sâhip olması, Allâh ve Resûlü’nün emirlerini yerine getirmesi gerektiğini söylemektedir. (Özgür, 2013:I/108) Bununla birlikte İslâm Dînini gerçek manâda yaşamak için insanın manevî feyze ihtiyaç duyduğunu dile getirir, nefis ve şeytana zor gelen ibâdetlerin ancak manevî muhabbet sayesinde başarılabileceğini, bunun da mutlaka bir mürşid-i kâmilin kalbinden alınabileceğini vurgulamaktadır. Ona göre Ümmet-i Muhammedin mürşid-i kâmillere ihtiyâcı vardır. (Özgür, 2013:I/105)

Şerîat ve tarîkat dengesini güzel bir şekilde icrâ ettiği gözlemlenen Şeyh Efendi mürîdânına îmân-ı hakîkîyi telkîn ederken Pîr-i Tarîkât Hz. Ali (kv.)’nin bir gence söylediği şu vecîz kelâmını dile getirmektedir: “Evlâdım! Allâh Teâlâ (c.c.)’dan öyle kork ki, bütün insanların yaptığı iyiliklerle huzûruna çıksan da Allâh katında onların hiçbir kıymetinin olamayacağı ihtimâlini dikkate al ve O’ndan hakkıyla kork. Yine İnsanların tümünün günâhları kadar günâh yükün olsa dahi Allâh Teâlâ (c.c.)’nin huzûruna bütün günâhlarını affedecek ümîdiyle çık.” (Özgür, 2013: I/12) Ona göre Allâh Teâlâ (c.c.)’ya isyân eden, ona secde etmeyen bir insan aydın olamaz. Gerçek aydın Rabbine kulluk eden, onun önünde secde etmekten imtinâ etmeyen insandır. Dolayısıyla gerçek aydın insanlar İslâm toplumlarından çıkar. Bu manadan olmak üzere Resûlullâh Efendimiz (s.a.v.) *“Gâfiller arasında Allah’ı zikreden, cihaddan kaçanlarla birlikte kaçmayıp vuruşmaya devam eden gibidir. Gâfiller arasında Allah’ı zikreden, karanlık evdeki kandil gibidir. Gâfiller arasında Allah’ı zikreden, şiddetli soğuktan yaprakları dökülmüş ağaçlar arasında yemyeşil duran ağaç gibidir. Gâfiller arasında Allah’ı zikreden kişiye Allah cennetteki yerini ölürken gösterir. Gâfiller arasında Allah’ı zikreden kimsenin, bütün insanlar ve hayvanlar adedince günâhlarını affeder”* buyurmaktadır. (Ebû Nuaym, Hilye, VI, 181)

Hâfız Mustafa Efendi’nin gayret ettiği konulardan birisi gençleri yetiştirebilmektir. Cemaatinin çoğunluğu gençlerden oluşmaktaydı. Ona göre İslâm toplumunun en önemli vazîfesi genç nesli îman, İslâm ve Kur’ân çizgisinde yetiştirmektir. Günümüz gençlerinin manevî hayattan kopuk olmaları sebebiyle nefsî arzularının peşinde, isyan ve tuğyân bataklıklarında koşturup durduğunu, bunun netîcesinde streslere, bunalımlara düştüğünü söylemektedir. Gençlerin en güzel yılları stadyumlarda, sinemalarda ve

eğlence yerlerinde geçmektedir. Cami ve sohbet meclisleri ile gençlerin arasına duvarlar örülmüş durumdadır. Bu konuda yöneticiler ve diyânet yetkilileri başta olmak üzere toplum olarak hepimizin sorumlulukları bulunmaktadır. Ne yapıp edip gençleri Allâh Teâlâ (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.) ile barıştırmalıyız. Çağımızın Mus'ab'larını, Bilal'lerini yetiştirmeliyiz.” (Özgür, 2013: I/216)

2.2.5.9.14.6. Mustafa Gürbüz Sivasî

1927 yılında Sivas'ın Koyulhisar'a bağlı Karaçam köyünde dünyaya gelmişlerdir. Annesi Ayşe Hanım, babası Mustafa Efendi'dir. Hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak onun şeyhine olan teslîmiyetini anlatan şu iki hatırası dikkate şâyândır: “Bir gün diğer ihvânıyla 4. kat bir dairede misafir oldukları esnada dışarıdan gelen ve sözüne güvendiği bir ihvânı; “Hayri Baba Hazretlerinin sana selâmı var. Derhal kendini pencereden aşağı atmanı emrettiler” deyince hiç tereddüt etmeden pencereyi açar, tam atlayacakken arkadaşı arkasından yakalayarak “Şaka yaptım. Ne yapıyorsun?” der. Bunun üzerine Mustafa Gürbüz Efendi: “Efendimin emri başım gözüm üstüne. Canım fedâ olsun yoluna” der.

Diğer bir hâtırası şudur: “Böbreklerinden muztarip olduğu bir dönemde doktora gider. Doktor ameliyat olması gerektiğini söyleyerek hastaneye yatırır. Doktordan izin alarak İstanbul'a Hayri Baba'yı ziyaret eder. İki büklüm bir halde acı çekmektedir. Hayri Baba kendisine “Hele bir abdest al, bir bardak çay iç. Daha sonra Eyyûb Sultan Hazretlerini ziyârete git. Kendisine selâmımı söyle o taşı senden alsın” diye emir buyurur. Hemen emri yerine getiren Mustafa Gürbüz Efendi Eyyûb Sultan Hazretlerini ziyâret ettikten sonra camiye geçerek namaza iştirâk eder. Müezzin kamet getirirken sırtında böbreğinin olduğu kısımda bir yırtılma ve acı hisseder. Dönüp baktığında kahverengi deve yününden hırkası ve aynı renkte tâcı başında olarak Eyyûb Sultan Hazretlerini görür. “Al, taş dediğin bu değil mi? diyerek taşı eline verir ve kaybolur. Taşı alarak Hayri Baba Hazretlerine gelen Mustafa Gürbüz Efendi, şeyhinin kendisine geçmiş olsun temennilerine karşı minnettârlığını ifâde eder. (Göletdrevî, t.y.: 470; Korkmaz, t.y.: 486)

2.2.5.9.14.7. Eş-Şeyh Hacı Hüseyin Korkmaz Malatyevî Efendi

2.2.5.9.14.7.1. Hayatı

Hacı Hüseyin Efendi Malatya'nın Hekimhan ilçesi Kurşunlu Nâhiyesi Dikenli Köyü'nde dünyaya geldi. Babası Muhammed, annesi Meryem Hatun'dur. Soyunun İmâm Zeyne'l-Âbidîn'e ulaşması hasebiyle Evlâd-ı Resûl olduğu rivâyet edilmektedir. Dört yaşından itibaren babası tarafından Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almış, küçük yaşına rağmen defalarca hatm-i şerîf okumuştur. Gençlik yıllarında fahrî imâmlik yapan Hüseyin Efendinin asıl mesleği kerestecilik ve marangozluktur. Ailesinin geçimini bu yolla sağlamıştır. 1947 yılında dayısının kızı Rukiye Hanım ile evlenen Şeyh Efendi'nin dokuz çocuğu olmuştur. (Korkmaz, t.y.: 458)

Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebevî yolunda çokça hizmetleri olan Hüseyin Efendi Malatya Sanayi Sitesi Camii plan, proje ve inşası, Kıltepe Yeni Camii ve Kız-Erkek Yatılı Kur'an Kursu, Battal Gazi İlçesinde bulunan Hayri Baba'nın dedesi Koca Vâiz Efendi Türbesi ve Mescidi, Nezir Gazi Türbesi, Hasan-ı Basrî Türbesi ve Hacı Mustafa Hayri Baba Türbesi (makam)'nin inşasını gerçekleştirmiş gayretkeş bir zâttı. Vefâtına kadar başkanlığını yürüttüğü Seyyid Hüseyin Gazi Dinî Hizmetler Vakfı halen daha hayır faaliyetlerine devam etmektedir. (Korkmaz, t.y.: 459)

Daha önce Hayri Baba Hazretlerinin eski Malatya/Battal Gazi mevkiindeki Karababa kabristanına defnedilmek istemesi üzerine burada şeyhi için bir türbe yeri alır. Fakat daha sonra Hayri Baba'nın Akçaabat'a defnedilmesi üzerine buraya defnedilmek üzere vasiyette bulunan Hacı Hüseyin Korkmaz Malatyevî Efendi 2 Şubat 2016'da Rahmet-i Rahmâna kavuşur ve buraya defnedilir.

2.2.5.9.14.7.2. Eserleri

eş-Şeyh Hüseyin Korkmaz Malatyevî Efendi'nin yaklaşık olarak iki yüz kadar şiirinin yer aldığı "*Dîvân-ı Kemterî*" isimli bir dîvanı vardır. Burada Şeyh Efendi Allâh Teâlâ (c.c.), Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz ve evliyâullâh sevgisini ve hak yolda salıklere rehber olacak nasihatleri içeren konuları edebî kaygılarda uzak sâde bir dille ele almıştır. Amacı tasavvufu ve önderlerini mürîdâna ve muhibbâna tanıtmak, sevdirmek ve yaşatmaktır. Şeyh Efendinin diğer bir eseri de Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi

silsilesini konu edinen “*Altun Zincir*” adlı eseridir. Müellifin her iki eseri de basılmıştır.

2.2.5.9.14.7.3. Tasavvufa İntisâbı

Hacı Hüseyin Efendinin tasavvufa intisâbı askerlik yıllarında tanıştığı ileride Hayri Baba'nın halifeleri arasında yer alacak olan Ankaralı Niyazi Sekmen Efendi aracılığıyla olmuştur. Birlikte ibadet ettikleri Niyazi Efendi çocukluk yıllarından beri Hayri Baba'nın mürîdi olması hasebiyle kendisine tarîkat dersi vermek için teklifte bulunur zaman zaman münazara ederler. Böylesi bir gün Niyazi Efendi elinde okumakta olduğu bir Salevât-ı Şerîfe kitapçığını Hüseyin Efendi'ye okutur. Salevâtın şerhinde “Kim ki abdest alıp bu salevâtı 3/5/7 defa okuyup iki rek'at namaz kıldıktan sonra kibleye müteveccih sağ yanına yatar ve salevât-ı şerîfeyi yastığının altına koyarsa rüyâsında Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi görür ve murâdına nâil olur” yazmaktadır. Bunu gören Hüseyin Efendi, Niyâzi Efendi ile aynen anlatıldığı gibi yaparak yatarlar. Hüseyin Efendi rüyâsında taburun kapısının sert bir darbe ile yüzüstü açıldığını ve koşarak gelen birisini görür. Gelen zât “- Kalkın! Ne yatıyorsunuz. Resûlullâh (s.a.v.) Efendimiz geliyor” diye seslenir. Ranzadan inerek heyecanla yola bakarlar. O sırada Kâinâtın Efendisinin (s.a.v.) geldiğini görürler. Yüzü siyah peçeli sağ elinin işaret parmağıyla Hüseyin Efendi'yle birlikte olan altı kişiye Malatya tarafını gösterirler. Bu rüyâdan sonra o altı kişi usta birliği olarak Malatya'ya gönderilir. Sabah olduğunda Niyazi Efendi ile rüyâlarını konuşurlar. Israr üzerine Hüseyin Efendi rüyâsını anlatır. Rüyâsını anlatırken Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin ismi geçer geçmez Niyazi Efendi olağanüstü bir sesle üç kez sayha çeker. Hüseyin Efendi iki tepenin arasında bulunuyorduk. Öyle zannettim ki o sayhaların şiddetinden o iki tepe üzerimize yıkıldı. Koğuşa gittiğimde sayhanın şiddetinden çenemin eğilmiş olabileceğini düşünerek ayna alıp yüzüme gözüme baktım. Çehrem normal şekilde olduğunu görünce Allâh Teâlâ (c.c.)'ya şükrettim. O esnâda sessiz sessiz gülen Niyâzi Efendi “-Kardeş Allâh Teâlâ (c.c.)'dan kime zarar gelmiş ki, sana da gelsin. Kaçtığın yeter. Gel sana ders tarif edeyim” der. Bu daveti kabul eden Hüseyin Efendi Kâdiriyye-i Hâlisiyye yoluna intisâb etmiş olur. Daha sonra Malatya'ya şoför olarak görevlendirilen Hüseyin Efendi Çınarlı Camiinde Hayri Baba ile tanışarak bizzat kendisinden tarîkat dersini tazeler. Hayri Baba ile tanışıp feyz teatisinde bulunmanın şevkiyle şu mısraları kaleme almıştır:

O an beni mest eyledi
 Aldı aklım hasteyledi
 Kendisine dost eyledi
 Şefkati çok Hayri Baba

O'dur hem Evlâd-ı Resûl
 Anınladır Hakk'a vusûl
 Aman ihvân gel ayık ol
 Himmeti çok Hayri Baba

Resûlullâh vekîl etmiş
 Kabûlün kabûlüm demiş
 O'na eren Hakk'a ermiş
 Himmeti çok Hayri Baba

Tecellî var cemâlinde
 Nazarı var kemâlinde
 Nûr dökülür cemâlinde
 Şefkati çok Hayri Baba

Haydar'dan almış şecâat
 Fâtımâ vermiş beşâret
 Hem Geylânî'den kerâmet
 Şânı yüce Hayri Baba

Tarîkatın silsilesi
 Hayrî'yi sevmiş cümlesi
 Kemterî'nin tek incisi
 Gönül nûru Hayri Baba (Korkmaz, t.y.: 464)

Hayri Baba'nın İstanbul'da yaşadığı dönemde şeyhini ziyarete giden Hüseyin Efendi Hayri Baba ile birlikte peygamber, sahâbe ve evliyâ kabirlerini ziyârete çıkarlar. Eyyûb el-Ensârî, Sümbül Sinan, Merkez Efendi'den sonra Seyyid Nizâmoğlu'nun kabrini ziyâret ettiklerinde Hüseyin Efendi şeyhine şu mısraların bu zâta ait olup olmadığını sorar:

Seyyid Nizâmoğlu yürü
 İnleyüben zârî zârî
 Hangi kandildedir nûru
 Gel Muhammed'i bulalım (Korkmaz, t.y.: 466)

Bu dörtlüğü okuduğu esnâda Hayri Baba müthiş bir sayha çekerek sağ eliyle Hüseyin Efendi'nin kalbine vurur. Hüseyin Efendi yolun diğer tarafına fırlar. Hayri Baba "Oğlum Resûlullâh (s.a.v.)'ı buldun mu?" diye sorar büyük bir şevkle şeyhinin eline kapanan Hüseyin Efendi "Baba nolursun bir daha vur" diye yalvarınca, "Evlâdım o manevî hâli getir ki..." diyerek karşılık verir.

Birkaç kez Harem-i Şerîfi ziyarete giden Hüseyin Efendi bir defasında Medîne-i Münevvere'de iken rüyâsında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından gönderilen bir heyet Efendimiz (s.a.v.)'in ikâz ve emirlerini getirdiklerini söyleyerek şu tenbîhatta bulunurlar: "Cemaate sahip çıkın, çok çalışın. Cemaati genişletin, Mevlîd-i Nebîyi okuyun, Arkadaşlarınızı ziyarete önem verin, Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'ân Kurslarına önem verin, hâfızlar yetiştirin. Bilhassa kadın cemaate önem verin, kadın hafızeler yetiştirin." Bu ikazları sevinçle dinleyen Hüseyin Efendi ihvânına şöyle aktarmıştır:

Hem ikaz hem emir geldi
 Bu fermân Resûl'den oldu
 Sevinçle gözlerim doldu
 Aman ihvân çok çalışın

Şükür namazımı kıldım
 Kalemi elime aldım
 İhvânlara haber saldım
 Aman dostlar yardım edin

Bu fırsatı fevt etmeyin
 Hep birlikte gayret edin
 Habîbimizi sevelim
 Aman dostlar yardım edin

Sâdık haberdır inanın
 Lütf-u Mevlâ'ya güvenin
 Gönülleri nurlandırın
 Aman canlar çalışalım

Bu haber umûmî oldu
 Sanki bize bayram oldu
 Dosttan böyle emir geldi
 Aman canlar çalışalım

Şükürler olsun YâYabbî
 Fermân etti Yüce Nebî
 Kemterler aldı nasîbi
 Aman dostlar yardım edin

Kemterîyem yüzüm siyah
 Yardım eyle Yüce Allâh
 Sevaplara dönsün günâh
 Aman ihvân yardım edin. (Korkmaz, t.y.: 471)

2.2.5.9.14.8. Niyâzi Sekmen Ankaravî

2 Nisan 1931 yılında Malatya'nın İskender Mahallesi'nde dünyaya gelen Niyâzi Sekmen Efendi Palancı Abdülkâdir ismiyle tanınan bir babanın oğludur. Kendileri ailece Hayri Baba'dan dersli olmaları sebebiyle çocukluk yaşlarında şeyhi ile tanışarak kendisine intisâb etmiştir. İlk eşi Fehriye Hanımı kaybetmesi üzerine ikinci evliliğini

gerçekleştiren Niyâzi Efendi'nin ilk eşinden beş çocuğu olmuştur. İyi derecede İngilizce bilen Niyâzi Efendi Türk Silahlı Kuvvetlerinde elektronik kalibrasyon atölyesi uzmanı olarak çalışmış, Fantom uçakları radar sistemi ve Türkiye'deki radarların kalibrasyonunu yapmıştır. Etimesgut İkmal Bakım Komutanlığı Kalibrasyon Atölyesi'nden emekli olmuştur. Tarikat faaliyetlerini Ankara merkezli olarak yürüten Niyâzi Efendi 3 Nisan 1995 yılında vefât emiş ve Ankara'ya kendi yaptırdığı caminin yanına defnedilmiştir. Hayri Baba Hazretleri tarafından on iki tarîkatten icâzetli olan Niyâzi Sekmen Malatyevî Efendi Kâdiriyye tarikatı'nın Hâlisiyye-i Hayriyye-i Niyâziyye ismiyle anılan şubesinin sahibidir. (Hayri Baba, Vasiyetnâme, 1979; M. Ali Sekmen, Kişisel İletişim, 30 Ekim 2018)

2.2.5.9.14.9. Abdullah Demircioğlu Trabzonî

1949 yılında Trabzon'un Maçka ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu köyünde tamamladı. Liseyi Trabzon İmâm-Hatip Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1972 yılında Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu. Fakülte yıllarında Niğde'nin Çamardı ilçesinde vâiz olarak görev yaptı. Sonraki yıllarda Hakkârî'nin Yüksekova ve Trabzon'un Arsin ilçesinde müftülük görevini deruhte etti. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı İstanbul Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi'nin İslâmî ilimler alanında açtığı kursu başarıyla tamamlayarak Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi'nin ilk mezunlarından oldu.

1980 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Belçika'daki devlet okullarında görev yapmak üzere "İslâm Dini" dersi öğretmeni olarak atandı. Belçika'da ilkokul, ortaokul ve liselerde 17 yıl kadar görev yaptı. Bu dönemde (1980'li yılların başlarında) İslâm Hizmet Vakfı'nı kurdu. Uzun yıllar bu vakıf çatısı altında dînî ve sosyal faaliyetlerde bulunan Şeyh Efendi 2005 yılında Belçika'da İslam İlahiyat Fakültesi'ni kurdu. Halen burada eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

Üniversite yıllarında tanıştığı ve inâbe aldığı Mustafa Hayri Öğüt (k.s.) Hazretlerinin kendisine "Zülcenâheyn", "Müftî Efendi" diye hitap ettiği Abdullah Efendi, şeyhinin emri doğrultusunda zaman zaman dergâhta sohbet ederdi. Hayri Baba Hazretlerinin vefâtından sonra kendi emirleri doğrultusunda halifesi Mustafa Yaşar Göletderevî Efendi tarafından on iki tarîkattan tam icâzet belgesiyle taltif edilmiştir.

Şerîatsız bir tasavvufun olamayacağını her zaman savunan Demircioğlu Şerîat, Tarîkat, Ma'rifet, Hakîkat dörtlüsüne sık sık vurgu yapmaktadır. Ma'rifet ve Hakîkat 'e ulaşmak için şerîat gemisine binerek tarîkat denizinde yol almanın gerekliliğini her fırsatta dile getirmektedir.

Belçika'da resmi görevinin yanı sıra almış olduğu manevî vazîfe doğrultusunda Kâdiriyye-i Hâlisiyye yolunu yaymaya gayret eden Hoca Efendinin birçok müridânı bulunmaktadır. (http://www.muridan.com/biyografi_k885.html)

2.2.5.9.14.10. Abdullah Demir Trabzonî

Abdullah Demir Efendi 20 Eylül 1939'da Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Âlim bir zât olan babası Hasan Hoca daha yedi-sekiz yaşlarında iken oğlunu hâfizlik eğitimine vererek dokuz yaşında hâfizliğini bitirmesine vesîle olmuştur. 1962 yılında Trabzon İmâm Hatip Lisesini bitiren Abdullah Efendi, aynı yıl Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kaydolmuş, 1966 yılında mezun olarak Kayseri Develi ilçesinde bulunan Develi Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Üç yıl burada görev yapan Abdullah Efendi 1969 yılında memleketi olan Trabzon'a tayin alarak Trabzon Lisesi'ne müdür muâvini olarak atanmıştır. Aynı yıl askerlik vazifesini yerine getirmek üzere peygamber ocağına katılmış, askerlik dönüşü Erzurum Atatürk Lisesi'nde göreve başlamıştır. İki yıl burada görev yaptıktan sonra Erzurum İmâm Hatip Lisesi'ne baş muâvin olarak atanmıştır. Bu okulda müdürlük görevinde de bulunan Abdullah Efendi 1973 yılında tekrar memleketi Trabzon'a tayin almıştır. 1979 yılında Almanya'ya vâiz olarak gitmiş ve mürşidi Hayri Baba'nın işâretiyle öğretmenlik mesleğinden ayrılarak vaizlik görevine başlamıştır. Bir süre tekrar öğretmenlik vazifesini yürüten Abdullah Efendi tekrardan hocalık görevine dönmeyi tercih etmiştir. Yaklaşık olarak kırk yıldır Almanya'da bu görevine devam etmektedir. (Abdullah Demir, Kişisel İletişim, Kasım 2018)

Tasavvufa intisâbı öğretmenlik yıllarında gerçekleşen Abdullah Efendi, Develi'de görev yaptığı dönemde Nakşbendiyye şeyhlerinden Ahmet İslâmoğlu Efendi ile tanışır. Ancak cehrî zikrin fitratına daha uygun olması sebebiyle kendisine başka bir mürşid aramaya karar verir. Abdullah Efendi Trabzon'da görev yaparken Kâdiriyye-i Hâlisiyye mürşidi Hacı Mustafa Hayri Baba hakkında malûmât edinir. Kendisini ziyâret etmek

üzere İstanbul Erenköy'e gider ve zikir halkasına katılarak kendisine intisâb eder. Hayri Baba Hazretlerinin halîfeleri Mustafa Yaşar Göletdervî ve Niyazi Ankaravî ile uzun yıllar dostluk kuran Şeyh Efendi, Hayri Baba'nın vefatından sonra bu dostluğunu daha da güçlendirmiş, sonraki yıllarda Hayri Baba tarafından kendisi adına halîfe tayin etmekle yetkilendirdiği serhalîfesi Mustafa Yaşar Baba tarafından Hayri Baba Hazretlerinin manevî işâretiyle hilâfet göreviyle taltif edilmiş ve icâzetnâmesi kendisine takdîm edilmiştir. Halen Almanya'da Hâlisiyye yolunu devâm ettiren Şeyh Efendinin çokça müridi bulunmaktadır. (Abdullah Demir, Kişisel İletişim, Kasım 2018)

2.3. HÂLİSİYYE ŞUBESİ USÛL, ÂDÂB VE ERKÂN

Çalışmamızın bu bölümünde tarîkat mürşidlerinin genel olarak sâliklere tavsiye ve telkîn ettikleri âdâb ve erkânı ele alırken Kâdiriyye-i Hâlisiyye meşâyihine has olan hususları da yeri gelince zikredeceğiz. Çünkü hangi tarîkatten olursa olsun mürîdânın uyması gereken genel âdâb kuralları diyebileceğimiz bir takım ortak kurallar vardır. Âdâb ve erkân kurallarının birçoğu bunlardan ibârettir. Bunun yanı sıra bazen belirli bir tarîkata veya bir tarîkatın şubesine has âdâb da söz konusu olmaktadır.

Sûfiler tasavvuf yoluna giren sâlikler için yolun edeplerine uymayı en önemli şartlardan birisi olarak görmektedirler. Edebi olmayanın tasavvuf yolunda seyrinin olmayacağı kanaati bilumûm ehlullâh tarafından “Usulsüz vusûl olmaz” şeklinde ifâde edilmektedir. Diğer taraftan edebi güzel olanın Seyr ü sülûkunu kısa zamanda tamamlayıp vuslâta ermesinin de çok kolay olacağı yönünde kanaatleri vardır. Her ne kadar birçok tanımı olsa da, mutasavvıfların edepten kasıtlarını güzel ahlâk ve günlük hayatın her ânında, bulunulan mekânın ve zamanın gerektirdiği her türlü fazileti elde etmek olarak tanımlamak mümkündür. (Kelebâzî, 1992: 282)

Âdâb, “Esas, kural, hüküm, şart, ahlak, saygı, terbiye ve nezaket” gibi anlamlara gelen “edeb” kelimesinin çoğuludur. Edeb terimi üzerinde tasavvufun doğuş döneminden itibaren önemle durulmuş, tanımları, yorumları ve tasnifleri yapılmıştır. Ancak sûfiler edebin tanımından çok gayesi, faydası ve çeşitleri üzerinde durmuşlardır.

Ebû Ali ed-Dekkâk'a göre insan ibâdetiyle cennete girer, ibâdetteki edebiyetle de Allâh Teâlâ (c.c.)'ya vâsıl olur. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî ise Allah'a ihlasla ibâdet etmek için nefsin edeple kahredilmesi gerektiğini belirtir. (Kuşeyrî, 1999: 559-563)

Mutasavvıflar tasavvufun genel esaslarına uygun olarak edebi zâhirî ve bâtinî olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Zâhirî edep beden ve şeriatla, bâtinî edep ise kalp ve Hak'la ilgilidir. Her ikisine de önem verilmekle birlikte esas olan bâtinî edeptir. Zîrâ edebin bu şekli mutlaka bedene de yansır. (Saadettin Ömer, t.y.: 60-74)

Ebû Nasr es-Serrâc dünya ehline, dindarlara ve âriflere mahsus olmak üzere üç türlü edepten bahseder. Güzel konuşma, şiir ezberleme, bilgi zenginliği, siyaset kültürü dünya ehlinin; nefis terbiyesi, rûhun bedene hâkim kılınması, haddini bilme ve bayağı arzulardan kurtulma dindarların; gönül temizliği, rûhu koruma, ahde vefâ, manevî hallere dikkat etme gibi hususlar da âriflerin edebidir. (Serrâc: 1380: 169)

Birçok hayır ve faziletin kaynağı olan edebe uygun davranış tasavvufî hayatta çok geniş bir uygulama alanı bulmuştur. İlk sûfiler câmiye girmenin edebinden helaya girmenin edebine kadar bütün davranışlarını belirli kurallar çerçevesinde düzenlemişlerdir. Daha sonra tarikatlar döneminde bu kurallar “âdâb”, “âdâb ve usûl”, “âdâb ve erkân” tabirleriyle ifâde edilmiştir. Tasavvuf ve tarikat terbiyesinin amacı da sâliki Hakk'a ve halka karşı hem zâhir hem de bâtin itibariyle edepli hale getirmektir. Sûfiler zerâfet ve nezâketin kaynağı olan bu anlayışı çok sık kullandıkları “Edeb Ya Hû!” sözüyle ifâde etmişlerdir. Ancak emirlere uymak edepten üstün görüldüğü için emrin gereğini yapmak edebin gereğine göre davranmaktan daha faziletli kabul edilmiştir.

Hâlisiyye mürşidlerinden Mustafa Hayri Baba tarîkatta edebin çok önemli olduğunu sık sık vurgular, mutasavvıfların “usulsüz vusûl olmaz” sözünü açıklarken askerliği ve askerî hiyerarşiyi örnek vermektedir. Ona göre mürîdin müşkilâtını ilk önce başlarına görevlendirilen görevli ile halletmeye çalışması gerekir. Görevli kendi selâhiyeti dâhilinde sorunu halledemezse yukarıya iletir, sorunu çözerler. Görevliyi dikkate almadan üst makamlara gidene hangi mangedan olduğu sorulur, durum anlaşılınca mahcûb konuma düşer. Makam tecâvüzüne pek müsâade etmezler. Mürîd çalışıp ilerlediğinde Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizle görüşebilecek duruma gelse dahi istediği zaman kendi başına gidemez. İsmen çağırılrsa bile durum böyledir. Şeyhinin rûhunu bulup ma'nen onun ardından huzûra çıkmalıdır. Aksi takdirde edebini bozmuş olur. Efendimiz (s.a.v.)'le görüşse bile iltifat göremez hata etmiş olur. Tarîkatta edeb

her şeyden önemlidir. (Albayrak, t.y.: 87-89) Hayri Baba edeb konusunu izâh ederken şu âyet-i kerîmeleri ve hadîs-i şerifi anlatırlardı:

“Ve şüphesiz sen büyük bir ahlak üzerindesin.” (Kalem, 68/4)

“Şüphesiz ki Allah’a, ahiret gününe iman edenlerle Allah’ı çok anan kimseler için Allah’ın elçisinde güzel bir örnek vardır.” (Ahzâb, 33/21)

Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.” (Muvatta, Hüsnü’l-Hulk, 8; Ahmed b. Hanbel, 2/381)

Şu du’ayı da sık sık yaparlardı: “Ya Rabbi, bizlere hüsn-ü itikâd, hüsn-ü amel ve ahlâk-ı hamîde nasip eyle”. (Hayri Ögüt, Kişisel İletişim, Aralık, 2018)

Tasavvuf ve tarîkat ehli arasında üzerinde önemle durulan edep şekillerinin başlıcaları mürîdlerin şeyhe, şeyhin mürîdlere karşı göstermesi gereken âdâb; mürîdânın kendi aralarında uymaları gereken âdâb; sohbet, sefer, sofrâ, evlenme, fakirlik ve zenginlik âdâbı; tarîkata girme, hırka giyme, tekke, semâ, devrân ve zikir âdâbı: inzivâ ve çile âdâbı; uyku âdâbı; kabir ve türbe ziyâretinin âdâbı şeklinde sıralanabilir. (Uludağ, 1994: X/414-415)

Tarîkatlarda âdâb, dokunulmazlığı olan, değiştirilemez kurallardır. Bu kurallar tarîkatlarda sapmaları önleyerek geleneğin devamını sağlar. Salikin Seyr ü sülûkün her aşamasında uyması gereken edepler vardır. Sûfiler, kurucusu oldukları veya bağlı buldukları tarîkatın davranış kuralları ile ilgili ortaya koydukları prensipleri, Kur’ân-ı Kerîm’de bildirilen ve Hz. Peygamber tarafından uygulanan usûl ve esaslardan aldıklarını ifâde etmektedirler. İşte bu kurallar bütünü aynı zamanda tarîkatın âdâbını oluşturmaktadır. Söz konusu bu esaslara, zaman içerisinde tevhid düşüncesine uygun olarak doğrudan veya sembolik anlamlar da yüklenegelmıştır. Sûfiler de tarîkatın toplum içindeki uygulamaları ile ilgili bu hususları “âdâb-ı sûfiyye” veyahut “mi’yâr-ı tarîkat” denilen eserlerle kayıt altına almışlardır. *Âdâbu’l-Mürîdîn*, *İrşâdü’l-Mürîdîn*, *Âdâbu’s-Seniyye*, *Behçetü’s-Seniyye* gibi sûfi literatürde örnekleri olan bu tür âdâb kitaplarında yer alan konular geçmişte *Risâle-i Kuşeyrî*, *Keşfu’l-Mahcûb*, *el-Lumâ’*, *Âvârifü’l-Maârif*, *et-Taarruf* gibi daha ziyâde *Istilâhât-ı Sûfiyye* veya *Tabakât-ı Sûfiyye* denilen eserlerin bünyesinde belli başlıklar altında kısmen veya geniş olarak işlenmiştir. Tarîkatlarda âdâba dair bu hususlar daha sonraki dönemlerde de ele alınmış, bilhassa Türk sûfileri tarafından mi’yâr-ı tarîkat, âdâb-ı tarîkat, hurde-i tarîkat, tarîkâtname gibi

isimlerle çeşitli manzûm veya mensûr eserlerde toplanmıştır. (Tatçı ve Kurnaz, 2001: 25-28; Ayış, 2014: 65)

Bu kısa bilgilerden sonra Hâlisiyye Şube'ainin usûl ve âdeâbı hakkında bilgi vermeye geçebiliriz.

2.3.1. Tarikata Giriş

2.3.1.1. Bîat

Sözlükte ahd etme, söz verme, bu maksatla el alma, mürîdin mürşidine sâdık ve bağlı kalacağına, her dediğini itirazsız yapacağına dair verdiği sözdür. (Uludağ 2012: 97)

Tasavvufi bir ıstılâh olarak bîat, kalbi gafletten ve şüpheden kurtararak zikrullâha; vahşetten insanlığa dönmek gayesiyle, kâmil bir mürşidin elini tutarak bîatını onun terbiyesine teslim etmek suretiyle dizinin dibinde, ma'rifete ve kemâle ermek için yapılan ma'nevî bir ahd, akid ve sözleşme demektir. (Gündüz, 1984: 257-258) Bîat, insan kalbinin feth edilmesine kuvvetli bir sebep olduğu gibi günâhların terk edilmesine de çok tesirli bir vesiledir. (Çetin, 1984: 61) Aralarında çok az fark bulunmakla beraber bîatın yapılışı ve gayesi hemen hemen bütün tarikatlarda aynıdır. (Türer, 1992: 152-153)

İsmail Ankaravî bîatı, Ashâb-ı Kirâm'ın Hz. Peygamber'e darlıkta ve ferahlıkta kayıtsız şartsız itaat etmek, her hâlükârda Hakk'ı söylemek üzere yaptıkları ahde benzeterek, mürîdin de halîfe-i Resûl olan mürşidine aynı şekilde itaat etmesi gerektiğini belirtir. Mürîdi, ğassâl önündeki ölüye benzeterek sâdık bir müridin her işinde şeyhine teslim olması gerektiğini söyler. (Yetik, 1992: 152-153) Bir Kâdirî şeyhi olan Kırımlı Selim Baba da bîatı, Ankaravî gibi Hz. Peygamber ve Sahabe-i Kirâm arasındaki ahidleşmeyle aynı paralelde değerlendirmektedir. (Çelik, 2004a: 62)

Ahmed Ziyauddin-i Gümüşhanevî, bîatı dört kısma ayırır:

a- Şeklî bîat: Bir mürşid-i kâmilin sohbetine katılmak ve istifâde etmek için teberrüken yapılan inâbedir. b- Ma'nevî Biat: Manevî bir terbiye görmek ve sülûka dahil olmak maksadı ile bir mürşidden inâbe alınması. c- Rivâyet yolu ile yapılan bîat: Şeyhin irşâd ve îkaz mahiyetinde yazmış olduğu eserleri okumak, anlamak ve amel

etmek suretiyle yapılır. d- Dirâyet yolu ile yapılan bâat: Şeyhin te'lif etmiş olduğu eserleri sâdeleştirerek insanların hizmetine sunmak gayesiyle yapılan çalışmalardır. (Gündüz, 1984: 268-269)

Velhasıl hangi tarîkate girmek istenirse istensin mutlaka bir mürşide, bir şeyhe inâbe (intisab) etmek, el vermek, teslim olmak, onunla muâhede etmek, yani şeyh huzurunda “günâhlardan tevbe etmek, bir daha yalan söylemeyeceğine, kimsenin malını çalmayacağına, zinâ etmeyeceğine, hülâsa hiçbir fenalıkta bulunmayacağına,” Allah ve Resulü ve o yolun pîri adına söz vermek gerekir. (Aynî, 1985: 93) Böyle bir sözleşme neticesinde varılan andlaşmanın getirdiği sorumluluk ve mükellefiyet, dervişler üzerinde bir mürâkabenin doğmasına, dolayısıyla onların İslâmî bir hassasiyete sahip olmalarına vesîle olur. (Dağistânî, 1992: 28; Çelik, 2004a: 63)

Kâdiriyye tarîkatı Pîri Abdülkâdir Geylânî bir mürşide intisâb ederek nefsin ve şeytanın hilelerinden, kötü huylarından kurtularak güzel ahlâk sahibi olmanın her müslüman için vacip olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple şerîatla tarîkatı öz olarak birbirinden ayrı görmemektedir. Çünkü tarîkat her zaman şerîatın hizmetindedir ve öyle olmalıdır. Şerîatın emirlerini yerine getiren bir insan yaptığı ibâdetleri gerçek bir şuur halinde yapmak istiyorsa, manevî açıdan olgunlaşmak, nefsinin hevâ ve heveslerinden kurtulmak, ruhunu saflaştırıp kalbini kötü huylardan arındırmak ve böylece Allâh Teâlâ (c.c.)’nin sevdiği kullar arasına girmek istiyorsa kendisine gerçek bir mürşid-i kâmilin tarîkatına girmesi elzem olmaktadır. “Tarîkat, kulların ev, iş ve sosyal hayatın her aşamasında Yaradanından korkması, O’nun adı anıldığı anda yüreğinin titreyebilmesi hâlidir. Tarîkat, her gönüle manevî bir bekçi dikme hâlidir. Tarîkat kişinin Allâh Teâlâ (c.c.) için gözünden dökülen yaşdır, benliğini esir alan nefs-i emmaresi ile savaştır. Tarîkat, şerîat gemisine binerek engin denizlere açılmak ve oradaki sırları ve güzellikleri keşfetmek, onlardan istifâde etmektir. Bütün mevcûdâtı yaradanının gözüyle görmek, yaratılanı yaratandan ötürü sevmektir. Tarîkat, bizleri yaratan Yüce Rabbimizin kapısından başka gidecek bir kapı olmadığına bilincine vararak Allâh Teâlâ (c.c.)’dan yine kendisine sığınma hâlidir. Tarîkat, şerîatteki su ve toprak ile yapılan temizlikle yetinmeyip kalbi bütün kötü huylardan temizleyerek Cenâb-ı Hak (c.c.)’ın tecelligâhı haline getirmektir. Özetle tarîkat Allâh Teâlâ (c.c.)’nin ahlâkıyla ahlaklanmaktır. (Özgür, 2015: 16)

Hâlisiyye yoluna girmek isteyen mürîde evvelâ gerçek tarîkat şeyhlerinin hiçbir zaman mürîdlerine gidilmesi zor, varılması imkânsız yollar göstermeyeceği telkîn edilerek seyr ü sülûkun her aşamasında mürşidinin kendisine en yakın yol arkadaşı olacağı izah edilir. (Özgür, 2015: 23)

İkinci olarak kendisine intisâb edeceği mürşidini iyi tanıyarak ders alması istenir. Çünkü kalben mutmain olmayan mürîd, mürşidine teslîmiyet noktasında sıkıntı yaşar ve Seyr ü sülûktan geri kalır. Şeyhini tanıma konusunda ise tabir-i câizse kendisine açık çek verilir. Hayri Baba Hazretleri *“Bizim tarikatımızda hilâfet kutuptan kutuba geçer. Bizi tanımak isteyenler gücü yetiyorsa Cenâb-ı Hak (c.c.)’a sorsunlar, Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize sorsunlar, buna da güçleri yetmiyorsa Pîrimiz Abdülkâdir Geylânî Hazretleriyle râbîta kurarak ona sorsunlar. Buna da gücü yetmeyenler bizzat bizi râbîta ederek bize sorsunlar”* şeklinde kendinden ve tarîkinden emin olarak konuşmaktadırlar. (Mürîdân, Kişisel İletişim: Haziran 2009)

Hayri Baba mürşide intisâb eden mürîd ile etmeyen kişinin misali aynen dağ başında biten meyve ağaçlarıyla; aşılınmış bahçıvan terbiyesi görmüş ağaca benzetmektedir. Dağ başında yetişen meyve ekşi ve olgunlaşmamış iken bahçede yetişen aşılınmış meyve tatlı, olgun ve arzu edilen kalitededir. İnsan zâhîren kirlendiği gibi ma’nen de kirlenir. Zâhirî temizliğini banyo yaparak, elbiselerini deterjanla yıkayarak giderirken manevî kirlilerden arınmayı ihmâl etmemelidir. Manevî temizlik ise tevbe, zikir ve râbîta yoluyla ilahî feyzi elde etmekle mümkündür. Manevî deterjan feyz-i ilahîdir. Bu sebeple mürşide ihtiyacımız vardır. (Öğüt, 2016: 88-89)

2.3.1.2. Tarîkata İntisâb Şekli

Genelde Kâdiriyye tarîkatı’nın özelde ise Hâlisiyye şubesinin ders ta’rîf usûlünde herhangi bir istihâre veya tevbe süreci yoktur. İstekli olan herkese hemen ders ta’rif edilmesi söz konusudur. Daha önceleri başka bir tarîkata intisablı iken ayrılan, zaman sonra gelip Hayri Baba Hazretlerinin bir görevlisinden ders alan birisi bu duruma taaccub ettiğini, neden bir deneme süresinin olmadığını sorar. Görevli kişi durumu Hayri Baba’ya iletğinde cevâbı şöyle olur: “Evlâdım, bir şeyh vardır ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisini manen görevlendirdiği esnâda birisine ders ta’rîf ederken istihâre ettirmesini, kendisine haber vermeden tesbîh vermemesini emretmiştir. O şeyh

de ancak bu usûle riâyet ederek tesbîh verebilir. İstihâre yaptırır, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın rûhunu bulup ona sormadan kimseye ters ta'rîfi yapamaz. Bir başka şeyh vardır ki, o da karşısına ders almak için gelen kimseye ders ta'rîfi yaparken Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in rûhunu bulur, ona danışır ve dersi ta'rîf eder.

Bir şeyh de vardır ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ona görev verirken “Ümmetimin terbiyesini uhdene tevdi ediyorum. Dilediğin gibi terbiye ve irşâd edebilirsin” der. O zât tam yetkilidir. İsteddiği kişiye istediği an tesbîh ta'rifinde bulunur.” (Albayrak, t.y.: 82) Şeyhler manevî feyz açısından kısım kısımdır, bir parmak akan su kadar feyzi olan var, ondan biraz fazla olanı ver. Cenâb-ı Hak (c.c.) bize deryâ ihşân etmiş elhamdülillâh. Biz de istiyoruz ki bütün Ümmet-i Muhammed bundan istifâde etsin. İnâyet ve hidâyet Allâh Teâlâ (c.c.)'dandır. (Hayri Öğüt, Kişisel İletişim, Aralık, 2018)

Durum böyle olunca Hâlisiyye meşâyihî tarîklerine intisâb etmek isteyen tâliplere derslerini hemen tarif ederler. Yer ve zaman müsait ise şeyh ve mürîd dizdize oturup gerekli zikir telkini ve dua ile ders tarif edilir. Şayet ortam müsait değilse ders kâğıdını verip izâh etmek suretiyle de intisâb gerçekleştirilir.

Mutâd olan ders tarif usûlü şöyledir:

“Şeyh ve mürîd karşılıklı olarak diz dize otururlar. Şeyh Efendi alnını mürîdin alnına sağ elinin işâret ve orta parmağını ise mürîdin kalbinin üzerine koyar. Bu esnâda Şeyh Efendi Mübâyaa âyet-i kerimesini sesli olarak okur.

(إِنَّ الدِّينَ يُبَايِعُكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَتَ فَإِنَّمَا يَنْكُتْ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا)

“(Habîbim!) Şüphesiz sana biat edenler (İslâm uğrunda ölinceye kadar savaşmak üzere sana söz verenler), gerçekte Allâh'a biat etmektedirler. Allâh'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur. Kim Allâh'a verdiği sözü tutarsa Allâh (c.c.) ona büyük bir mükâfat verecektir.” (Fetih, 48/10.)

Daha sonra mübtedi sâliklere telkîn olunan beş esmâ üçer kez sesli olarak şeyh tarafından okunur tâlip de tekrâr eder. (Estağfirullâh- Elhamdülillâh, Allâhümme salli

alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, Lâilâhe illellâh, Allâh ve Besmeleyle birlikte İhlâs Sûresi) daha sonra şeyh Efendi duâ eder mecliste bulunanlar “Âmin” diye iştirâk ederler. Günlük virdlerin yazılı olduğu ders kâğıdı mürîd olan ihvâna verilir. İntisâb ettiği gün manevî doğum günü olması hasebiyle doğum tarihi ders kâğıdının arkasına yazılan mürîde virdini ne zaman ve nasıl çekeceği tarif edilir. Şeyh Efendi gerekli uyarı ve talimatlarını kendisine ilettikten sonra yeni ihvân olan sâlik sevinçle herkes tarafından tebrik edilir. Böylece o kişi Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye ailesine dâhil olmuş olur.

Hâlisiyye şubesi içerisinde yeni bir şube tahsis ettiği kendisi tarafından ifade edilen (Öğüt, 2015) ve Tarîkat-ı Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye diye isimlendirilen şubenin kurucusu olan Hacı Mustafa Hayri Baba'nın ders tarif usulünü ve bu konudaki ikazlarını burada zikretmeyi uygun gördük.

Hayri Baba Hazretlerinin Ders Tarif Usûlü: Hayri Baba Hazretlerinin zaman zaman ders tarif etmeden önce bu istiğâseyi okuyarak silsile-i meşâyih'in himmetlerini talep edip, daha sonra ders tarifine geçtikleri rivâyet edilmektedir:

Destûr meded Yâ Rabbî Yâ Allâh Celle Celâluh

Destûr meded Yâ Nâmûs-i Ekber Cibrîl-i Emîn

Destûr meded Yâ Resûlellâh Yâ Ahmed-i Mahmûd-i Muhammed Mustafa Yâ Ceddî

Destûr meded Yâ Emîre'l-Mü'minîn Hazret-i İmâm-ı Alî

Destûr meded Yâ Bâz Ğavsü'l-A'zam Adülkâdir-i Geylânî

Destûr meded Yâ Abdurrahmân Hâlis Talebânî

Destûr meded Yâ Dede Osmân Avnî Baba

Destûr meded Yâ Hâcî Ömer Hüdâyî Baba

Destûr meded Yâ Hâcî Muhammed Baba (Öğüt, 2016: 186)

Tarîkât dersi ta'rîf edilirken şifâhen “Şu duâ ve ism-i şerîfleri oku” dense ders ta'rîf edilmiş olur. Ancak Hâlisiyye şubesinde usul erkeklerde dizbediz oturup, alnını alnına dayayıp, mürîd şeyhin (veya dersi ta'rîf eden görevlinin) sol elini iki eli arasına alır. Şeyh Efendi de sağ elinin işaret parmağını mürîdin sağ memesinin iki parmak aşağısına kalbinin üzerine koyup kalben mürîdin kalbine teveccüh eder. Ta'rîf edilen isimleri şeyh efendi üçer defâ tekrâr eder, mürîd de üçer defâ tekrâr eder. Daha sonra

“Yâ Rabbi, bu mürîdi size emânet ediyorum. Rûz-i kıyâmette size ve Resûlüne lâıyk olmasını sizden niyâz ederim. Bu intisâbı tarafeyn hakkında hayırlı et ve mübârek kıl. Hüsnüi i'tikâd, hüsn-ü amel, ahlâk-ı hamîde üzere devam ve sebât ettikçe aşk ve feyz ver. İ'tikâd, teslîmiyyet, sadâkat ve sebât ihsân eyle. Nefsin, şeytanın ve diğerk zâlim düşmanların şerrinden muhâfaza buyur. Sırât-ı müstakîmden ayırma; dâim, sâbit-kadem eyle” şeklinde duâlar eder. Kadınlara gelince onlara da kadın görevli aynı şekilde ders ta'rîfi yapar. Şâyet şeyh efendi ta'rîf edecekse mümkünse bir perde arkasından, değilse kadın mürîde her tarafı örtülü bir şekilde oturarak ve sadece karşılıklı okuma sûretiyle Şerîat-ı Ğarrâ-yı Muhammediyye'ye uygun olarak ders ta'rîfi yapılır. (Öğüt, 2016: 179)

Hayri Baba'dan sonra mikrofon ses sistemleri geliştiğı için halîfeleri başka bir odada ki kadın mürîde adaylarına mikrofon aracılığıyla ders ta'rîf etmektedirler.

Hayri Baba bir şeyhe intisablı mürîde başka bir şeyhin ders ta'rîf etmesinin yanlış olduğunu söylemektedir. Bu durumu bir okulda kayıtlı iken başka bir okula kayıt yaptırmaya giden öğrenciye benzetir. Önceki okul naklini vermedikçe diğeri kaydını yapamaz, yapmamalıdır. Bunun tek istisnâsı makâm ve tasarruf yönünden üst mertebede bulunan zâtın alt mertebede emrinde olan şeyhe emir vererek bir mürîdin terbiyesini uhdesine alması şeklinde olur. Bu durumda da her iki şeyhin onayı söz konusudur. (Albayrak, t.y.: 128-129)

Şerîatta nâkıs olan birisine neden ders ta'rîf ediyorsunuz, diye sorulunca Hayri Baba Hazretleri Osmanlının yıkılmasından sonra şerîat okullarının kapandığını, insanların şerîatı öğrenmelerinin çok zorlaştığını, buna karşın gönüllere hitâb etmesi sebebiyle her ne kadar tekkeler kapatılsa da tarîkatların faâliyetlerinin durdurulamadığını söylemiştir. Eskiden meşâyih mürîd seçerken hazîneye girip altın ve gümüşleri beğenmeyerek elmas ve yakutları bulup alan hazînedarlar gibiydi. Şimdi ise küllükler içerisine girip orada bulduğumuz cam parçalarını kullanarak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bizim de kapımıza şerîatı çok iyi bilen, aylarca eşiğe baş koyup sadâkatle bekleyen mürîd adaylarımız olsa biz de daha kolaylıkla seçimimizi yapardık. Ne yazık ki bugün insanlar şerîattten bîhaber olarak büyüyor ve öylece yaşıyorlar. Onlara birkaç salevât, birkaç ism-i ilâhî vererek feyz almalarını ve şerîatın emirlerinden başlayarak dîn-i mübîn-i İslâmı ve sonrasında da tarîkat hayâtını öğretmeye ve

yaşatmaya çalışıyoruz. Bu sebeple günümüz meşâyihinin yükü öncekilere göre çok daha ağırdır diyerek cevap vermiştir. (Albayrak, t.y.: 92)

Tarîkat dersi alan bir sâlik Allah Teâlâ'nın huzûrunda söz vermiştir. Günlük virdini mutlaka günde bir kez çekmek mecbûriyetindedir. Şâyet belirli bir vakit nefse ve şeytana uyup çekememiş ise tevbe edip tekrardan devâm etmesi gerekir. Ancak herhangi bir mazereti olmadan kasden tarîkini bozan kişinin yüzü arkasına döner. Yani Hak Teâlâ (c.c.) katında bîatını bozmuş olur. (Öğüt, 2016: 51)

Hayri Baba, Dersini aksatanların manevî sermayesinin eksileceği için Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e yakınlaşma yolunda geri kalacaklarını söylemiştir. (Albayrak, t.y.: 118)

Günlük tesbîhler günün herhangi bir vaktinde çekilebilir. Ancak en güzel olanı sabah namâzından öncedir. Bu mümkün olmazsa sabah namazı sonrası çekilmelidir, bu da mümkün olmazsa ikindi namâzı ile akşam namâzı arası efdâldir. Bu da mümkün olmazsa günün herhangi bir vaktinde çekilebilir. Oturuş açısından en güzeli dizüstü sünnet üzere çekilmesidir. Şâyet geçerli bir mazeretiniz varsa bağdaş kurarak da çekebilirsiniz. Abdestli olarak çekmek gereklidir. Zor durumdaysanız abdestiniz yoksa yine de çekebilir. Abdestsiz olarak çekilirse sevâbı eksik olur. Hanımların hasta oldukları günlerde tesbîhlerini çekmelerinde, duâ mahiyetinde olan kısa sûreleri ezberden okumalarında bir sakınca yoktur. Tesbîh çıkarıp virdini okumanın uygun olmayacağı yerlerde ders çekmek mecbûriyetinde kalınırsa esmâ sayıları tahmîn edilerek saymadan da çekilebilir. Allâh Teâlâ (c.c.) böyle bir durumdaki kulunu niye yüz adet değil de yüz beş adet okudun diye hesâba çekmez. Niyetine ve durumuna göre ecini alır. (Albayrak, t.y.: 125)

Hayri Baba Hazretleri Kâdiriyye-i Hâlisiyye'nin evrâd ve ezkârının on iki tarîkatın evrâdını mu'cem ve hepsine uygun olduğu kanaatindedir. Hâlisiyye'nin evrâdında yer alan istiğfâr, duâ, hamdele ve salvele (Elhamdülillah zikri ve salevât-ı şerîfe), Kelime-i Tevhîd, İsm-i Celâl ("Allah" ism-i şerîfi) Besmele-i Şerîf ve İhlâs-ı Şerîf Sûresi'nden farklı olarak diğer tarîkatlarda fazlaca bir evrâd ve ezkâr yer almamaktadır. (Öğüt, 2016: 124) Kâdiriyye tarîkatı Hâlisiyye şubesi'nde günlük virdler hafî (sessiz) olarak çekilmesi tavsiye edilirken toplu zikirlerde cehrî (sesli) zikir esas alınmaktadır. Böylece cehrî zikir yapan tarîkatların mı, hafî zikir yapanların mı daha

üstün olduğu şeklindeki tartışmaların önüne geçilmiştir. Bu yönüyle Kâdiriyye-i Hâlisiyye'nin diğer tarikatların usullerini bünyesinde topladığı Hayri Baba ve halifeleri tarafından dile getirilmektedir.

Hayri Baba Hazretleri tasavvufi literatürde “Letâif-i Seb'a” diye ta'bir edilen Kâdiriyye tarikatı'nda “Latîfe-i Sırru's-Sır” latîfesinin de eklenmesiyle sekize çıkarılan insan vücûdundaki “Latîfe-i Kalb, Latîfe-i Rûh, Latîfe-i Sır, Latîfe-i Sırru's-Sır, Latîfe-i Hafî, Latîfe-i Ahfâ, Latîfe-i Nefs ve Letâif-i Küll” hassalarının açılması için yapılan esmâ zikrine ilâveten mürîdânından gerekli gördüğü kişilere “Latîfe-i Tûrâbiyye, Latîfe-i Mâiyye, Latîfe-i Nâriyye ve Latîfe-i Hevâiyye” için de esmâ zikri verirlerdi. (Öğüt, 2016: 126-127)

Hayri Baba Hazretleri günlük derslerin çekilmeye başlanacağı zaman bir fâtiha, üç ihlâs-ı şerîf ve bir de salevât-ı şerîfe okunup sevâbını yalnızca silsile-i meşâyıh-ı kirâmın ervâhına bağışlanması gerektiğini, ders bittikten sonra yeniden bir fâtiha, üç ihlâs-ı şerîf ve bir de salevât-ı şerîfe okunup sevâbını umûma bağışlamak gerektiğini beyân etmiştir. Yani Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bütün enbiyâ, çâr-ı yâr-i güzîn, Hz. Hatîce, Hz. Âişe, Hz. Fâtıma ve diğer ezvâc-ı Resûlün, bütün ashâb-ı kirâmın, silsile-i meşâyıhın, diğer tarikatların pîrlerinin, bütün evliyâullâhın, şühedânın, ulemânın, ana-baba ve hısım akrabamızın, cümle mü'min ve mü'minâtın, müslim ve müslimâtın ruhlarına hediye edilmesi gerekmektedir. (Öğüt, 2016: 127)

2.3.1.3. Zikir

Kâdiriyye-i Hâlisiyye'de zikir iki gruba ayrılmaktadır. Birincisi mürîdânın ferdî olarak yaptıkları, herkesin kendine özgü ism-i şerîfleri çektiği tesbîhâttir. İkincisi ise cemaat halinde dergâhta yapılan halka-i zikirdir.

2.3.1.3.1. Ferdî Zikirler

Hâlisiyye şubesinde ferdî zikirlerin mümkünse seher vaktinde kibleye yönelerek, kendi işitebileceği seviyede bir sesle yapılması tavsiye edilmektedir. Fakat virdlerin aksatılmaması için herhangi bir saatinde çekilebilir. Ferdî yapılan zikirler “Ders” olarak isimlendirilir. Kolaydan başlayarak manevî terakkiye uygun olarak çoğaltılır.

1. Ders

Mübtedi sâliklere verilen başlangıç virdidir.

“Evvelâ Eûzü-Besmele çekilerek bir Fâtiha-yı Şerîf, üç İhlâs-ı Şerîf, bir Salevât-ı Şerîfe okuyup hâsıl olan sevâbı sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimizin mübârek rûh-u şerîflerine, İmâm-ı Ali, İmâm-ı Hüseyin, Şeyh Hasan-ı Basrî, Pîrimiz Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin, Hacı Mustafa Hayri Baba Hazretlerinin mübârek rûh-u şerîflerine ve şeyhimizin rûhâniyyetine ve bunların arasında Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye'den gelmiş geçmiş bil cümle silsile-i meşâyih-i kirâm efendilerimizin ervâh-ı şerîflerine hediye edilir.

Beş dakika تَفَكُّرُ الْمَوْتِ Tefekkürü'l-Mevt/Ölüm hali düşünülür.

Beş dakika رَابِطَةُ الشَّرِيفَةِ Râbitâ-i Şerîfe/Cenâb-ı Hakk'tan şeyhine kadar düşünülür. Râbita Hayri Baba Hazretlerine yapılacaktır.

Daha sonra:

"إِلَهِي أَنْتَ مَقْصُودِي وَرِضَاكَ وَ لِقَاكَ مَطْلُوبِي"

“İlâhî ente maksûdî ve rızâke ve ligâke matlûbî” denilerek tesbîhe başlanır.

33 veya 100 defa “اَسْتَغْفِرُ اللهَ الْحَمْدُ لِلَّهِ” “Estağfirullâh-Elhamdülillâh”.

Sonunda bir defa “الْعَظِيمِ الْكَرِيمِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ” “El’azîm el’kerîm ellezî Lâ ilâhe illâhû”

33 veya 100 defa “اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ” “Allâhümme Salli alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed.” (Sonunda bir defa “وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ” “Ve sahibihî ve sellim.”)

33 veya 100 defa “لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ” “Lâ ilâhe illellâh.” (Sonunda bir defa “مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ” “Muhammedun Resûlullâh.)

100 veya 300 defa “اللَّهُ” “Allâh” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)

33 veya 100 defa İhlâs-ı Şerîf Sûresi okunacak. (Her okunuşta Besmele çekilip en sonunda da bir defa “صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ” :Sadakallâhü'l-Azîm” denir.)

Bu beş ism-i şerîfler çekilip bittikten sonra yeniden bir Fatihâ-yı Şerîf, üç İhlâs-ı Şerîf bir Salevât-ı Şerîfe okunur. Hâsıl olan sevâbı Sevgili Peygamberimiz Hz.

Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimizin mübârek rûh-u şerîflerine ve Habîb'in dört yârı, İslâm'ın dört büyük halîifesi Hz. Ebû Bekri's-Siddîk, Hz. Ömerü'l-Fârûk, Hz. Osmân-ı Zinnûreyn, Hz. İmâm-ı Ali Mürtezâ Kerremellâhü vecheh, İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin (r.a.) ve Cemî-i Enbiyâ-i mürselîn efendilerimizin, Evlâd-ı Resûl'ün, Ezvâc-ı Resûl'ün, Ashâb-ı Resûl'ün ve Cemî-i Evliyânın, Şeyh Hasan-ı Basrî, Pîrimiz Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin ve Hacı Mustafa Hayri Baba Hazretlerinin mübârek rûh-u şerîflerine ve şeyhimizin rûhâniyyetine ve bunlar arasında Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye'den gelmiş geçmiş bi'l-cümle silsile-i meşâyih-i kirâmın mübârek ruh-i şerîflerine ve ana-baba, hısım akrabâ-yı taallukâtımızdan âhirete göçenlerin ruhlarına, melâike-yi mukarrebîn'in ruhâniyyetine tarafımdan hediye ettim denir." Duânın bu kısmından sonra eklenmek istenen duâlar varsa eklenebilir.

2. Ders

Birinci derste yer alan “الله” “Allâh” ism-i şerifi ile İhlâs-ı Şerîf arasına aşağıdaki on üç esmânın eklenmesinden ibârettir. Mürşidin takdirine göre bölüm bölüm veya hep birlikte verilebilir. Asıl esmâlar olması hasebiyle önce bu ilk beş esmâ, daha sonra “furû esmâ” diye isimlendirilen aşağıdaki diğer İsm-i şerîfler verilir.

- 100 defa “هُوَ” “Hû” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “حَقَّ” “Hakk” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “حَى” “Hayy” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “كَيُّوْمٌ” “Kayyûm” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “قَهَّارٌ” “Kahhâr” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “وَهَّابٌ” “Vehhâb” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “فَتَّاحٌ” “Fettâh” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “وَاحِدٌ” “Vâhid” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “أَحَدٌ” “Ehad” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “صَمَدٌ” “Samed” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “عَلِيٌّ” “Aliyy” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “عَظِيمٌ” “Azîm” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)
- 100 defa “مُحِيطٌ” “Muhît” (Sonunda bir defa “جَلَّ جَلَالُهُ” “Celle Celâlüh”)

3. Ders

Bu bölümde yer alan letâif zikirleri ikinci derse ilâve olarak çekilir. İkinci derste yer alan ism-i şerîflerin tamamı çekilip İhlâs-ı Şerîfe gelince önce aşağıdaki Letâif Zikri tamamlanır. Ardından İhlâslar okunarak son duâ yapılır. Böylece ders tamamlanmış olur. Letâif zikri de bölüm bölüm veya toplu olarak verilebilmektedir.

Latîfe-i Kalbimin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Rûhumun ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Sırrımın ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Sırru’s-Sırrımın ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Hafimın ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Ahfâmın ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Tûrâbiyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Mâiyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Nâriyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Hevâiyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latîfe-i Nefsiyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa

Latâif-i Külliyyemin ıslâhı için “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” 33 veya 100 defa (Göletdervî, t.y.: 324-343)

Letâiflerin insan bedenindeki yerleri ve nurları şu şekilde açıklanmaktadır:

Latîfe-i Kalb: Nûru kırmızı, yeri sol memenin iki parmak aşağısı

Latîfe-i Rûh: Nûru açık sarı, yeri sağ memenin iki parmak aşağısı

Latîfe-i Sır: Nûru beyaz, yeri sol meme üzerinde iki parmak yukarıda

Latîfe-i Hafî: Nûru zümrüdî yeşil, yeri sağ meme üzerinde iki parmak yukarıda

Latîfe-i Ahfâ: Nûru ya ziyâde beyaz, ya ziyâde siyah, yeri iki meme ortasında

Latîfe-i Nefs: Nûru turuncu-sarı, yeri iki kaş ortasında

Latîfe-i Külliye: Nûru uzun bir kalem şeklindedir. Yeri iki kaş yukarısı, perçem denilen mahallin tam ortasıdır. (Göletdervî, t.y.: 333)

İlk dersi bir müddet çeken mürîde zaman içerisinde yeni ism-i şerîfler verilerek dersi artırılır. Manevî terakkî ve istidâd mukâbilinde zamanla dersin tamamı verilir. Seyr ü sülûkün her aşamasında mürîdâna arzu etmesi hâlinde gün içerisinde aynı virdini beş defaya kadar çekme izni verilmektedir. Bunun dışında günlük dersini çeken mürîde

“Kelime-i Tevhîd” zikri tercih edilmekle birlikte gün boyu sayısız ve bulunduğu mekâna uygun olarak kalbî zikir ile istediği ism-i şerîfi zikretmesi tavsiye olunmaktadır.

Hayri Babanın ifâdesiyle mürîdânın her gün çekmesi gereken günlük tespihler günün herhangi bir vaktinde çekilebilir. Günlük virdlerin imsâk vaktinden evvel teheccüd namazı akabinde çekilmesi tavsiye olunur. Şayet bu mümkün olmazsa sabah namazı sonrası veya gün içerisinde yakalanan ilk fırsatta çekilmesi istenir. Mürîdin günlük dersini çekmeden geceleyip uyuması asla uygun görülmez. Günlük feyzinden mahrum kalan mürîd seyr ü sülûk yolunda geri kalacağından mutlaka yatmadan evvel dersini çekmelidir.

Oturuş açısından en güzeli dizüstü sünnet üzere çekilmesidir. Şâyet geçerli bir mazeret varsa bağdaş kurarak da çekilebilir. Asıl olan abdestli olarak çekilmesidir. Ancak abdest alma fırsatı yoksa o şekilde de çekilebilir. Abdestsiz olarak çekilirse sevâbı eksik olur. Hanımların hasta oldukları günlerde tesbîhlerini çekmelerinde, duâ mahiyetinde olan kısa sûreleri ezberden okumalarında bir sakınca yoktur. Tesbih çıkarıp virdini okumanın uygun olmayacağı yerlerde ders çekmek mecbûriyetinde kalırsa ism-i şerîflerin sayısını tahmin ederek saymadan da çekilebilir. Allâh Teâlâ (c.c.) böyle bir durumdaki kulunu niye yüz adet değil de yüz beş adet okudun diye hesâba çekmez. Niyetine ve durumuna göre ecrini alırsın. (Albayrak, t.y.: 125-126)

Tarîkat Virdinin Aksatılması: Hayri Baba bîat edip ders alanların sâdece mürşidlerine değil, gerçekte Allah Teâlâ (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize söz verdiklerini vurgulayarak günlük derslerin en az günde bir defa çekilmesinin elzem olduğunu söyler. Bunu ihmâl edenler büyük zarara uğrayacaklardır. Bazı tasavvuf kitaplarında mazeretsiz olarak virdini terk edenlerin yüzlerinin arkalarına döneceğinin yazılı olduğunu hatırlatmaktadır. Virdlerine devam eden kişi ma’nen yücelmiş dağların zirvelerine doğru yol almıştır. Oradan düşmenin karşılığı da acı olacaktır. Onun için nefesine, şeytanına uyarak tembellik edip derslerini bırakanların derhal tevbe edip yeniden başlamalarını telkîn etmektedir. (Öğüt, 2016: 64) Haftalık zikir meclislerine katılmak da bunun gibidir. Aksatırsanız Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizden gelen manevî feyz kanalınız tikanır ve kupkuru kalırsınız. Kalbiniz ve Manevîyâtınız bozulur. (Öğüt, 2016: 65)

Bazı mürîdler, her gün çalışıp yevmiyelerini içkiye, kumara ve sâir yollara harcayıp sermâye biriktiremeyen gündelikçiler gibi manevî kazançlarını gıybet ederek, yalan söyleyerek, küfür söyleyerek veyahut şeyhine muhabbet ve itikâdında samimi olmaması sebebiyle zâyi ediyorlar. Sonrasında, “Neden yıllardır çalıştığım halde bu yolda ilerleyemedim. Hâlbuki uzun zamandır gece gündüz gayret etmekteyim.” gibisinden düşüncelere dalıyorlar. Bunların bazıları da keşif kerâmet peşinde olduklarından rızâ-yı ilâhî için olması gereken gayretlerini boşa çıkarmış oluyorlar. Çünkü bu yolda keşf-ü kerâmet aslâ gâye değildir. Sâlikin kalp gözü açılrsa bütün gizli sırlar kendisine a’yân olsa dahî kendisini mahlûkâtın en âdîsi olarak görmek zorundadır. Aksi halde hâlini kaybeder. (Öğüt, 2016: 43)

Meşâyıhtan birisine muhâlefet eden bir adam dâimâ o zâtın aleyhinde konuşur, dedikodusunu yapar durur. O zât-ı muhterem de bir meyve tabağı hazırlatarak kendisine düşmanlık eden o adama gönderir. Mürîdleri ne diye şeyhimiz bu adama ikrâmda bulunuyor diye kalben rahatsız olurlar. O zât-ı muhterem mürîdlerine der ki; evlâdlarım o bizim gıybetimizi yaparak bütün manevî sermâyesini bize ikrâm ediyor, bizim hata ve kusurlarımızı üstleniyorken bizim ona bir tabak meyve ikram etmemizin ne zararı olur. Demek ki birilerinin gıybetini eden mürîd manevî sermâyesini o sevmediği kişiye ikrâm ediyor ve kendisi beş parasız kalıyor. Diğer taraftan kazancını muhâfaza eden mürîd her gün harçlığının bir kısmını biriktire biriktire gün geliyor manevî sermâye sâhibi oluyor. (Öğüt, 2016: 43-44)

Tarîkat yoluna girecek olan kişilere gerekli olan en önemli şey ehl-i sünnet itikâdına sahip, güvenilir bir mürşid bulması gerçeğinden hareketle Hâlisiyye meşâyıhı mürîdler Peygamber vârisi gerçek bir Allah dostuna, kâmil bir mürşide intisâb ettiğinden emin olduktan sonra kendisine teslîm-i küllî ile teslim olmalarını telkin ve tavsiye ederler. Mustafa Yaşar Efendinin ifâdesiyle (2018) daha kendisi Cenâb-ı Hakk (c.c.)’a ve Resûlullâh (s.a.v.)’a teslim olamayan birisine teslim olmanın günümüzde bazı tarîkat veya cemaatlerde olduğu gibi kişiyi dalâlet çukurlarına sürükleyeceği aşikârdır. (Geylânî, 1988: 286; 2011: 1052)

2.3.1.3.2. Halka-i Zikir / Cemaat Halinde Yapılan Zikir

Kâdiriyye-i Hâlisiyye’de haftada en az bir kez olmak üzere genellikle iki kez toplu sohbet ve zikir icrâ edilir. Mümkünse Perşembe’yi Cum’ya bağlayan gece veya mürîdânın müsait olma durumlarına göre hafta sonuna denk getirilmeye çalışılan toplantılar hem sohbet hem halka-i zikir şeklinde gerçekleştirilmeye çalışılır. Hem hafta içi hem hafta sonu olmak üzere iki kez yapıldığı da görülmektedir. Hayri Baba, “Mürîdânın bazısı, sohbetten. Bazısı, zikirden, bazısı da ilâhilerden feyz alır” buyurmuştur. Mürîdân için haftalık şarj görevi gören toplu sohbet ve zikir halkalarına katılım tarîkatın olmazsa olmazı konumundadır. Zirâ mürîdin haftalık sohbetten aldığı feyz ve tenbihât doğrultusunda kendisini bir ahtapot gibi saran dünya muhabbeti ve mâsivâ tuzağına karşı savunması, ibâdet ve taatinden feyz alması, kalbini dâimî zikre alıştırmaması ancak bu şekilde mümkün görülmektedir. Aksi halde günlük ferdî zikirlerden yeterince muhabbet alamayan sâlikânın kalbi zikir-i ilâhîye karşı soğuyarak sohbetleri tamamen terk etme ve devâmında namazlarını kılmakta zorluk çekmeye varabilir. Bu sebeple ağır hastalık ve benzeri bir mazeret olmadıkça mürîdin haftalık sohbet ve zikir meclislerine katılması elzemdir.

Cemaat halinde yapılan zikirlerde sohbet olmazsa olmaz konumundadır. Genellikle halka-i zikrin öncesinde Şeyh Efendi veya görevlendirdiği “zâkir”i bir müddet sohbet yapar. Daha sonra zikir yapılır. Bu sebeple Hâlisiyye şubesinde şeyhin bulunduğu meclisin dışındaki meclislerde görevlendirdiği “Zâkir, Nâib veya Nakîb” olarak isimlendirilen görevlilerin sohbet edebilecek seviyede ilim erbâbı olmalarına dikkat edilir. Doğru dürüst ahlâk ve Manevîyâta sahip olmayan, usûl ve kâidelerine uygun olarak Kur’ân-ı Kerîm okumasını dahi bilmeyen, en azından akıcı bir üslupla kitap okuyamayan, sohbet etme kabiliyeti zayıf olan kişilerin görevlendirilmesi durumunda zikir cemaatine faydadan çok zarar vereceği, ehl-i sünnet tasavvuf anlayışının dışına kayarak önderlik ettiği cemaati tehlikeli mecrâlara sevk edeceği gerçeğinden hareketle tarîkat geleneğini devam ettiren Hayri Baba Hazretleri ve halifeleri bu konuya azamî derecede hassâsiyet göstermişlerdir. Günümüz tarîkatlarının birçoğunun ehl-i sünnet dairesinden çıkarak aslî hüviyetini kaybetmesinin, sapkın itikâdlara yönelmesinin temelinde tarîkat şeyhlerinin ilim ve irfândan yoksun, ilim sahibi olsa dahi irfân ehli olmayan, manevî terbiye görmemiş liyâkatsız kişiler olmaları ya da zaman içinde varlık

benliğe düşüp sapmalarından kaynaklandığı âşikârdır. Hayri Baba Hazretleri bu durumu göz önüne alarak bu gibi kişilerin gerektiğinde ikaz edileceğini, kendilerini düzeltmedikleri takdirde yetkilerinin elinden alınacağını bildirmiştir. Bu noktada onun görevlendirdiği halife ve nakîblerine yaptığı şu ikazlar oldukça ehemmiyetli görülmektedir: “Kendinizi dâima bütün mahlûkattan ednâ ve alçak görünüz. Mahlûk-u Hüdâ'nın hepsini seviniz, hepsini bir tutunuz. Şundan bundan hürmet ve ta'zîm beklemeyiniz, mütevâzi olunuz. İnsanlar arasında, bilhassa ders verdikleriniz ve zikir çektirdikleriniz arasında âmirâne hareket etmeyiniz. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Seyyidü'l kavm hâdîmühüm: Bir kavmin efendisi onların hizmetinde olandır” (Deylemî, Müsned, II: 324) buyurmuştur. İnsanlara hizmet eden ulu insandır.” (Öğüt, 2016: 174)

Haftalık sohbetlerde ehl-i sünnet itikâdı ve fıkıh bilgileri temelde olmak üzere İslâm Tasavvufunun çeşitli konuları anlatılmaktadır. Tarîkat âdâb ve erkânı, İslâm Ahlâkı olmazsa olmaz konular arasındadır. Sohbet ve zikir meclisi intisaplı olsun veya olmasın herkese açıktır. Rahatlıkla hiçbir sorguya maruz kalmadan insanlar bu zikir meclislerini ziyâret edip o muhteşem manevî atmosferden istifâde ederek zikir sonrası ikram edilen güzel demlenmiş limonlu çaydan nûş edebilirler. Zikir meclislerine araç sıkıntısı sebebiyle gelmekte zorlananlara imkânı olanların yardımcı olmaları tarîkat geleneği haline gelmiştir. Hâlisiyye dergâhlarını ziyârete gidenler günün her saati mütevâzi bir sofraya karşılanırlar.

Haftanın bir günü hanımlara has sohbet ve zikir meclisine tahsîs edilmektedir. Mekân müsait ise hanımlara has bir dergâh inşâ edilir, değilse haftanın belirli bir günü dergâh erkek cemaate kapatılarak hanımlara hizmet verir. Şeyh Efendinin bulunduğu beldede müsait olduğu zamanlarda Şeyh Efendi kendine özel odadan mikrofon tertibatıyla sohbet eder. Müsait olmadığı durumlarda görevlendirilen hanım görevli hem sohbeti hem de zikrullâhı icrâ ettirir. Hanımların toplu zikirde seslerini muhâfaza etmeleri için gerekli eğitim titizlikle verilmektedir. Hâlisiyye şubesi mürşidleri toplumun yetiştirilmesinde annelerin eğitiminin önem ve değerini sık sık gündeme getirmektedirler.

Zikir meclislerinde zikrullâhın belirli bölümlerinde mürîdânın feyziyâb olması, Allâh Teâlâ (c.c.)'yı zikretmeye daha bir iştiaklı olması amacıyla ara sıra ilâhî ve

kasideler okunmaktadır. Ayrıca herhangi bir ism-i şerîf zikredilirken zikrin temposunu bozmayacak şekilde ilâhî ve kaside okunması da söz konusudur. Bu uygulama gerek müridân, gerekse meclise yeni gelenler tarafından ilgiyle karşılanmakta ve müstefîd olunmaktadır. Hâlisiyye müridlerinin hemen hemen hepsini “Gelin Allâh diyelim”⁶¹ mısırâsıyla başlayan ilâhîyi terennüm ederek bütün Ümmet-i Muhammed’i Allâh Teâlâ (c.c.)’yı zikretmeye davet ederken görmek mümkündür.

Cemaat zikrinde oturur vaziyette/ kuûdî ve cehrî zikir esas alınır. Zaman ve mekân müsait ise Lafza-i celâl/ الله ism-i şerîfinden itibaren ayağı kalkarak kıyâmî zikre geçilir.

2.3.1.3.2.1. Halka-i Zikir Âdâbı

Zikir halkası ile ilgili âdâb üç kısımdır. İlki zikir meclisîe gelme âdâbı, ikincisi zikrullâh esnâsında riâyet edilmesi gereken âdâb, diğeri ise zikrullâh sonrası âdâptır.

2.3.1.3.2.1.1. Zikrullâh Meclisîne Gelmeden Önce Uyulması Gereken Âdâb

İmkân ölçüsünde boy abdesti almak. Fırsat yoksa sünnet üzere abdest almak. Helâya gittikten sonra yarım saate kadar istibrâ için beklemek, daha sonra abdest almak.

⁶¹ Gelin Allah diyelim,
Kalpten pası silelim,
Âlemler seyredelim,
Allâh Allâh dedikçe.

Nerde tevhîd çekilir,
Melekler sâf sâf gelir,
Hepsi tekbîr getirir,
Allâh Allâh dedikçe.

Zikr-i Hakk’a başlandı,
İsm-i Celâl hızlandı,
Arş-u A’lâ sallandı,
Allâh Allâh dedikçe.

Gönüller şâdân olur
Kaygudan azâd olur,
Can mülkü abâd olur
Allâh Allâh dedikçe.

Gâfil olma Naci Yâ!
Hakk’ı zikret dâimâ,
Seni zikreder Hüdâ,
Allâh Allâh dedikçe.

İhvânı ve manen meclise teşrif eden rûhânîleri ve meşâyihın rûhâniyyetini rahatsız edecek ter kokusu, sigara kokusu, ağız kokusu ve çorap kokusu gibi kokulardan arınarak temiz ve bol kıyâfetler giymek. Meclise gelmek üzere yola çıkınca tevbe ve istiğfâr ederek ve yolda günâh işlememeye azamî derecede özen göstermek. Meclise gelirken gerek dergâha gelemeyen ihvândan, gerekse intisâblı olmayan tanıdıklarından birilerini davet ederek onlarla birlikte gelmek. Dergâhta kontrol altında tutmak şartıyla varsa çocuklarını da zikrullâh meclisine getirmek, onların istifâde etmelerine yardımcı olmak. Gireceği mescidin Beytullâh'ın bir şubesi olduğunun, peygamberânın, pîr ve meşâyihın, şühedânın rûhâniyyetinin ve melâike-i kiramın orada hazır bulunduğu bilincinde olarak râbîta ile besmele çekerek, sağ ayakla ve mütevâzi bir şekilde girmek.

Dergâhta ihvânâttan birileri varsa onlara, yoksa mecliste bulunması muhtemel manevî şahsiyetlere selâm vererek girmek. Dergâha girdiğinde uygun ve boş olan bir yere oturmak. Kapı önünde veya hizmeti engelleyecek bir yerde oturmamak. Mürşidi tarafından emredilmemişse kendine her zaman oturduğu özel bir yer edinmemek. Şeyhinin sağını, solunu veya halkanın en önünü ilâhi grubu, Kur'ân-ı Kerîm okuyacak hâfızlar veya tecrübeli ihvânından şeyh efendinin görevlendirdiği kişilerin oturması için boş bırakmak. Herhangi bir mazereti yoksa dergâhta bulunduğu süre içerisinde dizde oturmak. Kendisine soru sorulmadıkça veya zaruret olmadıkça konuşmamak, dâimâ râbîta hâlinde zikir ve tefekkür ile meşgul olmak.

Mürşidi dergâha girdiğinde ayağa kalkarak Allâh Teâlâ (c.c.) için hürmette bulunmak. Elini öpmek kastıyla ısrar edip mürşidine eziyet vermemek. Mürşidi oturduktan sonra edeple oturup sohbetini beklemek. Mürşidine herhangi bir soru sormak veya hâlini arz etmek gerektiğinde en uygun zamanı beklemek. İhvânâttan birileriyle meselesini halletmek mümkünse mürşidini meşgul etmemek. Mürşidi sohbet ederken kendisini can kulağıyla dinlemek. Sohbet esnâsında soru sormamak. Şayet sormak istediği bir konu var ise sohbet sonrasında uygun bir şekilde sormak. Sohbet esnâsında zaruret olmadıkça öksürmek, burnunu veya boğazını temizlemek gibi rahatsız edici hareketlerden sakınmak. Sohbet ve zikrullâh esnâsında ihvânıyla laubâli hareketlerden, şakalaşmaktan ve gülüşmekten sakınmak.

2.3.1.3.2.1.2. Zikrullâh Esnâsında Uyulması Gereken Âdâb

Hâlisiyye mürşidlerine göre zikrullâh ibâdeti bütün ibâdetlerden üstündür. Namaz, oruç, hac gibi yüce dînimizin emirlerinin farz olmasının sebebi o ibâdetlerin bâtınında olan zikrullâh nüktesi sebebiyledir. Bâtınında Allâh Teâlâ (c.c.)'nin zikrinin olmadığı bir ibâdet makbul değildir. (Albayrak, t.y.: 139) Zikrullâha günâhlarına tevbe ederek temiz bir kalp ve temiz bir lisanla başlamalıdır. Nasıl ki namaz ve diğer ibâdetlerimizi Yüce Rabbimizi görüyormuşçasına yapıyorsak, biz onu göremesek de O'nun bizi gördüğünü yakînen hissederek zikrullâh ibâdetini icrâ etmeliyiz. Melâike-yi Kirâm ve bütün enbiyâ ve evliyâullâhın, silsile-i meşâyih-i kirâm efendilerimizin ma'nen zikrullâha iştirâk ettiklerinin bilincinde olarak Yüce Rabbimizi zikretmeliyiz.

Zikrullâhta sesini zikri yöneten şeyhinin veya zâkirinin sesinden fazla çıkmayacak şekilde ayarlamak. Özellikle hanımlar zikir esnâsında seslerini iyi ayarlayarak bina dışına taşıyacak şekilde Şerîat-ı Ğarrâ'ya muhalif düşmemek.

İsm-i şerîfleri yanlış telaffuz ederek mürşidine veya kardeşlerine eziyet vermemek, sanki tek bir kişi okuyormuşçasına hep birlikte âhenk içerisinde söylemek. Ancak sadece ism-i şerîflerin telaffuzlarıyla meşgul olup manâyı elden kaçırmamak da elzemdir. Unutulmamalıdır ki, asıl zikir Cenâb-ı Hakk (c.c.)'in kalpte hatırlanmasıdır. Lisan, kalp ve zihin birlikte zikre iştirâk ederse asıl amaca ulaşılmış olur.

Zikir esnâsında vücudun sadece belden yukarısı, sünnet üzere rüzgârda ekin başaklarının sallanması gibi sallanmalıdır. Boynunu ve başını bedeninden ayrı olarak hareket ettirmemelidir. Zikrullâhın başlangıcından sonuna kadar gözlerini mutlaka kapalı tutmak, kalbine yoğunlaşmak. Yine zikrin başından duâsının bitimine kadar geçerli bir mazereti olmadıkça, mürşidinden izin almadan halkayı terketmemek. Mecbûren kalkması gerekiyorsa gözleriyle veya kalben mürşidinden izin alarak kalkmak.

Hayri Baba Hazretlerinin zikrullâh meclislerini ta'rîfleri ve zikir âdâbı hakkındaki görüşleri şöyledir: “Zîra nasıl ki bizler aydınlık bir gecede gökyüzündeki yıldızları göstererek, şu daha parlak, şu ondan da parlak diye tavsîf ediyorsak, semâ ehli de yeryüzünde bulunan zikrullâh meclislerinin ma'nen yaydıkları nûra bakarak, şu meclisin nûru daha parlak, yok şu daha parlak diye aralarında konuşarak o meclisleri ziyâret ederler. Bizler görelim veya görmeyelim Cenâb-ı Hak (c.c.)'in zikir meclislerine olan

nazarı, enbiyâ, evliyâ ve melâike-i kirâmın teşrîfleri o meclisleri nurlandırır. Bu nûru gören semâ ehli de o meclisleri sever ve ziyâret ederler. (Albayrak, t.y.: 139) İsm-i şerîfleri telaffuz ederken doğru ve aynı ses seviyesinde, dâimâ sağdan sola doğru, hep birlikte, âhenkle sallanarak zikretmeliyiz ki, dünyâ ve âhîret saâdetimize, feyz-i ilâhîye mazhâr olmamıza vesîle olsun. Allâh Teâlâ (c.c.) kendisini zikredenlerin mübârek isimlerini doğru telaffuz etmesini ister. Garip sesler çıkararak veya ism-i şerîfleri yanlış bir şekilde uzatarak veya kısaltarak okunmasından hoşlanmaz. Bizler kul iken ismimizin yanlış telaffuz edilmesine tahammül edemeyiz. Âlemlerin Rabbinin buna rızâ göstermesi söz konusu olabilir mi?

Seslerimiz ne çok yüksek ne de çok alçak olmalı. “Hayru’l-umûri evsatuhâ: İşlerin en hayırlısı orta halli olanıdır” fehvâsınca olmalıdır. Henüz zikri öğrenememiş olup tempoyu bozanlar susmalı, ancak kendisi duyacak kadar bir sesle zikretmelidir. Zikirde zâkirbaşının sesini bastırarak kadar sesi yükseltmek yanlıştır.

Zikir esnâsında ihvânının kollarını tutmaya gerek yoktur. Zikrullâhı yöneten kişi özellikle kol kola tutulmasını istemediyse mutâd olan tutmamaktır. Zikir yaparken öne doğru sallanmak yanlıştır. Sağa sola doğru ve de hafif hafif sallanarak zikredilmelidir. Zikir esnâsında elleri çırpma yanlıştır. Bu durum diğer ihvânın huzûrunun bozulmasına da sebep olur. (Öğüt, 2016: 40)

Hayri Baba Hazretlerinin oğlu Abdükâdir yaşadığı bir olayı şöyle anlatmıştır: “Bir gece Hayri Baba Hazretleri Malatya’da zikrullâh yaptırıyordu. Baktım ki ihvânın hiç neşesi yok. Âdetâ zoraki zikrediyorlar. Bir ara uyukladım. Baktım ki halka hâlinde bir dizi ampül var. Babam da o ampülleri kontrol ediyor. Bana dedi ki “Bir de makinist olduğunu söylüyorsun, baksana şu ampüllere”. Baktığımda ampüllerin içerisinde üç tânesinin içinin kan ile dolu olduğunu gördüm. Onları değiştirmeye çalışırken uyandım. Babam halkadan üç kişiyi çıkarıp onların kenarda oturarak zikre iştirâk etmelerini söyledi. O andan itibâren ihvânın feyzi eski haline döndü. Herkes zevkle zikretmeye başladı. Halkada birisinin kafası bozulunca kendisine kadar gelen feyz öteye geçemediği için diğerlerinin hakkına girmiş ve onların feyzine engel olmuş oluyor.” (Albayrak, t.y.: 65)

2.3.1.3.2.1.3. Zikrullâh Sonrası Dikkat Edilmesi Gereken Âdâb

Şeyh veya Zâkirbaşı zikrullâhı bitirdiğinde Hâlisiyye meclislerinde çay ikrâmı olur. Bu esnâda müridânın aşağıdaki âdâba uymaları tavsiye olunur: Zikir esnâsında ve sonrasında soğuk su içmemek. Zikrullâh sonrasında zarûret olmadıkça konuşmamak. Zikir sayesinde oluşan sekînet halinden istifâde etmek. Zikir yaparken gördüğü zuhûrâtı şeyhine anlatmak. Zikrullâhta elde ettiği manevî hâli sonraki günlere taşımak için gayret sarfetmek. Lâyık-ı vechile zikredemediği için istiğfâr etmek.

2.3.1.3.2.2. Halka-i Zikrin Yapılışı

Toplu halde iken çekilen zikrullâha bir Fatihâ-yı Şerîf, üç İhlâs-ı Şerîf, bir salevât-ı şerîfe okunup silsile-i meşâyihın ruhlarına hediye edilir: “Hâsıl olan sevâbı Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimizin mübârek rûh-u şerîflerine, İmâm-ı Ali, İmâm-ı Hasan, İmâm-ı Hüseyin, Şeyh Hasan-ı Basrî, Pîrimiz Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin, Hacı Mustafa Hayri Baba Hazretlerinin mübârek rûh-u şerîflerine ve şeyhimizin rûhâniyyetine ve bunların arasında Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye’den gelmiş geçmiş bil cümle silsile-i meşâyih-i kirâm efendilerimizin ervâh-ı şerîflerine hediye ettim” denir.

Daha sonra:

“إِلَهِى أَنْتَ مَفْصُودِى وَ رِضَاكَ وَ لِقَاكَ مَطْلُوبِى وَ أَعْطِنِى مُحِبَّتَكَ وَ مَعْرِفَتَكَ يَا اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ” “İlâhî ente maksûdî ve rızâke ve ligâke matlûbî ve a'tinî muhabbeteke ve ma'rifeteke yâ Allâh (c.c.)”

“Eûzübillâhimineşeytânirracîm Bismillâhirrahmânirrahîm hîn-i bulûğumuzdan (küçük yaşımdan) bu ana gelinceye kadar elimizden, dilimizden, gözümüzden ve sâir azâ-i cevahirlerimizinn cümlesinden, kelime-i küfür, hata, isyan her ne gibi rızâna muhâlif amelde bulunduysak, cemiisine nâdim ve pişmân olup bir dahî işlememeye azmen cezmen kast eyledik tövbe Ya Rabbi.” diyerek zikrullâha başlanır.

3 defa “أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ” “Estağfirullâh”

Üçüncüsünde “أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ يَا مَا لِكَ الْمَلِكِ الْقَدِيمِ” “Ezelî olarak mülkün tek sahibi olan Şânı Yüce Allah'tan (c.c.) mağfiret dilerim.”

“بُتُونِ يَارَبِّى يَا رَبِّ الْعَالَمِينَ يَا رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ يَا رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ يَا رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ” “Bütün yaratılmışların Rabbi olan Şânı Yüce Allâh

(c.c.)’tan mağrifet dilerim.”

“أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ مِنَ الْخَطَايَا” “Bütün hatâ ve kusurlarımdan dolayı Şâni Yüce olan Allâh (c.c.)’tan af dilerim.”

“أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ مِنْ كُلِّ ذَنْبِنَا” “Bütün günâhlarımdan dolayı Şâni Yüce olan Allâh (c.c.)’tan af dilerim.”

dedikten sonra 11 defa “اللَّهُ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ دَائِمًا اسْتَغْفِرُ اللَّهَ” Allâh Estağfirullâh dâim Estağfirullâh” denilir. Sonunda “الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَثُوبُ إِلَيْهِ” “Sonsuz azamet ve ikram sahibi, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan, gerçek hayat sâhibi, bütün yarattıklarının işlerini çeviren, başlangıcı ve sonu olmayan Allâh Teâla’dan dâimâ af ve mağfret dilerim ve günâhlarımdan dolayı ondan beni bağışlamasını isterim.”

Daha sonra zikri yöneten kişi “أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ” der. Sonrasında topluca genellikle 21 defa besmele “بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ” zikri yapılır.

Sonrasında zikri yöneten kişi Eûzü Besmele ile birlikte Fâtihâ-yı Şerîf okur:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
 * إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ *

Daha sonra Ahzâb Sûresinin 56. Âyet-i kerimesini okur:

“إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا”

“Allâh ve melekleri, Peygamber’e salât ederler. Ey mü’minler! Siz de ona salât ve tam bir teslîmiyetle selâm edin.” Ahzâb, 56)

Sonra 1 defa, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَا لَلَّهِ وَكَمَا يَلِيقُ بِكَمَالِهِ.

“Allâhım, Efendimiz Hz. Muhammed’e ve O’nun âline, Allâh için olan her şey ve Allâh’ın kemâline lâyük olanlar sayısınca salât ve selâm eyle”

1 defa, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى شَمْسِ الصُّحَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَا لَلَّهِ وَكَمَا يَلِيقُ بِكَمَالِهِ

“Allâhım, kuşluk güneşi gibi parlayan Hz. Muhammed’e ve O’nun âline, Allâh için olan her şey ve Allâh’ın kemâline lâyük olanlar sayısınca salât ve selâm eyle.”

1 defa, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى نُورِ الْهُدَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَا لَلَّهِ وَكَمَا يَلِيقُ بِكَمَالِهِ

“Allâhım, hidâyet nûru Hz. Muhammed’e ve O’nun âline, Allâh için olan her şey ve Allâh’ın kemâline lâıyk olanlar sayısınca salât ve selam eyle.”

1 defa, *اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى خَيْرِ الْوَرَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَا بِهِ وَكَمَا يَلِيقُ بِكَمَالِهِ.*

“Allâhım, insanların en hayırlısı olan Hz. Muhammed’e ve O’nun âline, Allâh için olan her şey ve Allâh’ın kemâline lâıyk olanlar sayısınca salât ve selam eyle.”

1 defa, *اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى بَدْرِ الدُّجَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَا بِهِ وَكَمَا يَلِيقُ بِكَمَالِهِ.*

“Allâhım, karanlıkta doğan dolunay gibi parlayan Hz. Muhammed’e ve O’nun âline, Allâh için olan her şey ve Allâh’ın kemâline lâıyk olanlar sayısınca salât ve selam eyle” *وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.*

“Ve aynı şekilde bu salâtların tümü O’nun ashâbının üzerine olsun, O’nun ve onların tümünün üzerine sayısızca selamlar eyle *Yâ Rabbî*” denir.

Sonra: *“أَفْضَلُ الذِّكْرِ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”* “İyi bil ki, zikrin en faziletlisi “Lâ ilâhe illallâh”tır âyetini okur. Bir miktar *“لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”* kelime-i tevhîd zikri yapılır, sonunda bir defa,

الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ

“Hak ve gerçek oluşu apaçık olan yegâne hüküm ve iktidar sahibi olan Allâh’tan başka ilâh yoktur, Emîn/Güvenilir, Va’inde Sâdık olan Muhammed (s.a.v.) Allâh (c.c.)’ın Resûlüdür” denir.

5/7 defa: *“أَنْتَ الْهَادِي أَنْتَ الْحَقُّ لَيْسَ الْهَادِي إِلَّا هُوَ”* “Hidâyete erdiren ve Hakk olan yalnız sensin, senden başka doğru yola erdirecek yoktur”, sonunda,

“يَا هُوَ يَا مَنْ هُوَ لَيْسَ الْهَادِي إِلَّا هُوَ” “Ey hidâyete erdirici Rabbim, Ey kendisinden başka hidâyete erdirici olmayan.”

5/7 defa: *“يَا سَلَامٌ سَلِّمْ يَا رَبِّ سَلِّمْ”* “Ey selâmete erdirici olan Allâhım bizi selâmete erdir, Ey Rabbim ne olur bizi selâmete erdir,” sonunda *“هُوَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا”* “Hû, sayısız selamlarla birlikte Ey Allâhım!”.

5/7 defa: *“يَا رَحِمَ الرَّاحِمِينَ ارْحَمْنَا”* “Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allâhım bize merhamet eyle”, sonunda: *“بِحُرْمَتِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ”* “Peygamberlerin Efendisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) hürmetine.”

5/7 defa: *“يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ أَكْرَمْنَا”* “Ey ikram edenlerin en cömerdi olan Allâhım bize

lütfunla ikram eyle,” sonunda: بِجَاهِ سَيِّدِ الْأَوْلِيَّيْنَ وَالْآخِرِينَ “Öncekilerin ve sonrakilerin yüzü suyu hürmetine...”

Sonra bir miktar: “يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ” “Ey dâimâ gerçek hayat sahibi olan, ey bütün varlığın idâresini yürüten Rabbim,” sonunda, “يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ” “Ey Celâl ve ikram sahibi Rabbim.”

Bir miktar: “اللَّهُ” “Allâh” sonunda, “جَلَّ جَلَالُهُ عَمَّ نَوَالِهِ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ” “Şerefi yüce olan, bütün mahlûkata bol bol rızıklar veren ve kendinden başka ilâh olmayan Allâhım.”

Bir miktar “حَيَّ اللَّهُ - حَى اللَّهُ” sonunda, “جَلَّ جَلَالُهُ عَمَّ نَوَالِهِ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ” “Şerefi yüce olan, bütün mahlûkata bol bol rızıklar veren ve kendinden başka ilâh olmayan Allâhım.”

Bir miktar: “حَيُّ يَا حَيُّ” “Hay Yâ Hay”

Sonunda “جَلَّ جَلَالُهُ عَمَّ نَوَالِهِ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ” “Şerefi yüce olan, bütün mahlûkâta bol bol rızıklar veren ve kendinden başka ilâh olmayan Allâhım.”

Bir miktar “هُوَ اللَّهُ” “Hû Hû Allâh” Sonunda “جَلَّ جَلَالُهُ عَمَّ نَوَالِهِ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ”

“Şerefi yüce olan, bütün mahlukâta bol bol rızıklar veren ve kendinden başka ilâh olmayan Allâhım.”

Bir miktar: “حَيَّ حَى اللَّهُ” “Hay Hay Allâh” sonunda, “جَلَّ جَلَالُهُ عَمَّ نَوَالِهِ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ”

“Şerefi yüce olan, bütün mahlûkâta bol bol rızıklar veren ve kendinden başka ilâh olmayan Allâhım.” denir.

Sonra bir defa:

هُوَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْمُصْطَفَى هُوَ نَبِيُّ الرَّسَالَةِ وَبَحْرُ الصَّفَا هُوَ جِرَاعُ مَسْجِدِ وَمِحْرَابُ وَمِنْبَرُ، هُوَ أَبُو بَكْرٍ
عُمَرُ عُنْمَانُ يَا حَيِّدَارُ.

Sonunda رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

“Ey Allâh’ım! Risâlet Peygamberi, safâ denizi, mescid, mihrab ve minberlerin nûru olan Habîbin Muhammed Mustafa’ya ve O’nun dört yârı olan Ebubekir, Ömer, Osman ve Haydar/Hz. Ali’ye salât eyle. Allâh’ın rahmeti hepsinin üzerine olsun,” denir.

Sonra üç defa:

Mürşîd-i kâmil, kendisine intisâb etmiş olsun veya olmasın, çevresindeki bütün insanlara merhâmetle, mütevazî, alçak gönüllü ve güler yüzle muamele etmelidir. Aynı zamanda çevresindeki bütün insanların hâli ile tek tek hallenmeli, yerine göre çocukla çocuk, gençle genç, yaşlı ile yaşlı olabilmeli ve onların seviyesine uygun iletişim kurabilmelidir.

Mürîdlerini başkalarına soru sormalarına ihtiyaç bırakmayacak derecede kalbindeki şüpheleri izâle edecek ilmî ehliyeti ve ruhsatı olmalıdır. Zîrâ nefisler ilim ile hayat bulur. İlim, nefislere hakikatleri delilleriyle gösteren bir nurdur. Nasıl ki göz cesede yolunu gösteren bir nurdur, ilim de marifet için cesetteki göz gibidir.

Manevî hastalığa bulaşmış olan mürîdlerini tedavi edecek seviyede rûh doktoru olmalıdır. Kendisini her türlü kederden arındıracak kalp sâfiyetine sahip olmalıdır. (Semennûdî, *Tuhfetu's-Sâlikîn*, vr, 47a; Ayış, 2015: 144)

Diğer tarikat erbâbına saygı ve sevgi çerçevesinde yaklaşmalı ve mürîdânına da bunu tavsiye etmelidir. Günümüz toplumlarının içine düştüğü çıkmazlardan, bataklıklardan mürîdlerini ve çevresindeki bütün insanları maddî ve mânevî olarak korumalıdır.

Mürîdlerin arasında zengin, fakir ayırımı yapmadan hepsi ile eşit bir şekilde ilgilenmelidir. Görüşmelerinde mürîdleri arasında bir protokol oluşturmamalıdır. (Göletderevî, *Kişisel İletişim*, Eylül 2018)

2.3.2.2. Mürşidin Nefsine Karşı Âdâbı

Mürşîd-i kâmil, maddî ve mânevî olgunluğu bünyesinde toplamış, Ümmet-i Muhammed'i Hakk'a davet ederek hak yoldaki gerçekleri gösteren, insanları irşâd edebilecek zâhirî ve bâtinî ilme sahip olan kişilere denir. Onların tek talip oldukları şey "Hakk"tır. Onlar her şeyleri ile Hakk'a âşıktırlar. Onun rızâsından bir ân bile ayrılmazlar. Onlar maddî ve mânevî cömert insanlar olup kimseden bir şey saklamaz ve kıskanmazlar. Bu sebeple mürşid olan zât dünyaya ve dünyevî şeylere bel bağlamamalıdır. Aşırı derece lüks bir yaşam tercih etmemeli ve mürîdlerini özendirmemelidir. Madden ve ma'nen cömert ve eli açık olmalıdır. Misâfirlerine ikram etmelidir. Sahip olduğu hiçbir nimeti başkalarıyla paylaşmaktan imtinâ etmemelidir. Yemekten, içmekten ziyâde yedirmeyi ve içirmeyi sevmelidir.

İlahî emirleri en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar yerine getirmeli, bütün belâ ve musîbetlere sabırla tahammül etmelidir. Allâh Teâlâ (c.c.) kendisi için bu dünyada ne murâd etmişse ona kanaat etmeli, âdetâ bir tevâzû ve cesâret âbidesi olmalıdır. Kendisine bağlanan mürîdlerinin bütün müşkillerine ortak olmalı ve halletmeye çalışmalıdır. Mürşid, devamlı sûrette şöhretten kaçınmalı, şöhret kapısını, kendisine ve mürîdlerine kapatmalıdır.

Güzel ahlâklı ve güler yüzlü olmalıdır. Çok gülmekten, arsızlık, utanmazlık ve ahlâksızlık gibi kötü huylardan sakınmalıdır. Yumuşak huylu, sabırlı, verâ sahibi, huşû sahibi ve mütevâzi olmalıdır. Sünnet-i seniyyede teşvik edilen hususlara titizlikle riâyet etmeli, bid'at olan her şeyi terk etmeli, hattâ içinde şüphe varsa mubâh işleri dahi terk etmelidir. Kibir ve gurura kapılmamalı, hiçbir müslümanı hakir görmemelidir. (Geylânî, 1988: 284-286; 2011: 1050-1052)

2.3.2.3. Mürşidin Mürîdlerine Karşı Âdâbı

Geylânî'ye göre öncelikle şeyh mürîdi kendisi için değil Allâh Teâlâ (c.c.) için mürîdliğe kabul etmeli, onunla iletişimi bir arkadaşlık ve samimi bir dostluk içerisinde olmalıdır. Dâimâ mürîdine şefkat ve merhametle muamele etmelidir. Mürîdlerine gerekli riyâzât ve mücâhede görevlerini yüklerken istidatlarına göre sorumluluk yüklemeli, yükü ağır gelenlere şefkat ve merhametle destek olmalıdır.

Hiçbir zaman ulaşılmaması mümkün olmayan hedefler koymamalıdır. Mürîdlerin terbiyesinde tedricî davranarak kolaydan zora doğru ilerlemelidir. Bu sebeple olsa gerek Kâdiriyye ve özellikle Abdurrahmân Hâlis Talebânî'den itibaren Hâlisiyye evrâdı belki bütün tarîkatlar içerisinde en kolay denilebilecek seviyeye çekilmiştir. Mübtedî bir mürîde verilen ilk tarîkat virdi ortalama on beş – yirmi dakikada icrâ edilecek kadar kolaydır. İlerleyen aşamalarda peyder pey bu görev artırılarak devam etmektedir.

Bu noktada bir kâdirî mürşidi olan Ahmed Kuddûsî Hazretlerinin bir mektubunda yer alan mürîdlerin terbiyesi noktasındaki açıklamaları dikkate şâyandır. Kendisine Hicaz'da iken Kâdiriyye hilâfeti verilerek bir takım uyarılarda bulunduğu anlatan Kuddûsî mektubunda şu cümlelere de yer vermiştir: “Geylânî Hazretleri buyurmuştur ki, halîfelerim mürîdlerime zikr-i şerîflerini versinler, irşâdlarına karışmasınlar. Rûhâniyetimle onları irşâd eder, feryâdlarına ulaşıp, düşmanlarını kahr-ü perîşân ederim.

Hakikaten ben fakir Kuddûsî hemen izin verir, zikir tarifi yaparım, bana hiç sıkıntı olmaz. Mürîd sadâkatine göre ilâhî lğtuflara mazhâr olur, muhabbet alır, Manevîyâtında bolluk ve bereket olur. Zîrâ o şerefli zât Hızır yaratılışı, Hanbelî mezhebli, ulu bir velidir. Ona ilâhî kudret ve sırlar verilmiştir. Karada ve denizde yardıma muhtaçlara yardım ettiği, açları doyurduğu meşhur ve gözle görülmüş vâkılardır.” (Kuddûsî, t.y.: 1. Mektup)

Mürşid mürîdinden ilk önce nefsî arzularıyla hareket etmekten vaz geçerek şeriatın ruhsat verdiği emirleri yerine getirmesini istemelidir. Böylece tarîkat hayatına adım atmadan önce mürîd tabiat bağından ve hükmünden kurtulmuş olacaktır. İlerleyen zamanlarda bu yaşantıya uyum sağlamaya başlayan sâlike artık ruhsatları bırakarak azîmetle amel etmesi telkin olunur. Bu durum genel anlamda böyle olmalıdır. Ancak mürîdleri içerisinde azîmet konusunda gayretli ve istidatlı, nûr-u ilâhîye ve keşif hâline tutkun ve bu konuda âlim olanlar olursa onlara vakit kaybetmeden en zor mücâhede ve riyâzât tekniklerini uygulamak gerekir. Böylesi kabiliyetli ve ihlâslı bir mürîdi ruhsatlarla oyalamak büyük bir yanlış olur.

Mürşid mürîdin malını talep etmemeli, kendisine hizmet etme konusunda ondan faydalanma cihetine gitmemeli, onu terbiye ettiği için Cenâb-ı Hak (c.c.)’tan dahî bir karşılık beklememelidir. Şeyh mürîdin malından Allâh Teâlâ (c.c.)’nın emri dışında birşey isteyemez. Şayet Cenâb-ı Hak (c.c.) o mürîdin malında kendisi için bir kurtuluş ve menfaat takdir etmişse alması uygun olur. Yoksa şeyh mürîdden asla bir şey beklememelidir

Şeyh mürîdlerini Allâh Teâlâ (c.c.)’nın kendisine bir ihsânı, onları terbiye etmenin de kendisi için bir görev olduğunu kabul etmelidir. Mürîdler mürşidleri için kader-i ilâhînin birer hediyesidir. Hediye kabul edip en güzel şekilde terbiye ederek vazifesini yerine getirmelidir. Şeyh mürîdin Allah tarafından gönderilmesini beklemelidir. Kendisi birisinin mürîd olmasını arzu etmemelidir. Ancak böyle olursa o mürîdin terbiyesinde muvaffak olunur. Şeyh mürîdiyle empati kurabilmeli, onun halini ve sıkıntılarını çok iyi anlayabilmelidir ki, kendisine faydalı olabilsin.

Şeyh mürîdinin sırlarını çok iyi saklayabilmelidir. Bu sırlar Allâh Teâlâ (c.c.)’nın ihsânı neticesinde ledünnî ilim yoluyla da öğrenilmiş olabilir, mürîdin söylemesi şeklinde de olabilir. Her iki durumda da mürîdin sırlarını başkalarına ifşâ etmemelidir.

Çünkü o sırlar şeyh için birer emânettir. Mürşidlerin kalpleri sırların kabirleridir. Şeyh müridler için bir rahatlama merkezi olmalıdır. Onların sırlarına hazîne, kendilerine de bir sığınak olmalıdır. Darda kaldıklarında ona koşmalılar. O da onların darlıklarına çâre olmalı, susuzluklarını gidermeli, dertlerine derman olmalı ve onları bu yolda sabit tutan bir makam olmalıdır. Hâl ve hareketleriyle onları tasavvuf yolundan soğutmamalıdır.

Mürîd sahip olduğu birtakım özelliklerden dolayı veya yaşadığı bir halden ötürü kibre ve enâniyyete kapılmış olabilir. Böyle durumlarda şeyh mürîdinin o özelliğini basit ve küçük göstererek kendisini helâke gitmekten kurtarmalıdır. Çünkü kibir kulu Allâh Teâlâ (c.c.)'nın gözünden düşürür. Şeyh böyle bir durumu haber aldığıında toplu olarak yapacağı bir sohbette kimseyi kasdetmeden cemaatin geneline o konunun yanlışlığını, büyük bir hata olduğunu anlatarak mürîdin anlamasını sağlamalıdır. Direkt olarak bir şahsı hedef almamalıdır ki, mürîdinin nefretine sebep olmasın. Eğer şeyh, mürîdlerine sert davranarak onları kırar, sırlarını ifşâ eder, kötülüklerini söylerse mürîdler içten içe ondan ve sohbetinden nefret ederler. Bu durum onlara bir töhmet olur ve mürîdlerin Allah dostlarına karşı muhabbetleri zedelenir. Bir şeyh bu gibi durumlardan ciddi bir şekilde sakınmalıdır. Eğer bu haller bir şeyhte bulunur ve de kendini bunlardan kurtaramazsa derhal kendisini şeyhlik ve velâyet makamından azletmeli ve mürîdlerinden ayrılmalıdır. Bundan sonra artık kendi nefsiyle mücâhede ve riyâzat işiyle meşgul olmalı, kendisini terbiye edecek bir şeyh aramalıdır. Çünkü kendisinde bu gibi sıfatlar olan kişi şeyh olamaz, kendisi terbiyeye muhtaç iken başkalarını terbiye etmesi de mümkün olmaz. (Geylânî, 1988: 284-286; 2011: 1050-1052)

2.3.3. Mürîdin Âdâbı

Mürîdânda bulunması gerekli görülen âdâbı dört başlık altında topladık. Bunlar mübtedi mürîdin âdâbı, mürîdin şahsında bulunması gereken âdâbı, mürîdin şeyhine karşı âdâbı, mürîdin ihvânına karşı olma âdâbı.

2.3.3.1. Mübtedi Mürîdin Âdâbı

Kâdiriyye-i Hâlisiyye yoluna intisâb etmek isteyen bir mürîdden sayılacak şu hususlara özenle riâyet etmesi beklenir:

Tarîkâta intisâb ederek yeni bir hayata başladığının farkında olarak eski hatalarını terketmesi, geçmiş günâhlarına tevbe-i nasûh ile tevbe etmesi. Kendisini masiyetlere sevkeden arkadaşlarından uzak durması. Günlük viridlerini zamanında eksiksiz olarak çekmesi, haftalık sohbetlere mutlaka devam etmesi.

Îmanın esaslarını, İslâmın şartlarını, küfre düşüren söz ve haller gibi itikâdî konuları iyice öğrenmesi, ibâdetlerini lâyıkiyla yapacak kadar fıkıh bilgisine sahip olması. Namazlarını cemaatle kılması, varsa kazaya kalan namazlarını belirli bir takvime göre planlayıp kaza etmesi. Üzerinde kul hakkı kabilinden haklar varsa sahiplerini bulup helalleşmesi, bulamazsa gıyabında hayır ve hasenât yapması. Maddî durumu yerinde ise bir an evvel Hacc vazifesini yerine getirmesi. Dilini küfür, hakâret ve boş söz gibi günâhlardan koruması, sürekli Cenâb-ı Hak (c.c.)'ı zikretmesi. (Geylânî, 1988: 277-286; 2011: 1039-1080)

Nefs-i emaresine yenilip günâh işlemesi durumunda yıkılıp çökmemesi, hemen tevbe istiğfâr ederek işlediği günâha mukâbil sevaplar işlemesi. Asla benden mürîd olmaz, artık ben bu yola lâyıık değilim gibi nefsin ve şeytanın kendisini seyr ü sülûktan alıkoyacak tuzaklarına düşmemesi. Elinden geldiğince farz namazların dışında nâfile namaz kılmaya, günlük Kur'ân-ı Kerîm viridi edinmeye, sadaka vermeye gayret etmesi. Kumarhâne, kahvehâne, cafe gibi masiyetlerin bolca işlendiği mekânlardan uzak durarak camilerde, mescidlerde, dergâhta bulunmaktan feyz almaya çalışması.

Dâima büyüklerine hürmet etmesi, küçüklerine şefkat ve merhamet etmesi. Anne ve babasına gereği gibi hizmet etmesi ve hayır dualarını alması. Artık halkın gözünde Kâdiriyye tarîkatını temsil ettiğinin şuurunda olarak hareket etmesi, aslâ tarîkatına ve

şeyhine hâlel getirecek söz ve davranışlarda bulunmaması. Mutlaka helal lokma kazanması, aslâ harama yaklaşmaması. Fâizin her türlüşünden, kredi ve kredi kartlarından uzak durması. (Göletderevi, t.y.: 246-248; Mürîdân, Kişisel İletişim: 2018)

2.3.3.2. Mürîdin Şahsında Bulunması Gereken Âdâbı

Hâlisiyye mürşidleri aşağıda sayacağımız âdâb kurallarına uymayı bir gereklilik olarak görmekteirler:

Tarîklerine intisâb eden sâliklere ilk olarak sağlam bir inanca sâhip olmaları gerektiğini telkîn ederler. Bunun yolu ise Ehl-i Sünnet itikâdında olan sâlih kulların akîdelerini benimsemektir. Çünkü bu yol peygamberlerin, ashâbın, tâbiînin, evliyâullâhın yoludur. Kitap ve sünnete uymayan kişi Allah yolunun yolcusu olamaz. Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebevî bu yola giren yolcunun iki kanadı olmalıdır.

Bundan sonra mürîde gerekli olan Allâh Teâlâ (c.c.)'ya ve kullarına karşı sadâkat üzere olması, bütün işlerinde dürüstlüğü elden bırakmamasıdır. Dünya sevgisini ve bundan mütevellid mal ve riyâset sevdasını terketmek. Kıllet-i Taam (az yemek), Kıllet-i Menâm (az uyumak), Kıllet-i Kelâm (az konuşmak) ilkesine riâyet etmek.⁶²

İnsanların kusurlarını görmemek, onları ayıplamamak, kendi kusurlarını araştırmak. Her ne kadar seyr ü sülûk yolunda mesâfe kat etse de (bu yolda yıllansa da) kendisini henüz yolun başında bilmek. Kötü arkadaşlardan uzak durmak. Eleştirildiğinde kendisini savunmamak. Günde en az üç kere (sabah, öğle, akşam) kendisini hesaba çekmek. Büyükleme, başına buyruk hareket etmeyi terketmek. Dâimâ nefesine muhâlefet etmek. Günâhlarına sürekli olarak tevbe ve istiğfâr etmek. Tarîkatını tarîkatların en iyisi, mürşidini de mürşidlerin en mükemmeli bilmek. Mübâhları terk edip azîmetle amel etmek. Her nefes alışverişte bilinçli olmak, Hakk Teâlâ'yı hatırdan çıkarmamak.

Sûrette ve zâhirde halk içinde bulunurken ma'nen ve bâtinen Hak ile beraber olmak. Diliyle veya gönlüyle sürekli Cenâb-ı Hak (c.c.)'ı zikretmek. Kalbi dünyevî düşüncelerden arındırmak. Her zaman Hakk (c.c.)'in huzurunda olduğunun bilincinde

⁶² Bu konuda Hayri Baba ve halifeleri sünnet gereği hareket edilmesini tavsiye etmişlerdir. Mürîdlerine uzun müddet açlık terbiyesinde bulunmamışlardır.

olmak. İçinde bulunulan hâlin bilincinde olup, ânı değerlendirmek. Virdini çekerken verilen sayıya riâyet etmek. Zikr-i Sultânî'yi⁶³ elde edinceye kadar hiçbir ânını zikirsiz geçirmemek. Zikir esnâsında kalbe teveccüh edip zikrin manâsının bilincinde olmak. İbâdetlerini eksiksiz yapacak kadar fıkıh bilgisine sahip olmak. Yürürken gaflete sebep olacak herhangi bir şeyi görmemesi için gözünü ayaklarına çivilemek. Kelime-i tevhidi söylerken aklından bütün yersiz düşünceleri atmak. "İlâhî ente maksûdî ve rızâke ve ligâke matlûbî" (Allah'ım! Maksadım sensin. Gâyem yalnızca senin rızânı kazanmak ve sana kavuşmaktır) cümlesini ihlasla tekrarlamak.

Beşerî sıfatlardan ilâhî sıfatlara ulaşmak, kötü huylardan iyi huylara doğru yolculuk etmek. Dünya sevgisini kalbinden atmak. İnsanların iltifatlarına itibâr etmemek. Riyâset sevdasından vazgeçmek, halk katında red ve kabûlü eşit görmek. Tarîkatını tarîkatların en yüce ve en şerefliyi bilmek, şeyhini zamanın en mükemmel mürşid-i kâmilini bilmek. Bu konu mürîdânın manevî terakkisi için elzem görülmektedir.

Dâimâ sükûtu şîâr edinmek. Dilini gıybet, koğuculuk, lakâb takmak, alay etmek gibi kötü hasletlerden korumak. Yerinde sükût, bu yolda er kişilerin sıfatıdır. Onlar hataya düşme tehlikesi belirince hemen susarlar. Kusurlarını, ayıplarını hafif görmemek. Tevâzu ehli olmak. Bu konuda Abdülkâdir Geylânî Hazretleri şöyle buyurmaktadır: "Kardeşlerim, Allâh Teâlâ (c.c.)'ya vuslatım ne gece namazı, ne gündüz orucu, ne de zâhirî ilim tahsili ile oldu. Ancak, Allâh Teâlâ (c.c.)'ya vuslatım kerem, tevâzu ve gönül selâmeti ile oldu. (Geylânî, 1988: 277-280; 2011: 1039-1050; Hânî, 140-164)

2.3.3.3. Mürîdin Mürşidine Karşı Âdâbı

Tasavvufî düşüncede mürşid-i kâmil bu yolu daha önce tecrübe etmiş ve sâlikânı aynı yoldan maksûda götürmekle görevlendirilmiş kişiler olarak tarif edilir. Dolayısıyla Hak yolunun talibi olan mürîdân seyr ü sülûk yolunda kendisine kılavuzluk eden zâta son derece hürmet etmek ve takdirini kazanmak, gönlüne girmek için elinden geleni

⁶³ Zikr-i Sultânî: Bütün azâların hiçbir tekellûf olmaksızın kendiliğinden gece gündüz Allâh Teâlâ (c.c.)'yı zikretmesi. Vücutta bulunan kıllar ve bütün hücreler dahi kalbin hizmetine ortak olurlar. Bütün azalar zikre engel durumun olmaması için dikkat kesilirler. Allah Teâlâ (c.c.)'nın rızâsına, zikredilen esmânın tecelliyâtına ve dolayısıyla mürşidin himmetine yönelirler. Esmâ ve sıfat-ı ilâhiyyenin tecellî tesirleri sebebiyle gerek seğirme ve titreme, gerekse doğrudan doğruya zikre iştirâk etmek sûretiyle bütün ceset uyanınca, beden her yanı ile bir kalp haline geliverir. Azâların tamamı kalbin vazifesini görür, baştan ayağa kadar her taraf zikre iştirak eder. Zikrin en makbul olanı da bu zikirdir. Sâlikin gayesi Allah Teâlâ'yı esmâ ve sıfatları ile bedene tasdik ettirmektir. (Gümüşhânevî, 1979:106)

yapmakla mükellef tutulmuştur. Mutasavvıflar edebi olmayan bir mürîdin bu yolda yürümesinin mümkün olmadığı noktasında hemfikirdirler. Edep kurallarının en önemli bölümü de şüphesiz mürîdin mürşidine karşı sergileyeceği kurallar olarak zikredilmektedir. Bu sebeple bu başlık altında anlatılanlar mürîdân için hayâtî önem arz etmektedir. Her ne kadar edep kuralları hayatın her safhasını içine aldığı için saymakla bitmeyecek olsa da mutasavvıfların eserlerinde ve sohbetlerinde zikrettikleri birtakım kuralları önemine binâen burada sıralayacağız.

Mürîd öncelikle sağlam bir niyetle sırf Allâh Teâlâ (c.c.)’nin rızâsını kazanmak için tarîkâta girmelidir. Bunun yolu mürşidin emir ve tavsiyelerine harfiyyen riâyet etmekten geçmektedir. Bu sebeple tarîkattan lâyıkiyla istifâde etmek isteyen sâlik mürşidine tam anlamıyla teslim olmalı ve yolun âdâb ve erkânına dikkat etmelidir. Mutasavvıflar bu meyânda “Vusulsüzlüğümüz usulsüzlüğümüzdendir.” demişlerdir. Yani menzile ulaşmak için kılavuza ve onun istek ve emirlerine uymak şarttır.

Mürîd kendisini cezbeden bir şeyhin rehberliğinde bu yola girmelidir. Aradığı şeyh şerîat ve tarîkatın esaslarını en iyi bilen bir mürşid olmalıdır. Böyle bir zâtı bulup kendisine intisâb ederse mürşidi kendisini Cenâb-ı Hak (c.c.)’a götüren bir rehber, ünsiyet edeceği bir arkadaş olur. Yorulup kaldığı zamanlarda istirahatgâhı olur. Şehvet duygularının kabardığı, her yanını zulmet sardığı, nefsinin şerri baş gösterip sapık arzular kendisini bastığı zaman mürşidi kendisine sığınmak olur. Nefsi dikleşip bu yolda yürümekten kaldığı zaman o zâtın himmetine sığınır, mürşidinden yardım görür.

Şeyhini Cenâb-ı Hak (c.c.)’a ulaşmada vesîle olarak görmelidir. Abdülkâdir Geylânî Hazretleri bu durumu pâdişâhın yanına varmak isteyen kişinin pâdişâhla yakınlığı olmaması sebebiyle onun kapıcılarından veya ahbâblarından birisi vesilesiyle huzûra varabileceğini örnek vererek açıklamaktadır. Pâdişâhın kapıcısı veya ahbâbı onu huzura çıkarmadan evvel hangi kapıdan ve ne şekilde gireceğini, pâdişâhı nasıl selamlayacağını, giderken yanında neleri ne miktarda götürmesi gerektiğini, kısaca sarayın âdâb ve erkânını öğretikten sonra huzûra çıkarır. Durum anlatılan gibi olursa o kişi pâdişâhın huzurunda edepsizlik yapıp kovulma tehlikesinden uzak olur ve pâdişâhın beğenisini kazanır. Aslında mürşidin görevi ve konumu budur. Bu durum Adem (a.s.)’dan beri böyledir. Mutlaka bir tabi olan bir de kendisine tabi olunan hep olagelmıştır. O yeryüzüne gönderildiğinde yalnızlık ve gariplik çekti. Allâh Teâlâ (c.c.)

kendisine mürşid olarak Cebrâil (a.s.)'i gönderdi. Diğer peygamberlerde de durum böyle oldu. Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizden sonra devreye sûfiler, mürşid-i kâmiller girdi. Genel kâide bu şekilde tezâhür etmektedir. Ne var ki mürîdin hiçbir şeyhe ihtiyâcı kalmadığı anda o kişi Cenâb-ı Hak (c.c.) ile başbaşa bırakılır. Artık onun mürşide ihtiyâcı yoktur. Aracısız olarak Allâh Teâlâ (c.c.) ile irtibat kurabilmektedir. Gerçek mürşid-i kâmillerin amacı kendilerine tabi olan mürîdlerini bu makâma taşımaktır. Bunu da yalnız Allâh Teâlâ (c.c.)'nın rızâsı için yaparlar. (Geylânî, 1988: 278; 2011: 1043)

Kalbinde şeyhinin söz ve fiillerine karşı itiraz olmamalıdır. Aklına yatmayan konular olursa te'vîl etmeye çalışmalıdır. Bunu başaramazsa kendi görüşünün kusurlu olduğuna hükmetmeli, Mûsâ (a.s.) ile Hızır (a.s.)'in kıssasını okumalı, onu kendine esas kabul ederek şeyhinin yaptığı her işin bir hikmeti olabileceğini düşünmelidir. İtiraz mürîdin feyz kanallarını tıkar. Manevîyât ile arasına perde çeker. Mutasavvıflar bu hastalığı tabiileri âciz bırakan hastalık olarak nitelendirmektedirler.

Ayrıca mürîd şeyhinin masûm (asla günâh işlemez) olduğuna itikâd etmemelidir. Mürîdin şeyhinde gördüğü hatâ ve günâhın aslında kendi görüşündeki hatadan kaynaklanma ihtimali çok daha kuvvetli bir ihtimâldir. Fakat böyle bir durumla karşılaşan mürîd kendi hatasını göremese dahi şeyhinde gördüğü hatanın bir anlık gafletin sonucunda veya iki hâl arasında geçiş esnasındaki boşlukta olabileceğine kanaat getirmelidir. Zîrâ iki hâl arasında mutlaka bir boşluk vardır. Mutasavvıflar bu durumu elbisesini değiştiren birisinin kısa bir süre dahi olsa elbisesiz kalmasına benzetmektedirler. Şerîatte bu tür durumların zarûriyyât olarak hükme bağlanması da söz konusu olabilir. Mürîd şeyhinin o anki hatasından en kısa sürede döneceği gerçeğini göz ardı etmemelidir. (Geylânî, 1988: 277; 2011: 1042)

Mürîd şeyhinin kendisine kızması, yüzünü asması gibi durumlarda asla kalbini bozmamalı, şeyhi hakkında kötü düşünce ve tavırlara girmemelidir. Bu durum şeyhinin kendisinde gördüğü büyük günâh veya edebe muğâyir vahîm bir hata sebebiyle veya başka herhangi bir sebep dolayısıyla vuku bulabilir. Burada mürîde düşen hatayı kendisinde aramaktır. Hatasını biliyorsa evvelâ Cenâb-ı Hak (c.c.)'a tevbe edip istiğfârda bulunmalı, daha sonra uygun bir anda şeyhine hatasını itiraf ederek kendisini affettirmeye çalışmalıdır.

Mürîd kendine emredilene emredilen vakitte yapmalıdır. Şeyhinin emrettiği bir şeyi ihmâl etmeden ve te'vile yeltenmeden yapmalı ve mümkünse o işi yapmadıkça oturmamalıdır. Şeyhinin telkin ettiği evrâd ve ezkârı, teveccüh ve murâkabeyi emredildiği şekilde yapmalıdır. Şeyhinin hiçbir emrine hıyanet etmemelidir. Ona hürmet ve ta'zimde kusur etmemeye, hiçbir şekilde ona ters davranmamaya gayret etmelidir. Çünkü şeyhi onu muhakkak felâha erdirmek ister ve dâimâ iyilikleri gösterir. Bu sebeple mürîd, mürşidinin telkin ettiği zikir ile harap kalbini tamir etmeğe ve bütün varlığını saran gaflet ve havâtırdan kurtulmağa çalışmalıdır. Bütün sıkıntılarını ve kendisini meşgul eden düşüncelerini şeyhine anlatarak izâle etmelidir. Mürşidinin kendisinin hastalığını keşfen bilmesini beklememelidir. Keşif bilgisi zâhirî bilgi ile teyid edilmeyince mürşidler müdâhalede bulunmayabilirler.

Mürîd, talebinde, arzu ve gâyesinde sâdik olmalıdır. Sıkıntı, mihnet ve meşakkat onu değiştirmemeli, kendisine kurulan hîle ve tuzaklar azmini gevşetmemelidir. Dünya ve âhîret mürîdin murâdı olmamalıdır. Mürîd; makâm, fenâ, bekâ gibi şeylerle meşgul olmayıp nefsini temizlemeye ve hallerini sünnet-i seniyyeye uyararak düzeltmeye çalışmalıdır. Kendi nefsinin bütün mahlûkattan hakir görmelidir. Hiç kimseye hor bakmamalı, kimseyi kendinden aşağı görmemelidir. Her gördüğüne hüsn-ü zan beslemelidir. Diğer mürîdlerle cedelleşmeyi ve münâkaşayı bırakmalıdır. Çünkü münâzara unutkanlık getirir. İnsanın beynini bulandırır. Eğer birine kızıp münâkaşaya girmişse Allah'a istiğfâr edip hatasını affetmesini, haklı bile olsa mağfiret edilmesini dilemelidir.

Şeyhinin kemâl ve ahlâkına dikkat ederek onun güzel ahlâkıyla ahlaklanmaya gayret etmelidir. Mürîd, matlûb ve maksûduna ancak kendi şeyhinin irşâd ve delâletiyle, yani yol göstermesiyle vâsıl olacağına inanmalıdır. Eğer gönlü başka şeylerde geziyorsa ve kendi şeyhine gerektiği şekilde bağlanamamışsa feyz alamaz. Ancak diğer mürşitlerle karşılaşınca aynı edepleri onlara da göstermeli, diğer müminlere karşı da kardeş gözüyle bakıp saygı ve sevgide kusur göstermemelidir.

Mürîd, mürşidin fiil ve hareketlerine kalben itiraz etmemelidir. Zâhîren şeyhine karşı gelen edebini bozmuş olur. İçinden itiraz eden ise manen intihâr etmiş olur. Burada Musa ve Hızır aleyhisselâm'ın yolculuklarını kendisine örnek almalıdır. (Bakınız, Kehf suresi: 59/82) Şeyhinin saklanması gereken sırlarını saklamalıdır.

Duyduğu her söze aldırmmamalıdır. Farklı fikir akımlarına iltifat etmemeli ve onlarla tartışmaya girmemelidir. Kendisine emredilene yapmalı, şeyhinden her gördüğünü yapmaya kendini zorlamamalıdır. Şeyhinin davetlerine katılmalı, bayram ziyâretlerini, mümkünse Ramazan Bayramının ilk gününde, Kurban Bayramının ikinci gününde yapmaya çalışmalıdır. Mürşidini hac ve umreye gidiş ve dönüşlerinde de ziyâret etmeye çalışmalıdır.

Mürşidini hastalık ve benzeri rahatsızlıklarında ziyâret etmeli onun yakınlarından birisi vefât ettiğinde de taziyesinde bulunmalıdır. Şeyhinin aile çevresine ve yakınlarına gerekli hürmeti, saygıyı ve sevgiyi göstererek onları dâimâ gözetmelidir. Gerek mürşidine gerekse ihvân kardeşlerine ya da diğer insan ve canlılara olan hizmetinde sırf Allah'ın rızasını gözetmelidir.

Şeyhinin bütün emirlerini işitir işitmez ivedilikle ve herhangi bir te'vîle yanaşmadan söylendiğı şekliyle yapmalıdır. Te'vîl ve te'hîr yol kesicilerin en büyüğüdür. Şeyh mürîdine bazı zikir veya nâfile ibâdetleri yapmasını veya terketmesini isteyebilir. Bu durumda mutlaka emrine itaat etmelidir. Mürîd kendisini yaratılmışların en hâkiri görmelidir. Mürîd şeyhinin her emrine amâde bir şekilde olmalıdır. Halîfelerden veya mürîdlerden biri, şeyh tarafından kendisine üst olarak tanıtılırsa ona da aynı şekilde teslim olmalı, emrini dinlemelidir. İsterse o kişi zâhirî amel itibariyle kendisinden daha az amel eden olsun. Hak yolcusu mürîd hiç kimseye gazaplanmamalı ve öfkelenmemelidir. Zîrâ öfke zikrin nurunu söndürür.

Mürîd şeyhinden başka bir şeyhe meylederse meylettiğı şeyhten fayda elde edemeyeceğı gibi kendi şeyhinden de mahrûm kalır. Ayrıca feyz kapıları da kendisine kapanıverir. Mürîd Allâh Teâlâ (c.c.) için tıpkı ashâb-ı kiramın Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizi sevdiği gibi, Peygamber vârisi olan şeyhini canından ve malından çok sevmelidir. Unutmamalıdır ki bu sevgisi kemâle erdiğinde fenâ fi's-şeyh mertebesine geldiğinde fenâ fi'r-Resûl kapıları kendisine açılacaktır. Şeyhinin sevmediğı ve hazzetmediğı her şeyden uzak durmalıdır. Gerekirse şeyhi tabiatı gereğı mübâh şeyleri dahi sevmiyor olsun. Şeyhiyle konuşma zamanlarını bilmelidir. Uygunsuz zamanlarda kendisini rahatsız etmemelidir. Şeyhinin saklanması gereken sırlarını saklamalıdır. Herhangi bir yere gideceğı zaman şeyhi ile istişare etmelidir.

Şeyhi herhangi bir konuda kendisiyle istişâre ettiğinde, Efendim siz daha iyi bilirsiniz demelidir. Eğer şeyhi ısrar ederse o zaman da bu iş şöyle şöyle de olabilir. Ancak sizin görüşünüz daha isâbetli ve doğrudur demelidir. Şeyhinin sözlerini halka anlatırken onların akıllarına uygun şekilde anlatmalıdır. Şeyhini eleştirip tahkir etmelerine bu yönüyle sebep olmamalıdır. Şeyhin gözü önünde abdest almamalı, tükürmemeli ve sümükürmemelidir. (Geylânî, 1988: 277; 2011: 1039-1080; Hânî, 1997: 170-177)

Mürîdin Şeyhini Ziyâret âdâbı

Mürîd, mürşidi ile görüşmek istediğinde şunlara dikkat etmelidir: Ziyârete gitmeden önce şeyhinin müsâit olup olmadığını öğrenmeli, değilse uygun bir zamanda niyetini gerçekleştirmelidir. Mürşidinin huzûruna girmeden önce abdest almalı, kabul edilinceye kadar kapıda beklemelidir. Beklerken zikr-i kalbî ile meşgul olmalıdır. Huzûra girince yumuşak bir sesle selâm vermeli, yer gösterilirse gösterilen yere, gösterilmemiş ise müsâit olan bir yere oturmalı, şâyet sohbet ediliyorsa sohbetin manevî hâlini bozmadan uygun bir yere oturmalıdır.

Şeyhinin sohbetini dikkatle dinlemelidir. Sohbet sanki sadece kendisine yapılmış gibi kendini muhatap görmeli ve azamî derecede istifâdeye çalışmalıdır. Sohbet ânında ve üstâdının huzurunda otururken mümkünse yönünü ona doğru çevirmelidir. Mürîd, şeyhinin bulunduğu yerde nâfile ibâdetlerle meşgul olmamalıdır. Uygunsuz hareketlerden kaçınmalıdır ki feyz yolları kapanmasın. Şeyhini çok meşgul ederek işlerinde, sözlerinde, soru ve cevaplarında şeyhi ile çok berâber olmak için kapıyı zorlamamalı, kendisine bir şey sorulmadıkça konuşmamalı ve kendi görüşünü izhâr etmemelidir. Birisi şeyhe soru sorduğu zaman onun huzurunda ondan evvel cevap vermeğe kalkışmamalıdır. Kendisiyle ilgili olayları anlatmaktan mümkün olduğunca uzak durmalıdır.

Mürîd, mecliste sesini yükseltmemelidir. Çünkü büyüklerin yanında sesini yükseltmek sû-i edeptir. Konuştuğu zaman az, öz ve sâde konuşmalı, sesi anlaşılır ve alçak seviyede olmalıdır. Mürîd bazı vak'aları, rüyâları ve mükâşefeleri tabire kalkışmamalıdır. Gönlüne takılan ve kendisini meşgul eden manevî sıkıntıları, rüyâ ve manevî durumlarını müsâit zamanlarında şeyhine anlatmalı, eğer şeyh yorum yapmayıp susarsa bir şey sormadan beklemeli, yorum yaparsa ona uymalıdır.

Mürîd şeyhinden semâ halinde bir işâret alırsa harekete geçmeli, yoksa kendiliğinden dönmeye başlamamalıdır. Geylânî semâ konusunda şu açıklamalarda bulunmaktadır: “Bize göre semâ şiir söylemek, ney çalmak, dönmek gibi şeyler değildir. Bunun mekrûh olduğunu anlatmaktayız. Ancak zamanımızda tekkelerde toplantı yerlerinde bunlar yapılmaktadır. Sadâkatle semâ yapan mürîd ayıplanamaz. Sema anında duyduğu manâ mürîdin sadâkat ateşini alevlendirir, parlatır. Sonrasında mürîd o hal içinde kaybolur gider. Onun azaları ve duyguları nefsânî heveslerden uzak olur.

Mürşidiyle bir başkasına selâm yollamamalıdır. Yani bir mürîd şeyhine "filan kimseye selâmımı götürünüz" dememelidir. Çünkü bu bir sû-i edeptir. Herhangi bir hizmet için davet ederse, verilen emri hemen yerine getirmelidir. Verilen hizmet ve görev için nerede, nasıl, neden gibi sorular sormamalıdır. Şeyhini ziyâret etme konusunda ihmâlkâr davranmamalı, sık sık rahatsız edecek kadar ileri de gitmemelidir. (Geylânî, 1988: 288; Hânî, 1997: 170-177)

2.3.3.5. Mürîdin İhvânına Karşı Âdâbı

Mutasavvıflar seyr ü sülûk yoluna giren sâlikin hedefinin fenâ fi'llâh, bekâ bi'llâh mertebelerini elde etmek olması gerektiğini söylerler. Kulun beşerî sıfatlarını Cenâb-ı Hak (c.c.)'ta yok ederek Allâh Teâlâ'nın ahlâkıyla ahlâklanması demek olan bu mertebe Buhârî'de geçen bir hadîs-i şerîfte şöyle karşılığını bulmaktadır: *Yüce Rabbimiz “Kim benim velî kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri edâ etmesidir. Kulum bana nâfile ibâdetlerle yaklaştırmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himâyeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü'min kulumun rûhunu kabzetmedeki tereddütüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem.”* (Buhârî, Rikâk: 38)

Bu hadîs-i şerîfi yorumlayan sûfiler Allâh (c.c.) ile gören, Allâh (c.c.) ile işiten, Allâh (c.c.) ile yürüyen, bütün düşünce ve fiillerinde hep O'nunla olan kulun Fenâ fi'llâh mertebesine ulaşmış olduğunu beyân ederler. Sâlikin nihâî gâyesi Yüce

Yaradanının sevgisini kazanarak O'nun varlığında kendi beşerî varlığını yok etmek olmalıdır. Bunun için birçok merhâlenin kat edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple fenâ mertebelerini sıralayarak ilk sıraya mürîdin ihvânında fâni olmasını koyarlar. Fenâ fi'l-ihvân, fenâ fi'ş-şeyh, fenâ fi'l-pîr, fenâ fi'r-rasûl ve nihâyet fenâ fi'llâh mertebelerini aşan sâlik hedefine ulaşmış ve gerçek mutluluğu elde etmiş demektir. Bu mertebeye ulaşmayı gâye edinen bir sâlikin başlangıç noktası ihvânında fâni olmasıdır. Fenâ mertebeleri kısaca şöyle açıklanmaktadır:

Fenâ fi'l-ihvân: Tarîkatta ihvân ve kardeşlik sevgisini gönüle yerleştirip onların arzu ve isteklerini kendi arzu ve isteklerinin önünde tutmak, onlarla sevgiyle kaynaşmaktır.

Fenâ fi'ş-şeyh: Sâlikin şahsî irâde ve arzularını şeyhinin arzu ve irâdesinde yok etmesi, kendi arzu ve irâdesinin yerine şeyhinin arzu ve irâdesini koymasıştır. Sâlikin tarîkat pîrine tam teslîmiyyetle bağlanması demek olan fenâ fi'l-pîr de bu maddede değerlendirilir.

Fenâ fi'r-rasûl: Sâlikin şeyhinde fenâyı yaşadktan sonra Hz. Peygamber'in şahsında sevgi ve aşkla erimesi, onun şahsiyetinde fenâ bulmasıdır. Rasûlullâh'ın sıfat ve ahlâkını benimseyip ona bezenmesidir.

Fenâ-fillâh: Sâlikin kendi sıfat ve vasıflarından sıyrılıp Hz. Allah'ın sıfatlarıyla bezenmesidir. (Yılmaz, 2004: 226-229 ; Çelik: 2004a: 45)

Bu makamları kat etmek isteyen bir mürîdin işe nereden ve nasıl başlaması gerekmektedir, sorusu Hayri Baba'nın nasihatlerinde şöylece cevap bulmaktadır: "Tasavvuf ve tarîkat yolu yokluk yoludur. Bu yolda varlık ve benliğe düşmek, kendisini kardeşlerinden üstün görmek ma'nen intihâr etmek gibidir. İnsanın nefsi aduvvullâhtır.⁶⁴ Tarîkata intisab eden mürîd Allâh Teâlâ (c.c.)'nın dostluğunu iddia etmektedir. Hem O'nun dostluğunu iddia edip hem de düşmanı olan nefsinin sevip beğenmek, onun arzularının peşinden koşmak olacak şey değildir. Bir mürîde yaraşan şey ihvânını kendinden ileri bilmek, onların madden ve manen ilerleyip terfi etmeleri için çokça duâ etmek, herhangi bir hata ve kusurları olduğunda yüzlerine vurmamak, hatalarını görmemek, Allâh Teâlâ (c.c.)'dan onlar için daimâ af ve mağfiret dilemektir. İhvânıyla konuşurken güler yüzlü, yumuşak ve güzel sözlü olmalıdır. Sert ve kırıcı söz

⁶⁴ Aduvullâh: Allâh Teâlâ (c.c.)'nın düşmanı

söyleyip insanları kırıp incitmek, kaba söz, küfür, yalan gibi şeyler değil tarîkate intisab edip evliyâ olma iddiâsında olan mürîde hiçbir müslümana yakışmamaktadır. (Albayrak, t.y.: 124)

Hayri Baba mürîdânın nasıl bir kapıya bağlı olduklarını bilmeleri ve yolun kıymetini idrâk etmeleri için Hâlisiyye şubesi meşâyih hakkında bilgiler vermiştir. Ona göre sâlikânın bilmesi gereken birinci konu Hâlisiyye mürşidlerinin on iki tarîkatten me'zûn ve irşâda me'mûr oldukları ve yaşadıkları devirdeki kutupların başı olan Kutbu'l-Aktâb ünvânına sahip oldukları konusudur. Kol pîri Abdurrâhân Hâlis Talebânî, Dede Osmân Avnî Baba, Hacı Ömer Hüdâyî Baba, Hacı Muhammed Baba ve kendisinin on iki tarîkattan me'zûn ve irşâda ehliyetli olduklarını ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in manevî vekâletiyle görevli olduklarını söylemektedir. Tarîkat pîri olan Abdülkâdir Geylânî ise zâten tasavvuf târihinde çok ender zâtlara nasîb olan bir makâmın sâhibi Ğavsü'l-A'zam, Kutbu'l-Aktâb ve daha birçok farklı şekillerde ifâde edilen sıfatların sâhibidir. Cenâb-ı Hak (c.c.)'in kendisine mürîd olanların tevbesiz ölmeyecekleri, dünyada ve âhirette ateşte yanmayacakları konusunda teminat verdiğini söylemekte ve bu kapının mürşidlerine bağlanıp onlara muhabbet beslemek, yollarından gitmek bir insan için ne güzel bir saadettir, diyerek Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye yoluna teşvik etmektedir. (Öğüt, 2016: 115, 124)

Aynı mürşidden ders alan sâlikânın kardeşliğinin zâhirî kardeşlikten çok daha kıymetli olduğunu ifâde eden ve tarîkatı sık sık askerî sisteme benzeten Hayri Baba tarîkatın ma'nen askeriye den daha disiplinli olduğunu söyler. Ona göre askeriye denki hiyerarşinin bir benzeri de tarîkatta vardır. Onbaşı rütbesinden genelkurmay başkanına kadar rütbe sahibi sâlikân mevcuttur. Bu sebeple mürîd kendisine kabiliyetleri ve hak edişi sebebiyle verilmiş olan rütbesine râzı olmalı, ihvânâtından hiç birisini rütbesinden veya herhangi bir özelliğinden dolayı kıskanmamalıdır. Mürşidi tarafından kendisine verilen görevler kutsaldır. Hiç bir şekilde aksatılmadan lâyıkiyle yerine getirilmelidir. Bir ordu mesâbesinde olan tarîkatta herhangi birisinin görevini ihmâl etmesi ordunun sıhhatinin sekteye uğraması demektir. Bunun için mürîdân ile samimi olarak iyi geçinmek, kimsenin kötülüğünü istememek ve kendini ihvânının hizmetine adanmak mürîdin aslî vazîfelerindedir.

Diğer bir yönüyle nasıl ki zâhirde devleti yönetmeye tâlip olan partiler iktidârı elde etmeye çalışıyorsa, on iki tarîkatın tamâmı da manevî tasarrufu elde edip ma'nen hükümrân olmak için gayret sarfetmektedirler. Her bir tarîkat Allâh Teâlâ'ya en yakın ve kulluk vazîfelerini yerine getirme açısından da en ileri noktada olmak için çalışır. Zâhiren hükümetin devleti idâre ettiği gibi manevî tasarruf ehli de ma'nen iktidârdır ve görevli oldukları memleketleri ve halklarını ma'nen idâre ederler. Onun için mürîdânımıza kendi tarîkatımızı yüceltmek için gönül birliği içerisinde çalışmak, her zaman daha çok insanı Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye intisâbıyla şerefyâb ettirmek ve ma'nen Yüce Rabbimiz (c.c.)'in, Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin ve silsile-i meşâyihimizin takdîrlerini kazanmak için ellerinden geleni yapmalarını tavsiye ediyoruz.

Tarîkatlar bir yönüyle de mekteplere benzemektedir. Nasıl ki zâhirde avukat, doktor, subay, mühendis yetiştiren okullar varsa, Manevîyâta da evliyâ yetiştiren tarîkat mektepleri vardır. İntisâb eden her mürîd bu evliyâ mektebine kayıt yaptırmıştır. Çalışır gayret ederse onbaşı rütbesinden genelkurmay rütbesine kadar yükselmesi mümkündür. Yüce Rabbimiz adâleti gereği bu fırsatı erkek kadın her insana potansiyel olarak bahşetmiştir. Tarîkat ehli arasında vasıfsız erden genelkurmayına kadar her mertebede sâlik bulunur. (Öğüt, 2016: 92)

Hayri Baba Hazretleri, sohbet görevlisi bir zâkirine yazdığı bir mektupta ihvânâttan birisiyle aralarında yaşadıkları soğukluk sebebiyle kendisine uyarılarda bulunmuştur. İhvân arasında ayrımcılık yapmamasını, ayrıca ihvânın da birbirlerine muhâlefet ederek hem kendilerini hem de mürşidlerini müşkil duruma düşürmemelerini tenbîh etmiştir. Bu yolda varlık ve benlik davasına düşülmesini aslâ kabul edemeyeceklerini söyleyerek aralarındaki husûmetin giderilmesine reçete olarak Allah Teâlâ'ya (c.c.) “*Yâ Rabbi benim feyzimi bu kardeşime ver. Yeter ki onun gönlü hoşnut olsun, ben feyzsiz kalsam da olur*” diye samîmiyetle duâ etmesini tavsiye etmiştir. (Öğüt, 2016: 140)

Mürîdin ihvânını her zaman kendisine tercîh etmesi gerekir. İhvânını öyle sevmeli ki, kendisinin mahrûm kalması pahasına onun türlü ihsân ve ikrâmlara nâil olmasına gönülden rızâ göstermelidir. Mürîd ben yemeyeyim onlar yesin, benim feyzim onlara taksîm edilsin, onlar mesûd olsun ben olmasam da olur. Maddî ve manevî makamları

onlar aşsın, onlara ihsân edilen lütûfların mutluluğu bana yeter diyebildiği ölçüde kendisinden beklenen fenâ hâlini gerçekleştirmiş olacaktır. Bu durum Medîne’li ensârın hâlini yansıtmaktadır. Tasavvufta “îsâr” olarak ta’bîr edilen “kendi ihtiyacı olduğu halde kardeşini kendisine tercîh etme” erdemidir. Bu konuyla ilgili bir âyet-i kerîmede Yüce Rabbimiz *“Daha önceden Medîne’yi yurt edinmiş ve gönüllerine îmânı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zarûret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercîh ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”* (59. Haşr: 9) buyurmaktadır.

Hayri Baba’ya göre tasavvufu gerçek ma’nâda yaşayan ashâb-ı kirâmın ve onları mükemmel şekilde yetiştiren mürşidler mürşidi Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin uygulamaları her konuda olduğu gibi ihvânını sevme konusunda da Allâh yolunun sâliklerine en güzel örneği teşkîl etmektedir. Yermük savaşı esnâsında yaralanan ashâb-ı kirâmdan Hâris b. Hişâm’ın kendisine ikrâm edilen suyu alacak iken Hz. İkrime’nin kendisine baktığını görüp suyu ona ikrâm etmesi; yine suyu içecek iken Hz. Süheyl’in kendisine baktığını gören Hz. İkrime’nin suyu kardeşine ikrâm etmesi, sonuçta üçünün de su içmeden şehîd olmaları (Hâkim, Müstedrek, III/242) bu durumu en güzel şekilde örneklendirmektedir. Anlatıldığı şekilde “Fenâ fi’l-İhvân” hâlini elde eden mürîde Cenâb-ı Hak (c.c.) Hazretleri kardeşlerine istediğinin en az mislini ihsân eyleyecektir. (Albayrak, t.y.: 124)

Mustafa Hayri Baba tarîkat içerisinde yolun âdâbına ve erkânına aykırı düşüp muhâlefet hastalığına düşâr olan ihvânın olabildiğini söylemektedir. O’na göre şeyhine itirâz eden, ihvânına saldırarak ma’nen onları yaralayan, türlü şekillerde onalara zarar verenler aslında ma’nen intihâr etmektedirler. Hayri Baba bu gibi kişiler için aynen zâhirde olduğu gibi Manevîyatta da görevli olan mahkeme ve infâz kurumlarının olduğunu, bunların davalarının bu mercilerce görüldüğünü ifâde etmiştir. (Albayrak, t.y.: 106)

Mürîa imâmet konusunda kardeşlerine sıkıntı vermemeli. Kendisinden ziyâde onların imâmetine razı olmalıdır. İhvânına karşı cömertçe davranmalı, malını ve imkânlarını onlarla paylaşmalıdır. Gerek ibâdet yönünden gerekse maddî ve manevî açıdan kendisini onlardan üstün görmemelidir. Tembellik gösterip kardeşlerinin ve

cemaatin hizmetlerinden geri durmamalıdır. Nefse ağır gelen işlerde ihvânından önce davranmalı hizmeti üstlenmelidir. İhvânı hasta olduğunda hizmetlerine koşmalı, yardım etmelidir. İhvânından biri diğerine saygısızlık ederse, zâlîme güzellikle mani olmalı, mazlûma da sabır tavsiye etmelidir.

İhvânıyla ilgili kalbine gelen kötü düşünceleri hemen bertaraf ederek kendisine hayır duâda bulunmalı ve hakkında hayır düşünmelidir. Aslâ bedduâ etmemelidir. Eceli gelen kardeşinin yanında sabahlara kadar uyumadan beklemelidir ki kardeşlik haklarına vefâ göstermiş olsun. Özellikle gece ibadetine kalktığında olmak üzere her zaman kardeşlerine duâ etmelidir. O böyle yaparsa bir melek de kendisine “kardeşine istediğin şeyin aynısını ben de senin için diliyorum” diye karşılık verir.

İhvânına dargın olduğu günlerde nefsinin kötü düşüncelerini diline dökmemeli, dâima onun hakkında hayır konuşmalıdır. İhvânına hizmeti, onların önemli işlerini nâfile ibadetlerinden üstün görmelidir. İhvânının eksikliklerini gidermek için pratik âlet ve edevât türü şeyleri yanında bulundurmaya gayret sarfetmelidir.

Kardeşlerini edeb yoluna teşvik etmelidir. Kardeşinin bir hatasını gördüğünde onu tek başına iken yumuşak dille uyarmalıdır. Bu konuda İmâm Şâfi buyurmuştur ki, “Kardeşine gizlice nasihat eden tam nasihat etmiştir ve onu süslemiş olur. Ona açıktan ve başkalarının yanında nasihat etmeye kalkan, onu ayıplamış ve rüsvây etmiş olur. Kardeşi masiyetlere düştüğü zaman onu terketmemeli, her zamankinden daha fazla alâkadar olarak onu bu kötü yolundan ayırmaya çalışmalıdır.

İhvânına karşı hak iddia etmemeli, dâimâ onların kendisi üzerinde haklarının olduğunu düşünmelidir. İhvânının gıybetini yapmamalı, onlardan birinin kendisinin gıybetini yaptığını görür veya duyarsa kendisinde hata aramalı ve gıybetine sebep olduğu için tevbe etmelidir. İhvânını veya başka tarîkattan olan arkadaşını ziyâret ettiğinde sanki onun pîri ve şeyhi yanındaymış gibi düşünerek edeple hareket etmelidir. Mürîd mürîdi ziyaret ettiğinde ondan feyz ve muhabbet alacağına inanarak Allâh Teâlâ (c.c.) için ziyâret etmelidir. Zikir meclisine gelemeyen ihvânını rızâullâh için ziyarete gitmeli, kendisini kınamadan, incitmeden nasîhat ederek devâmına vesîle olmaya çalışmalıdır. (Hânî, 1997: 181-183)

Lider veya önder olmak için ihvânıyla rekâbete ve yarışa girmemelidir. Önder olmak müslümanların hata, kusur ve yanlışlarına katlanmak demektir. Dolayısıyla kendi

halinin zayıflığına, kendi nefsinin yanlışlarına ve Allah'tan gafil olmasına tahammül edemeyen birisi diğer müslümanların dikkatsiz davranışlarına ve gafletten kaynaklanan bazı kusurlarına nasıl tahammül edebilir. Bununla beraber önder veya lider olmak için ihvânıyla rekâbete girme duygusu onda riyaset sevgisinin kökleşmesine sebep olur. Riyâsetten azledildiği zaman da bu aşırı sevgisi sebebiyle zor durumda kalır. Böyle bir durumda maâzallâh imtihânların en zoru olan şeyhiyle imtihân olmakla karşı karşıya kalır. Bu imtihânı başarmak da mürîd için oldukça zor olabilir. Görevinden azledilme durumundaki mürîdin ihlâsının ölçüsü riyâset makâmından azledildiği zaman üzülmemesi, aksine bu yüzden kalbinde bir inşirâh hâsıl olmasıdır. (Semennûdî, *Tuhfetu's-Sâlikîn*: vr, 63a; Ayış, 2014: 65)

Mustafa Yaşar Göletdervî mürîdi şöyle vasıflandırmaktadır: Mürîd o kimsedir ki, evveli ilim, ortası amel, âhiri mevhibe-i ilâhî⁶⁵ ola. Kalbi sâfi ola. Zâhiri ve bâtını Allâh Teâlâ (c.c.)'yı düşünmek ola. Cem'i dünyadan uzak ola. Dâimâ mütevccih-i Rabb olup Allâh Teâlâ (c.c.)'nın her zaman her şeyi görmekte olduğunu bilmiş ola. Nezdinde altın ile çerçöp bir ola. Yer gibi olup üzerinde her türlü ibâdet ve kabâhat olduğu halde cümlesini gizlemiş ola. Her fert üzerine bulut gibi gölge ola. Yağmur gibi olup her nesneye su verici ola. Cemî-i ahvâlini cümle menhiyâttan sakınmış ola...(Göletdervî, 2017: 127)

⁶⁵ İlâhî lütuflara mazhâr olmak.

SONUÇ

“Kâdiriyye tarîkatı: Hâlisiyye şubesi” isimli bu çalışmada ilk olarak Kâdiriyye tarîkatı pîri olan Abdülkâdir Geylânî hayatı, eserleri, tasavvufî düşüncesi açısından ele alındı. Kâdiriyye’nin silsilesi, şubeleri, âdap ve erkânı tespit edildi. Sonrasında tarîkatın Hâlisiyye şubesi kurucusu olan Abdurrahmân Hâlis Talebânî hayatı, eserleri ve tasavvufî düşüncesi yönüyle incelendi. Daha sonra Hâlisiyye müridleri aynı üslûbla tanıtılarak tarîkatın gelişmesi ve yayılmasındaki katkıları ve Hâlisiyye’nin usûl, âdap ve erkânı tespit edilerek ortaya konuldu.

Çalışmamızın neticesinde ulaştığımız sonuç, tespit ve değerlendirmeleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Tasavvuf İslâm dîninin kendi bünyesinden neş’et etmiş, İslâm dînini en güzel şekilde yaşamayı ve yaşatmayı gâye edinen bir ekoldür. Peygamber Efendimiz (s.a.v) zamanında nüvelerini gördüğümüz tasavvufî yaşayış, diğer İslâmî ilimler gibi zamanla gelişerek bugünkü tarîkatların oluşumuyla seyrini tamamlamıştır.

Mutasavvıflar Cibrîl hadîsinde geçen “İhsân nedir” sorusuna Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in “Allâh Teâlâ (c.c.)’yı görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Sen O’nu göremesen de şüphesiz O seni görmektedir” cevâbını tasavvufî yaşantının temel gayesi olarak görmektedirler. Ehl-i Sünnet mutasavvıfların tamâmı bu amacı elde etme ve müntesiplerini bu hedefe doğru yönlendirme gayreti içerisinde olagelmışlerdir.

Kâdiriyye tarîkatı İslâm Tasavvuf tarihinde kurulan ilk tarîkat olma özelliğine sahiptir. Dünyanın birçok ülkesinde yayılma imkânı bulan Kâdiriyye, İslâm dünyasındaki en yaygın tarîkatlar arasında yer almaktadır. Kurucusu olan Abdülkâdir Geylânî mutasavvıflar arasında çok az insana nasip olan bir şöhretin sâhibidir. Nesebi anne tarafından Hz. Hüseyin’e baba tarafından Hz. Hasan’a dayanmaktadır. Tarîkatını Bağdat merkezli kuran Geylânî, evlâdları ve yetiştirdiği halîfeleri aracılığıyla daha kendisi hayattayken tarîkatını yaymaya başlamış, tasavvufî düşünce ve yaşantısını geniş kitlelerin istifadesine sunmuştur. Şerîatla tasavvufu güzel bir şekilde mezceden Geylânî en katı tasavvuf münekkidlerinin dahi takdîrini kazanmış, bunun da ötesinde onları müntesipleri arasına katmıştır. Onun bu başarısında çocukluğundan itibaren aldığı güçlü bir ilim ve sağlam bir manevî terbiyenin etkisi büyüktür. On sekiz yaşına geldiğinde ailesinden ayrılma pahasına doğduğu yer olan Gîlân’ın “Neyf” köyünden Bağdat’a

gelen Geylânî'nin ilim okuduğu hocaları Ebû Saîd el-Mahzûmî, Zekeriya et-Tebrîzî, Şeyh Hammad Debbâs, Ebû'l-Vefâ ve Ebû Salih'tir. Hayatının yirmi beş yılını tecrîd ve tefrîd ile sahrâlarda, çöllerde riyâzet ve mücâhede ile geçirdiğini kendi ifâdelerinden öğrenmekteyiz. Dolayısıyla o, bir taraftan ilim tahsil ederken diğer taraftan kolay kolay kimsenin başaramayacağı nefis mücâhedelerini başarıyla tamamlamıştır.

İmâm Rabbânî O'nun manevî sahada pek az insana nasip olacak bir makâmın sahibi olduğunu "*Mektûbât*" ının son mektubunda dile getirmektedir. Bu manâdan olmak üzere kendisine Gavsü's-Samedânî, Mahbûb-i Subhânî, Sultânu'l-Evliyâ, İmâm-ı Eimme, Bazu'l-Eşheb gibi birçok lakap layık görülmüştür.

Bütün bu maddî ve manevî kemâlâtı bünyesinde toplayan Abdülkâdir Geylânî'den Mısır, İran, Yemen ve Şam'dan birçok kişi gelerek ilim tahsilinde bulunmuşlardır. Kendi ifâdesiyle en az beş yüz gayr-i müslim onun gönüllere hitâb eden daveti ve öğretisi sayesinde İslâm'ı seçmiş, en az bin kadar kişi de huzurunda tevbe ederek ıslâh olma yolunu seçmiştir.

Onun İslâm dünyasında bu kadar başarılı olmasında öğretisini Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebvî üzere binâ etmesinin etkisi büyüktür. "Tarîkatımız Allâh Teâlâ (c.c.)'nın Kitâbına ve Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin Sünnetine, kalbin selâmetine, elin cömertliğine, hayrı yaymaya, cefâlara katlanmaya, eziyetlere tahammül etmeye, ihvânla ilişkilerinde affedici olmaya dayalıdır" ifâdeleri Kâdiriyye'nin temelini oluşturmaktadır.

Kâdiriyye tarîkatının tespit edebildiğimiz kırk yedi şubesi bulunmaktadır. Bu şubelerin de kendi içerisinde farklı kollara ayrıldığı düşünülürse tarîkatın dünyanın hemen hemen her tarafına yayılmakta olmasının sâiki anlaşılacaktır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Hâlisiyye şubesi bu şubeler arasında önemli bir yere sahiptir. İsmi kurucusu olan Ziyâüddîn Abdurrahmân Hâlis Talebânî'den almaktadır. 1212/1797 yılında Kerkük'te dünyaya gelen Hâlis'in dedesi bir ara Kerkük'e bağlı "Talebân" köyünde bulunduğu için "Talebânî" ismiyle şöhret bulmuş ve kendisinden sonra nesli bu adla anılmaya devam etmiştir. Tarîkat hırkasını hem babası Ahmed Talebânî'den hem de Şeyh Marûf Köse'den alan Abdurrahmân Hâlis Talebânî Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler yazan meşhûr bir şairdir. Tasavvufun en ince vasıflarını bünyesinde taşıyan Şeyh Hâlis, parlak manzûmeleriyle bu vasıfları anlatmaya çalışan,

ismini Türk eserlerine yazdırmış Kerkük'ün en büyük mutasavvıfıdır. Şöhreti mahallî sınırları aşarak İmparatorluk topraklarına yayılmıştır.

Abdurrahmân Hâlis Talebânî esmâ-i seb'a ile icrâ edilen seyr ü sülûk usûlünü kelime-i tevhid ve lafzâ-i celâl'e hasretmesi, tarîkat virdlerinde yaptığı kısaltmalar ve daha önce tarîkatta kullanılmadığı halde ilk kez kudüm ve benzeri aletleri çaldırarak yeni bir takım ictihadlarda bulunması sebebiyle kol pîri olarak anılmaktadır.

Kâdiriyye tarîkatı Anadolu'ya ilk olarak Eşrefoğlu Rûmî vâsıtasıyla gelmiş olmasına karşın Hâlisiyye şubesi Abdurrahmân Hâlis Talebânî'nin halîfeleri Abdülkâdir Kemâl Erbilî ve Mûr Ali Baba tarafından getirilmiştir. Mûr Ali Baba Sivas, Amasya ve Tokat gibi şehirlerde tarîkatı yaymıştır. Erbilî ise Diyarbakır'a gelerek Dede Osman Avnî Baba'ya hilâfet vermiş ve Hâlisiyye'nin bugün olduğu gibi Türkiye'nin her tarafına yayılmasına vesîle olmuştur. Dede Efendi'den sonra Elazığlı Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Hacı Muhammed Baba vâsıtasıyla yayılmaya devâm eden Hâlisiyye şubesi Malatyalı Hacı Mustafa Hayri Baba ile Türkiye'nin her bölgesine, Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, Danimarka, Hollanda gibi birçok Avrupa ülkesine ve Amerika, Avusturya, Kanada gibi diğer dünya ülkelerine yayılmıştır.

Çalışmada tespit ettiğimiz Kâdiriyye tarîkatı ve mürşidlerinin bir takım karakteristik özelliklerini burada zikredecek olursak şöyle sıralayabiliriz:

Kâdiriyye tarîkatı Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebevî'yi kendisine dayanak yapmış ehl-i sünnet çizgisinden asla taviz vermeyen bir özelliğe sahiptir. Bu yolun mürşidlerinin hayatları ve fikirleri irdelendiğinde şerîattan ve tarîkattan kesinlikle taviz vermedikleri, bir sûfnin yaşayabileceği en harikulâde halleri yaşamalarına rağmen “el-Hâlu lâ yu'rafu bi'l-kâl: Hâl söz ile anlatılamaz” düstûrunca bu hallerini şerîatın zâhirine muhâlif olabilecek şekillerde ifâde etmekten mümkün olduğunca kaçınmaktadırlar. Bu tutumları sayesinde tarîkatlarına müntesib kazandırmak husûsunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. İnsanlar kendilerindeki samimiyet ve ihlâsı kolayca müşahede ettiklerinden gönül rahatlığıyla yollarına sülûk etmeye istekli olmaktadır. Ayrıca Hâlisiyye mürşidleri kadın ve erkek müntesipleri olmalarına karşın sohbet ve zikir halkalarını ayrı tutarak bu konuda da Dîn-i Mübîn-i İslâm'ın şiârına uygun hareket etmektedirler.

Tarîkat mürşidleri fâizin her türlüünü haram görmekte ve mürîdânı bu illetten şiddetle sakındırmaktadırlar.

İslâm tarihinde kerâmeti en fazla ızhâr olan, Gavsıyyet makâmının sahibi olduğu bütün tasavvuf çevrelerinde kabul edilen Abdülkâdir Geylânî ve birçok kerâmeti anlatılan Hâlisiyye meşâyihî kerâmete değer vermemekte, tarîkatta aslolanın istikâmet olduğunu beyân etmektedirler.

Hâlisiyye meşâyihinin bir diğer özelliği, her ne kadar İslâm Târihinde Abdülkâdir Geylânî gibi adından en fazla söz edilen, “Bu iki ayağım bütün Allâh dostlarının boynu üzerindedir” sözünü söyleyecek kadar manevî tasarruf sahibi bir pîrin manevî evlâdları olsalar da diğer tarîkatlarla üstünlük tartışmalarına girmeden istisnâsız bütün tarîkatları ve onların müntesiplerini kucaklamalarıdır. Bu yolun mürşidlerinin temel prensibi hangi tarîkattan olursa olsun bütün mü'minlerin kardeş oluşu ve hepsinin saygı ve muhabbete lâayık olmasıdır.

Hâlisiyye mürşidleri on iki tarîkattan irşâda ehliyetli olarak icazetlidirler. Asıl bağlandıkları ve hizmet ettikleri tarîkat Kâdiriyye olmakla birlikte diğer on iki tarîkatten de ders vermeye yetkilidirler. Bu manâdan olmak üzere Hâlisiyye şubesi meşâyihından Dede Osman Avnî Baba, Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Hacı Mustafa Hayri Baba'nın önceden başka tarîkatlara intisablı iken daha sonra Kâdiriyye tarîkatını tercih ettikleri görülmektedir. Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın şeyhi Arapkirli Ömer Nûrânî Efendi kendisini bizzat Dede Osman Avnî Baba'ya göndermiş, gönderirken de: “Evlâdım! Ben seni getirebileceğim yere kadar getirdim. Bundan sonra seni ancak Urfa'da bulunan Dede Efendi götürebilir. Var git nasîbini ondan al” diye tenbihlemiştir. Bu durum Hâlisiyye mürşidleri tarafından silsilelerindeki zâtların manevî yetkinliğinin kemâlâtı olarak değerlendirilmektedir.

Kâdiriyye-i Hâlisiyye mürşidleri hilâfet verdikleri sâliklerinin hem ilmî, hem manevî yönden cemaate önder olabilecek donanımda olmalarına özen göstermektedirler. Kendisi irşâda muhtâc kişileri cemaatlerinin başına görevlendirmekten kaçınmaktadırlar. Şerîat ve tarîkat kurallarına aykırı davranışlarda bulunanları azletmektedirler. Kendilerine tabi olan mürîdânın malına asla göz dikmemekte, kendi ellerinin emekleriyle geçinmektedirler. Bu davranışlarındaki samimiliği Hâlisiyye mürşidlerinin fakir denecek seviyede mütevâzi yaşantılarından

anlamak mümkündür. Ayrıca dergâh, tekke, cami, külliye gibi inşâ ettikleri binalar için mal ve makam sahiplerine el açmayı yanlış bir tutum olarak görmekteyler.

Siyâsî partilerle asla iç içe olmazlar, her kesimden her insanı kucaklayarak ümmet birliğini esas alırlar. Siyâsî tercihlerini Kur'ân ve Sünnete yakınlık derecesine göre yapmakla birlikte bu tercihleri mürîdâna dayatmazlar. Zîrâ bütün insanlara kucak açmak durumundadırlar.

Sohbetlerine katılan insanların kendilerine tazim etmelerine müsaade etmez, bizzat kendileri onlara hizmet ve hürmeti esas alırlar. Yerine göre büyükle büyük, küçükle küçük, gençle genç olmasını ustalıkla uygular, insanların sıkıntılarını gidermekte gayretkeş davranırlar. Gerek cemaat zikirleri, gerekse ferdî zikirler cehrî/sesli olarak icrâ edilir. Cemaat zikirleri hem kuûdî hem de kıyâmî olarak yapılır. İntisablı olsun olmasın zikir meclisine gelen herkes halkaya dâhil edilir. Haftada bir veya birkaç kez sohbet ve zikir halkaları tertip edilir. Bu toplantılarda en az zikir kadar sohbeta de ağırlık verilerek müntesiplerin ilmî ve ahlâkî yönden yetiştirilmelerine çalışılır.

Kâdiriyye'de râbîta zikirten daha erdirici olarak görülür. Mürîdâna ashâb-ı kirâmın Resûlullâh (s.a.v.) Efendimize olan bağlılık ve muhabbetini örnek alarak râbîtaya önem vermeleri telkin olunur. Teslîmiyyet mürîdin olmazsa olmaz özelliklerinden birisi olarak kabul edilir. Bu sebeple mürîdâna tarîkata intisâb etmeden evvel mürşidini iyi tanınması, kalbi mutmain bir şekilde bağlanması telkîn olunur.

Mürîdânın terbiyesinde nefsin terbiyesi esas alınmakla birlikte rûh terbiyesi de tatbik edilir. Nefse muhâlefet tarîkatın olmazsa olmazıdır. Bu sebeple tarîkata intisâb eden bir sâlik etvâr-ı seb'a denen nefsin emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziyye ve sâfiyye basamaklarını tırmanarak insân-ı kâmil olma yolunda ilerler. Her makâmın kendine ait esmâ zikri vardır. Ayrıca Rûhânî terbiye metodu da uygulanarak sâlike letâif zikri de yaptırılır.

Ferdî zikirler oldukça kolay bir seviyede başlar. Zamanla mürîdin istidâd ve kabiliyetine göre artırılır. Tercîhen seher vaktinde teheccüd namazının akabinde yapılır. Mürîdâna günlük ferdî zikirlerini mutlaka yapmaları ve haftalık sohbet ve zikir halkalarına kesinlikle katılmaları tenbîhlenmektedir. Günlük virdlerin yanında mürîde her gün okumak üzere bir miktar Kur'ân-ı Kerîm, çeşitli salât-u selâmlar, vesvese duası,

maddî ve manevî tehlikelere karşı koruyucu esmâ da verilmektedir. Bunun dışında Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebeviyye'de geçen her türlü zikir, duâ, ibâdet ve taati yapmalarında bir beis olmadığı tavsiye ve telkîn olunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, (1351/1932). *Keşfü'l-Hafâ*. Beyrut.
- Ahmed b. Abdüllatîf (1986). *Tabakâtü'l-havas ehlü's-sıdk ve'l-ihlâs*. Beyrut: ed-Dârü'l-Yemeniyye.
- Aksu, Cemal. (1999). *Âbidin Paşa, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I-II. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Albayrak, Mehmet (t.y.). *“Halisa ve Seçkinleri”*, Basılmamış Kitap.
- Algar, Hamid (2006). *Kübreviyye. İslam Ansiklopedisi*, (XXXII, 34). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____, (2006). “Nakşbendiyye”, *İslam Ansiklopedisi*, (XXXII, 34). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn İbn-i Hâcer. t.y.. *Tefsîrü'l-Müntebih bi-Tahrîri'l-Müştebih* thk. Ali Muhammed Bicâvî. Muhammed Ali en-Neccâr. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, c.I.
- Ateş, Süleyman. (1992). *İslâm Tasavvufu*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat
- _____, (2007). *Ömer Hüdâyî Baba Dîvânı*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Aynî, Mehmet Ali. (1364/1945). *Abdülkâdir el-Cilânî, Şeyhün Kebîr min Sulehâi'l-İslâm*. (Fransızcadan Arapçaya tercüme eden: Dr. Muhammed Hacı, Dr. Muhammed el-Ahdar). Dârü'l-Beyzâ: Dârü's-Sekâfe (1993).
- _____, (1985). *İslâm Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Akabe Yayınları.
- Ayten, Yunus (1996). *Ziyâüddîn-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talebânî, Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, (IX) İstanbul: Şûle Yayınevi.
- _____, (1996). *Dede Osman Avni Baba Urfevi*, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınevi.
- _____, (1996). *Hacı Muhammed Baba Kürkî*, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınevi.
- _____, (1996). *Hacı Ömer Hüdâyî Baba Köğengi*, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınevi.
- Ayten, Yunus (1996). *Şeyh Ahmed et-Talebânî el-Kerkükî*, SGAD. İstanbul: Şule Yayınları, IX.

- _____, (1996). *Abdurrahmân Hâlis el-Kerkükî*, SGAD., İstanbul: Şule Yayınları, IX.
- _____, (1996). *Dede Osman Avnî Baba Urfevî*, SGAD., İstanbul: Şule Yayınları, IX.
- _____, (1996) “*Hacı Ömer Hüdâyî Baba Köğengi*”, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınları, IX.
- _____, (1996) “*Hacı Muhammed Baba*”, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınları, IX.
- _____, Azamat, Nihat (2001). “*Kâdiriyye*” İstanbul: DİA, TDV Yayınları.
- _____, Bağdadlı İsmâil Paşa c. I (1951), c.II (1955). *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve asâru'l-musannifîn*, t.y., Kilisli Rifat Bilge, İbnü'l-emîn Mahmud Kemal İnal, 3. bs., Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- _____, (1972). *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli Alâ Keşfi'z-Zünûn*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, I.
- Barkan, Ömer Lütfi. (1974). *Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervîşleri ve Zâviyeler*, Cilt: II. İstanbul: Vakıflar Dergisi.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (1414). *Sahîh-i Buhârî*, I-VI, 5. bs., Dımeşk: Dâru İbni Kesîr.
- Bursalı Mehmed Veliyyüddîn Efendi (1976). *Menâkıb-ı Eşrefzâde/Hayati, Menkıbeleri, Şiirleri*, haz. Abdullah Uçman, Önder Akıncı, İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Bolay, S.H. (1987). *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bostancı, Ali Haydar. (1996). *Hacı Mustafa Hayri Öğüt*, SGAD., İstanbul: Şûle Yayınları, X.
- Brockelman, Carl. (1943). *Geschichte der Arabischen Literatur (GAL)*. Leiden.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey. (1333). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Matbaa-i Amire, I.
- Caf, Hasan (1336). *Tarikat der Meyân-ı Kurdhâ*. Tahran: Tahran Üniversitesi Yayınları.
- Carl Brockelmann (1943). *Geschichte Der Arabischen Litteratur*, I -III. Leiden.
- Cebecioğlu Ethem (1993). *Nefs* . Ankara: Bizim Dergâh Yayınları.

- _____. (1997) *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara : Rehber Yayınları.
- Ceyhan, Semih. (2011a). *Zühd, İslam Ansiklopedisi*, (XXXXIV), İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Clarke, Peter B. (1984). *West Africa and İslâm*. London.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. (t.y). *Kitâbu't-Ta'rifât*. Basım yeri Yok.
- Cumhur, A. (1981). *Sultânü'l-Evliyâ Hz. Abdülkâdir Geylânî: Asrı, Hayatı, Tarîkatı, Eserleri*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Çakır, Adalet. (2012). *Mehmet Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye'sinde Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirilik*. İstanbul: İSAM Yayınları, cI-II.
- Çelik, İsa (2003). "Tasavvufî Gelenekte Hazarât-ı Hams veya Tenezzülât-ı Seb'a Anlayışı", *Tasavvuf Dergisi*, Ankara: Erkam Matbaası.
- _____. (2003). "Tasavvufî Gelenekte Hazarât-ı Hams veya Tenezzülât-ı Seb'a Anlayışı". *Tasavvuf Dergisi*, Sayı:10, Ankara: Bayram Yayıncılık.
- _____. (2004a). *Vuslata Davet - Kırımlı Selim Baba Hayatı ve Tasavvufî Eserleri*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- _____. (2004b). *Muhammede İkbâl'in Tasavvufî Düşüncesi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- _____. (2007). *Abidin Paşa'nın Mesnevî Şerhi*. İstanbul: Vefa Yayınları.
- _____. (2008) *Kâdiriyye tarîkatı Halisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.
- _____. (2009). "Tasavvuf Terminolojisinde Letâif-i Rûhâniyye". *Marife Dergisi*, 2, 83-116.
- Çetin, İsmail (1984). *Tasavvufî Âdâb: Edeple Varış Lütufla Dönüş*, 2. bs., İstanbul: Âdâb Yayınları.
- Dağıştanî, Ömer Ziyâüddîn. (1992). *Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Fetvâlar*, 3. bs., Çev. İrfan Gündüz-Yakup Çiçek, İstanbul: Seha Neşriyat.

- Demirci, Mehmet. (1994), “Desûkiyye”, *İslam Ansiklopedisi*, (IX). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.9.
- Dernîka, Muhammed (1992). *eş-Şeyh Abdülkâdir el-Cilânî ve a'lâmu'l-Kâdiriyye*. Trablus: Dâru'l-Meârif.
- Develioğlu (1973). Abdullah. *Büyük İnsanlar (3000 Türk ve İslâm Müellifi)*, İstanbul: Demir Kitabevi.
- Devellioğlu, Ferit (1982). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 5.bs., Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğrul, Ömer Rıza (1948). *İslâmiyetin Geliştirdiği Tasavvuf*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Dörtbudak, Mehmet Veysi (2003), Kıratoğlu Emin Dîvânı, İzmir: Akademi Kitapevi.
- Dumlu, Mikail (2002). “*Tasavvufi Düşüncede Muhabbet*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ebû Dâvûd, Süleyman İbnü'l-Esâs (1394). *es-Sünen*, I-V. Beyrut: Dâru'l-Hadîs.
- Edmonds, C. J. (2003). *Kürtler Türkler ve Araplar: Kuzey Doğu Irak'ta Siyaset Seyahat ve İnceleme 1919-1925*, İngilizce'den çev: Serdar Şengül-Serap Ruken Şengül, İstanbul: Avesta Yayınları.
- Eraydın, Selçuk (2001). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 6.bs., İstanbul: İFAV Yayınları.
- _____, (1995). “Feyiz”, *İslam Ansiklopedisi*, (XII). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.12.
- Erbilî, Abdulkadir bin Muhyiddin. t.y., *Tarîkatü'r Rahmâniyye fi'r-Rucû'i ve'l-Vusûl ile'l-Hazreti Âliyye*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa, Katalog No. 447.
- Fazlu'r-Rahmân (1981) *İslâm*. (çev.: Mehmet Dağ- Mehmet Aydın) İstanbul.
- Fuzûlî (1956). *Leylâ İle Mecnûn*, haz., Necmettin Halil Onan İstanbul: Maarif Basımevi.
- Geylânî, Abdülkâdir (1973). *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî*, Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî, çev. Abdülkâdir Akçiçek (1988). *İlahi Armağan*.

İstanbul: Bedir Yayınevi.

_____, *el-Gunye* (1988). Thk. Ferac el-Velid, Bağdad: Mektebetü'ş-Şarki'l-Cedid. *el-Gunye li-Tâlibî Tarîki'l-Hak*, Mısır: Matbaatu Muhammed Ali Sabîh, II, 208vd; çev. Abdülkâdir Akçiçek (1991). *Hakkı Arayanların Kitabı*. İstanbul: Sağlam Kitabevi.

Göletderevi, Mustafa Yaşar İşçi (t.y.). “Miftâhu'l-İrşâd”, Basılmamış Kitap.

_____, (2007), *Miftâhu't-Turûk*. İstanbul: Geylani Kitabevi.

_____, (2017). *Miftâhu'r-Rüşd*. İstanbul: Geylani Kitabevi.

Gölpınarlı, Abdülbaki. (1983). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 2.bs., İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

_____, (1990) *Fuzûlî, Fuzûlî Dîvânı* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

_____, (1970) Hâlisiyye, *Türk Ansiklopedisi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, XVIII.

Gümüştanevi, Ahmed Ziyâuddîn (1979). *Camîu'l-Usul: Veliler ve Tarîkatlarda Usul*. (Çev., Rahmi Serin). İstanbul: Pamuk Yayınları.

Gündoğdu, Cengiz (1997). *Doğuş Dönemi Zühd Ekolleri ve Tasavvuf Mektepleri*. Erzurum: Ekev Akademi Dergisi.

Gündüz, İrfan (1984). *Gümüştânevi Ahmed Ziyâuddin*. İstanbul: Seha Neşriyat.

Gürer, Dilâver (2003). “Medyeniyye”, *İslam Ansiklopedisi*, (XXVIII), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____, *Abdülkâdir Geylânî, Eserleri, Görüşleri*. (1999). İstanbul: İnsan Yayınları.

Harîrîzâde Muhammed Kemaleddin.t.y.. *Tıbyânu Vesâili'l-Hakâyık fi Beyâni Selâsili't-Tarâik*. Süleymâniye Kütüphanesi; İbrahim Efendi, No: 430-432, III/I, vr.37.

_____, t.y. *Şeyh Abdurrahman Hâlis Talebânî, Tasavvuf Cerîde-i Usbuîyyesi*, Sayı: 4-5.

Hüsâmüddin b. Molla Ömer (1973). *el-Enfâsu'r-Rahmaniyye fi Silsileti'l-Kadirîyyeti't-Talebâniyye*, Kerkük.

- Hocazâde Ahmed Hilmî. (H.1318). *Hadikatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Kâdiriyye*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası.
- el-Hucvirî, Ali b. Osman Cüllâbî. (1982). *Keşfü'l-Mahcûb Hakikat Bilgisi*, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- el-Hulvî, Mahmud Cemaleddîn. *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye: Büyük Velilerin Tatlı Halleri*, haz. Mehmet Serhan Tayşî, İFAV Yay., İst., 1993.
- Hüseyin Fevzi Paşa, (1979) *Ukûdi'l-Cevâhir fî Selâsili'l Ekâbir*, trc. Melih Yuluğ, İstanbul: Uluçınar Yayınları.
- Işın, Ekrem (1994). *Kâdirîlik*, DBİA. IV. İstanbul.
- İbn-i Receb Zeynüddîn Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Şihâbüddîn Ahmed, t.y. *ez-Zeyl alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, I-II, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- İbn-i Nukta, Ebû Bekir Muhammed b. Abdülganî el-Bağdâdî. (1988) *et-Takyîd li-Ma'rifeti Ruvâti's-Sünen ve'l-Mesânid*. (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İmâm Bûsîrî (1977) *Kaside-i Bürde*, Tercüme ve Şerheden: Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kaside-i Bürde*, sad. Ömer Faruk Harman (2004), İstanbul : Kalem Yayınevi.
- İmâm-ı Rabbânî, Ahmed b. Abdülahad el-Fârûkî es-Serhendî (1963). *el-Mektûbât*, İstanbul: Demir Kitapevi.
- İmâm Şa'ranî, *Tabakâti'l-Kübrâ*, trc. Abdülkâdir Akçiçek (1986), Erkam Yayınları, İst., 1986.
- İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000). *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü's-Şuarâ)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, II.
- İz, Mahir. t.y.. *Tasavvuf Mahiyeti Büyükleri ve Tarikatlar*, İstanbul: Türdav.
- Izutsu, Toshihiko (1995). *İslâm'da Varlık Düşüncesi*, çev. İbrahim Kalın, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kara, Mustafa. *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, I-II, Uludağ Yay., Bursa, 1990.
- _____, Hz. Peygamber'in Tasavvufî Düşüncedeki Yeri. (Ekim-Kasım-Aralık, 1989). Diyanet Dergisi Peygamberimiz Özel Sayısı, ss.221-237.

- _____, (1990). *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, 3.bs., İstanbul: Dergah Yayınları.
- _____, (1995) *Eşrefoğlu Rûmî*, Ankara: DİA., TDV. Yayınları.
- _____, *Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar, Osmanlı Ansiklopedisi*, I, s.171vd.
- _____, *Tarikatlar Dünyasına Genel Bakış*. (Temmuz-Eylül 1999), *İslâmiyât*, Cilt: 2.
- _____, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 1985.
- Kavak, Abdulcebbar (2016). *Osmanlı Döneminde Kuzey Irak'ta Tasavvuf 17. Yüzyıl*. Ankara: Hermes Ofset.
- el-Kerkükî, Abdurrahman Hâlis Talebânî (1284). *Kitabü'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerif-Dîvân*. İstanbul: Rızâ Efendi Basımhânesi.
- Karakaş, Mahmut. (1995). *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____, (1996). *Şanlıurfa Evliyâ ve Âlimleri*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Kaşıkcı, Ali Rıza. (1965), *Gülzâz-ı Medîne*. İstanbul: Kader Yayınevi.
- Kelâbâzî, Ebûbekir Muhammed. (1400/1980). *et-Ta'arruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, tah. Mahmut en-Nevâvî, 2. bs., Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, Kahire.
- _____, *Ta'arruf Doğuş Devrinde Tasavvuf*, çev. S. Uludağ (1992). 2.bs., İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kılıç, M. Erol. (1994). "Ekberiyye" *İslam Ansiklopedisi* içinde, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.10.
- Köprülü, Fuad.(1994). *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, 5.bs., Ankara, TTK. Basımevi.
- _____, (1976). *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*, 2.bs., Ankara, AÜB.
- _____, (1964). *Fuzûlî İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul :Milli Eğitim Basımevi, IV .
- Körükçü, K.E. (1953). *Tasavvufa Dair*, Ankara, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

- Kuddûsî, Ahmed, *Mektuplar, Külliyyat-ı Kuddûsî*, Konya: Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2444.
- Kul Sadi. (1984). Mevlânâ'yı *Anlamak*, İstanbul: Vahdet Yayınları.
- Kurtuluş, Rızâ (1989). "*Ahmedü Bamba*" İstanbul: DİA, II.
- Kuşeyrî, Abdülkerim, (1999). *Risâletü'l-Kuşeyriyye: Tasavvuf İlmine Dair Kuşerî Risâlesi*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mehmet Rif'at Efendi. t.y.. *Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye fî Beyâni Tarîkati'l-Kâdiriyye*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi Şer'iyye, nr. 1127.
- _____, t.y.. *Risâle-i Tâciyyetü'l-Kâdiriyye*. İstanbul: Süleymâniye Kütüphanesi, Hacı Mahmûd Efendi, nr.3263, v.18.23.
- Massignon, L. (1979). *Tarîkat. İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- el-Muhibbî, Muhammed Emîni *Hulâsatü'l-eser fî a'yâni'l-karni'l-hâdî aşer*, Beyrut.
- Mutçalı, S. (1995) *el-Mu'cemü'l-Arabiyyü'l-Hadîs (Arapça-Türkçe Sözlük)* İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Muharrem Hilmî Efendi. (ty). *Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Terceme-i Hâli ve Menâkıbları*. çev. Süleyman Ateş. (2007). İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- _____, (ty). *Risâle-i Hüdâiyye*. çev. Süleyman Ateş. (2007) İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Mûr Ali Baba. *Tenbîhü's-Sâlikîn*. (1279). İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Şer'iyye Bölümü, Nu: 848
- Müslim, b. Haccâc (Ty). *Sahihu Müslim*, I-V, Tahkik: Muhammed Fuad Abdülbaki, Beyrut: Dar-u İhya'i-Turâsi'l-Arabiyye.
- Mütercim Âsım Efendi.(1304-1305/1886-1887) *Kâmûs Tercümesi*, I-IV, İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye.
- Müzemmil Hak, Muhammed (1885). *Some Aspect of Principal Orders in India*. Dakka.
- en-Nablûsî, Abdülganî b. İsmail b. Abdülgânî (1986). *el-Hakîka ve'l-mecâz, fî'r-rihle ilâ bilâdi's-Şâm ve Mısr ve'l-Hicâz*. Kâhire.

- Nakşibendî, Muhammed Nûrî Şemseddîn. *Miftâhu'l-Kulûb: Kalplerin Anahtarı*. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi.
- Nassâr, Abdülsettâr Muhtar Ahmed (1979). *Abdülkâdir el-Cilânî Hayâtuhû ve Tasavvufuhû*, Ezher Üniv. Usûlü'd-dîn Fak., Akîde Kısmı. (Basılmamış Doktora Tezi)
- Necmüddîn-i Kübrâ, 1980, *Tasavvufî Hayat: Usûlu Aşere Risâle ile'l-Hâim Fevâihu'l-Cemâl*, çev.Mustafa Kara, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Nizâmî, Halid Ahmed (1991). *The Qâdiriyyah Order*, New York, İslamic Spirituality, Editör Seyyid Hüseyin Nasr, c.II.
- Öğüt, Mustafa Hayri (2016). *Hacı Mustafa Hayri Baba*. İstanbul: Mega Basın Yayın.
- Özel, Ahmet Murat (2013). “Şâzeliyye”. İslam Ansiklopedisi içinde, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.38.
- Özgür, Hafız Mustafa (2007). *Kadirî Yolu: Gerçekte Yaşayanlar ve Yaşatanlar*. İstanbul: Emir Matbaacılık.
- _____, (2015) *Kadirî Yolu: Gerçekte Yaşayanlar ve Yaşatanlar*. Bursa: Emin Yayınları.
- Özköse, Kadir (2016). (Editör) *Tasavvuf El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 222
- Öztürk, A. (1995), *Ansiklopedik Kur'an-ı Kerîm Sözlüğü*, İstanbul: Şamil Yayınları.
- Öztürk, Y. N. (1988), *Tasavvufun Ruhû ve Tarikatlar*, İstanbul: Sidre Yayıncılık.
- _____, (1974), *Tarih Boyunca Tasavvufî Düşünce I*, İstanbul: Sümer Matbaası.
- _____, (1989) *Kur'an-ı Kerîm ve Sünnete Göre Tasavvuf: İslâm'da Rûhî Hayat*, 3. bs., İstanbul: İFAV Yayınları.
- _____, *Kendi Dilinden Son Peygamber*, Fatih Yay., İstanbul 1984.
- _____, *Kur'an-ı Kerîm ve Sünnete Göre Tasavvuf: İslâm'da Rûhî Hayat*, 3. bs., İFAV Yay., İstanbul 1989.
- _____, (1972). *Tasavvuf*, Hareket, Cilt: 7, Sayı: 74, Şubat, ss.22-24.
- _____, (Mart 1973) *Tasavvuf Bâtınî Kuvvetler II*, Hareket, Cilt: 8, Sayı: 87, ss.33-

40.

_____, *Tasavvuf Tarifler*, Hareket, Cilt: 7, Sayı: 79, Temmuz, 1972, ss.23-26.

Saatçi, Suphi (1997). *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, "Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı". Ankara: Kültür Bakanlığı, VI.

_____, (1996). *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul: İstanbul Araştırma Merkezi.

Pakalın, Mehmet Zeki (1971). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB I-III, 2. Bs.

Pekolcay, A. Necla – Uçman, Abdullah (1995). *Eşrefoğlu Rûmî. DİA, İstanbul*.

Schuon, Frithjof (1996), *İslâm'ın Metâfizik Boyutları*, çev. Mahmut Kanık, İstanbul: İz Yayıncılık.

Saadettin Ömer Mesud bin Taftazani t.y. *Şerhü'l-akaidi'n-Nesefiyye Mea Tahricu Ehadisi'l-Akâid /Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî* (Yay. Haz. Muhamed Adnan Derviş). Dımaşk: Daru'l Beyrûtî.

Sebânû, Ahmed Gassân. (2009). *Abdülkâdir el-Geylânî*. Dımaşk: Dâru'l-Yenâbî.

Selçuk, Ayhan (2006). "Kurtlar Vadisi Irak Filminde Kültürel Ögeler ve Kimlik Sunumları Üzerine Bir İnceleme", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 22 (Kış-Bahar), 83 -210

Semennûdî, Muhammed b. Hasan (2007). *Şerhu's-Semennûdî alâ Metn-i Dürre el-Mütemmimetü Lil Kıraati'l-Aşer lil Cezerî*, Kahire: Daru's-Selam.

_____, *el-Âdâbu's-Seniyye Limen Yurîdû Tarîkate's-Sâdâti'l-Halvetiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba, Nu: 218.

_____, *Kitabü'l-Munayyir Al-Mukaddime fi Rivâyeti Hafs*, Tire Necip Paşa Kütüphanesi, Demirbaş Nu: 0070.

_____, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, Nu: 30.

_____, *Tuhfetu's-Sâlikîn ve Delâletu's-Sâirîn li Minhâci'l-Mukarrabîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, Nu: 002460.

Şattanûfî, Nûreddîn Ebü'l-Hasan Ali b. Yûsuf. (1421/2001). *Behcetü'l-Esrâr ve Ma'dinü'l-Envâr fî menâkıbi Sâdeti'l-Ahyâr mine'l-Meşâyihî'l-Ebrâr*. Kâhire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs.

Şemseddin, Mehmet. *Yâdigâr-ı Şemsî*. (1332). Bursa.

et-Tâdifî, Muhammed b. Yahya. (1317). *Kalâidü'l-Cevâhir fî Menâkıbi's- Şeyh Abdilkâdir el-Cilânî*. Kâhire: Matbaa-i Meymene.

_____, et-Tâdifî, Muhammed b. Yahya.t.y.. *Cevherden Gerdanlıklar* (Çev.:Naim Erdoğan).2 .,bs İstanbul: Alem Yayıncılık.

Tahrâlî, Mustafa (2008) *Rifâiyye*. İslam Ansiklopedisi (XXXV). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tanrıkörür, Ş. Barihüda. (2004). *Mevleviyye*. İslam Ansiklopedisi (XXIX). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tatçı, Mustafa, Kurnaz, Cemal. (2001) *Tasavvufî Gelenekte Miyârlar ve Karabaş-ı Velî'nin Miyâr'ı*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Tekeli, H. (2011), *Tasavvuf Kültürüne Giriş*, Ankara, Uludağ Yayınları.

et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed el-Hakîm,t.y., *Nevâdiru'l-Usûl fî Ma'rîfeti Ehadîsi'r-Rasûl*, Beyrut: Daru Sâdır.

Terzibaşı, Ata (1968). *Kerkük Şairleri*. Kerkük: Cumhuriyet Basımevi, II.

Tosun, Necdet (2013). “Yeseviyye”, *İslam Ansiklopedisi (XXXIII)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____, “Tefsîrü'l-Ceylânî'nin Abdülkâdir Geylânî'ye Nisbeti Meselesi” *Tasavvuf Dergisi*, 2014: İstanbul Tasavvuf Araştırmaları .(Merkezi İSTAM)

Tûsî, Ebû Nasr es-Serrâc. (1380). *el-Luma' fî't-Tasavvuf*. Tahkîk, Abdulhalîm Mahmûd- Abdalbâkî Surûr. Mısır: Dâru'l-Kütübü'l-Hadîs.

_____, *İslâm Tasavvufu: el-Luma'*, Haz: H. Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İst., 1996.

Türer, Osman. (1998). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, İstanbul: Seha Neşriyat.

_____, (1992). *Bîat*. DİA., TDV. Yayınları. (VI, 124-125) maddesi,

Trimingham, J. Spencer. (1971). *The Sufi Order in Islam*, London: Oxford University Press.

Uçman, Abdullah. (1996) *Eşrefoğlu Rûmî ve Müzekki'n-Nüfûs Üzerine* (Müzekki'n-Nüfûsneşrinin önsözü) İstanbul.

Uludağ, Süleyman. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.

_____, (1988). "Abdülkâdir Geylânî". *İslâm Ansiklopedisi*. (I/ 234-239) İstanbul: DİA., TDV. Yayınları.

_____, "Aşk", (1991). *İslâm Ansiklopedisi*. (III/ 11-17) İstanbul: DİA. TDV. Yayınları.

_____, "Edep", (1994). *İslâm Ansiklopedisi*. (X/ 414-415) İstanbul: DİA., TDV. Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi*, I-XI, 2. bs., Ankara: TTK. Basımevi.

Uysal, Muhittin (1999). *Tespit ve Yorum Bakımından Tasavvuf Kitaplarında Bulunan İhtilafli Haberler*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Vassâf, Hüseyin (1990) *Sefîne-i Evliyâ*, Osmanlıca'dan çev. Mehmet Akkuş-Ali

Yıldırım, Birol (2016). *Köstendilli Süleyman Şeyhi Efendi Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Erzurum: Ertual Yayıncılık.

_____, (2016). *Alvarlı Muhammed Lutfî Hayatı ve Hulasatu'l-Hakayık Adlı Eserindeki Ahlâkî Unsurlar*, Erzurum: Ertual Yayıncılık.

Vicdanî, Muhammed Sadık (1338/1341/1919), *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyyeden Halvetiyye Silsilenâmesi*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası.

_____, (1995) *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye: Tarikatler ve Silsileleri, Melâmiyye, Kâdiriyye, Halvetiyye, Sûfî ve Tasavvuf*, haz. İrfan Gündüz, İstanbul: Enderun Kitabevi.

- Yetik, E. (1992). “Mevlânâ'nın Dünya Görüşü ve Topluma Bakışı”, *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*: Sayı: 6: 101-108.
- _____, *İsmail-i Ankaravî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul: İşaret Yayınevi.
- Yılmaz, Hasan Kamil (2004). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Yücer, Hür Mahmut (2001) *XIX. Ası rda Anadolu'da Tasavvuf*,)Yayımlanmamış ,Doktora Tezi(, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____, (2008). *Sa'diyye*. İslam Ansiklopedisi (XXXV). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____, (1996). *Silsile ve Manevî Neseb*. Altınoluk Dergisi, Sayı: 119.
- Ez-Zebîdî, Muhammed Murtazâ t.y., *İkdü'l-Cevheri's-Semîn fi'z-Zikr ve Turûki'l-İlbâs ve't-Telkîn*. (M.Tancî nüshası fotokopisi, İSAM)
- _____, *İthâfu'l-Asfiyâ bi ref'i selâsili'l evliyâ*. (M.Tancî nüshası fotokopisi, İSAM)
- Zeydân, Yusuf (1411/1991). *et-Tarîku's-sûfî ve fûrû'u'l-Kâdiriyye bi-Mısr*, Beyrut: Dârü'l-Cîl.
- _____, (1990). *Dîvânu Abdilkâdir Geylânî*. (Tahkîk: Yusuf Zeydan) Kâhire.

EKLER

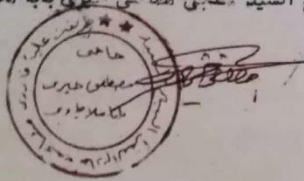
EK 1. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Silsilesi

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

سلسلته شريفه قادريه منيحه فيض والكمال

١- سيد الأولين والآخريين محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم -	١- الشيخ معروف علي الكرخي قدس الله سره العزيز
٢- ابو الحسنين امام علي المرتضى رضى الله تعالى عنه -	٢- الشيخ سري السقطي قدس الله سره العزيز
٣- الشيخ حسين بهري رضى الله عنه	٣- الشيخ جنيد بغدادى قدس الله سره العزيز
٤- الشيخ حبيب الحجوى قدس الله سره	٤- الشيخ ابو بكر دلفين جعفر الشهبلى قدس الله سره العزيز
٥- الشيخ دود الطائى قدس الله سره	٥- الشيخ عبد العزيز التيمى قدس الله سره العزيز
٦- الشيخ محمد امام حسين رضى الله تعالى عنه	٦- الشيخ يوسف الطرسوسى قدس الله سره العزيز
٧- ابو جعفر امام محمد باقر رضى الله تعالى عنه	٧- الشيخ يوسف القرشى الحكارى قدس الله سره العزيز
٨- عبد الله امام جعفر العمادى قدس الله تعالى عنه	٨- الشيخ مبارك علي الحزوزى البغدادى قدس الله سره
٩- الحسن امام موسى كاظم رضى الله تعالى عنه	٩- بدير طريقت فوثر رب العالمين الشيخ السيد محيى الدين
١٠- الحسن امام علي الرضا رضى الله تعالى عنه	١٠- عبد القادر الكيلانى بن ابى صالح موسى جنكى دوست
١١- الشيخ معروف علي الكرخي قدس الله سره العزيز	١١- قدس الله سره العزيز
١٢- الشيخ سري السقطي قدس الله سره العزيز	١٢- الشيخ السيد عبدالرزاق قدس الله سره العزيز
١٣- الشيخ جنيد بغدادى قدس الله سره العزيز	١٣- الشيخ السيد عثمان الكيلانى قدس الله سره العزيز
١٤- الشيخ ابو بكر دلفين جعفر الشهبلى قدس الله سره العزيز	١٤- الشيخ يحيى البصرى قدس الله سره العزيز
١٥- الشيخ عبد العزيز التيمى قدس الله سره العزيز	١٥- الشيخ نور الدين الشافى قدس الله سره العزيز
١٦- الشيخ يوسف الطرسوسى قدس الله سره العزيز	١٦- الشيخ عبد الرحمن الحسلانى قدس الله سره العزيز
١٧- الشيخ يوسف القرشى الحكارى قدس الله سره العزيز	١٧- الشيخ برهان الدين الزنجرى قدس الله سره العزيز
١٨- الشيخ مبارك علي الحزوزى البغدادى قدس الله سره	١٨- الشيخ السيد محمد محصوم المدنى قدس الله سره
١٩- بدير طريقت فوثر رب العالمين الشيخ السيد محيى الدين	١٩- الشيخ السيد عبد الرزاق الخوى قدس الله سره
٢٠- عبد القادر الكيلانى بن ابى صالح موسى جنكى دوست	٢٠- الشيخ السيد محمد حسين الأزماني قدس الله سره
٢١- قدس الله سره العزيز	٢١- الشيخ احمد سند اللاهوزى قدس الله سره العزيز
٢٢- الشيخ السيد عبدالرزاق قدس الله سره العزيز	٢٢- الشيخ محمود الزنكنى الطليبانى قدس الله سره العزيز
٢٣- الشيخ السيد عثمان الكيلانى قدس الله سره العزيز	٢٣- الشيخ احمد الطليبانى قدس الله سره العزيز
٢٤- الشيخ يحيى البصرى قدس الله سره العزيز	٢٤- الشيخ السيد عبد الرحمن خالص الطليبانى
٢٥- الشيخ نور الدين الشافى قدس الله سره العزيز	٢٥- قدس الله سره العزيز
٢٦- الشيخ عبد الرحمن الحسلانى قدس الله سره العزيز	٢٦- الشيخ السيد محمد عثمان عوني بابا اورفوى قدس الله سره
٢٧- الشيخ برهان الدين الزنجرى قدس الله سره العزيز	٢٧- الشيخ السيد حاجى عمر شدائى بابا كوفنكى قدس الله سره
٢٨- الشيخ السيد محمد محصوم المدنى قدس الله سره	٢٨- الشيخ السيد حاجى محمد بابا كركى قدس الله سره العزيز
٢٩- الشيخ السيد عبد الرزاق الخوى قدس الله سره	٢٩- الشيخ السيد حاجى مصطفى خيرى بابا ملاطيه وى
٣٠- الشيخ السيد محمد حسين الأزماني قدس الله سره	
٣١- الشيخ احمد سند اللاهوزى قدس الله سره العزيز	
٣٢- الشيخ محمود الزنكنى الطليبانى قدس الله سره العزيز	
٣٣- الشيخ احمد الطليبانى قدس الله سره العزيز	
٣٤- الشيخ السيد عبد الرحمن خالص الطليبانى	
٣٥- قدس الله سره العزيز	

طريقت عليّه قادريه مشايخه من خادم الفقرا
الشيخ السيد علي مصطفى خيرى بابا ملاطيه وى

EK 2. Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Silsilesi

SİLSİLEİ ŞERİFEİ KADİRİYYE MENBAİ FEVZİ VEL KEMÂL

- 1 - Seyyidel evveliyne vel ahiriyn Muhammed Mustafa Sellallahü teâla aleyhi vesellem
2 - Ebül Hasaneyn İmamı Aliyyül Mürteza Bini Ebu Talip Keremallahü vecchühü ve R. teâla

3 - Ebu Abdullah İmamı Hüseyin (R. teala A.)	3 Ebu Said Hasan Bini Yâserül Basri (R. teala A)	
4 - " Muhammed İmamı Zeynel Abidin "	4 Eşşeyh Habibül A'cemi (Kaddesallahü Sırrehü	
5 - " Cafer İmamı Muhammed Bâkir "	5 " Davudî Tâi " "	
6 - " Abdullah İmamı Caferüs - Sadık "		
7 - Ebül Hasan İmamı Musa Kâzım "		
8 - " " " Aliyyüznıza "		
	9 - Eşşeyhül Esham Ebu Mahfuz Mâruf Aliyyül Kerhî (K.S.)	6
	10 - Eşşeyh Ebül Hasan Seriyyüs Sekati "	7
	11 - Seyyidit Taifetüs Sofiyye Cüneydi Bağdadî "	8
	12 - Eşşeyh Ebu Bekir Delfi bini CaferiŞ Şibli "	9
	13 - Ebül Fadl Abdül Vahit bini Abdülaziz temimi "	10
	14 - Eşşeyh Ebül Fereç Yusufüt Tarsusi "	11
	15 - Ebül Hasan Ali bini Muhammed bini Yusufül Kârşıyyül Hakkâri (K.S.)	12
	16 - Kadıyül Kuzat Ebu Saidül Mübarek bin Aliyyül Mahzumiyyül Bağdadî "	13
	17 - Piri Tarikat Muhyis Sünneti Veddin Gavsü Rabbülâlemiyn Ebu Muhammed Muhyiddin Abdül Kadırıl Geylani El Haseni El Hüseyini Rıdvannullahi aleyhim ve Radyallahü anh.	14
18 - Cemalül Irak Eşşeyh Esseyyid Abdurrezzak (RA)	18 - Eşşeyh Esseyyid Ebubekir Abdülaziz (K.S.)	
19 - Eşşeyh Osmanül Geylani (K.S.)	19 - " " Muhammedünil Hattak "	
20 - " Yahya El Basri "	20 - " " Şemseddin "	
21 - " NureddiniŞ Şami "	21 - " " Şerafeddin "	
22 - " Abdurrahmanil Haselani "	22 - " " Zeyneddin "	
23 - " Burhaneddiniz Zenceri "	23 - " " Veliyyedin "	
24 - " Esseyyid Muhammed Ma'sumil medeni "	24 - " " Nureddin "	
25 - " " Abdurrezzakül Hamevi "	25 - " " Hüsameddin "	
26 - " " Hüseynil Ezmiranî "	26 - " " Yahya "	
27 - " Ahmedî Muhammed Hindil Lahûri "	27 - " " Ebubekrinil Bağdadî "	
28 - " Mahmudüz Zengine-i Telebani "	28 - " " Muhammed DerviŞ "	
29 - " Ahmedet Talebaniyül Kerkürki "	29 - " " Zeyneddin "	
30 - " Esseyyid Ziyaeddin Abdurrahmani "	30 - " " Mustafel Bağdadî "	
Halis Telebani	31 - " " Süleymanel Bağdadî "	
	32 - " " Aliyyil Bağdadî "	
	33 - " " Eyyüb Urfavi "	
		34
		35
	31 - Eşşeyh Esseyyid Dede Osman Avni Eba Urfevi (K.S.)	36
	32 - " " Hacı Ömer Hüdai Eba Köğengi "	37
	33 - " " Muhammed Eba Kürki "	38
	34 - " " Mustafa Hayri Eba Malatyevi "	
	Kaddesallahü Esrarihüm	

EK 4. Günlük Virdler

Bismillâhîrahmanîrahîm Bismillâhîrahmanîrahîm

Bir fatiha-ı şerif 3 ihlâs-ı şerif okuyup, sevabını Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem'in ruhu şerifine, İmam-ı Ali, ve İmam-ı Hüseyin Radiyallahü anh efendilerimizin ruhu şeriflerine, İmam-ı Zeynel-Abidin, İmam-ı Muhammed Bakır, İmam-ı Musa Kâzım, İmam-ı Aliyyürrıza radiyallahü anh efendilerimizin ruhu şeriflerine, Eş-Şeyh Hasan-ı Basri, Eş-Şeyh Habibül-Acemi, Eş-Şeyh Davud-ut-Tâi, Eş-Şeyh Ma'rûfu Aliyyül-Kerhi, Eş-Şeyh Seriyyüs-Sakati, Eş-Şeyh Cüneyd-i Bağdâdi, Eş-Şeyh Şibli, Pir-i Tarikat Eş-Şeyh Es-Seyyid Sultan Muhyiddin Abdulkadir Geylânî, Eş-Şeyh Es-Seyyid Abdurrezzak, Eş-Şeyh Es-Seyyid Abu Bekir Abdülaziz, Eş-Şeyh Es-Seyyid Osmanül-Geylânî, Eş-Şeyh Es-Seyyid Muhammedinil-Hettak, Eş-Şeyh Es-Seyyid Hüseyin el-Ezmirânî, Eş-Şeyh Es-Seyyid Abu Bekrinil-Bağdâdi, Eş-Şeyh Ahmed Hindil-Lâhûri, Eş-Şeyh Es-Seyyid Mustafa el-Bağdâdi, Eş-Şeyh Es-Seyyid Ziyâeddin Abdurrahman Hâlis et-Talebânî, Eş-Şeyh Es-Seyyid Bede Osman Avni Baba Urfevi, Eş-Şeyh Es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâi Baba Kögengi, Eş-Şeyh Es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Kürki, Eş-Şeyh Es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyavi, ve bu tarik ve bu kollardan gelmiş geçmiş bilcümle silsile-i Meşâyih-ı Kiram efendilerimizin ervan-ı şeriflerine hediye ettim.

Beş dakika tafekkürü mevt, beş dakika teveccüh.

D E R S

İlâhî ente maksûdî ve rızâke ve likâke matlûbî ve a'tinî - hahbetike ve ma'rifetike.

33/100 Estagfirullah, Elâmdülillâh. (Sonunda "el-İm el-Kerîm ellezî lî ilâhe illâ hü el-hayyel-kayyûm ve etübü ilâhî")

33/100 Allahümme Salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed (Sonunda "Ve sabbihi ve sellim aleyhi ve aleyhim teslimen keşira")

33/100 Lâ ilâhe illâllah. (Sonunda: "el-Melikül-hakkul-Mübîn, Muhammed Resûlullah Sâdikul-va'dil-Emin")

300/500 Yâ Allah, Yâ Allah, Yâ Allah, Allâh. (Sonunda: "Celle Celâlühü hü amme nevâlühü velâ ilâhe gayrüh")

300/500 Yâ Hü, Yâ Hü, Yâ Hü, Hü (Sonunda: "Celle Celâlühü")

300/500 Yâ Hakk, Yâ Hakk, Yâ Hakk, Hakk. (Sonunda "Celle Celâlühü")

300/500 Yâ Hayy, Yâ Hayy, Yâ Hayy, Hayy. (Sonunda "Celle Celâlühü")

300/500 Yâ Kayyum, Yâ Kayyum, Yâ Kayyum, Kayyum. (Sonunda: "C. Celâlühü")

300/500 Yâ Kahhar, Yâ Kahhar, Yâ Kahhar, Kahhar. (Sonunda "C. Celâlühü")

Bismillahirrahmanirrahim, Kul hüvallahü ehad. Allahüssamed. Lem yelid Ve lem yüled. Ve lem yekün lehü küfüven ehad. Sadakallahüdzalim.

Yeniden:

Bir fatiha 3 ihlâs-ı şerif okuyup sevabını umumî hediye...

YEDİ ESMANIN FÜRÜ'LARI:

Lâ ilâhe illâllah : Vehhâb
Allah..... : Fettâh
HÜ..... : Vâhid
Hakk..... : Ehad
Hayy..... : Samed
Kayyum..... : Aliyy
Kahhar..... : Azim.

Tarikat-ı Aliyye-i Kâdiriyye Meşâyihinden Hâdimül-fukarâ Eş-Şeyh Es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyavi

EK 5. Hayri Baba Hazretlerinin Vasiyetnâmesi

واصبت اولاد واجباً مه ، برید و مریده لر بجلد نظری بقدرینه
 اولاد سزی اللہ ، ملکہ ، کتابارہ ، بیغمبر لہ ، اخرت
 کونونہ قضا و قدرہ اینانہ اعترافاً تمکزه ، اللہ سنت
 والجماعت مذہبہ ، حقیقی طرفت اہل اللہ اصلا
 سوز اتماکری نصیحت و توصیہ ایدہ رم کرک و نسباً
 کرک معنای بتون اولاد لر مدن رجام اوردورک بز حقی
 اولاد لار واد لر مدن مستیوب مطلقہ الہ جقدر در ،
 ستمبہ حارت ایدہ مینلر بکراضع اولہ عام ، یا جلال
 ایدہ جکلر یادہ استیوب الہ جقدر در ،
 طریقہ مرشدی شعیبہ قدر دوام اندیکر کب
 بوندن یوبله ده فرام ایدہ جکلر بوفقیہ حیری بابا
 سزا ، کز فکک احتیاج حقیقتکزه مان برافسہ اولدیغم
 خلیفہم سزله کرکن خصوصاً اوکر دوب انلا تمیہ
 بتللی در لر ، سزله شعیبہ اون خلیفہ اوج یوز
 کسور نقیب براقیبورم ، اوندا کوکده یلد زر کبیدر ،
 هانکندن توتار سکز بکا اوله شریکتر بکا اوله شاندر
 حضرت میرافندہ همزه اوکا اوله شاندر ایس رسول اکرم
 صلی اللہ علیہ وسلم افندہ همزه اوله شریکتر یوزاداندہ
 حقیقی بولور لر ،

۲
 رابطه قزوین سنده سزله در قتل جناب بنون یغضبه
 بیغضبه لرینه و اولیا لرینه ایری ایری تقیر و کرامت
 و برهان احسان اندیک کبی حیرت ده شونلی
 احسان آقسه اولر بویله عمل آتکلری توحیه و نصیحت
 ایده رم. شویله کور بی کورنر و یا کور میندر توجیه
 و رابطه لرینی بزه یا پا جقلر قبری زیارت ایدند
 سبب مغفرت اولر جقلر قبرمه بولونان صوادان
 ایچندر امراضدن شفا یابا اولر جقلدر
 شیشه از استیندر حیا قدن دهاک کین اولره
 اعداد لرینه یتیمه احکانت بولر جقلدر
 رم جلق و علی حضرتلی یونلی بزه احسان ایلمیتر
 اولدر رم ساقین الدانوبده بیتمه مشایخده
 کیدند اولدر اصل اذن ورمیورم فیضن املارینه
 صاخدم بوقدر چونکن بوج مویلام اولره رحمت
 نظری ابله نظر اتمز رجم ذالجلال واکمال حضرتلی
 بو خادم الفقراسه الی نه رایه تصرف حقی احسان
 بیور مشدر بو خصوصه تردد ایدند کوعلی
 حویقی یورم دوغورون رسول اکرم صلی الله علیه
 و سلم افند میزدن ادر نسوند

بو بوکا اعلیٰ اولیا اندر ایسه شینخاره بولوا ایله توصیه
 لیه اتمه یکار ایله حقیقی اولوب اولما دنیغی اتمه کونله
 نقیله اولما ورملا اعلیٰ یوقدر
 شریعتیه، طریقتیه، حقیقتیه، معرفتیه، قانونیه
 نظامیه اولمایانلار حقیقتیه کورکلر قراره ورمیه
 تنگلی قلم قلام واز یفایف برینه کتر لر، بوندیه شیه
 واندیشیم بتم اولما دنیغی کور کورده شیه سی اولما سون
 حقیقی و اساسی خلیفه تعیین اند کلامیه
 امدیف ایفلا یورم، اجاب ایدر کورکلر تعلاتی ال

۱. غلط ۲. یلشار ایشی کولتده به وی
 یاشاریه شقیه سی

- ۲. نیازی شگن ملاحی وی انیارینه شقیه سی
- ۳. کرم خانیرلان ارجیشی: کرمیه شقیه سی
- ۴. حافل سالم قره کوز: سالیطیه شقیه سی
- ۵. مصطفی اوز کور رهبر قار سی
- ۶. مصطفی سواسی رهبر سیراسی
- ۷. حیدر ایه رهبر اقر ایاد

- ۱ خدیجه قسطلالی ملاطوی رهبر
 ۹ فاطمه کفرانقره وی رهبر
 ۱۰ خلیفه شوانده نحریم توتولقته در

دقت

بسم خلیفه اجمعه و نقیله به به طوت بکاحر صدر
 اولده اهانت بکاهانتدر. چونکه اولده الله جل جلاله
 ادینه طریقتی علیه قادریه حیریه ابی سلسله
 بیوکلی ادی غیرت صرف ایدر.
 خلیفدم نقیلم حلقه بزی حلقه نایتمایه
 وازینفای وارددر. اصل اولان بزی بلددر مکر
 یله مدکلی خللرده بزدن یارددم طلبنده بولونه جقدار
 بیته کلان وازینفای بونددر اطمینانه کرمکلر غیرتی
 کوستر جکلدر. تردد اتمکلی شیدی رابطه بولوا ایله
 بزه مراجعت ایدر در اوکره جکلدر در.
 بزدن صکره طریقت علیه قادریه خالصیه حیریه
 اولده حلقه اوکره تاجکلدر. والسلام علی من
 اتبع الهدی

(5)

الشيخ السيد
 حطبي مصطفى خيرى بابا
 ملاطيوى
 ٧-٩-١٩٧٩

الشيخ السيد
 حطبي مصطفى خيرى بابا

ملاطيوى

٧-٩-١٩٧٩

امضاء

ختم

Eşşeyh Esseyyid

Hacı Mustafa Hayri Baba

Malatyevi

7.9.1979

imza

mühür

Murid ve müridlerinin, evlat
ve ehilbâlarının nazaran diğerkaleine

1- Bu fakihin kadın, erkek
on(10) halifesi üçyüz (300) küsur
icazet verdiklerini vardi.

Bunların cümlesi ümmeti
Muhammedin salâhına çalış-
cılardı.

Halifelerinin bu günün en yüksek
mürşitleri olup, bir birlerine
marufi yönde ihtiyacaları
olmayıp, cümleleri peygamber
berininde SAS efendilerinin
naipleridir. Aralarında marufi
derve farkları olabilir. Bu da
farklı muameleler, farklı halife
olabada etmez.

2- Diğer taraftan icazeti
kudretini pek çok kadın, genç

erkeklere halifelikde dahil olmaq
 ümud cümlesi birə bəşəri
 birə rəbətə yazırlardı.
 Biri digər birinə rəbət
 olmayardı, lərdənə
 ümud olardı, yirə
 birə istinad edərdi
 di. Halifələrini kerdilər.
 Tarafdarları verdilər
 ümudlara biri tarafda
 lardı. Biri rəbətə olq
 mayarla olardı, lərdənə
 lərdən rəbətini yarlandıq
 olardı bəşəri birə rəbətə
 lərdən edərdi. Tarafdar
 murlar istinad edərdi
 lərdən. 7.9.1979

EK 6. Halka-i Zikr

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

٣ دفعه استغفر الله :
استغفر الله العظيم يا مالك الملك القديم استغفر الله العظيم رب البرايا ، استغفر الله العظيم من الخطايا
استغفر الله العظيم من كل ذنبا - الله استغفر الله دائم استغفر الله • (صوكنده استغفر الله العظيم الكريم الذي لا اله الا هو الحي القيوم و اتوب اليه •

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم
ان الله و ملائكته يصلون على النبي يا ايها الذين آمنوا صلوا عليهم وسلموا تسليما • اللهم صل وسلم و بارك على سيدنا محمد و على آله عدد كما لله و كما يليق بكاله ، اللهم صل وسلم و بارك على شمس الضحى محمد و على آله عدد كما لله و كما يليق بكاله ، اللهم صل وسلم و بارك على نور الهدى محمد و على آله عدد كما لله و كما يليق بكاله ، اللهم صل وسلم و بارك على خير الوري محمد و على آله عدد كما لله و كما يليق بكاله ، اللهم صل وسلم و بارك على بدر الدجا محمد و على آله عدد كما لله و كما يليق بكاله : و صحبه و سلم عليه و عليهم تسليما كثيرا •••

افضل الذكرنا علم أنه : لآله الا الله ، الملك الحق المبين ، محمد رسول الله ، اذق الوعد الامين ••
٧/٥ دفعه : انت الهادي انت الحق ليس الهادي الا هو (صوكنده : يا هو يا من هو ليس الهادي الا هو •)

٧/٥ دفعه : يا سلام سلم يا رب سلم • (صوكنده : هو تسليما كثيرا)
٧/٥ دفعه : يا ارحم الراحمين ارحمنا • (صوكنده : بحرمة سيد المرسلين)
٧/٥ دفعه : يا اكرم الاكرمين اكرمنا • (صوكنده : بجاه سيد الاولين والآخرين)
يا حي ، يا قيوم • (صوكنده : يا ذا الجلال والاكرام ، جل جلاله عم نواله ولا اله غيره •)
(بوراده ايجاب ايدرسه آياهه قالقيلير)

الله (صوكنده : جل جلاله عم نواله ولا اله غيره)
هو الله (" " ")
حي الله (" " ")
حي يا حي (" " ")
هو هو الله (" " ")
حي حي الله (" " ")

هو اللهم صل على المصطفى ، هو نبي الرساله و بحر الدنيا ، هو جراج و حراب مسجد منبر ، هو ابو بكر ،
عمر ، عثمان ، يا حيدر (رحمة الله عليهم اجمعين)

اللهم صل على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم • (هو تسليما كثيرا)
تكبير شريف
عشر شريف
دعا ••••

طريقت عليّه قادريه مشايخند ن خادم الفقرا
الشيخ السيد علي مصطفي نوري بابا ملاطيه وى

حاجى
بابا ملاطيه
بابا ملاطيه

EK 7. Halka-i Zikr

HALAKAYI ZIKRE NİYET EDİLECEK SİLSİLEYİ MEŞAYİHİN VE UMUMUN RUHLARINA BİR FATİHA OKUNACAK VE ÖLÜM HALİ TEFEKKÜR EDİLECEK TEVECCÜH YAPILDIKTAN SONRA

3 Defa Estagfirullah.

3 Defa Estagfirullahesizim Ya Malikel Mülkül Kodim.

3 Defa Estagfirullohelazim Rabbelberoya

3 Defa Estagfirullohelazim Minel Hatayo

3 Defa Estagfirullahesizim Min Külli Zünübina Zünübina

11 Defa Allah, Estagfirullah daim estagfirullah (En sonunda Elazim Elkerim Eliezi lâlâhe illâ hu El Hayyel Kayyum ve etubu ileyh.)

EUZUBİLLÂHİMİNEŞŞEYTANİRRACİM — BİSMİLLÂHIRRAHMANİRRAHİM

11 veya 12 Defa Besmeleyi şerif yani: Bismillâh:rahmanirrahim. okunacak.

Fatiha sures, okunup onu takiben: -Innalâhe ve melâiketehu Yuselluna Alennebiyyi Ya Ev yühellezine amenu sallü aleyhi Vesellimu teslimo.-

1 Defa Allâhümme Salli vesellim ve barik alâ (Seyyidine) Muhammedün ve alâ Alîhi adedi kema lillâhi ve kema yeliku, bi Kemalîh.

1 Defa Allâhümme Salli vesellim ve barik alâ (şemsüdduha) Muhammedün ve alâ Alîhi adedi kema lillâhi ve kema yeliku, bi Kemalîh.

1 Defa Allâhümme Salli vesellim ve barik alâ (Nuril Hüda) Muhammedün ve alâ Alîhi adedi kema lillâhi ve kema yeliku, bi Kemalîh.

1 Defa Allâhümme Salli vesellim ve barik alâ (Hayrülvera) Muhammedün ve alâ Alîhi adedi kema lillâhi ve kema yeliku, bi Kemalîh.

1 Defa Allâhümme Salli vesellim ve barik alâ (Bedrüdduce) Muhammedün ve alâ Alîhi adedi kema lillâhi ve kema yeliku, bi Kemalîh.

(Foaem ennehü lâlâhe illallah)

Istenildiği kadar lâlâhe illallah (sonunda, Muhammedün Resulullah)

3.5.7 Defa Entel Hadî Entel Hak leyse] Hadî illâhu (sonunda; Yuhu Yomen Hu leyse]hadî illâhu)

3.5.7 Defa Ya Selâmu Sellim Ya Rabbî Sellim (sonunda; Hu teslimen kesiren, kesiro)

3.5.7 Defa Ya Erhamerrahimin irhamno (sonunda; Bi Hürmeti Seyyidel Evveline Velahirin)

3.5.7 Defa Ya Ekremel Ekremîn Ekrimno (sonunda; Bicohi Seyyidel Evveline velahirin)

Istenilen kadar Ya Hay Ya Kayyum (sonunda; Yazelcelâli vel ikram Celle Celâlüh amma nevalüh velâlâhe illâ Hü)

(Ayaga kalkılacak)

Istenilen kadar Allah (sonunda Yazelcelâli vel ikram)

Istenilen kadar Hü Allah (sonunda Yazelcelâli vel ikram)

Istenilen kadar Hay Allah (sonunda Yazelcelâli vel ikram)

Istenilen kadar Hay Ya Hay (sonunda Yazelcelâli vel ikram)

Sonunda Ya Hayyu Ya Kayyum Yazel Celâli vel ikram
Celle Celâlüh amma nevalüh velâlâhe illâ Hü

Cemaatin istegine bakılıp istek varsa :

Istenilen kadar : Hü Hü Allah (sonunda Celle Celâlühü)

Istenilen kadar : Hay Hay Allah (sonunda Celle Celâlühü)

3.5 Defa Hü Allâhümme Salli Alei Mustafa Hü Nebiyyerresale ve bahrussafa, Osman, Ya Haydar.

Hü Çırağı Mescidi Mahrabi mimer, Hü Ebubekir, Omer, Osman, Ya Haydar.

(sonunda Radıyallahu toââ aleyhim ecmain)

Musafaha, Allâhümme Salli Alâ Seyyidina Muhammedin ve Alîhi ve sahbihi ve sellim leyhi

ve aleyhim kesiro. 3 Defa Tekbiri şerif okunup oturulacak. Aşri şerif Umuma Dua ve hediye.

EK 8. Halka-i Zikir Duâsi

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَوْصِلْ وَبَلِّغْ مِثْلَ
 ثَوَابِ مَا قَرَأْتَهُ وَنُورِ مَا تَلَوْتَهُ وَأَصِلْ إِلَى رُوحِ مَنْبَعِ الْفَيْضِ وَالْكَمَالِ سَيِّدِ الْأَوْلِيَاءِ وَالْآخِرِينَ، حَضَرَتْ مُحَمَّدٌ
 الْمُصْطَفَى صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِلَى أَزْوَاجِ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْنَا وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ،
 وَإِلَى أَزْوَاجِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَضَرَتْ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، وَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَضَرَتْ عُمَرَ الْفَارُوقِ، وَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَضَرَتْ
 عُثْمَانَ ذِي النُّوَرَيْنِ، وَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَضَرَتْ إِمَامَ عَلِيٍّ الْمُزْتَضَى كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ، وَحَضَرَتْ إِمَامَ حَسَنٍ، وَحَضَرَتْ
 إِمَامَ حُسَيْنٍ شَهِيدِ كَرْبَلَا، وَعَمَّ رَسُولُ، حَضَرَتْ حَنْزَلَةَ، وَعَبَّاسُ، وَجَعْفَرُ طَيَّارٌ، وَإِلَى أَزْوَاجِ أَوْلَادِ رَسُولِ، وَأَزْوَاجِ رَسُولِ،
 جَمِيعِ أَصْحَابِ رَسُولِ كِرَامَتِكَ رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، وَإِلَى أَزْوَاجِ إِمَامِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ، وَإِمَامِ مُحَمَّدِ بَاقِرٍ، وَإِمَامِ
 جَعْفَرِ الصَّادِقِ، وَإِمَامِ مُوسَى كَاطِمٍ، وَإِمَامِ عَلِيِّ الرِّضَا، وَإِمَامِ التَّحِي، وَإِمَامِ النَّقِيِّ، وَإِمَامِ حَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ، وَإِمَامِ مُحَمَّدِ
 مَهْدِيِّ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، وَإِلَى أَزْوَاجِ، وَالشَّيْخِ حَسَنِ الْبُصْرِيِّ، وَالشَّيْخِ حَبِيبِ عَجَمِي، وَالشَّيْخِ دَاوُدَ
 الطَّائِي، وَالشَّيْخِ مَعْرُوفِ عَلِيِّ الْكَرْخِي، وَالشَّيْخِ سَرِي السَّقَطِيِّ، وَالشَّيْخِ جُنَيْدِ بَغْدَادِي، وَالشَّيْخِ أَبُو بَكْرٍ الشَّيْبَلِي قَدَّسَ
 اللَّهُ أَسْرَارَهُمُ الثُّورَانِي، وَإِلَى أَزْوَاجِ بَيْرِ طَرِيقَتِ قُطْبِ الرُّبَائِي عَوْنُ الصَّمَدَانِي مَحْبُوبِ السَّبْحَانِي عَوْنُ الْأَعْظَمِ الشَّيْخِ
 أَلَيْدِ عَبْدِ الْقَادِرِ گَيْلَانِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ أَحْمَدِ الرَّفَاعِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ أَحْمَدِ الْبَدَوِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ إِبْرَاهِيمِ الدُّسُوقِي،
 وَمَوْلَانَا جَلَالَ الدِّينِ الرُّومِي، وَ شَاهِ نَقِشْبَنْدِي مُحَمَّدِ بَهَاءِ الدِّينِ، وَسَائِرِ بِيْرَانِ عِظَامِ قَدَّسَ اللَّهُ أَسْرَارَهُمُ الثُّورَانِي، وَإِلَى
 أَزْوَاجِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ كِرَامِ رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، وَإِلَى أَزْوَاجِ، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ أَبُو بَكْرٍ عَبْدِ
 الْعَزِيزِ، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ مُحَمَّدِ حُسَيْنِ الْأَزْمِرَانِي، وَالشَّيْخِ أَحْمَدِ هِنْدِي الْأَهْوَرِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ سُلَيْمَانَ الْبَغْدَادِي،
 وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ ضِيَاءِ الدِّينِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ خَالِصِ طَلَبَانِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ عَلِيِّ الْبَغْدَادِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ دَدَةَ عُثْمَانَ
 عَوْنِي بَابَا أَوْزَفِهِ وَوِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ حَاجِي عُمَرُ هُدَائِي بَابَا كُوغَنْبِي، وَالشَّيْخِ أَلَيْدِ حَاجِي مُحَمَّدِ بَابَا كُوْرِي، وَالشَّيْخِ
 أَلَيْدِ حَاجِي مُصْطَفَى خَيْرِي بَابَا مَلَاطِيهِ وَوِي، قَدَّسَ اللَّهُ أَسْرَارَهُمْ وَنَفَعَنَا اللَّهُ وَالْمُسْلِمِينَ بِهِ وَ بِهِمْ أَجْمَعِينَ، وَإِلَى أَزْوَاجِ
 كُلِّ سِلْسِلَةِ الطَّرِيقَةِ الْقَادِرِيَّةِ وَغَيْرِهَا، وَإِلَى أَزْوَاجِ وَوِي وَ وَوِيَّةِ اللَّهِ فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا أَيْنَ مَا كَانُوا وَخَيْشَمَا
 حَضَرُوا، وَإِلَى أَزْوَاجِ جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَخْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ، إِنَّكَ مَوْلَانَا سَمِيعُ
 قَرِيبٌ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ بِجَاهِ نَبِيِّ السَّيِّدِ السَّادَاتِ، اللَّهُمَّ احْفَظْنَا يَا فَيَّاضُ مِنْ جَمِيعِ الْبَلَايَا وَالْقَضَايَا وَالْمَصَائِبِ وَ
 الْأَمْرَاضِ كَافَّةً أَجْمَعِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ انصُرِ الْحُكُومَةَ الْجُمْهُورِيَّةَ الْإِسْلَامِيَّةَ، وَعَسَاكِرَ الْمُؤَحِّدِينَ
 وَاحْتُبِ السَّلَامَةَ وَالصَّحَّةَ وَالْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فِي الدِّينِ وَالدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبِيدِكَ الْحُجَّاجِ وَالْعَزَابِ وَالْمَسَافِرِينَ
 وَالْمُقِيمِينَ فِي بَرِّكَ وَبِحَرْكَ وَهُوَائِكَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ
 أَجْمَعِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْفَاتِحَةِ.

EK 9. Halka-i Zikir Duâsı

TOPLU ZIKRİN SONUNDA OKUNACAK DUADIR.
Eûzübillâhimineşşeytânirracîm - Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillahi Rabbil-Âlemin. Vessalâtü Vesselâmü Alâ Resûlinâ Muhammedin ve Alâ Âlihî vesahbihî ecmaiyn. Allahümme Rabbena eva! ve bellîğ misle sevabe mâkara'nâhü ve nûre mâtelevnâhü vasiten ilâ rûhî menbei feyzî velkemâl Seyyidel evveli'ne vel-âhiriyn, Hazreti Muhammedinil- Mustafâ Sallallahü aleyhi ve sellem. Ve ila ervahi Cemî-il-enbiyâi vel-Mürselin Salavâtullahi ve selâmühü aleynâ ve aleyhim ecmaiyn. Ve ilâ ervahi Emirel-Mü'minin Hazreti Eba Bekirinis-Siddik, ve Emirel-Mü'minin Hazreti Ömerul-Faruk ve Emirel-Mü'minin Hazreti Osmanı Zinnüreyyn ve Emirel-Mü'minin Hazreti İmam-ı Aliyyül- Murtazâ Kerremellâhü Vechebü ve Hazreti İmam-ı Hasan ve Hazreti İmam-ı Hüseyin Şehid-i Kerbelâ ve Amm-i Resul, Hazreti Hamza ve Abbas ve Cafer-i Tayyar ve ila ervahi evladı Resul ve ezvacı Resûl ve cemii Ashab-ı Resûlü Kiramın Rıdvanullahi teâla aleyhim ecmaiyn ve ilâ ervahi İmam-ı Zeynel-Âbidin ve İmam-ı Muhammed Bâkır ve İmam-ı Caferüs-Sâdık ve İmam-ı Mûsâ Kâzım ve İmam-ı Aliyyür-Rıza ve İmam-ı Takî ve İmam-ı Nakî İmam-ı Hasanul-Askerî ve İmam-ı Muhammed Mehdi Rıdvanullâhi Teâlâ aleyhim ecmaiyn. Ve ilâ ervahi Eş-Şeyh Hasan-ı Basrî ve Eş-Şeyh Habib-i Acemî ve Eş-Şeyh Davudu-Tâi ve Eş-Şeyh Marûf Aliyyül-Kerhî ve Eş-Şeyh Seriyüs-Sakatî ve Eş-Şeyh Cüneydi Bağdâdi ve Eş-Şeyh Ebû Bekiriniş-Şibli, Kaddesallah'ü Esrarähümünûranî ve ilâ ervahi Pir-i Tarikat Kutbur-Rabbânî ve Gavsüs-Sâmedânî Mahbub-i Sübhânî Gavsül-Azam Eş-Şeyh Esseyyid Abdulkadir Geylânî ve Eş-Şeyh Esseyyid Ahmeder- Rufâi ve Eş-Şeyh Esseyyid Ahmedel-Bedevî ve Eş-Şeyh Esseyyid İbrahimüd- Düssûki ve Mevlâna Celaleddin-i Rûmî ve Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahâeddin ve sair pirânı İzam Kaddesallahü Esrarähümünûranî ve ila ervahi eimmei Müctehidini kiramın Rahmetullahi aleyhim ecmaiyn. Ve ila ervahi Eş-Seyh Esseyyid Abdurrezzak ve Eş-Şeyh Es-seyyid Ebu Bekirî Abdulaziz ve Eş-Şeyh Ahmed-i Hindillâhûri ve Eş-Şeyh Es-seyyid Muhammed Hüseyin Ezmiranî ve Eş-Şeyh Esseyyid Süleymanül-Bagdadi ve Eş-Şeyh Esseyyid Ziyâeddin Abdurrahman-ı Hâlis Talebânî ve Eş-Şeyh Esseyyid Aliyyül-Bagdadi ve Eş-Şeyh Esseyyid Dede Osman Avni Baba-i Urfevî ve Eş-Şeyh Esseyyid Hacı Ömer Hüdâ-i Baba Küğangî ve Eş-Şeyh Esseyyid Hacı Muhammed Baba-i Kürki ve Eş-Şeyd Esseyyid Hacı Mustafa Hayri Baba-i Malatyavi Kaddesallahü Esrarähüm ve nefeanellâhü vel-Müslimine bihi ve bihim ecmaiyn. Ve ilâ ervahi Kûlî Silsiletit-Tarikatit- Kadiriyyeti ve gayrihâ ve ilâ ervahi Veliyyin ve Valiyyetillâhi fil meşârikil-ardı ve mağaribiha eynemâ kânü ve haysü mahazarü ve ilâ ervahi cemülmü'minine vel-Mü'minâti vel-Müslimine vel-Müslimati el-ehyâi minhüm vel-emvâti inneke Mevlâna semün karibün mucî bûddeavâti bicahi Nebiyyis-Seyyidissâdâti. Allahümmehfazna Ya Feyyâz min Cemîil-Belâya velkazayâ vel-mesaibi vel-emrâz kâffeten ecmaine Birahmetike Ya Er-hamerrahimîyn. Allahümmensur Hükümetel Cumhuriyetil-İslâmiyeti ve asâkirel-Muvahhidine vektübis-selâmete Ves-sihate vel afve vel-afiyete fid-dîni Ved-Dünyâ vel-ahireti aleynâ ve alâ Abidikel-Hüccaci vel kuzâti vel-Müsafirine vel-Mukîmine, fi berrike ve bahrike ve havâike min ümmeti Muhammedin aleyhim ecmain. Ve Sallallahü alâ Seyyidina Muhammedin ve alâ Âlihî ve eshabihî ecmaine. Vel-Hamdülillâhi Rabbil Alemin el Fâtiha.

EK 10. Hayri Baba Hazretlerinin Halifelerine Verdiği İcâzetnâme Örneği

(رُخْصَةُ رِجَالِهِ)

مِلَاطِيَّةٌ قَوْجَرٌ وَقَاعِظٌ أَوْ غَوْلٌ لَنْ ذَنْبِ مُصْطَفَى خَيْرِي يَا بَابَا
 حَلِيفَتِي مُصْطَفَى يَا شَانْ كُو لِتَدْرُوِي بِهِ إِصَالَةَ
 أَوْ زِي كِي طَرِيقَةَ سِرِّانِ وَرِي يَكْتَبُهُ دَارُ وَثِيقَاتِ

جَهْرِي رِجَالِهِ خَفِي رِجَالِهِ

قَلَارَتِي	عَبْدُ الْقَادِرِ كَلَانِي	نَقَشْتِي	مُحَمَّدُ بَهَاءِ الدِّينِ
رُفَاعَتِي	سَيِّدُ اجْدَارِ رُفَاعِي	سَهْرُ وَرِي	عُمَرُ شَهَابِ الدِّينِ
بَارِي	سَيِّدُ اجْمَانِ بَارِي	كَبِيرُ وَرِي	يَحْيَى دُرُوكَرِي
دُسُوفَتِي	سَيِّدُ اِرَاهِيمِ دُسُوفِي	جَبَا وَرِي	سَعَادُ الدِّينِ جَبَا وَرِي
شَبَانَتِي	حَسَنُ عَلِي شَبَانِي	دَهْلَوِي	عَبْدُ اللَّهِ دَهْلَوِي
جَلَوَتِي	عَبْدُ جَلَوَتِي		
چَشْبَانَتِي	سَعَادُ الدِّينِ مَعِينُ الدِّينِ حَسَنُ		

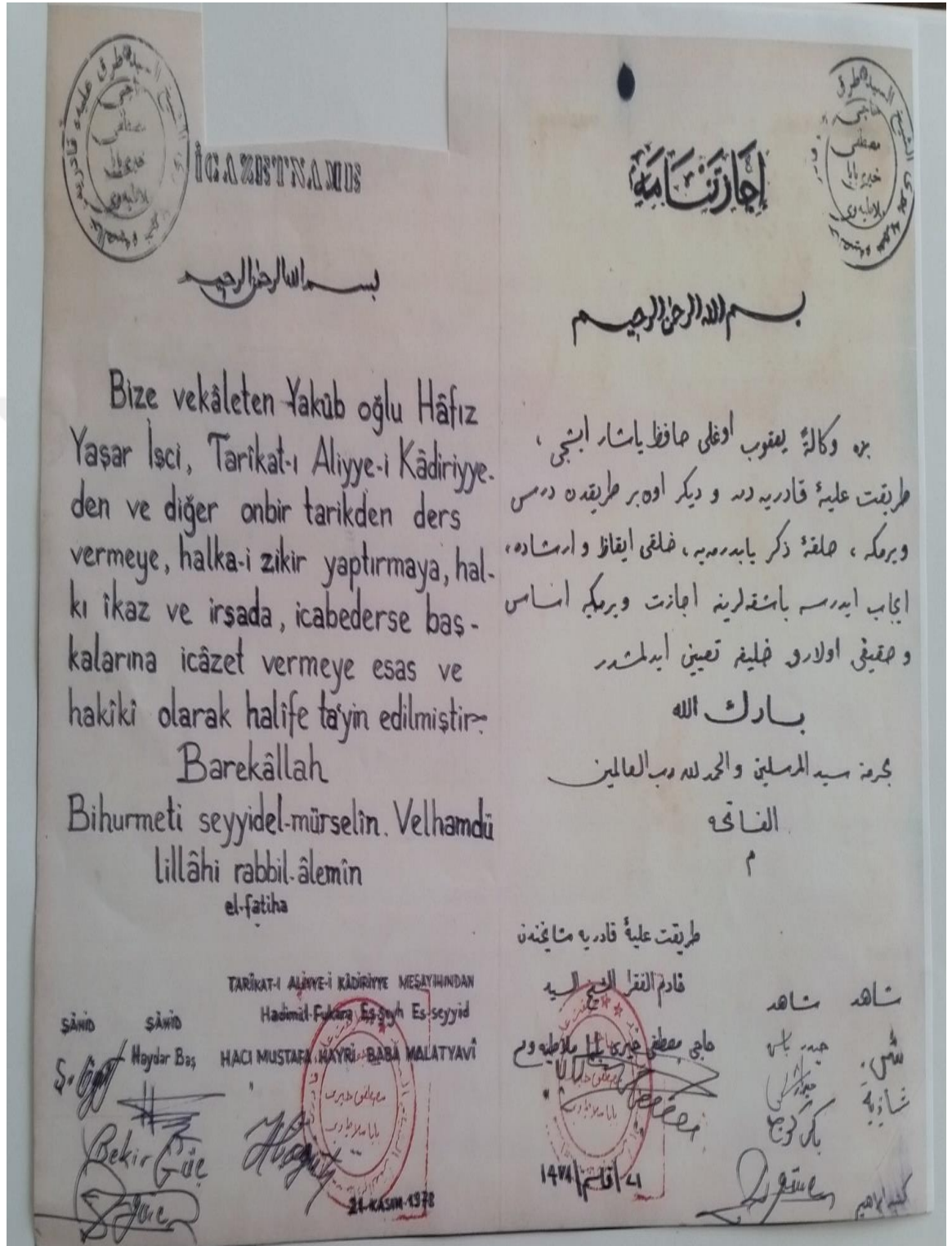
قَدَرُ اللَّهِ سِرِّانِ رَاهِمِ الدُّوَانِي قَدَرُ اللَّهِ سِرِّانِ رَاهِمِ الدُّوَانِي

شَاهِد شَاهِد

طَرِيقَتِ عَلْتِي قَلَارَتِي خَالِصِي خَيْرِي خَلْفَا سِنَاتِ
 (لَشَيْخِ السَّيِّدِ مُصْطَفَى خَيْرِي بِنِ مُصْطَفَى خَيْرِي يَا بَابَا)

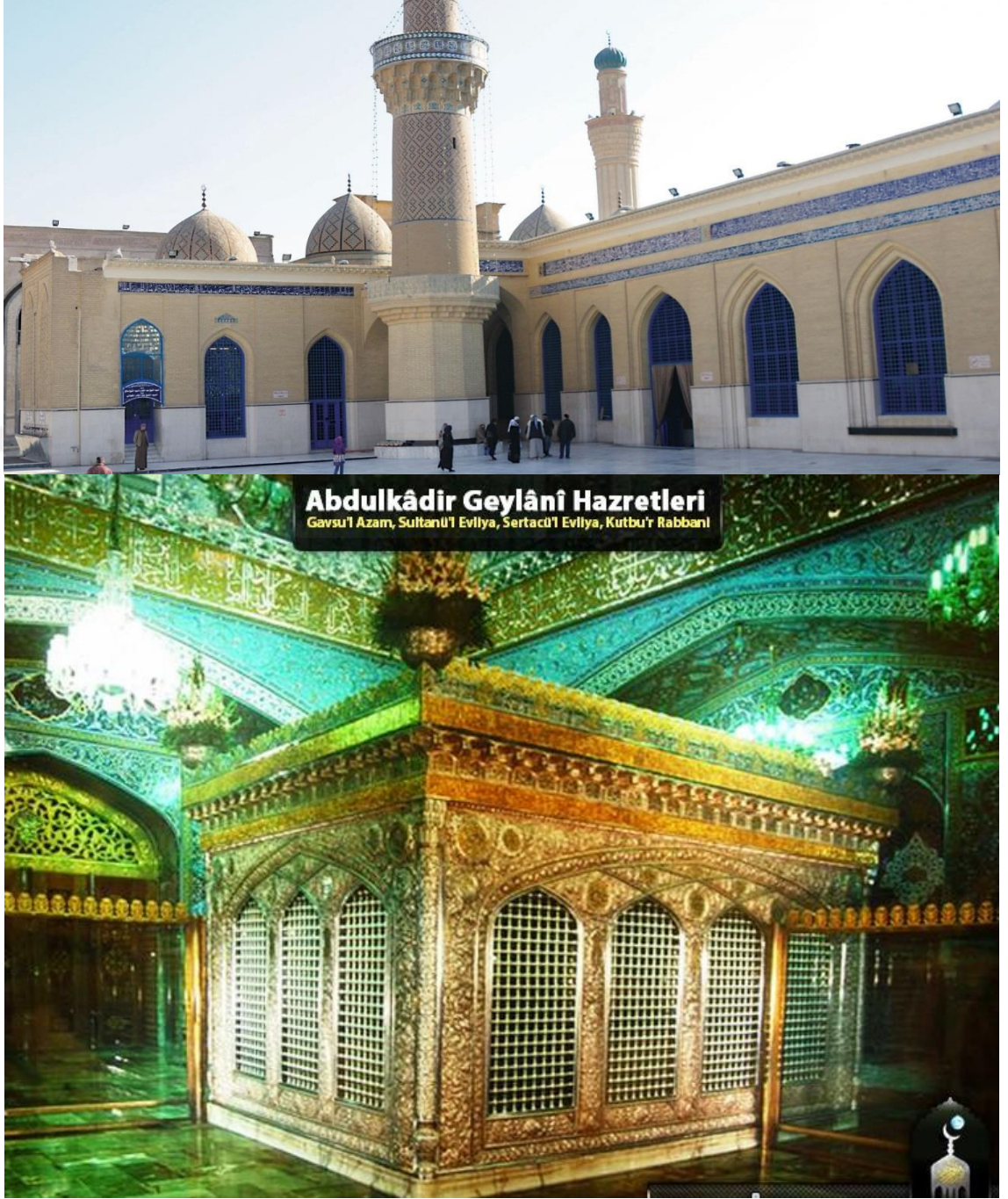
۱۱-۱۲-۱۳۹۱ ۲۱-۱۱-۱۹۷۴

EK 11. Hayri Baba Hazretlerinin Halffelerine Verdiği İcâzetnâme Örneği

EK 12. Hayri Baba Hazretleri Zakirlerine Verdiği İcâzetnâme Örneği

EK 14. Pîr-i Kâdiriyye eş-Şeyh es-Seyyid Şâh Abdülkâdir Geylânî (k.s.) Türbesi

**EK 15. Hâlisiyye Şubesi Piri eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrâhmân Hâlis Talebânî (k.s.)
Türbesi**

EK 16. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avni Baba Türbesi

EK 17. Hâlisiye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Ömer Hüdâyi Baba Türbesi

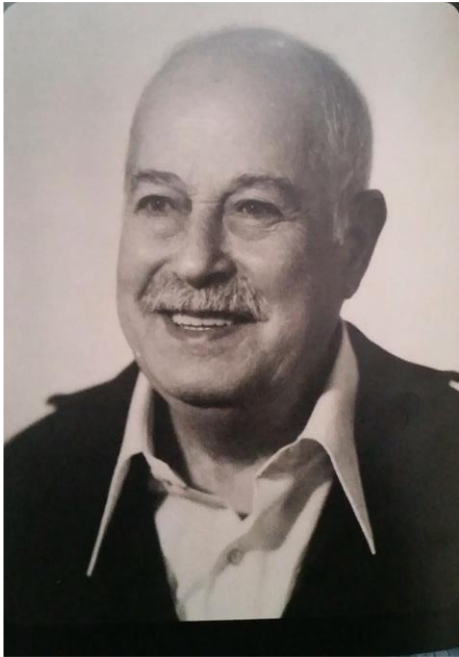
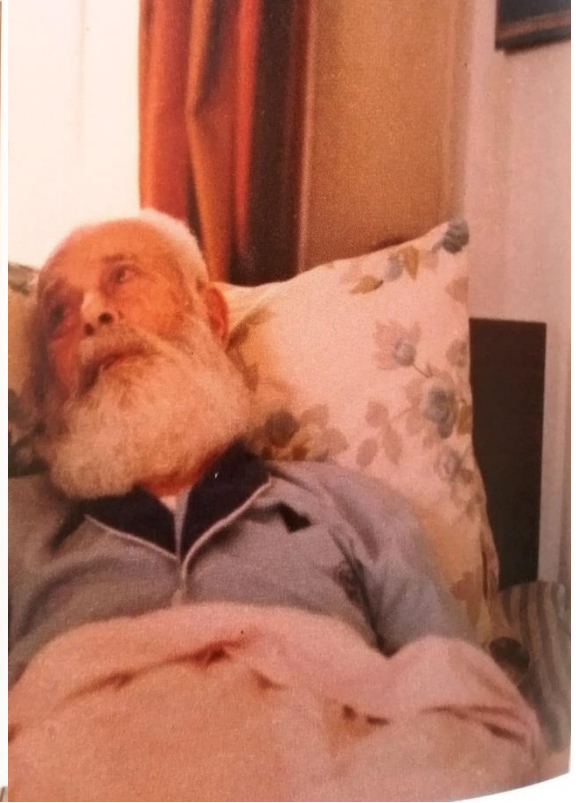
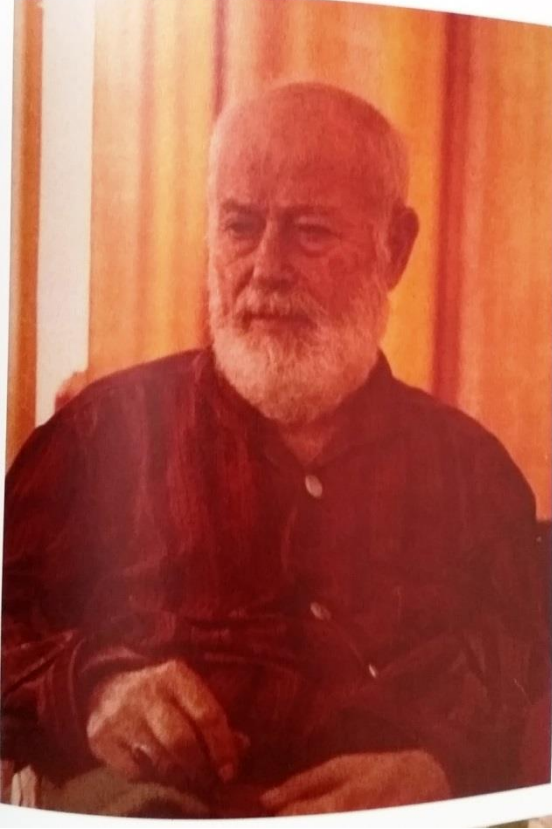
EK 18. Hâlisiyye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Türbesi

EK 19. Hâlisiye Mürşidi eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Muhammed Baba Türbesi

EK 20. Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Sancağı-ı Şerîfi ve Tâcı

EK 21. Kâdiriyye-i Hâlisiyye-i Hayriyye Pîri eş-Şeyh es-Seyyid Hacı Mustafa Hayri Baba (k.s.) Hazretleri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mikail DUMLU
Doğum Yeri ve Tarihi	Pasinler – 20.12.1976
Eğitim Durumu	Doktora
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü	Temel İslam Bilimleri Anabilim
Dalı	Tasavvuf
Bildiği Yabancı Diller	Arapça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı: Sınıf Öğretmenliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Müdür Yardımcılığı, Müdürlük.
İletişim	
e-posta Adresi	mikaieldumlu@hotmail.com
Tarih	06.11.2018